بلوچستان

ادبیات

اکادمی ادبیات پاکستان

ادبیات بلوچستان

شمارہ نمبرا   جنوری 2021

نگران ڈاکٹر یوسف خٹک

مدیر منتظم......افضل مراد

اکادمی ادبیات پاکستان

ضروری گزارش

شاملِ اشاعت نگارشات کے نفسِ مضمون کی تمام ذمہ داری لکھنے والوں پر ہوگی۔ ان کی آرا کو ادارے کی ترجمان نہ سمجھا جائے۔

طباعت: اختر رضا سلیمی 051-9269714

سرکولیشن: میر نواز سولنگی 051-9269711

مطبع: یونائیٹڈ پریس زرغون روڈ کوئٹہ

قیمت موجودہ شمارہ 200 روپے اندرونِ ملک = 130 امریکی ڈالر بیرونِ ملک

ناشر...... اکادمی ادبیات پاکستان H-8/1 اسلام آباد

Email:ar.saleemipal@gmail.com

Website: www.pal.gov.pk

جناب شفقت محمود
برائے تعلیم و پیشہ ورانہ تربیت،
قومی ورثہ وثقافت ڈویژن، پاکستان

وفاقی وزیر جناب شفقت محمود کا پاکستان کے تمام صوبوں سے "ادبیات" کے شماروں کے اجرا کے موقع پر خصوصی پیغام

اکادمی ادبیات پاکستان کے زیر انتظام پہلی بار تمام صوبوں سے "ادبیات" کے شماروں کا اجرا ایک نہایت خوش آئند منصوبہ ہے۔ خوش گوار بات یہ ہے کہ ان پرچوں میں پاکستانی زبانوں کا ادب ان ہی زبانوں کے رسم خط میں شائع کیا جا رہا ہے۔ ایسا منفرد منصوبہ جاری کرنے پر اکادمی داد کی مستحق ہے۔

یہ منصوبہ لسانی وتہذیبی ہم آہنگی کو تقویت دینے اور زبانوں کو ایک دوسرے کے قریب لانے کی طرف ایک نہایت مؤثر اقدام ہے۔ ساتھ ہی ساتھ ملکی ثقافتوں اور زبانوں میں موجود حکمت و دانش کی روایت سے براہ راست استفادے کی ایک کامیاب کوشش بھی ہے جو رواداری، محبت اور یگانگت کے پیغام کی حامل ہے۔ پاکستانی زبانوں میں بکھرے ہوئے ان حکمت و دانش کے موتیوں کو ایک لڑی میں پرونے کی ضرورت ہے جسے اکادمی ادبیات پاکستان کا زیر نظر اشاعتی منصوبہ کما حقہ پورا کرتا ہے۔ یہ اشاعتی منصوبہ پاکستان بھر میں لکھنے والوں کو قریب لانے کے عمل کو بھی تقویت دے گا اور ان کے لیے ایک دوسرے کو جاننے اور سمجھنے کے مزید مواقع پیدا کرنے کا باعث بنے گا۔ تاریخ گواہ ہے کہ کسی ملک کو ترقی کی دولت تب تک نصیب نہیں ہوئی جب تک کہ اس نے اپنے اہل قلم طبقے کی فلاح اور فروغ اور ملکی ثقافتوں اور زبانوں کے لیے ترقی کی راہیں نہیں کھولیں۔

پاکستان کے تمام صوبوں سے علیحدہ علیحدہ جریدوں میں مختلف پاکستانی زبانوں کے ادب کی منتخب تحریروں کی اشاعت سے ملکی ادبی منظرنامے کی جامع تصویر سامنے آتی ہے اور یہ اندازہ ہوتا ہے کہ لسانی اور ادبی سطح پر ہمارا ملک کیسا خوش رنگ اور ہمہ جہت ہے۔ بہت ضروری ہے کہ ان رنگوں اور خوش بوؤں کو ہر سُو پھیلایا جائے تاکہ معاشرتی گھٹن کا خاتمہ ہو، مکالمے، آپسی افہام و تفہیم اور ہم آہنگی کی فضا کو تقویت ملے، بنیادی انسانی اقدار کو فروغ حاصل ہو اور ادبی سطح پر مزید ثقافتی اپنائیت پیدا ہو۔

میں خلوصِ دل سے چیئرمین اکادمی ادبیات پاکستان ڈاکٹر یوسف خشک کی ملکی ثقافتی اور ادبی ترقی کے لیے کاوشوں کو سراہتا ہوں اور ان کے جاری رہنے کی امید کرتا ہوں۔

نیک خواہشات کے ساتھ

(شفقت محمود)

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

پیشِ نظر کتاب ہمارے واٹس ایپ گروپ کے سکالرز کی طلب پہ سافٹ میں تبدیل کی گئی ہے۔ مصنفِ کتاب کے لیے نیک خواہشات کے ساتھ سافٹ بنانے والوں کے حق میں دعائے خیر کی استدعا ہے۔

زیرِ نظر کتاب فیس بک گروپ "کتب خانہ" میں بھی اپلوڈ کر دی گئی ہے۔
گروپ کا لنک ملاحظہ کیجیے :

https://www.facebook.com/groups/1144796425720955/?ref=share

میر ظہیر عباس روستمانی

03072128068

پیش لفظ

بلوچستان ایک ایسا تاریخی خطہ ہے جو اپنی تاریخ، جغرافیہ، تہذیب وثقافت کے حوالے سے صدیوں کے سفر پر محیط کہانیوں، روایتوں اور رزم و بزم کی داستانوں کی آماجگاہ رہا ہے، یہاں کی زبانیں اپنی قدامت، لسانی وسعت اور ادبی ورثے کی بنیادوں پر پاکستانی زبانوں میں اپنی انفرادیت اور زمین سے جڑت کے ساتھ محبت کے اظہار کے مختلف پہلوؤں سے ممتاز حیثیت کی حامل رہی ہے، بلوچی کے ڈیہی، لیلڑی، دستانغ، زہیرَوںک،، براہوئی کے برنازنا، لیلی مور، کھیلونزا، سوزو، پشتو کے ٹپہ، انگئی وغیرہ اپنے اندر سمندر کی وسعت، صحراؤں کی تابانی، چرواہوں کی گنگناہٹ، ساربانوں کے فراق، بزگروں کے سوکھے ہونٹ، کھردرے ہاتھ، جوانوں کی اٹھکیلیاں، ہمجولیوں کی مسکراہٹ، سفید ریش بزرگوں کی مجلسیں، اور ادبی دیوان کا حصہ بن کر جیون میں رنگ گھول رہی ہیں..................!!!

اکادمی ادبیات پاکستان نے مادری زبانوں سے محبت کے اظہار کو عملی صورت دینے اور زبانوں کے ادب کو فروغ دینے کے لئے اپنے اشاعتی سلسلوں کو وسعت دی ہے جس کے تحت سہ ماہی ادبیات کے پاکستانی زبانوں کے تحقیق وتخلیق کے حوالے سے خصوصی نمبروں کا اجرا کیا ہے اس سلسلے میں پہلا شمارہ ''ادبیات بلوچستان ''آپ کے سامنے ہے اس شمارے میں بلوچی، براہوئی، پشتو، فارسی اور ہزارگی زبان کے ممتاز اہل قلم کے شہ پارے شامل کئے گئے ہیں۔

'' ادبیات بلوچستان'' سالانہ کا شمارہ آپ کے ہاتھوں میں ہے۔ یہ کوشش پاکستانی زبانوں کے ادب اور مادری زبانوں کے اہل قلم کو ایک دوسرے کے قریب لانے کا باعث بنے گا۔ اس اشاعتی سلسلے کے ذریعے پاکستانی ادب کی رنگا رنگی اور ہمہ جہتی کا اظہار بھی مقصود ہے۔ اس سلسلے میں ہم اکادمی کے بورڈ آف گورنرز اور اس رسالے کی مجلس مشاورت، مجلس ادارت کے ساتھ تمام تخلیق کاروں کا جنہوں نے صوبہ بلوچستان سے شائع ہونے والے اکادمی کے اس اولین

شمارے کے لئے ہمیں بروقت اپنی تخلیقات فراہم کیں ان تمام اکابرین علم و دانش کا تہہ دل سے شکریہ ادا کرتے ہیں جن کی رہنمائی وتعاون کے بغیر اس شمارے کا بروقت اجرا ممکن نہیں ہوسکتا تھا۔

میں خصوصی طور پر صوبہ بلوچستان کے ریجنل ڈائریکٹر جناب افضل مرادؔ صاحب کو مبارک باد دیتا ہوں کہ انہوں نے ادبیات بلوچستان کی ذمہ داری بطور مدیر منتظم خوشی سے قبول کی اور احسن طریقے سے نبھائی۔

یہ ابتدائی کوشش ہے اور اس میں کمی کوتاہی کے امکان کو رد نہیں کیا جاسکتا۔ امید کی جاسکتی ہے کہ قارئین کرام ہماری اس کوشش میں بہتری لانے کے لئے اپنی تجاویز سے نوازیں گے۔

ڈاکٹر یوسف خشک میریٹوریس پروفیسر

چیئرمین

اکادمی ادبیات پاکستان

بلوچی

پناہ بلوچ، ہیبتان عمر

لڑ (فہرست)

گرمیں ساہگ

مراد ساحر

کیشگی ءِ وتی اُشتر ءِ بار ءِ کلونٹ پہ ہشتاد کلدار ءِ بہاکت کلدار دسمال ءِ لمب ءِ بَستنت ءُ لانک ءِ ماں جت۔اُشتر ءِ کونڈ بَستنت ءُ بازار ءِ تنک ءِ برزاد بیت آئی ءِ چیزے سامان گرگی ات آئی میتگ ءِ سوداگر ءِ دکان ءِ چشیں الکاپیں سامان نیست ات عصر قضاء وہد ءِ آئی ءِ چہ بازار ءِ واتر کت ہرچ سامان ءُ تو گلے کہ آئی ءِ گپتگ ات درست ماں مچاں کت انت۔اُشتر ءِ رہت پرکت کونڈ بوتک انت تنگ شر مہربست ءُ دیم پہ وتی میتگ ءِ رہادگ بوت۔بازار ءِ چہ دراتک اشتر جوکینت ءُ سوار بیت اے وہدی گرب ءِ تہاری ءِ ماں شاتک ات اشتر پہ وتی دل ءِ میل ءِ بارگ ءِ چپ ءُ چو ٹمیں راہ گلاث بر اں ات ءُ روگ ءِ ات، مردم کہ ایوک بیت آئی ءِ بازیں حیال کاینت۔ کیشگی ہم حیالانی زنگر اہاں برزاد بیت ءُ شت ءُ ہما گوشگیں روچانی وشیں ساعتاں شت ءُ رست! ہے حیالاں آئیارا گونڈیں ساعتے یک جنتے ءِ برت ءُ رسینت نۓ بلے اے خیالانی جنت چنت ساعت ات دمانے ءِ رند آپد ءُ ہما اشتر ءِ سر ءِ سوار ات ءُ یک سیاہیں وڑبے ءِ ایوک ءِ روان ات۔نی آئی ءِ وتی دلگوش شپ ءِ استارانی نیمگا ترینت گت استارانی چارگ ءِ دل ءِ حیال کت کہ اے تہاریں شپ ءِ اے استار چوں ترپگ ءِ انت! داں کسے ءِ اِشانی پیدا بیگ ہم یات بیت؟ اے استاراں بازیں حبرے یات انت اے پیر ہم نہ بنت! اے چو ترپناک انت چیاکہ گلگے ءِ شعر ءِ توارے آئی ءِ گوشاں کپت کئے دیر ءِ گلگے دیم پہ ہے راہ ءِ پیداک ات گلگ ءِ ساربان یک پُردردیں ءُ سوزناکیں شعرے جنگ ءِ ات آئی ءِ شعر ءِ ایش اَت (ع) بیاکہ زہیر من ءِ نیلنتیں !

"رمب ءِ جنگ کاینت آپ ءِ، چو مش سیاہ ءِ سارتیں گوات ءِ من ءِ کس ندنت تئی شومدات ءُ بیاکہ زہیر من ءِ نیلنتیں،، شعر داں ہدارسگ ات کہ چماہاں یک زندگ دلے ءِ کوتار کت ءِ گشت بگش اڑے بگش نشکہ دل! کہ اے دیر سریں راہ ءُ حیاہیں شپ پہ بے تواری نگوزنت۔

کینگی ءِ حیال ءَ چہ استارانی پتاسگ ءِ بیر وکت دیم پہ ہماشور ءَ کوکار ءِ نیمگا شت کہ ءَ گشّئے زانا آئی نیاں ءِ تاردست جت انت آئیارا جنگ ءَ نہ اِشت گٹ سک برز ءَ وش ات ہے وش گئی ءَ آئی ءَ مزنیں دردے دل ءَ داتگ ات آئی ءَ سار بان ءِ شعر ءِ پتنو گوں اے گالاں بنا کت-

"باگانی کپوت وش آوازیں، بے توار ءَ وتی روچاں گوازیں امروز ءَ وفا نیستیں بازیں، بیا کہ زہیر من ءَ نیلنتیں،، کینگی ءِ دردمندیں دل ءَ چہ دراتگیں اے چاریں گاشپ ءِ سیاہ ءَ تہاریں ءَ دراں بیت ءَ شت ءَ ہما گلگ ءِ ساربانانی گوشاں ایر کپتنت -ہر دوئیں نیمگا یک بے تواری یے ءَ مانشانت! دانکہ گلگ ہم اتک ءَ رس ات یکے ءَ وزائینت! اے اڑے واجہ تو چہ کئی مردمانے؟ کہدا شہسوار ءِ! کینگی ءَ جواب ترینت- تو چہ بندن ءِ پیداک ئے؟ کینگی ءَ گشت ھو! کلونٹ ءِ چے نہاد انت؟ بارے ھشاد کلدار کینگی ءَ گشت، ترا ماہیگ گوں مارا چار دانگ بدئے، کینگی ءَ چیزے ماہیگ آھاں دات ءَ چیزے کلونٹ-ہر کس ءَ وتی راہ گپت ءَ شت انت بلے کینگی ءِ وتی گشتگیں شعر ءَ آئی ءِ دل کدینت، آ وتی گوشتگیں روچانی یک وشیں ساعتے ءِ دل سوچیں ترانگے ءَ کپت -اے ترانگ ماہان ات، آئی ءِ کسانی ءِ ھمبل! بلے آئی ءِ سیر دو سال پیسر یک مالدارے ءَ گوں بیتگ اتماہان آئی ءِ کسانی ءِ دوست ات آ یکیں میتگ ءَ رستگ ءَ مزن بیتگ اتنت بلے سیر ءَ رندماہان ءِ مرد ءَ آئیارا وتی میتگ ءَ برتگ اتماہان ءِ میتگ کینگی ءِ راہ ءِ سرا ات یکبرے آئی ءِ دل ءَ باز مرکتگ ات کہماہان ءِ جاگہ ءَ ماتر بلے آئی ءَ وتی دل ءِ حبر ءَ ہچ کمار نہ کتگ ات -نی آئی ءِ دل ءَ نہ زانئے چہ آئی ءِ جند ءَ گیشن ات ءَ آ یک ڈول ءَ ماہان ءِ باروا حیال کنگ ءَ ات کہ باریں ماہان چون انت... باریں چے حال ءَ انت....ماہان ءِ دل ءَ انگت منی واہگ ہست...؟ اے یک سوالے ات کہ آئی ءَ گوں وتا کت بلے بازیں درد ءَ غماں چہ ٹپ دار تگیں دل ءَ ہچ پتنو ندات پداوتی جواب ترینت کہماہان لَدی منا بے حال کت نکنت منماہان ءِ چار گاالم ءَ رواں ہمق شپ ءِ بانگواہ ءِ وہد ءَ آئی ءِ اشتر چیہاہان ءِ میتگ ءِ نیمگا روگ ءَ اتماہان ءِ ہم پہ کینگی ءَ سک ندوستی یے است ات بلے دنیا ءِ اے دو دانت کہ یک پیانہ اوشیت مروچی دو سال ءَ چہ رند کینگی پہ آئی بی میتگ ءَ

روگ ءَ ات -سعاری ءِ وہد ءَ کینگی ماہان ءِ بیتنگ ءَ شت ءُ ارست یک مردے ءُ راجست کت آئی ءَ سوج دات آڈل ءِ دیما گدان ءَ گندۓ ہماماہان ءِ لوگ انت-

کینگی ہما مرد ءِ سوج ءِ پد ءَ ماہان ءِ لوگ ءَ شت ءُ اشتر ءِ مشک ءِ دار ءَ بست-اے وہدی ماہان شیر ءِ منگ ءَ ات آئی ءَ کہ کینگی دیت ہنزک یلہ دات تگردے کشاں کت ءُ گدان ءِ پیشگاہ ءَ ئچ کت کینگی نشت ماہان ءَ دیر دیراں وش اھت کت پاداتک سودگے ناہ ءَ پُر کت کدوے شیر چہ ہنزک ءَ ایرریتک ءُ آؤرت ءُ کینگی ءِ دیما ایرکت انت وت یک کرّے ءَ شت ءُ نشت- کینگی ءَ یک دپارے ناہ سودگ ءَ زرت ءُ دپ ءَ کت کدو ءِ شیراں چہ یک گلاۓ گپت ۓِ چم چست کت انت ءُ ماہان ءَ چار گالگت دوئیں چم ماہان ءِ دیما سک داتگ اتنت گشۓ زاناں ماہان ءِ دیم ءَ آچیزے شوہاز ءَ ات ماہان ءَ سر چست کت- دوئیناں چم دچار کپتنت- کینگی ءَ وتی ہوش برجاہ کت ءُ گشت تو منابجہ کارۓ؟ ماہان گشۓ چہ داب ءَ پدر بہت ہر دو یک دگرے ءُ انچش چارگ ءَ اتنت گشۓ زاناں یک دگرے ءَ رابجہ آرگ ءِ جہد ءَ انت شرّیں ساعتے پہ بے تواری گوست ماہان ءَ جواب دات ناں، اے اناں چہ کینگی ءَ جواب ءَ نہ ات گشۓ زاناکسے ءَ شل سریں کارے چہ آئی ءِ دل ءَ جت آئی ناہ ماں دپ جور بیت انت دست ماں سودگ ءِ تہا حشک تر ات! پہ مزنیں مشکلے ءَ دست چہ سودگ ءِ تہا در کت انت ءُ چادر ءِ لمب ءَ پہک کت سوال ۓِ پاد ءَ کتنت اشتر ۓِ مشک ءِ دار ءَ بوتک، ماہان ءَ دراۓنت تو باریں نہاری نہ کت ساعتے بجل ناہاری بکن منی لوگ واجہ چہ رنگ ءَ کیت گرم ءَ سارت کن گڑا برو، کینگی ءَ چہ پرسگیں گۓ جواب ترینت، تو کہ منا پچہ نیارۓ پمن اے سار تیں ساہگ گرم انت-درآمد ءِ سار تیں ساہگ ءَ چہ دیتگ ءِ روچ ءِ سرشر ترانت، تئی ساہگ پمن ئی سارت نہ انت، کینگی ءَ دیم ءَ وتی جدا بیتگیں ہمبل ءِ شوہاز ءَ پریاث کناں ءُ سربندن ءَ روگ ءَ ات.....؟

شطرنجءِ گوازی

منیر بادینی

شہ میساچوسٹس ایونیوءِ کنئیں دیمی یک ریستورانے اَت کہ آ ئرا فرانسیسی نامے ایر کنگ بُوت اَت "" آؤ-با-پان "" ریستورانءِ دیمءِ یک ذرچکے اَت کہ اِے ریستورانءِ تلکءِ ساہگ گِرتگ اَت. تلک مزن اَت ءُ تن سڑکءِ سر بُوت. اودءِ میزءُ کرسی ایر اَت اَنت کہ مہلوک شہ ریستورانءِ ذُرتءُ ذرچکءِ ساہگءِ ایدیم آدیمءِ جنوکیں کرسیءُ میزانی سرءِ نشتءُ مزگ ذُرت اَنت.

آؤ-با-پانءِ ریستورانءِ من سے زندءِ دیستگ اَت، یک وارے 1988ءِ جولائیءِ ماہءِ، دومی وار 1995ءِ سارتیں نومبرءِ روچاںءُ نُوں 2004ءِ جونءِ ماہءُ ءُ وتی ھرسے کَیں واراں من اودءِ یک مردے کہ بُروت نےبہ دپءِ سر بُوت اَنت کہ گوں آئی بارگیں پوزءِ براہ دار دراکنگءِ اَت اَنت ہمودءِ بندوک گوں وتی ھیبتءِ شطرنج گوازی کنگءِ دیستگ اَت. ءُ آؤ-با-پان، ریستورانءِ ذرائیں میزانی سرءِ شطرنجءِ نشان گُڑوک اَت اَنت کہ ہرکسے بلوٹ اِتیں اودءِ گوں وتی ہمراہاں شطرنج گوازی کُرتیں، بلے ذرائیں مردمانی نزربہ مزن بُروتیں مردءِ سرءِ جنوک اَت اَنت کہ شطرنجءِ یک مزنیں گوازی گرے درابنگءِ اَت. آئی چمّ بہ شطرنجءِ مُہرگاں جنوک اَت اَنت ءُ آئی دستءِ سگریٹے اَت ءُ یک سگریٹے حلاس بُوت ءُ تہ آ دومی سگریٹءُ لگینت ئےءُ آئی سگریٹ گیریں ہردو لنٹک شہ سگریٹءِ دُوتاں زرد گشت اَت اَنت ءُ کافیءِ یک مزنیں کوپے آئی پہنادءِ ایر اَت کہ آ کدی کدی یک گُلپے گپت ئے، بلے وتی چماں شہ مُہرگاں دُور نہ کُرت ئے. آئی ایدگہ سنگت پہ شتوک ہمودءِ کاہت اَنت ءُ گوں آئی شطرنج گوازی کُرت اَنت، بلے آئی چاں مات دات ءُ پدءِ ایدیم آدیمءِ او شتوکءِ

چارو کیں مردم آئی منک ءَ سرءِ دست جت اَنت ءُ آئرا شاباسی دات اَنت کہ اِے وہدءِ ریستوران ءَ تنگ ءِ نِندوکیں ایدگہ مردم وتی چکّ ءِ ہمانیمگ ءِ نِروشت اَنت ءُ کدی کدی چاپ (تالی) ہم جت اَنت اَچ اِے زانگ ءِ ابید کہ کئے کُٹ اِنگ؟. امریکائی ہانی یک ہاسیں خُسلئے ہست کہ آ دوی ءَ وشّی ءَ تہ ءِ وت یک وشّی بے مار انت ءُ دو میاں وشّ گندگ ءِ پد آحانی گیشتر ستاءِ کن اَنت کہ آ انگت گیشتر وشّ بہ بنت!

1988 ءِ مزن بُرو تمیں شطرنج ءِ گوازی گر ورنا اَت وہدے کہ 1995 ءَ تہ ءِ آئی نُمود اِسپیت بُمیان اَت اَنت ءُ نُوں 2004 ءِ آئی تہ ءِ باز مزنیں پُر کے آحت اَت ءُ پیر بُمیان اَت، بلے آ وتی ہامیز ءُ کرسی ءَ سرءِ انچو نِندوک اَت ءُ شطرنج گوازی کنان اَت چو کہ آ شہ وتی میز ءِ ہچ پاد مُیت! من ہے مردم ءَ شتوک ءَ سرءِ حیران اَت اُن کہ چون آ سالانی سال یک جاھے ءِ نِندوک شطرنج گوازی کنان اِنت؟ آیا آ ہچ تنک ءُ بیزار نہ بیت؟ آیا آئی جان جوڑی ءَ سرءِ اثر نہ کپ اِیت؟ آیا ایدگہ دُنیا پُرائی سازی نہ اِنت بیدءِ شطرنج ءِ؟ اِے ذرائیں جُستانی ہچ پسّو یے نہ اَت کہ بلکنءِ وت گوازی گر جند ءِ ہم سانہ اَت کہ آ پرچے شطرنج گوازی کنت؟

مبارک قاضی

بیا ہمبل بیا دوست
زندءِ گرانیں وردا سنگیں
پہ اومیت ءُ اوست

زند آپ

غنی پرواز

آئی ءِ منزل تچے جنگل ءِ ھما دیم بستریں کوہ ءِ ٹُل ءَ ات۔ آ یک لاگریں بلے نوک ورنائیں بچکے ات، کہ نامے مُراد ات ءُ تہبل تہبل ءِ منزل جنان ات۔ آئی ءِ دیر ات کہ سپر ءَ ات، بلے تو ٹگے انگت ءِ گون ات، پدءِ ہم آپ بے ہلاس بوتگ ات انت، ءُ سک تنک ات۔ آئی ءِ آدگہ ہمبجیں سکّک یلہ داتگ ات انت، ءُ ہے جنگل ءِ سکّک گپتگ ات۔ چیا کہ آئی ءِ ہش کتگ ات کہ اے سکّک ءِ آپ است۔ آئی ءِ زانت کہ اے جنگل چہ رستر ءِ پُر اِنت، بلے آپ ءِ حاترا آ ناعلاج ات، کہ ہے سکّک ءِ بگپیت ءُ بروت۔ آئی ءِ دیم روچ کُت ءُ جنگل ءِ پترت کہ بگندئے اے وہد ءِ رستر وتی واب جاھاں واب بہ بنت، ءُ پرائی ءِ سپر کنگ ءُ دیم پہ آپ ءِ روگ آسان تر بہ بیت۔ ءُ بیگاہ ءِ وہد ءَ آ جنگل ءِ انچیں ھندی ءَ سر بوت، کہ اودا آپ ءِ نشانی گندگ بوت، ءُ کے دیمتر ءِ روگ ءِ پد اناگہ ءَ آئی ءِ دیست کہ یک تلاریں کوہی ءِ دیم ءِ بلائیں چمگے چول جنگ ءَ اِنت۔

آئی ءِ نزیک ءِ ماسٹر خورشید، پروفیسر خالد ءُ پروفیسر کرار حسین اوشتاتگ اَنت، ءُ آپ چنک جنگ ءَ تنگیں مردماں واریگ ءَ اَنت۔ آئی ءِ گلے چت ءُ دیم ءِ کنزات، ءُ پیسر ءَ چہ ماسٹر خورشید ءِ چنکے آپے وارت، پدا چہ پروفیسر خالد ءِ چنکے آپے وارت ءُ پدا چہ پروفیسر کرار حسین ءِ ہم چنکے آپ بے وارت۔ گوں آپانی ورگ ءِ شرت ءَ آئی ءَ انچو مارات گشئے زاناں آ پورائی ءَ ورنا ہم بوت ءُ باز زُور مند ہم، ءُ یک ازلی ءُ ابدی زندے ہم آئی ءِ جان ءَ پترت۔ پدا آئی ءِ پشت پر کُت ءُ وتی سکّک گپت، تانکہ دیم پہ منزل ءَ بروت، کہ ہے ساہت ءَ رستراں آ نگر کُت۔

پیسرء بازیں گرکیء بنر بستء آئیء سرءاُرش نُت، بلے آئیء نزیکء کپتءتُست اَنت۔ پدا بازیں پلنگیء بنر بستء آئیء سرءاُرش نُت، بلے آ ہم آئیء نزیکء کپتءتُست اَنت۔ پدا بازیں شیریء ہم بنر بستء آئیء سرءاُرش نُت، بلے آ ہم آئیء نزیکء کپتءتُست اَنت۔ ءپدا بازیں گرک، پلنگ، شیرءدگہ رستریء ہم یک بچیء بنر بستء آئیء سرءاُرش نُت، بلے آ سجہ ہم آئیء نزیکء کپتءتُست اَنت۔ دمانی ءپدءبدے بُوداش نُت گڈا عُشادعُشادء پاد اتک اَنت، ءاچ آئیء ترسءدیم پہ وتءدرشُت اَنت۔

ءاچ ہیشیء پد۔۔۔ آئیء دوشیں بچکندگے جت، سینہ یک نُتءپہ بے کماری دیم پہ نُبس تریں کوہءتُلء... تیز تیزءمنزل جناں بوت!!

ڈراہی

منیر مومن

پُرشتگیں بچکندنے ئے
نیسوکیں اماز ء تہا
ہلکے
من اودانشتگ آں
نیم بیل آگہی
کئیلے ڈپا
بس یک چٹانکے زندگی

نوکیں ماڑی

ڈاکٹر بیزن سبا

ملک سلیمان ءِ ھمک روچ وتی کرگینیں لوگ ءِ کش ءَ نوکیں ماڑی پہ ارمانے چارات - ءُ وتی حیال ءِ پڑ ءَ یک ھبے وڑیں ماڑی یے ءِ بندگ ءَ لگ ات کہ آ گوں وتی زالبول ءَ آئی ءِ تہا پہ ایمنی نندیت بلے یک کمی یے کہ آئی ءَ وتی حیال ءِ کوٹی ءِ تہا مارات - آ بے چُک ءَ چلانگی ات آئی ءَ وتی زند ءِ نیم بہر گوازینتگ ات - بلے انگت آئی ءَ را اچک نیست ات - اے بابت ءَ آئی ءَ وتی زالبول ءِ گلگ نہ کت بلکن دائم وتاراالیوکی ءَ ملامت ئے کت -

اے کوٹی ءَ را لہتیں روچ ات کہ جریدگ بوتگ ات - پدا اِشی ءِ تہا لیٹ ءُ پنکھا بوت -

"چون وش بیت اے کوٹیانی تہا -،، ملک سلیمان ءَ گیر کنان ءَ حیال کت - یک سالے ءِ مُدّت ءَ اے وڑیں آپتیں کوٹی یے بک بوت ءُ چیز کے روچ ات کہ لہتیں مردم ءَ اے کوٹی ءِ تہا زوءَ آبنا کتگ ات ءُ ھمک بیگاہ ءَ بگر تاں شپ ءِ دومی پاس ءَ کندگ ءُ شبکانی تواراں چہ اے کوٹی ءِ در ءُ دیوال جنک ات انت -

ملک سلیمان وہدے اے کوٹی ءِ بابت ءَ پگر ءَ لگ ات گڑا آئیا را وتی آپسر ءِ کوٹی ءِ سرجمیں چاگرد دل ءَ نکش بوت - پنکھا ءِ گوات، آرام دئیوکیں کرسی، شرّ رنگیں عکس ءُ سیاہیں گالی ءِ سرا وہدے مردم نندیت - گشئے چِڈ گے نمب جنگ ات - آئی ءِ اصلیں نام سلیمان ات بلے تاں وہدے کہ آ اے دپتر ءَ چپراسی ات - گڑا آئی ءِ وش تبی ءُ گپ زانتی ءَ آئیارا "ملک،، ءِ نام چک ءَ دات - نوں آئیارا ھر کس ملک ءِ ابید دگہ نام ءَ نہ زانت - اے گپ ءَ منگ ءَ ھم کس تیار نہ بوت کہ اے وڑیں حبر زانت نادانندگے بیت - مہلوک ءِ دپتر ءِ مردمانی مہر ءِ برکت ءَ آئی ءَ اے ھم نہ مارت کہ آ بے پسائندگ انت -

ملک سلیمان ء زالبول زراتون ء ہم آئیاراچ گلگ ء موہ نہ دات ءِ زند ء بر پڑ ء آئی ء ہمراہ داری ئے کت- آئی ء پہ ملک ء واستا وتی پت مات کس ءِ مہلوک یل کرت انت-زراتون ء کسانی ءِ ملک پسند کتگ ات- آزمانگ ء ملک آہانی کلگ ء بچک ات-زراتون ء پت یک مزنیں مبترے ات-ءِ وہدے آملک ء گوں وتی ڈگار، بچ ءِ آپ ء دزگٹ بوت گڑا زراتون ء آئی ء نہاری بُرت-چہ ہموداں آگوں ملک ء ذچار کپت ءِ پدا آہانی سر پہ آروس ء کپت-چہ ہماروچ ء زراتون ء وتی زند ء بر دمان پہ ملک ء ندر کت ءِ پدا چیزے روچ ء پد نزیکیں شہر ء ملک ء راچپر اس ء نوکری دست کپت-ملک سلیمان ء ورگ ء حیالداری ہم آئی ء شرّی ء کت-ملک ء راماہیگ ء آچُنک ءِ بٹ ءِ ماش دگہ دلے ء دوست ات-بلے ملک ء زند ء تماہ چاہ ات-سبب ءِ بیگاہ آئی ء گَر ء نہ پُرشت-

یک بیگاہے ء وہدے زراتون ء ملک ء واستا چاہ ء گَر ء پر کتگ ات-تاں پل ء دپ ء چنڈ کائے بوت-ملک اے دمان ء روت ء تحت ء سرا تچک گوں زراتون ء مسکراءات- آزوت زوت ء گس ء دیگ ء نیمگ ءِ شت نسہ وش پوشاکیں مردے کراری ءِ اوشتاتگ ات انت-

ملک سلیمان پہ وش آتک آنگردء سرانادیتنت ءِ دنیائی گپ ء لگ ات-بلے آہاں ملک ء گپ دلگوش نہ کت انت-یک مردے ء پہ اشتاپی گُشت:" ہو واجہ! گپ باز انت-بلے مارا گوں تو زندیں کارے است،، حیر! پیسرا چاھی گُٹّے بہ بیت،، ملک ء حیال کت-گپ زندی چیزے پیسرا ودانی چاہ ء ورگ الّمی انت-

"ما چاہ ء ورگ ء نیا تکیں،، یک پُرّا پُرّیں مردے ء درائینت ءِ پدا ایک زنذبُروانیں مردئے نیمگ ء دست ٹال کت کہ آئی ء چمانی سرا ایک سیاہیں عینکے ات-

"اے واجہ! مئے نوک جوڑ بوتگیں کوٹی ء واجہ انت،، ملک سلیمان ء چم ہے مرد ء سرا سک دات انت-گندگ ء شریفے ات-

"اے واجہ ءِ واہگ انت کہ پہ کوئی ءَ آپ ءِ پائپے بیاریت - بلے مارا ارمان انت کہ تناوہدے تئی کُڈک ذور کنگ مہ بیت - پائپ ءِ گوازینگ مشکل انت - مئے واہگ انت کہ شما دو، پنچ ہزار کلدار بزورے ءُ اے کُڈک ءِ پنایل بدئیت - آئی ءِ شاگار گے ءِ پہ دوار ءِ گپ بر جاہ داشت -

"اے پہ تو یک ہشتی کوئی یے بنت ءُ ہوَر ءُ گواتاں شمئے دیمدار بیت -،،

اے گپ ءِ ملک ءِ شیطان آزمان ءِ شت بلے آئی ءِ مہمانداری ءِ حیال کت ءُ حاموش بوت -

"من ءِ یک روچے ءِ مہلت بدئیت،،

آئی ءِ ایوک ءِ ہے گشت بلے دل ءِ وش نہ بوت - گوں گپ ءِ آپاد آتک انت ھنچوش کہ آہانی دل ءِ گپ نہ بوت - ملک ءِ پہ چاہ ءِ ورگ ءِ آباز منت کت انت بلے آہاں چک نہ جت -

شپ ءِ وہدے آئی ءِ گوں زرداتون ءِ اے گپ جت انت - تاں آئی ءِ واستا وتی لوگ ءِ یل دیگ گشئے دوزہ ءِ ذوَر کنگ ات - آئی ءِ وتی گس ءِ نیمگ ءِ چم شانک دات انت آئی ءِ زندہ ءِ ہر دوشی ءُ ماچنیں دمان گوں ہمے کُڈک ءِ بندوک ات - بل کہ اے کُڈک ءِ تہا چیزانی نمائش نہ ات - رزان ءُ پیتل شگوانزو کاں مانجنگ ات انت - شیکن ورنگ ءِ سرا ایر ات - یک کلنڈیں پچی یے ءِ ابید یک دارءِ تختے، اے لوگ ءِ مڈی ات انت - بلے اے کُڈک چہ یک ماڑی یے ءِ کم تر نہ ات - مرو چگیں ذوَر ءِ ماڑیانی تہے مردم نہ واب گندنت بلکن آہر دمان ءِ یک تکانسریں زندے گوازین انت - بلے اے کُڈک ءِ آ گوں وشی ءُ ایمنی ءِ دام ءِ زمین نشتگ ات انت - اے گپ ءِ سرا آہاں تاں دیر ءِ بیچار کت - آمرزءِ آہاں یک شورے کتگ ات -

دومی سہب ءِ آمردک واترات بلے اے رندی آایوک انت آئی ءِ پیشانی گندگ ءِ شش کیاس ات ءُ ٹیلگ نے سُہر چو کنگ ءِ ات انت - آئی ءِ گپ ءِ چہ پیسر ملک سلیمان ءِ وتی مشورہ دات: "واجہ! مئے حیال ءِ شما آپ ءِ پیپ ءِ بگوازین ات - تری آمئے لوگ ءِ تہا بگوزیت - بلے مئے لوٹ ایش انت کہ شما مارا چمے آپ ءِ پئے بدئیت کہ مارا چاہانی آپ ءِ کشگ ءِ.....،،

مردک ءِ پیشانی ءِ کرچک پدر بوت انت ءُ زہر زہر ءَ گشگ ءُ لگ ات:

"تو مزنیں آپ وارے بوتگ ئے- تئی یک روچے ءِ مہلت ءَ مئے لگانی تاوان بوتگ- ماہاؤسنگ سکیم ءِ تہااے جاہ آورتگ ات- بلے تئی انکار ءَ مئے گراک نج ات انت،،

آئی ءِ گالوار ٹرند بوت-اے جاہ ءِ پرمٹ ماچہ سرکار ءَ گپتگ اگاں باندا سبب ءَ اے جاہ تو ہورک نہ کت تہ اے ہری واڑ پشت کپیت ناتو-،،اے گشان ءَ آواترات- بلے ملک ءِ توار ءَ آئی ءِ پادزمین ءَ مُہر بوت انت -

"اے منی دوار، منی ہنکیں ءَ منی گس انت ایشی ءِ روگ ءَ منی مرگ شرتر انت باندا سبب ءَ من تئی دوار ءَ نشتگاں-

آئی ءَ وتی گُڈک ءِ نیمگ ءَ چار ات-اے چہ یک مزن شانیں ماڑی یے ءَ کم ترنہ ات پر چا کہ ایمنی ءُ وشی ءِ تحکمیں کلاتے ءِ وڑ ءَ مک ات ءُ آئی ءِ نزیک ءِ نوکیں ماڑی ءِ سر جہل ات-

----

ہائیکو

میر ساگر

ہَور ءَ منی گُلّ انت

ولاں کپتگ آورتگ

جور پدائلی انت

ماس

اصغر زہیر

بیگاہے ءِ وتی ہمراہاں گوں بازارءِ ترءِ تابءِ نیمونءِ چہ لوگءِ درکپت ایں۔ اِدا کہ مئے باڑہی لوگ ات انت۔ چداں بازار کساس بیست ادارءِ راہءِ چہ گیش نہ اَت۔ اے ڈیہہ پمانوک نہ اَت، بلکئے اے بازارءِ من گوں وتی کستریں براتءِ اولی رندءِ پہ کارءِ روزگارءِ اتکگ اتاں۔

ماپیادگءِ گردان، برزا آزمان گندیں ماڈیاں سئیل کنانءِ شیزانی سرا نشتگیں ڈنکاںءِ دگہ بنکءِ جوڑیاں چاراںءِ دیماروان ات ایں۔ جاہے جنءِ جودءِ جاہے دگہ بچکے ہمراہیءِ دیست تہ دلءِ نُل چست بوت انت کہ در گیجیں مناہم وتی درداںگیں زندءِ ہمراہ گوں بوتیں ءِ من ہم اے زیدءِ پلے بہ کشتیں۔ بلکئے وائے بزگی کہ پُراں جیب کنتءِ چمانی ارساں پلپیٹ اِنت۔

شیزانی سرا نشتگیں چوتاریں ڈنک چہ دنیاءِ چپ بے سما، وش گپیءِ کندگانی دگہ دنیایےءِ مشکول، جلوہءِ برزیں ماڈیءِ ہمراہانی، ہمراہیءِ ابیداوں من وتارا ایوکءِ تہنا مارگءِ اتاں۔ مئے راستیں نیمگءِ دریاءِ چولءِ آئیءِ تیابءِ بکیں دوئیں ماڈی ہم مناچ وڑیں مارشتءِ توہشت دیگءِ نہ اتنت۔ جبلءِ زر، درنیامءِ ماڈیءِ برزءِ جرانی پشءِ شینک، گشئے اے درستیں دلکشی آنگ اتنت۔ اگاں اے دمانءِ چیزے یات پیداک ات گڑا آ گوادرءِ تیابءِ ریکانی سرئے چپگیں کیچگءِ لکڑی۔۔۔ بیشکہ ہمراہاں گوں ہمراہ اتاں بلکئے منی جند۔۔۔؟

بس ایوکءِ منا بے سمات کہ مارگءِ ایں، دیما جنزان ایں۔ بے حسابءِ دگہ لبتیں گام بُزگءِ پدءِ مئے دیما یک چاہ واری ہوٹلے اتک۔ آئیءِ کشءِ تکہءِ کبابءِ ہوٹلے ات۔ چاہ واری ہوٹلءِ دیما کرسیءِ ٹیبل ایر اتنت۔ ماہم ہداوتی کاروان جو کینت۔ چہ ماچیر یک دگہ مردے ہدا نشتگءِ دست نے سرءِ اتاں، مونجانءِ ملورات۔ انچو گشئے کہ آئیءِ لانچے گوں داگینہاں گرگ بوتگ۔ مئے ہمراہیں کماشءِ چاہءِ پکوڑہ لوٹائینت۔

"اے کانہ بادء پکوڑہ سک وش اَنت "کماش ءلوٹائینگ ء دمان ءگشت، ءمن ءنامداریں رحمدل پکوڑہ والاء پکوڑہ گیر اتنگ انت کہ چہ گرانیء سبب ءنوں آداب ءنامدار نہ اتنت۔

"مرچی بلیسنی آئی عید بوتگ "منی کش ءنشتگیں سنگت ءبلیسنی نولی یے گوزگ ءدیست ء گشت۔

"اَہو! ایشانی ہمک روچ عید ءمردہ شامی اِنت، اے آزات اَنت، ہرچی کت کَن اَنت، بہ کَن اَنت "من گوں نکبت، سنگت ءپسودات ءپدا گوں وتی موبائل ءدلگوش بوتاں۔

چرے ٹولی ءپد دگہ یک ٹولی یے گوست کہ آیانی تہا یکے ءانچیں پوشاک گوزرات کہ دل ء دارگ نہ بوتگیں گپے اَت، ءبلاوبلاہیں پہریز گارانی ہم چمانی نیت بدل بوتگ اتنت۔

"اے پمامز نیں پندلے کہ چو شیں پوشاک گوزرا کَن اَنت ءمئے دیما گوزانت "مئے ملا تہیں سنگت ءآیانی نیمگ ءچاران ءگشت۔

"اَہو! اے گپ ءتوراست گشئے، بلئے تووت چیاچارگ ءئے "دگہ کس مہ لیکیں سنگتے ءآئیء دپ ء گپ ءراپروشت۔

"بیگہ ءترء تاب سک وش اِنت، مردم ء زہن تازہ بیت "کماش کہ یکوئی پکوڑہء ورگ ءمشکول ات، باریں دل ءچے حیال کنان ءگشت ئے۔

ہمے دمان ءیک وش پوشاکیں مردے کہ راستیں دست ء ماتی لنکک ءیل بدئے، آ دگہ چاریں لنکاں سبزء مندریک مان ات انت، جوانیں گھڑیالے اوں دست ءاَت ئے۔ گھڑیال ء کش ء دگہ چتنیں چٹے اوں بستگ اَت، اتنگ ءمار اسلام دات ئے، وتی قیمتی ئیں موبائل ئے کش اِت ءنمبل ء سراایر کت ءوت کرسیء سرانشت۔

"بلوچ صاحباں! شما چون اِت؟ "اہہ! اے وَبلوچے۔ من دل ءہمے سرپد بوتگ اتاں کہ بلکن وتی کندورہء گوں عربے "من گوں دتا جیڑ اِت ءسک وش ہم بوتاں کہ بلوچے وش حال اِنت، کندگ، مسکرا، جنگ گوزانت نگی کت، نشتگیں درائیں مردم ہبک دیئنت ءکند اَنت۔

آئیء چہ کیسگ ءڈیٹل سگریٹء توکیں پارکیٹ کش ات، دانگے روک کت ءدوت دیگ ءلگ اِت۔

"واجہ تو چاہے ورئے" کماش ءِ بلوچی سلاہے جت۔

"من نہ ڈراں، نہ وراں چاہ" آئی ءَ گوں وش روحی گشت۔ بلئے ہے دمان ءَ ہوٹل والا ءَ ابید گشگ ءَ چاہے آئورت ءُ آئی ءِ دیما ایر کت۔

آئی ءَ چاہ ءِ سُر کے گپت کہ ملا ءَ مگرب ءِ بانگ بندات کت۔ آئی ءَ گوں بے تواری ءَ وتی راستیں دست ءِ کاسگ چٹیں لنلک داں ہماوہد ءَ تال کت کہ بانگ ہل اِت۔ پدا دست ئے چست کت انت ءُ فاتحہ ئے ونت۔ فاتحہ ءَ پد پاد اتک ءُ دیم پہ نزیک ءِ مَسیت ءَ راہ گپت۔

"شمازانا نماز نہ وان اِت؟ شمارا جنّت ءَ روگی نہ اِنت، ءِ چے؟۔۔۔ روگ، روگ ءِ تہا آئی ءَ مارا نماز ءُ جنّت ءِ پنت ءُ سکین دات۔

چیدءُ پد، مااوں پاد اتک ءُ دیم پہ بازار ءِ جہلانکی ءَ راہ گپت ایں، ماالکاپیں تر ءُ تابے کت ءُ پدا وتی گُڈک ءَ واتر بوت ایں۔

دومی بیگہ ءَ کہ ما پدا گوْات ءِ ورگ ءَ در کپت ایں گڑاراہ ءِ نیم ءَ کماش ءَ منی دست گپت ءُ داشت۔

"بوشت، بوشت" آچیزے یات کنان ءُ زوت زوتاں منا گشگ ءَ لگ اِت۔

"آ ہوٹل ءِ دپ ءَ پیریں زالے ءَ دیم مانپوشگ ءَ نشتگ، گند گائے؟" من اوشتات آں، آئی ءَ دمک ءِ تہہ ءِ ہوٹل ءِ نیمگ ءَ دست شہاران ءَ منا جست کت۔

"ہو! دیستاں، بلئے چیازانا؟" من گوں بہمانگی، پسو ءِ ہمراہی ءَ جست ہم کت۔

"زکیں بیگہ ءِ ہوٹل ءِ دپ ءِ نُٹش ءُ پش کیں مرد کہ مارا نماز ءُ جنّت ءِ سکین ئے دات، اے ہما بلوچ ءِ ماس اِنت کہ ادا نشتگ ءُ پنڈگ ءَ اِنت۔۔۔۔۔۔۔!

یاتانی درچگ

طاہرہ احساس جتک

من سنیماہال ءِ چٹ ہما کنڈا نشتگ اتوں کہ چہ دریگ ءِ سار تیں گواتے پیداک اَت ۔ ہما پیش ءِ وڑا کہ آ گوں من یک جاہ ات، بلئے ہال ءِ مردک ءِ دریگ بند کت ۔ من اے مجّی ءِ ہما مردم ءِ گوناپ ءِ شوہاز کنگ ءِ اتوں بلئے آ گندگ نہ بوت ۔ آ نوں کجا شوہازگ بیت ۔ آئی ءِ راندتے بیت کہ منا دنیاءِ ترندیں توپانانی تہا یلہ یے داتگ ءِ شتگ ۔ من گیّن سارتے کش ات ءِ پکّر کت کہ من چونیں ڈکھ ءِ ولیں گارے ءِ کپتگ اوں ۔

آئی گوں من انچیں دھوکہ یے کرتگ اَت کہ سینما ءِ پردہ ءِ فلم وَ چارگ ءِ اتوں بلئے منی سوچ و فکر وتی گوئستگیں یاتان اَت ۔ منی چماں ارس چو ہور ءِ رچگ ءِ اِتاں ۔ مرچی منی دست ءِ تئی دست نیست ات ۔ ہما قول ءِ اقراریات انت کہ تو چونیں وشیں گپ جتگ اَت ۔ تو گوئشتگ اَت کہ مئے یک ماڑی یے بہ بیت، دیم ءِ یک گاڑی یے اشتوک بہ بیت، یک دوزہگ ڈن ءِ گوازی کنگ ءِ بہ بنتے، اے وش حیالیں جنت مدام تو منا پیش داشتگ اَت ۔ پدا من گوئشت کہ من ءِ ہچ نہ لوٹ ایت ایوک ءِ تو سلامت بہ بئے ءِ بس ۔۔۔ پرچکہ تو منی زندگی یے ۔ مئے نوک سور بوتگ اَت کلیم ڈنی ملکے ءِ روگ ءِ اَت ۔ من گوئشت تو مہ رو، داں آئی ءِ گوئشت کہ اِدا گزران نہ بیت من شُمئے حاطرا ڈنی ملک ءِ رواں، شُمئے آسراتی ءِ واستہ ءِ شمارا من وش ءِ وشحال گندگ لوٹاں ۔ فلم انگت روگ ءِ ات ءِ من وتی ترانگاں گار اِتاں ۔ منی ذہن ءِ منی گوئست ءِ یات پیداک اِت انت ۔ منا یات انت کہ فلم دیہرے ہلاس بوت تو من ءِ دست ءِ گپت ءِ چہ ہال ءِ ڈن گاڑی ءِ کرا اوشتارینت ۔۔۔ تو گوئشت منی جان ۔۔۔ یک روچے مارا ہم انچیں گاڑی یے بیت ۔ ماوتی جند ءِ گاڑی ءِ سوار باں ۔

فلم ہلاس بوت من گوں وتی ملازم ءِ ہال ءِ دراتکوں۔ منی گاڑی ڈن ءِ اوشتوک اَت بلئے
مرچی کلیم گون نہ اَت۔ منی بنگلہ ءِ راہبروڑیں آسراتی مان اَت بلئے کلیم ءِ کمی اَت پر چکہ آڈنی ملک ءِ
شنگ ءِ ہمو داد گہ سورے کنگ ءِ منا یلہ یے داتگ۔ من وتی جندءِ محنت ءِ اے جاہ ءِ سربو تگوں۔ گوں
ہے یاتاں منی روانہ بوتوں، تانکہ من گس ءِ سربوتاں۔ سرجمیں راہ ءِ منی دل ءِ ہے یکیں گپ اَت کہ
مردین آدم سکیں مطلبی بنت آئی مہرانی ءِ سرابادر کنگ بہ بیت۔

ڈیہی

وقار بزدار

لبڑاف وہغابی
مرگانی دِہ ٹولی باں
پیغامے دیغابی
مرگے کہ توارے کاں
چتاں شہ گوارِش بی
سیر آف ڈغارے کاں
کوہانی نذارغ باں
تئی یاد جُڑی بنداں
گوں گو کتتنا گوارغ باں
بورانی سواری باں
سئے بنت سمل چتھوائی
ناں مست میاری باں

دو ترمپ ارس ہمائی ءِ نام ءَ

شاہینہ شاہین

یک روچے من وتی گس ءَ نشتگ اِت آں، وتی عید ءِ جامگ ءَ دوچگ ءَ ات آں، وہدے من چمان ڈن ءَ شانک دیاں چار آں ہما اِنت چہ دروازگ ءَ مزنیں ملّان اِنت دیم پہ منی نیمگ ءَ گس ءِ تہ ءَ۔ من چم پد ءَ وتی گُدءِ سرا دات آں ءُ گُد ءَ دوچگ ءَ لگ اِت آں، دمانے ءَ پد آ گسءَ دروازگ ءِ دپ ءَ سربوت ءُ سلام Y دات!!...

"السلام و علیکم" بچکند اِت Y گس ءَ پترت...

"وعلیکم السلام" من ہم بچکند اِت پسہ دات۔ چہ گدءِ دوچگ ءَ منی دیدگ دور بوت اَنت، من چار آں آئیءِ دست ءَ نزاہدا ریں کاگدے اَت، من روک روک چارگ ءَ لگ اِت آں، بلے من سرپد نہ بوت آں آئیءِ دست ءَ چی یے اَت۔ آ آتک منی کش ءَ نشت، وتی دست ءِ کاگد ءَ چارگ ءَ لگ اِت... کاگدءِ تہ ءَ چے نبشتہ اَت؟؟ من نہ زانت...! من ہمے جیڑگ ءَ اِت آں اے کاگدءِ تہ ءَ چے نبشتہ اِنت؟؟

من جست کنگ لوٹ اِت بلے پدا من جیڑ اِت اِشی ءَ جست ہچ وش نہ بیت، من جست Y بہ کن آں اگاں نا؟ پدءَ منی دل ءَ وت پسہ دات جست Y بہ کن...! گڑا من وتی دل مزن کت، دراجیں ساہے کش اِت ءُ آئیءِ نیمگ ءَ چارگ ءَ ات آں ءُ جست کت،

"اے چی یے؟" گوں لرزگیں توار ءَ آئی ءَ رازم زرم ءَ جست کُت۔ "اے شریں چیزے"

آئیءِ دلگوش گوں ہما کاگد ءَ اَت من ءَ پسہ Y دات...

"اے شریں چیزءِ من ءِ ہم پیش بہ دار گوں" من دل ڈڈ کت پدءِ جست کت...

"من وانین Y پدءِ ترادیان" Y ۔

منی نیمگ ءِ چارات ءُ پسو Y دات ءِ پدا اہا کاگدءِ وانگ ءِ لگ اِت۔

من ہم ودار ءِ ات آں کہ کدا اے کاگد منی دست ءِ بئیت، دل گوں کاگدءِ حیالاں دز گٹ بوت، دست ءِ چم گدءِ دو چگ ءِ من دز گٹ کت اَنت، گش ئے من بے تاہیر بوت آں پہ کاگدءِ ودار ءِ، نزان آں اے کاگدءِ تہ ءِ چو نیں رازے مان اَت کہ پہ وانگ ءِ منائے کرارے ءِ گپتگ اَت۔ من بے تہبل بے تہبلی ءِ کاگدءِ ودار ءِ نشت آں ءِ پدا اوتی گُدچت کونڈا کت ءِ دو چگ ءِ لگ ات آں... دمانے ءِ پد چارآں ڈن ءِ یکے من ءِ گوانک جنگ ءِ اِنت۔

شاہین...! او! شاہین...!!! وتی نام ءِ توارءِ گوش ءِ کپگ ءِ گوں منی دلگوش توارءِ نیمگ ءِ شت کہ اے کئے اِنت کہ من ءِ گوانک جنگ ءِ اِنت...؟ من گُد ایر کُت... من پاد اتک آں... من ڈن ءِ دراتک آں...!! من چارآں منی دز گہار سبر وے ئے گس ءِ دپ ءِ اوشتاتگ اَت! آئیءِ دست ءِ یک نز ششگیں ندے اَت، کہ سہریں مس چہ نز ششگیں، ندءِ درآھگ ءِ اِت اَنت۔

آئیءِ دست تیوگ ءِ سہر ترابتگ اَت۔۔ من لوٹ اِت کہ آئیءِ راجست بہ کن آں بلے آئیءِ من ءِ موہ ندات ءِ وت جست کنگ ءِ لگ اِت۔ "تئی گور ءِ ندے ھست؟...

"من ءِ بدے Y گوں، منی ند نز ششگ"...

بیااومرید

میر گل خان نصیر

بیا او مرید ، بیا او مرید ، بیا او مرید .دیوانگیں
بیا بیا کہ دیوانے کنوں ، مولانگ و مستانگیں
سوتگ ترا عشقء زراب ، مارا غماں کرتگ کباب
تو حالء دورداں زرئے ، ما پہ وطن جانانگیں
چاکر تئی دوستء پلیں اِت، چما دگہ ڈنگاں وطن
تو سر پہ شیدائی شتے ،ما پیھناں زندانگیں
تو حالء اِشت و شتے، ماڑی ء میریں چاکر ء
ماحالء ملکء ندوں ، جوریں بداں دلمانگیں
اِشتے وطن پہ مکہ ء ، لوچیں ملنگاں گوں شتے
مئے مکہ و ماس اِنت وطن ، نیلوں وطن شاہانگیں
پردیس تو ماں مکہ ء ، شیئراں زہیرنالیں جتئے
ما کیتہ زندانء تہا، شیئراں جنوں رندانگیں
ہجرء چہ درد و دوریاں ، بند بند وتی داغ داتگ ئے
مئے بند و بنداں سوھگنت ، جوریں بداں مستانگیں
تو زرتہ کچکول و عصا ، کوڑیں جہاں داتگ یلہ
در کپتگوں سربازیء ، ما پہ پڑا مردانگیں
فرق ہچ نہ اِنت منگ و تئی ، دردء و زردء آچشء
تو حالء عشقء گنوک ، ما پہ وطن دیوانگیں

ماں شیئرَ و عشق ءِ دپتراں ، دانکہ جہان ہست اِنت توے
ما ہم جہانءِ یات بوں ، ماں مجلساں پروانگیں
پُلّیں مرید ، پُلّیں مرید ، بیا گوں فقیری باطن ءِ
گوشدار شیئرَاں شَنگلیں ، گوشتگ نصیر دیر زانگیں

ہائیکو

قیوم فنا سید

دور بوت نہ کنیں
دستانی لکیر گُش انت
ہور بوت نہ کنیں

آساپ ءِ چکاس

عطاشاد

اے امروز اِنت عطا امروز ءِ چکاس
ادا سردار ءِ آساپ اِنت ہمک پاس
اے زند ءِ پڑ گُشئے کہ جنگجاہے
ادا ہر کس پہ وت ہر کس پہ راہے
ادا ہمراہ ذروہ اَنت ساہ بَج اَنت
سمین ءِ ٹِلّ بنت ارواہ ءَ کَج اَنت
اے زند ءِ موسم اِنت گرم اِنت کدی سرد
کدی شہد اِنت کدی جَور اِنت ادا ورد
برے چو کوہ بیت دستار شیپیں
چو باگے برز بیت گَیت سر ءَ برد
سمین ءَ ملکوتی بیگہے گوں
گلیں شوربام ءِ ہمراہ اِنت روزرد
نہ ڈوباراں کدی من دشمن ءَ را
کہ با من ہر چہ کرد آن آشنا کرد

دستونک

ظفر علی ظفر

مئے سر ءِ مرچاں اد ءِ ڈوک نہ گوار اَنت پرچا
شہر ءِ تئی مرداں چون اِنت گوں ما زہر اَنت پرچا
وڑمنے وڑمنی کارے کہ بکنت ارمان نہ بیت
گوار چے دوستی ءِ دیم ءِ وتی دار انت پرچا
بے میار انت نہ بنت ٹپانی زبان ءِ سرپد
روکیں دیدگ بلے گند اَنت ءِ نہ چار اَنت پرچا
ہچ نہ زاناں چپی ءِ درمان نہ کنت ٹپاں کسے
منی گموار من ءِ نشتگ ءِ چار اَنت پرچا

تئی ترانگاں وہدے کپاں

مبارک قاضی

دل چو سروذء ساز بی   تئی ترانگاں وہدے کپاں
دنیا چہ اش من ناراض بی   تئی ت ترانگاں وہدے کپاں
من قہر باں، دل بہر بی،   ویران مہرنے شہر بی
یک ترانغے سک باز بی   تئی ترانگاں وہدے کپاں
ایکو من بے تو گار باں   امروزنے دنزانی تہا
ہر چی پھدا شوہاز بی   تئی ترانگاں وہدے کپاں
تئی یاد پھ من چاردہی   ماہے تہار ماہیں شپاں
سانغ مناں اباز بی،   تئی ترانگاں وہدے کپاں

پندر

اللہ جنگ بزدار

او بندرہ شاغیں پواد
مئے گو ستغیں وختے گواہ
مئے چھیذ غانی گل زمیں
مر شیفغیں مونجھانی شر ئخ
ہچھی موا تھئی بڑزغاں
تھئی شف وہاوانی ملہار
تھئی روش کیفانی خمار
تھئی ماھخاں ارواہء بال
تہار ماہ گمانانی قرار
او بندرہ ساڑ تھیں پواد
ہچھی موا تھئی لوریاں
تھئی کھور ھیلانی سبیل
تھئی تھل واہاوانی گمان
تھئی کھنک شوقانی دلیل
سابست مستانی مراد
او بندرہ مستیں پواد
ہچھی موا تھئی عاشقاں
بندر مئیں جاں ارواہ مئیں ساہ
مونجھیں شفے ء بامسار
تھئی تھل تھلانء بڑزغاں
بیوشتہ مدا میغیں بہار
او بندرہ شاغیں پواد
ہچھی موا تھئی مہرکاں
من تھئی گنوخاں عاشقاں

وستونک

ممتاز یوسف

شپ ودار ءِ مَثیل ءِ بانوری داباں ہچ گراں
زرد ءِ تاہیر ءِ بزنت چتانی واباں ہچ گراں
تو منی پہکیں دل ءِ گنجیں مراداں دز بگر
من تئی ہجگیں دل ءِ دراہیں ازاباں ہچ گراں
تئی کماریں دیدگانی نیم چمی چارگے
شاعر ءِ دست ءِ دل ءِ تاس ءِ شراباں ہچ گراں
مئے مراد ءِ دوزہ ءِ پہ ہور گواریت دائمؔ ءِ
وابگانی جنت ءِ باگ ءِ گُلاباں ہچ گراں
پرچیا "مُمتاز "لال ءِ گُل دپ ءِ ماہیں جنک
چہ من ءِ مئے نوجوانی ءِ حساباں ہچ گراں

دستونک

سعید تبسم مزاری

چم بے وہاؤنت روح پریشانیں
دل ہمو وخت ءَ دوست نلکانیں
دوست تو اَگر مئی دِل ءَ دوست ءِ
سر کناں صدقہ ساہ قُربانیں
تو مناں دیم داشہ ہماں ہند ءَ
زیند گرانباریں موت اڑزانیں
مس رواں بندہ ءَ گوشتنیں مست ءِ
پہ موالیاں سندہڑی جوانیں
لاغری ہچ وخت ءَ نہ دیگی کہ
مئی خیال ہرزو مست جیذانیں
تو نئیے ایذا سوزغاں آسیں
پہ مناں پُریں ڈیہہ ویرانیں
درشک بُڑ بیٹو کپتغاں جہل ءَ
ملک مئی چماں بڑ ءِ بمُوانیں
ہُشتغیں باغ ءِ پُرشتغیں لوغ ءِ
کئے خیالذاریں کئے نگہبانیں

چمیں دلے پھولئے سنغ ء مئی ء
نی جہاں ہند ء وڑو مہمانیں
نُختغیں چماں دروشے شرّیں
اے فقیرانی زیند سامانیں
من دل ء حوناں لکھغاں شعراں
کئے عُشق لکھغ باز آسانیں
مس سعید تہازگا کھڑد بیانی؟
لعل مئی زوح ء وڑو درمانیں

دستونک

زاہدہ رئیس راجی

انچوش بہ زیر درد ءِ توان ءَ، سما بہ بیت
دو ٹکر ءَ اِنت تیر، کمان ءَ سما بہ بیت

اُمرے بِبا دیان ایں، ذمان ءَ سما بہ بیت
جند ءِ ردی ءِ، جنگ ءِ میان ءَ، سما بہ بیت

کرنانی کرن ءِ داد پہ مۓ کاسگ ءَ نہ کپت
باریں کدی زمین ءُ زمان ءَ سما بہ بیت

بل تراولانی ارس دل ءَ ایر نبک ات اَنت
سیتاں بہ پُرس، زپت ءِ زیان ءَ سما بہ بیت

آسے کپ ایتے نہ زانت کدی تر ءُ ھشکی ءَ
ہور ءَ تہ گوں اِنت ہار، گدان ءَ سما بہ بیت

دود ءِ نگاہ مرچی کہ چاریگ انت ملپدءَ
ورنائی ءَ پہ پیرءُ کسان ءَ سما بہ بیت

گوں بے سمائیں ریکاں بِچنگ بے دری پہ وت
بے منزلانی کشکے، روان ءَ سما بہ بیت

ہر دیں کہ زند ءُ مرگ ءِ تماہاں الس ٹُگگ
مۓ کوپگ ءَ انت تیر، نشان ءَ سما بہ بیت

راجی اگں اے وہد، کس ءَ ہملے ٹُگگ
نپت بے بہ بیت کہ بیر، جہان ءَ سما بہ بیت

دستونک

صادق مری

گزرے چے مَیں، مناں ہے چے است، وثی جند اپہ ہے چے لوٹاں
اے کہنیں چیذغاں کوہیں من نوخیں دروشے لوٹاں

مناں ویلاں دہ سمینتہ مناں پنداں دہ ماینتہ
نواں کہ تاہراں روشے من نَنگی ساہتے لوٹاں

وفا لَحظے وثی حالئے وفا پورہیاتے صد سالئے
یہ جوائیں نوبتے لوٹاں یہ آفی قدرے لوٹاں

ہواں کئے بی دہ بانگھے ءِ وث ءِ داری دہ بانگھے ءِ
اے شف ناری دہ بانگھے ءِ من دراڑیں قصوے لوٹاں

من دوْراں چہ وثی جان ءِ من کوراں چہ وثی چماں
پہ ڈکی ایں ولا صادق من براثی دھیروے لوٹاں

دستونک

حمید بلوچ

بیا کہ وخسیں دبرا ترا شاعرے گوانکے نجنت
ہر صواہا درکفی ہچ عاشقے گوانکے نجنت
سوہویں ہندا ڈیغا بیگہاں کھاں انکسنت
مئیں دلئے درداں غماں را تی کسے گوانکے نجنت
ما تہ ڈکئے سنگتی اوں ما تہ دڑدئے ہمسفر
مارا جوائیں ساعتے ہچ سنگتے گوانکے نجنت
کوہ مئیں ایکا مناں نندی گوں تئی پچار کنت
کس تئی عشقئے جنغیناں برے گوانکے نجنت
گلزمیں دانی دہ قولاں سیوی انغاں پانغیں
ہر کہ تنی ایں پہ حونی گلگلے گوانکے نجنت
بھور میرانی قلاتان در بیا حالیں ترا
نی پڈا حانی!!- مریذاں چاکرے گوانکے نجنت

امبا

ج ے کے جلالی

ساوڑ
دوشی ناھد اواب کپتہ
غورماں بوجی نےِ سر کپتہ
دیم نےِ گوں شمال ءِ دات ءِ
ترند ءَ گوں بلاہیں گوات ءِ،،،،،،،،، رحمان ءُ رحیم یااللہ
چوگان ءُ ز گرواز بوتہ
اللہ ءِ پگر باز بوتہ
کلمہ ءُ درود ءُ توحید
ونگ بلبلیں جانشواں،،،،،،،،،، رحمان ءُ رحیم یااللہ
چولاں پدر ھینتگ ساوڑ
غورماں شیک اتگ سک بے وڑ
دوشی ناھد ایار جان ءِ
گپتگ شر تگ ءُ توپان ءِ،،،،،،،،،، رحمان ءُ رحیم یااللہ
شاہ زرِ کمیں مات ءِ رنگ
باہوٹ ماتیٔ نور ءُ لنگ
دریاتو مئے ایمان ءِ
درد ءُ سکی ءِ دیمپان ءِ،،،،،،،،،، رحمان ءُ رحیم یااللہ
رب ءُ رحم کتہ بانگواہ ءِ
بوجیگ رک اتگ اللہ ءِ
جے کے پہ سلامت اتک ءِ
لال ءُ باکمالیں بوجیگ،،،،،،،،،، رحمان ءُ رحیم یااللہ

"سانیٹ"

"دشت"

حنیف بلوچ

دشت زیدیں دلوں سُنک ءِ پُر بوت پد ءَ
ملگزار اِش زہیرانی آدرہ کُت اَنت
پُرہریدیں مڑاہانی دیناں شُت اَنت
ارس ءَ آس گواری اِنت دیدگانی لد ءَ
چوڑ کشیت پدا نوں کدی واہگے
درد ءِ لیکو کپوتیں دل ءَ نالینگ
کھرگواریں دلے شاتل ءَ نالینگ
تبد سوچیں دلاں پہ نہ منت ساہگے
گز کوشیں کہیرانی ارمان پُر اَنت
گوات بیگاہ ءِ کشیت پُراں شانک دنت
آہ کشیت کپوتے کُلی گوانک دنت
شاشلیں نیت گیرانی ارمان پُر اَنت
دشت کریابیں اومان گالیت پہ تو
آس پاشیں دلوں درد نالیت پہ تو

سین پاٹ

محمد بیگ بیگل

شپءِ دہ بجءَ پہ چاہواریءَ کئے وانگءِ نویسگءَ من شیر دءِ ہوٹلءَ پُترت ءُ یک کُنڈےءَ چونداں وڑءِ نِشتاں ہوٹلءِ ٹیپ ریکارڈ بے توار اَت- زانتوں کہ کش گوراں مردے مُرتگ- منی عادت اِنت کہ دانکہ بچکؔ بنّیت ٹیبلءَ صاف بہ کنت، آپی گلاسے بیاریت ءُ پدا چائے سربہ بیت، من ہمے نیامءَ حوالتاکے چاراں، منی کشءِ ٹیبلءَ دو کس نشتگ ءُ ت ماں وت گپّءَ اِتنت ءُ دم پہ ساعت نہبک دیگءَ اِتنت- چو کہ ٹیپ ریکارڈر بے توار اَت، پیشکا اِشانی توار منی گوشاں ہم کپگءَ اَت-

یکےءَ نہبک دات ءُ گشت :

"استاد، تئی گوامزن سین پاٹ بیگءَ اِنت-،،

"ہمے تہ پرک انت حرءِ گاڑیءُ سوزوکیءِ یکے وَ مردم چُٹ ایت ہمے ہر روچءِ جمی اڑے جمیءُ حرءِ لُٹءُ کُٹ کنگءِ اوبالءَ چہ- ءُ دومی ہمروچ یک نا یک سین پاٹے بیت- واللہ تراہم کُشاں بہا بکن وتی دوئیں حرءِ گاڑیاں ءُ بزور پہ وتءَ سوزوکی یے- اباد نیاءَ ترقی کنگ- تاں کدءِ جمی اڑے جمی کن ئے-،،

"ہوَیار، راست گشئے- انچو کنگ لوٹیت-،،

"کنگ لوٹ ایت نا- بہ کن- بلے یک حبرے تراگشاں-،،

"چے باریں-،،

"ہمے کہ شر وشرءَ ترا گئے عجیب مالوم بیت- زان ئے شر وشرءَ منی گوما چے سین پاٹ بوتگ-،،

"اِناں!،،

حرءِ گاڑی ہلامینگءِ وہداں، ہمروچ گیسءَ واتر بیانءَ وہدے من حرءِ واستاکاہ زُرتگ دیم پہ پیتگءَ اتکگاں تہ ہشت چوکءِ اواذءَ (حرءُ اَپساں آپ وارینگءِ جاگہ) من گاڑی داشتگ تنکہ ژندیں ہر دلءِ سیرءَ آپ بہ وارت- اے منیءُ منی حرءِ عادت بوتگ-،،

"چو ذہمک گاڑی والا کنت- اے ذہر کسی عادت انت-،،

"من ہم ہے عادت ءِ گپ ءَ آں- ہے عادت حرابیں عادتے-،،
"چتور باریں-،،
"اڑے گوں تئی دعا ءُ وہدے من سوزو کی ہلاہنگ شروکت تہ گنداں ہمروچ میتنگ ءَ آیگ ءِ ٹیم ءُ منی سوزو کی ہم ہے اواڑہ ءِ دیم ءَ کنئیت اوشتیت-،،
"نااڑے،، (ٹھک)
"قسمیں واللہ،، (ٹھک ٹھک)
"یار تئی گوما واقعی مزن سین پاٹ بوتگ-،،
"ہَو! ہمروچ بیت-زاں ئے یک روچے چے بیت-،،
"چے بیت؟،،
(منی نیمگ ءَ اشارہ کنان ءَ)-اڑے واجہ اِشکنگ ءَ انت-،،
"اِنّا اِنّا! واجہ وتی اخبار ءِ تہا گار اِنت تو وتی کنہ ءِ بیار-،،
"یک روچے من بار رسینگ ءَ جیل روڈ ءِ چپ دیم پہ لیاری آیگ ءَ اِتاں، جیل گیٹ ءِ بس اسٹاپ ءَ گنداں یک پیرزال ءُ یک سک وشّ رنگ ءُ زیباییں جنکے اوشتاتگ اَنت-دور ءَ چہ وہدے من جنک ءِ ماحین دیم دیست تہ دل ءَ گشتوں چوں شرّ بیت اگاں اے من ءَ دست بہ دینت ءُ منی سوزو کی ءِ بحت ءَ بالا بہ کن اَنت-انگت حبر منی دل ءَ اَت کہ گنداں پیرزال ءَ من ءَ دست دات-من ہادمان ءَ گاڑی داشت-پیرزال نزیک ءَ اتک ءُ گشت ئے:
"ابا! رنچھوڑ لین ءَ روئے-،،
"من ءُ چُشّیں روچ لوٹ اِتگ اَت-من ودا ئینت: ہَو ہَو! بہ نند اِت پُشت ءَ ءُ دمانے ءَ رند سوزو کی چوبالی کپوت ءَ روان ءُ من چہ گل ءَ بال اِتاں-مروچی منی سوزو کی ءِ بحت پاداتگ اَت-مروچی انچیں زیباییں جنکے منی سوزو کی ءَ سوار اَت-کہ سوزو کی والہاں وتی واب ءَ ہم دیستگ-حیر وشّ وشّ ءُ گل ءُ شادان ءُ وہدے من رنچھوڑ لین ءَ رستاں ءُ دل ءَ گیشتر وشّ بیتاں کہ یک رندے پدا جنک ءِ ماحین دیم ءَ گنداں ءُ بلکن آ ہم من شکریہ ءَ ادا بہ کنت-ہے نیام ءَ پیرزال ءَ پُشت ءِ درِیگ جت ءُ وہدے من گاڑی داشت تہ آ ایر کپت ءُ منی کش ءَ اتک ءُ گشت ئے:
"بیٹا شکریہ!،،

"من آئیء ایدیم آدیم ءچارت، ءپداگاڑیءپُشتی نیمگ ءچم شانک دات انت -وشر نگیں ءاز بیائیں جنک ءاودءُنہ اَت- حیران بیتاں کہ آخر جنک ءَ کُجا شُت ءادہے من چہ پیرزالءجُست کت کہ اِتاں!
ہے جنک ءَ کُجا انت کہ تئی ہمراہ اَت، تہ آئیء چگندِ ات ءگوں مزن مکاری گُشت ءِ:
"وت ءگنوک مکن- آجنک ءَ منی ہمراہ نہ اَت- من انچو آئیءکش ءاوشتاتک اِتاں-،،
"تااڑے،، (ٹھک)
"قسمیں واللہ (ٹھک ٹھک)
"استاد! تئی گوما واقعی مزن سین پاٹ بیتگ-،،
"ہر وہج بیت- گوشدار،،
"دگہ یک روچے من شہید ملت روڈءچہ دیم پہ لیاری ءپیداک اِتاں- بہادر آباد چورنگیءچہ کتے پیسر من چاراں سڑک ءکنارہ ءیک بازو شرنگ ءڈولداریں جنکے یک ءَ اِتہنا اوشتاتگ اَت- چم منی روشن بیت انت- دل ءگشتوں یا قسمت یا نصیب اگاں اے منی گاڑی ءِ بہ نند ایت تہ درائیں روچ ءِ ژندی ختم بیت- ہے حیال ءِ آئیگ ءگوں من گاڑی ءِ رفتار کم کُت- بلے باور کن، منی دلءِ درہلک تیز بوت، چیاکہ من چدءِ ساری کدی ہم چشیں سین پاٹ نہ کتگ اَت- حیر وہدے گاڑی من جنک ءَ ءِ کش ءداشت تہ جنک ءَ کتے پُشت ءکنزات- جنک ءَ ءِ پُشت ءِ کنزگ ءِ مطلب صاف زاہر اَت کہ آئی ءمنی ہے ناہودگیں حرکت دوست نہ بوت- بلے پدا ہم دل ءگشتوں جہدے کناں، بلکن منی گاڑی ءِ بحت پاداتک -پیشکاو ریگ ءچہ سروں کش اِت- ءاشرافانی ڈول ءجنک ءَ ءِ راجُستوں کت کہ کُجا روئے-بیا ترا رسیناں- من ءجواب دیگ ءِ بدل ءآدو گام پُشت ءتر کنزات- ءٹھیک ہمے دمان ءچورنگیءِ کُنڈءِ ٹریفک چوکیءچہ نزاناں چتور یک ٹریفک سارجنٹے دراتک ءتچک ءتچک منی نیمگ ءآئیگ ءلگ اِت-
دل ءگشتوں مُرتے بچا،نوں چون کنئے-حیر سارجنٹ اتک ءآئیگ ءِ شرطء گشت ءِ:
"بچو! جنک ءَ ءبل بیا من تئی گوما کایاں- بلے پیسر ءگاڑیءِ کاگداں بدئے ءگاڑی ءسائیڈ ءاوشتارین-،،
"بنک باور کن- آروچی زندگیءِ تہااولی بر ءعاشقیءِ سرا منی چالان بوت-
"تااڑے (ٹھک)
"قسمیں واللہ (ٹھک ٹھک)

دل پہکیءِ زدگ

ڈاکٹر فضل خالق

منی دل ءَ اے پیگرءِ نمیرانیں پربندءِ یک ٹکڑے کپی

پُرس انگ ماچہ کپینگیں سنگاں
سنگ پرے ارمانیں دلے گالاں
توچیا پُرس نے میر بلوچانی
گوشنگ اَنت اولی ہوت کلامانی

ہما کلامانی ہوت کہ چہ آہاں راج ءُ زمین ءِ لبزانک ءُ زبان ءِ چیزے رست ہما کہ پجار اتنت ہما کہ راجءِ دل ءِ تب ٔخشک بوت کت انت ... گوشنگ انت ءُ ہما گوشنگیں مردمانی تہ ءَ یک بازمزنیں نامے واجہ آزات جمالدینی انت کہ پہ آئی الم ءُ سنگ ہم ارمانیں دلے گال اَنت۔ منی راجءِ ہما مزنیں مردمانی بابت ءَ کہ منی دل ءَ شرپ ءُ عزت ءِ جہرانی ساچان کدی نہ بُریت آہانی تہ ءَ یکے واجہ آزات جمالدینی اِنت کہ بلوچی ءُ بلوچستانءِ خُب ءُ مہر ءُ عبدالواحد ءُ آزات بوت ءُ پدا ہمے مہر ءُ خُب ہمکہ دیم ءُ شُت کہ تاں آراساہ ءُ چہ وت ءُ آزات کُت۔ تو آئی زندءِ سرا ایچار بہ کن نے گُذا آپہ نام ءُ آزات اَت اصل ءُ آ وتی راج ءُ زبانءِ وتی زمین ءِ فکرانی قیدی ات۔ من وت ءُ راشر بختیں مردمانی بہرے پہ ہے حاترا آشگ ءُ چکءِ پدنہ باں کہ من وتی راجءِ مزن مزنیں سیاسی ءُ لبزانکی تمبہ دیسگ اَنت بل کہ کلہ کلپے ءُ آنامانی تہ ءُ واجہ آزات ہم گون انت آخری وہداں پہ راجءِ حاترا پہ لبزانکءِ حاترا ءُ آئی اے دگہ جہدانی حاترا زرگءِ گندوک ءُ شاہد من ہم ہستاں۔ یک روچے بولانءِ زمانگ ءِ حاشل ءِ نندوک اتاں گوں سنگتاں کہ ہے گپ دیم ءُ اتک کہ واجہ آزات جمالدینی ناجوڑ انت ءُ آرا تاکبندءِ خوالہ ءُ کمک لوٹیت ڈاکٹر عبدالمالکءِ پچیءِ سنگتاں من ءُ راہ دات۔ آئی پہ دز کمکیءِ حاترا من ءُ گچین کُت چیا کہ ڈاکٹر صاحبءِ دوی تک ءُ تاج ہم است اتنت۔ آئی من

ءِ کمک کارنامینت ءِ من وتی کساس ءِ ءِتگ ءِ تاج اوں مردنی ئیں حماد نور ءِ حیال ءِ کپاں گُڈا اول ءِ پٹّل باں کہ بے وسیلی ءِ پروفیشنل وانگ انچیں جاور اتنت کہ "دل بہ لوٹ ءِ دست مہ رس" اے آئی مہربانی، واہگ ءِ مہر بوتگ کہ آئی بولان بالادیں دست ءِ سار، مئے گونگیں کسترینے ءِ سر ءِ بوتگ۔

واجہ آزات ءِ گوں اولی بر ءِ دیدے دچار کپتاں گُڈا آرا انچیں پجّی یے دیم ءِ ات کہ ہندی قلمانی جاگیر دار ءِ منشیانی دیم ءِ انت۔ اول سراں دچمن اے ہمانگی گپے ات بلے واجہ ءِ تجیات ءِ پدا انزوریں بالاد گوں ہمیشی ءِ پہ ہماکارانی کنگ ءِ ءِتگ ات کہ واجہ آہاں کنگ ءِ ات۔ اے دربیں کار کہ بلوچی ماہتاک ءِ اولی کراچی ءِ زند ءِ پدا اوومی کوئٹہ ءِ زندگی ءِ واجہ آزات ءِ گوں ہیدانی بو ءِ گرانی ساچان ءِ کنگ انت آہانی شاہد ہم ہے پجّی است انت۔ مثاں کہ ہے بے زکتیں پجّی ءِ شاہدی ءِ بلکیں بازیں مردم مہ من انت بلے اے ؤ مئے راجی ٹریجڈی یے کہ مئے مزنیں مردمانی کار ءِ انگیں چیزاں یات گار نہ کن انت۔ من تگیلیں وہدانی تہ ءِ واجہ آزات ءِ درا ایشی سر ءِ کار ءِ دیستگ بلے ایشی ہماوہداں ہم آئی ہمراوداری کنگ کہ واجہ آزات ءِ جاور گیگ بوتگ انت۔ وشگیں مردے۔ چاگرد ءِ تہ ءِ عزت۔ وتی کاروبار۔ ءِ پدا چشیں مردے کہ "حاک ءِ نہاد" ءِ زانت، اگاں دماغ ءِ گپے نندیت ئے کہ پہ راج ءِ چیزے کنگی۔ گُڈا آباز باز کنت۔ ہے زمین ءِ ہے حاک ءِ کہ آرارودینگ، ہمیشی آئی ورنائی سنگک۔ ہمیشی آئی مدای امبازاں زرتگ، ہمیشی مہراں مدام زرتگ۔ ہے سرزمین ءِ اے کنڈ ءِ بگرتاں آکنڈ ءِ گوں وتی سنگت ءِ ہمراہاں رئوئے۔ لوگ پہ لوگ، جاہ پہ جاہ، ساعت پہ ساعت، کترہ پہ کترہ بلوچستان ءِ بلوچی ءِ درد ءِ انچو رودینیت کہ وتی تیوگیں عمر ءِ دنت بلے ہے درد ءِ یل نہ دنت۔ آئی نسل ءِ مرداں بچار، آئی سنگتاں بچار، عزیزاں بچار۔ چونیں چونیں بے درو دریں مردم، گارڈ آف آنر دیگ ءِ دل گشیت، تیوگیں زند ءِ آئی ہرچی کہ پہ وت ءِ جوڑ کنگ ات تاکبند "بلوچی" ءِ دردو شم ءِ راج ءِ را، زمین ءِ را واتر ینت انت۔ چوش ہم بوتگ ات وت اناوار ات بلے ماہتاک بلوچی دراتگ ات۔ چے حوصلہ، چے جگر، چے مزن جگری کہ لوگ ءِ ہرچی روَت بروَت بلے بلوچی ماہتاک الّم ءِ دیم ءِ بئیت۔ زمین ءِ زبان ءِ گوں کمٹمنٹ ءِ اے کساس چے مُنگ بیت؟

زبان ءِ واستا عملی جهد کنوکانی تہ ءَ انچیں مستریں نامے کہ اے بابت ءَ کدی ہم لیپرزگ نہ بوتگ۔ یک کش ءَ کار کنان ءَ شنگ بلے کسے ءَ را ہم اے گمان نہ بوتگ کہ "مستیں توار" ءِ مستیں چیہال جنوک ءَ را اتوار ءِ جند دروہیت ءَ انچو دروہیت کہ آئی گپ ءَ عبر ہم نبشتہ ءِ سرءَ بنت۔ کئے بہ جیڑے... بیچار کن کہ مکران ءِ ترءَ تاب ءِ وہداں آئی گو تکیں نزوریں مردے زمستانی روچاں بس ءِ چھت ءَ سوار بیت ءُ آئیکیں مرد بچکندان ءَ ہموار نوت تندیت پدا گذا ایشی رندی اثرات کہ ظاہر بنت۔ گذا انپاد واجہ آزات ءَ را اوش اتک کنت ءُ امبازاں زوریت۔ ڈالیا کراچی ءَ غوث بہار ءِ گوزرا ءُ پدا گلاب ءِ گلابیں مہر آرالیاری ءَ کاریت۔ ادا ہم آنپاد ءِ تل ءَ اِنت۔ نپاد ءِ تل ءَ ہم آزات ءَ را زبان ءِ غم ءَ نکو سینگ۔ آدت گوں شوک ءَ دوست پجگ بوتگ ءُ جاگردی شومکانی دور کنگ ءَ جوریں پکر ءُ عمانی زر ءَ اوژناگ ءَ بوتگ۔ بلوچ راج ءِ مستریں مستریں ناجوڑیاں ہم توبہ پر ماہک ءِ ریک ءَ مِنی مردم زان اَنت چیا کہ زبان ءِ درد، زمین ءِ درد، زند ءِ درد ءُ راج ءِ درد دوت چہ کینسر ءُ ٹی بی ءِ چیمیں ناجوڑیاں انگت مستریں ناجوڑی اَنت۔ ہر کس ءَ اے درد گوں بیت گذا آ دگراں وت مان نیاریت۔ دم کش ءِ آنگیگ کنگ ات ءُ آرا TRACHEAL ٹیوبے گُٹ ءَ مان گیجگ بوتگ اَت۔ آئی گوں ہمیشی کمیں وہدے ءَ باز مزنیں سنگتی بے کُت کہ تاں زند ءِ گُڈی گُڈی کترہ ءَ ہم آراساٹ اِت، آرا پہاز اِت۔ واجہ آزات مرچی اگاں زندگ بوتیں گذا من الم اتاں کہ دتی باریگ ءِ زبان ءِ سرءَ کار ءَ مرچی کمیں زبان ءِ سر اکار ءَ مے گو تکیں کستر پادے ءِ حاتر ءَ انچیں راہ ءَ رہبندانی رہشون بوتگ اَت کہ دل پہکی آئی بُن زہ ءِ گنج ءُ مڈی بوتگ اَت ہمادل پہکی کہ وت تیوگیں زند ءَ آئی زرد ءَ اتگ وزدگ بوتگ۔

بلوچی کوہنیں شاعری ءُ نوکیں شاعری

ہونک غیبیؔ

چیشکہ اے گپ ءَ مازانیں کہ بلوچی شاعری ءِ یک مزنیں مڈی یے گار ءُ بیگواہ اِنت۔ پیشکاہا شاعری کہ سینہ در سینہ اتکگ ءُ مارا سر بوتگ۔ پٹ ءُ پول کارانی گوشگ اِنت کہ اے شاعری چاکری اہد ءِ شاعری اِنت۔ زبان ءُ بیان ءَ بچارے گڑا مردم زانت کہ چاکری اہد ءِ شاعری ءِ زبان چہ ملائی دور ءِ شاعری ءِ زبان ءَ وشتریں زبانے ءُ اے دگہ زبابانی زیردستی ءَ چہ ہم رکھ اتکگ۔

ملائی دور ءِ شاعری ءِ سر ءَ پارسی زبان ءُ اربی زبان ءِ لبزانی جمبر گوارگ ءَ اَنت بلے چاکری اہد ءِ شاعری ءَ چشیں چیزے گندگ نئیت۔ پیشکاہا گوشت کنیں کہ مئے شئیری روایت یک ھمکیں روایتے ءُ اے بلوچ ءِ وتی رنگ اِنت۔

اے مُرگ کہ شپاں نیم بال اَنت
بالاچ ءِ کمان ءِ تیر اَنت

اے وڑیں شئیر مارا گوش اَنت کہ اے شئیرانی بندوکیں مردم جنجکتہ کاریں بزانکہ تجربہ کاریں مردم بوتگ انت۔ مرگانی شپاں نیم بالی ءَ رازورگ ءُ بالاچ ءِ کمان ءِ تیرانی ہم دور کنگ بزانکہ تشبیہ دئیگ اے بلوچ ءِ کوہنیں شاعری ءِ مزنی ءِ چیدگ اِنت۔

بلوچی گیدی شاعری ءِ رنگ و باز اَنت۔ چیشکہ "عشقیہ" کہ باز مردم ایشی ءَ مہرانگی شاعری گوشیت، رزمیہ کہ جنگی شاعری گوشگ بیت۔ پدا مئے گوراموتک، نازینک، سپت، اما، لاڑو، لیب لچہ، زہیرگ ءُ اے دگہ تہرانی شعر کاینت۔

نوکیں شاعری کہ ما آئی ءِ بنگیجی زمانگ ءَ 1950 ءِ ذہک ءَ زوریں۔ اے دور ءَ نوکیں تکنیکانی نیمگا دلگوش گور کنگ ءُ نوکیں "فارم" ءُ ہیئت دیما آرگ بوت اَنت۔ دستونک ءُ آزات لچہ نبیسگ بوت۔

ایشانی ہمراہی ءِ شاعر ءِ وتی تہہ ءِ مارشت بزانکہ "انفرادی" زندگی ءِ راارزشت دات ءُ شاعری ءِ نوکین تب ءُ مَیلے دیما اتک۔ اے بنداتی مردم آزات جمالدینی، عنقا، گل خان نصیر، سید ہاشمی، عطاشاد، اکبر بارکزئی ءُ، کریم دشتی ءُ دگہ لہتیں ات اَنت۔

اے بابت ءَ اے آر داد وتی کتاب "بیالبزانک ءِ سرا گپ جنیں" ءِ تہ ءَ نبشتہ کنت کہ ایشی ءِ (نوکیں لچہ ءِ) سرا گوں گل خان نصیر ءِ بنابیت۔۔۔۔۔۔ بلے لچہ کہ ما آئی ءِ آزات لچہ گوشیں کہ وت نوکیں زمانگ ءِ سرکش اِنگیں تہرے، رودر اتگ ءُ روایر نند ءَ یکیں حساب ءَ گوں زور ءُ شور ءَ گوشگ بوت۔ شاعری ءِ یکیں تہر اِنت کہ ایشی ءَ تجربت ءِ بازیں پند بُر اِتگ۔ تکنیک ءُ نکان ءِ حساب ءَ اَنچو دیمروئی کرتے کہ ہر زبان ءَ گوشگ بوت۔ بلوچی ءَ اے زمانگ ءَ کہ آزات جمالدینی آزات لچہ ءِ تجربت ءَ کنت اردو ءَ آئی ءِ نوکیں زمانگ اوں ہمے موسم ءَ بنابیت۔ 1936 یا 1940۔

ہمے وہد انت کہ بازیں نوکیں تکنیک ءُ بنگپ کہ آگیشتر فلسفہ ءُ نفسیات ءَ گوں سیادی کننت ہمے نوبت ءَ سر کشنت۔ اے موسم ءَ سر جمیں یورپ ءَ انسان ءِ بحت ءَ مزنیں زوال ءُ پرشت ءُ پروشے کیت۔ انسان وتی اندر ءَ روت ءُ وت ءَ زانگ ءِ جہد کنت۔ مئے بلوچی آزات لچہ ہمے وہد ءَ نبیسگ بیت۔۔۔۔۔ پداعطاشاد، اشرف سربازی، صدیق آزات، اکبر بارکزئی ءُ ملک طوقی اوں دیم ءَ کاینت"۔

(کتاب، بیالبزانک ءِ سرا گپ جنیں، اے آر داد، تاکدیم 117، شنگکار، رژن ایجوکیشن فاؤنڈیشن، سال 2014۔)

دومی نیمگ ءَ اے بابت ءَ عطاشاد وتی نبشتانکے ءَ نبشتہ کنت کہ

"اگہ ما وتی کوہنیں شاعری ءَ شر بچاراں ءُ بوناں کہ مئے شاعری ءِ اے تہر کہ نام ءَ آزات شاعری ءَ گوشنت، ہچ نوکیں ءُ درآمدیں چیسے نہ اِنت بلکیں چہ گال ءَ زیات گوں بلوچی ءِ کوہنیں شاعری ءَ سیادی کنت۔ چیا کہ ما وتی اولی دوَر ءِ شاعری ءَ بگنداں اے دوَر ءِ شاعری ہنچیں ءَ تاں آسر ءَ ہچ ردِ ءُ زیل (ردیف ءُ قافیہ) نہ انت۔ ہو جاہے جاہے رندی شاعراں اَنچ فارسی ءُ عربی ءَ ردِ ءُ زیل کار مرز

کرگمنت۔۔۔۔۔ خیر پہ فہمند گیں زابان زانتاں چشیں مثال پکار نہ اِنت بلے چو منی ءَ گیج دگہ باز است کہ جست بکنت کہ چون آزات شاعری گوں کوہنیں شاعری بلوچی شاعری ءِ یک اِنت۔

مہنو منی ار ساں مچار
بچگند گ ءِ پلانی شپ، نمب انت چہ دیدوکاں زرنت اے ساہ کہ چو تکوسیت
اومیت ءِ وشبوئیں دن انت زندء سمین ءِ پہ زرنت
نوں اے شعرءِ بچار گوں، اے شہ مریدءِ نامی ایں شعرے۔
حانی تراشاہء سر اِنت
آچ ماسر یگ ءِ جنڈ مکن
مارا پہ نیم چمی مچار
دل کو تلی شیپے نہ اِنت
مہر پہ بہا گپت نہ بیت
انوں کہ اے شعرءِ سنگ ءِ تنگ (وزن و بہر) ءَ گوں ءَ ری شعر ءِ یک اِنے۔ اگہ چو نبشتہ کنگ بہ بیت۔
مہنو منی ار ساں مچار
پلانی بچگند گ ءِ شپ
نمب انت چہ دیدوکاں زرنت
اے ساہ کہ چو تکوسیت
اومیت ءِ وشبوئیں دن انت
زندء سمین ءِ پہ زریت

(کتاب۔ دل ءِ بلین، بِرد ءِ بند اے آرداد، تاکدیم 1 7داں 18، شنگکار، سچکان پبلی کیشنز گوادر، سال (2012

ہے نبشتانک کہ دانکے پہ آزات شاعری ءِ، ہے نبشتانک ءِ تہ ءِ دیمتر ءِ عطاشاد بازیں دروری دنت ءُ پدا اے گپ ءَ جنت کہ

"۔۔۔۔۔ نبشتہ کنگ ءِ راہبند ءَ یلہ دئے تہ آزات شاعری بلوچی کوہنیں راہبندءِ شاعری اِنت کہ اَچ ردءُ زیل ءَ آزات اِنت۔

(ہمیش، تاکدیم19)

اگاں عطاشادءِ گپ چارگ ءَ تپاسگ بہ بیت گڑا اے گپ راست انت کہ آزات لچہ ہما شاعری ءِ در انگگ کہ ما آئی ءَ گیدی یا کوہنیں شاعری ءِ نام دئیں۔ نوکیں دوُر ءِ شئیرءِ نبیسگ ءِ نوکیں راہبندے دیم ءَ انگگ کہ ما آئی ءَ آزات لچہ ءِ نام داتگ۔ ءُ دستونک چہ کوہنیں شاعری ءِ چٹ جتا اِنت پرچا کہ دستونک ءِ تہ ءَ "ردیف" ءُ "قافیہ" ءِ پابندی انت ءُ پدا اوداہر یک بندے جتا جتائیں مانایے ہم دنت۔

عطاشادءِ دستونکے ءَ چہ درور

حشکیں نندگ ءُ زالی زار ہاں گزران نہ بیت

مرگ پہ مودگاں شاہ ءِ منت ءَ آسان نہ بیت

دومی بند

یکے من کہ ماں زردءِ انگراں بچکنداں زراں

یکے آ کہ ماں نودءِ سانگ ءَ دوشان نہ بیت

اے عطاشادءِ یکیں دستونک انت۔ بلے اداہر بندے جتائیں مانایے دیگ ءَ انت۔ بزر ءِ بلوچی کوہنیں گوشتنے زورگ ءِ شئیرءِ تہا آرگ بوتگ کہ حشکیں نندگ ءُ زالی زارہ جنگ ءَ گزران نہ بیت۔ ءُ مرگ

پہ موُدگ بزانکہ پہ موتک جنگ ءِ شاہ ءِ بنت ءُ ہچ آسان نہ بیت۔ زندگی ءِ ئُمر ءِ پرے لوٹیت۔ زندگی پہ گریوگ گوازینگی نہ اِنت۔

دوی بندءِ تہ ءَ عطا شاد وتی دوست ءِ بے کراری ءِ گپ ءَ اِنت کہ من ءَ بچار من زرد ءِ انگراں چگّند اں زراں، آبانکے انت نودانی ساہگ ءَ نشتگ انگہ وشان نہ بیت۔

بیا نوکیں شاعری ءُ کوہنیں شاعری ءِ گوں دیم پہ دیم کنین ءُ چاریں کہ آ کجام چیز اَنت کہ نوکیں شاعری ءَ چہ کوہنیں شاعری ءَ جتا کن اَنت۔

دستونک

دستونک ہے "غزل" اِنت۔ اے مئے کرز ءَ چہ اردو ءِ اتگگ۔ چش فقیر شاد ءُ ملا فاضل ءِ شئیرے پہ درور ءَ آورتگ ات بلے آ دستونکے نہ ات۔ اے تہر بلوچی لبزانک ءَ چٹ نوک انت ءُ ایشی ءِ تہ ءَ ردیف ءُ قافیہ ھست کہ چد ءُ پیسر ءِ بلوچی کوہنیں شاعری ءَ نیست۔

آزات لچہ

آزات لچہ ہم بلوچی لبزانک ءَ نوک انت ءُ ایشی ءِ تہ ءَ یک حاسیں چیزے ایش انت کہ ادا شئیر یکتل ءَ روت ءُ وتی یکیں مارشت ءَ گوں رنج ءَ وانوک ءِ سر ءَ ئیلہ دنت۔

ردانگی لچہ

ردانگی لچہ چٹ نوک انت۔ بلوچی ءَ ایشی ءِ سرا کار بوگ ءَ انت بزانکہ ردانگی لچہ نبیسگ بُوگ ءَ انت۔ اے پہ بلوچی ءَ پیشکا نوک انت کہ ردانگی لچہ ءِ تھنا دو کتاب چھاپ بوتگ۔ ایشی ءِ تہ ءَ کوہنیں شاعری ءِ ہچ وڑیں رنگ گندگ نئیت پرچا کہ اے وتی تکنیک ءُ ہیئت ءِ حساب ءَ ہم جتا اِنت۔ ردانگی لچہ کمو لائٹ تر اِنت بزانکہ ادا شاعر وزن ءِ پابند نہ انت تہنائی وتی یکیں حیال ءَ وانوک ءِ سر کنت۔ ادا شاعر ءِ "انفرادیت" ءَ تہنائی ءِ دردانگہ برز تر روت۔

پدا نوکیں دوٗرءِ وتی لوٹ اَنت۔ زندگی مشین ءُ ٹیکنالوجی دست ءَ کپتگ۔ انسان ءَ پہ گلگ کنگ ءَ، پہ زنگ جنگ ءَ، پہ درشان کنگ ءَ نوکیں راہبندانی، نوکیں ہیئت ءُ "فارمانی" لوٹ اِنت۔ پیشکانوکیں شاعر نوکیں راہانی مساپر انت۔ پرچا کہ نوکیں انسان مدام وتی تہہ ءِ مردم ءَ گوں دوچار کپگ ءِ واب ءَ گندگ ءَ انت۔

من اے نبشتانک ءِ تہ ءَ ہائیکو ءُ سانیٹ ءِ سرءَ گپ پیشکانہ جت کہ اے مئے چاگرد ءِ تب ءَ نہ کپتگ انت پیشکا اے گار بوتگ انت۔ سکھیں دستونک کہ اردو ءَ "آزاد غزل" انت۔ اے ہم پہ بلوچی ءَ نوک انت بلے منظور بسمل، صباد شتیاری ءُ دگہ لھتینانی نبیسگ ءَ پد ہم مردم سلھیں دستونک ءِ باندات ءَ پہ رژنائی ءَ نہ گندیت۔

نبشتانک ءِ آسر:۔

اسل گپ ایش انت کہ ہما شاعری مزن بیت کہ آ وتی گوست ءِ رنگ ءُ دروشماں بزوراِیت ءُ نوکیں رنگے ءَ دیم ءَ بیاریت۔ بلوچی ہما شاعراں کہ وتی گوست ءِ شاعری ءَ نپ ءُ سیت زرتگ آ مروچی ھکمیں رنگے ءَ مئے دیم ءَ انت کہ آیانی تہ ءَ مستریں نام عطاشاد اِنت۔ عطاشاد ءَ وتی شاعری ءِ تہ ءَ ترژن ہم جتگ۔ بلے نوکیں دروشمے ءَ۔۔۔۔ اے ترژن ءُ ہیگور جنگ ءِ روایت وَچہ چاکر ءُ گوہرام ءَ پیداک انت بلے عطاشاد ءَ بچار چوں اے کمال ءَ پیش داریت کہ

توپہ سگاراں پتگیں کوٹ ءُ کلاتان ءَ گل ئے

من پہ پتی میراس ءُ ماتیں گلزمین ءَ نکوساں

اے خان عبداللہ قاہار ءِ شئیر ءِ جواب اِنت کہ عطاشاد ءَ چو ترژنی دروشم ءَ داتگ۔

خان عبداللہ ءِ شئیر انت کہ

کوھنگ ءِ اے برزیں کلات

کسی پس ءِ میراث نہ انت

ماپہ سگاراں گپتگ انت

دگہ ہم باز جاہ ءِ عطاشاد ءِ ترزن ءِ پیگوری دروشم ءِ وتی حیالانی درشانی کنگ ءُ پدا نوکیں شاعری ءِ راجہ گوست ءِ روایت ءِ بندگ ءِ تیسشتگ۔ مُولاءِ کیچرانی تباھی بہ بیت یا قبائلی دودانی سرءِ زہرشانی، عطا شاد ءِ وت ءِ چہ کلاسیک روایت ءِ نہ سستگ۔

عطاشاد ءِ نوکیں لیکہ ءُ انفرادیت بزانکہ وتی ذات، وتی جند ءِ اندر دلگوش داتگ۔ جاہے جاہے اگاں آئی ءِ سیاسی شئیرے ہم گوشتگ بلے تچک ءِ "نعرہ" ءِ وڑا نہ گوشتگ نے۔

شپے کہ بام مہ ساریت چشیں شپ ءِ راسوچ

داں امبرے ءِ کہ وداریت چشیں شپ ءِ راسوچ

اے وہد ءِ بلوچی شاعری ءِ منیر مومن اِنت کہ وتی کلاسیک ءِ گوں ہمگرنچ انت ءُ پدا نوکیں شاعری ءِ ہما لوٹانی حساب ءِ شئیراں نبیسان انت۔ منیر مومن ءِ شئیرے

من تئی اوست ءِ تنگیں مُرگے یتگاں

"زامریں درچکے نیست کہ شپ درنگے بگراں"

عاشقی ہارے چاکریں ذہرئے ملِ اتگ

شہ مرید آسے روک کنگ شئیر ءِ کسھاں

اے شئیر اے گواہی ءِ دےئ اَنت کہ بلوچ ءِ ہما کہ مزنیں شاعر انت آیاں وتی گوست ءِ آپ ءُ ہوا، رنگ ءُ دروشم یلہ نہ داتگ۔ یاں البتہ ہیَت بدل بنت، بلے وتی زمین ءِ، وتی ہنکین ءِ، وتی دودمان ءُ راجمان ءِ چہ بہدگ مرگ انت۔

وہد ءِ ہمراہی ءِ تکنیک ءُ ہیَت ءِ حساب ءِ بازیں چیز گار بوتگ انت۔ نوں آیانی جاہ اے دگہ ہیَت ءُ تکنیکاں گپتگ انت پرچا کہ گوستگیں دور ءِ بازیں چیز انی باری ءِ جتگ ءِ شتگ۔

نوں زہیر یگ، لیب لچہ، ناز ینک، موتک، سپت، لاڑوءِ بازیں انچیں تہر کہ بیگواہ بوتگ انت۔ ایشاں ما نوکیں دوْرءِ ہر روزءِ دیمءِ بیاریں اے نوں زندگ نہ بنت۔ ہاں ایشانی رنگءِ دروشم ایشانی ہماتبءِ ما دیمءِ برت کنیں۔۔ بلے نوں اے فارم بزانکہ ہیئت زندگ دارگ نہ بنت۔ مروچی ئیں چکءِ لیبءِ گوازی دگر انتءِ زیکیں زمانگءِ دگہ بوتگ انت۔ زیکیں زمانگءِ لیب لچہ اِش جنگ مروچی ئیں زمانگءِ ٹیکنالوجیءِ کار مرزیءِ نوکیں دوْرءِ چک چہ گوازیءِ دور بُرتگءِ تہنا کتگ۔

مروچی ئیں سورءِ آروساں نازینکءِ گورگان ہلاس بوتگ انت، ہنی بندءِ ڈزکی ہنیءِ شپاں ہنی برگءِ آرگءِ رسم بگندئے جاہے جاہے بہ بیت بلے نوں گیشتر ہلاس انت، گڑا نازینکءِ ہالو ہم ہلاسیءِ نیمگءِ شتگ۔ مروچی ئیں مات وتی گوانزگی طفلاں نہ نازینیت۔ نازینکءِ باری ہم روان انت۔۔۔۔ ہرچی وہدءِ ہمراہیءِ بدل بیت۔۔۔۔ءِ ہر چیزءِ بدل بُوگی انت۔۔۔ لبزانک بیت شریا زندگی۔

ہائیکو

غوث بہار

گٹ گیر غم بیت
گُل دو شیءِ تج کَن انت دلءِ بُو تگ
بہارءِ ہتم بیت

زبان ءُ بولی

پناہ بلوچ

بولی یک زبانےءِ ہما گالوارءَ گوْش انت کہ آ یک ہلک ءُ دگےءَ گوْشگ یا پہگ بیت۔ بولی چہ یک مزنیں گالوارےءِ انگت کسترانت کہ آئیءِ گوشوک ہم ہے کساس ءَ کمتر بنت۔ اے بولی مئے پت ءُ پیرکانی چپ ءُ چاگردءِ فہم ءِ مجّگ انت کہ آہاں پہ وتی چاگردءِ زُست ءُ ردوم دیگءِ پنشدرءَ کمک زرتگ۔ مئے بولی ءُ انچیں نام، معنا، ازباب ءُ علت آئی مڈی اندیم انت کہ آ مئے چاگردءِ بہرانت ءُ زندءِ گوْازینگءَ زانوگری ءُ رہشونی کن انت۔ اے الّی نہ انت کہ اے خاصیت ہے دروشم ءَ دوی زباناں یا ہے بولیءِ مزنیں زبانءَ بہ بیت ہمیشانوگیں زمانگے لوٹ ءُ گزرانی رواز باناں کسانیں بولیانی تاوان مئے استمانی میراثءِ تاوان انت۔

مئے ملکءَ زبانءِ بارواچست کنگیں ہرچ گاگیج ءُ رہبنداں مردماں وتی بولیءِ یلہ دیگءِ درپچ کنگ انت۔ آہانی گوْزاچوشیں پچ درپشت نہ کپتگ کہ آ وتی بولیءَ رکینت بہ کن انت۔ بولیءِ اے تاوانی مئے بدحالی ءُ تنگیگی، معاش، جان سلامتی ءُ ماحولءِ تنگیگیءِ سبب انت۔

بولیءِ تاوان باری چاگردءِ نزوری ءُ انتشارءِ سبب بیتگ پرچا کہ نوکیں نسلءِ پدرپچ گوْں وتی پت ءُ پیرکاں تران کنگ یا ہیل گرگءَ نزور انت۔ بولیءِ تاوان اے واستہ ہم نزوریءِ آماچ بیت کہ ہمانی بولی نزور بیت گڈا پریشی ءُ بدیں جذبات ودی بنت۔

بولیءِ مرگ معاشی نزوریءِ ہم سبب بیت چیا کہ مردم انچیں زباناں روزگار کنگءَ مجبور بنت کہ اودا آہاں دری زبان گوشوک(Non Native Speaker) لیکگ بیت۔ بولیءِ اے تاوانی ہے گپ ءُ

پد رَ کنت کہ مر دماں پہ کار ءُ روز گار ءَ دگہ جاہاں روگ لوٹ ایت ءُ چہ یشی ءَ مر دمانی جندءُ آئی ءِ ئولی متاثر بنت۔

بولی ءِ تاوانی جان سلامتی ءَ ہم نقصان دنت پرچا کہ مر دم ءِ وتی کاد ءُ ئوچ، درمان کاد، وڑ چک ءُ وسائل آئی نام ءُ آبانی کار مرزی ءَ شموش انت ءُ چہ اِ اہاں محروم بنت۔ بولی ءِ نزور ترگ ءِ سبب ءَ مہلوک نادڑ اہبانی آماچ بنت کہ آنازا ہیانی رَ نگینگ ءِ چاگردی ریک ءُ ہنر ءَ زبہر بنت۔

بولی ءِ تاوانی انسان ءِ چپ ءُ چاگرد ءِ ماحول ءَ را ہم اثر مند کنت۔ آ وتی بندی ماحول ءِ جاوراں ہیم اِت نہ کنت۔ بولی ءِ نزور ترگ ءِ سبب ءَ ہمزہماخم ءُ فہم ءِ وسیلہ ءَ گار کنیں کہ چرائی ءِ کمک ءَ مر دم وتی ماحول، ودہ ءُ موسم یا ایند گہ سابدار ءُ بے جانیں مخلوق ءِ پہازگ ءِ جُہد ءَ کنت، ہمیشاما وتی چاگر دی ذمہ واریاں پیلو نہ کنیں۔

بولی مئے زند ءِ بر جاہ دارگ ءِ وسیلہ انت۔ چوشکہ پاکستان ءَ انچیں پالیسی ءُ گاگیج زورگ بوتگ ءَ انت کہ مئے زبانانی نَبی میراث بیگواو بوتگ ءَ انت پمیشا مئے زند ءِ جاور حال گیشتر حراب بوہان انت۔ چہ یشی ءِ سبب ءَ ماوار ءُ بزگی ءِ آماچ اِنت۔ ماوتی سمت، دود ءُ ربیدگ ءُ زمہ واریاں شموشگ ءَ انت۔

اے بابت ءَ زبان زانتاناں جیزگ لوٹیت ءُ آہاناں انچیں گاگیج زور گی انت کہ چہ یشی ءَ یک مزنیں زبانے ءِ کسانیں گالواراں (بولیاں) رَ نگینگ ءِ جہد کنگ بہ بیت وگاں نہ گڑا چہ مئے زبان ءِ لبزانی مڈی ءِ یک مزنیں بہرے گار ءُ بیگواہی ءِ آماچ بیت۔ مزنیں زبان ہما وہداں رنگینگ بوت کن انت کہ آبانی کسانیں بُجز (تبر) پہریزگ بہ بنت۔ پریشی ءَ لازم انت کہ مئے زانکار ءُ زبان زانت گاگیج بہ زورانت۔

نبشتہ کارءِ وانوک

مہلب نصیر

آئیءِ بچکہ بگلءِ چیرءَ کتءُ انچیں سئ جت ئےءِ گشئےَ زاناں لینءِ گپت آئیءِ بچکہ کے بگلءِ چیرءِ آسودگ کتءُ راستیں کشءَ کت، پونہو۔۔۔۔۔۔۔انت پونہو انت۔۔۔۔ دپءُ پرنزئے مچ کت انتءُ پہ وش روحی رہادگ بوت۔۔"بچکاں بہائی" چپلاں بہائی" پچکائی بہائی"۔۔"چپلاں بہائی"۔ آ گوانک جنانءِ روان ات۔ ورنابے دیمءَ مک بوت۔ "چی انت ترءَ گون انت؟ نیم روچءِ جلءِ کوکار کنان اِت نہ وت وپس ئے نہ دگراں وابءِ کل ئے"

"پونہو انت چپلاں آئیءِ دودی بچکندے جتءُ وتی بچکہ گیگ کتءُ دراہینئت، ورناہءِ وتی مورک محینتءُ پشت مان داتءُ مشت بلے سوداگرءِ سندے پرنہ ات۔ وتی دزمالے چنڈاِتءُ سرءَ کت بے کائی رہ گپت "پشکاں بہائی، دارکاں بہائی۔ پشکاں بہائی۔" آئیءِ نوں دگہ گوانکے جت، مردے ئے دیست ئے لنٹانی سرءِ بچکندے تلان ئے کت آروان رست دیمترءِ شت دگہ ڈکے ہچ بوت۔ پیرءُ عاجزیں مردے دراتک "چی انت۔؟" پشتکءُ دارک انت واجہ "پیر مردءِ اے حنک کت آئیءِ دیمءِ کرچکانی تہہءِ آپ حولک گپت انت سر جمیں زہرئے ڈکءِ سرکش اتاں، ترندترندءِ ڈکے بست واتر بوت۔ آے سائیءِ گوں دیمءِ روان بوت دگہ گوانکے جنان بوت شہرءِ دمکاں وٹیل بوت "مشتکءِ پ وانگ انت، مشتکءُ وانگ انت" ہر دمکءُ میتگءِ نوکیں گوانکے ہر کسءِ دلپروش کنان ات۔ اے نوں آئیءِ ہمک روچی کارات، کم کمءِ آئیءِ گوانکانی پدءِ کس درنیاتکءُ آئیءِ اے میتگ مٹ کتءُ دگہ دیمے رہادگ بوت مرچاں ہے رنگیں جاوراں گوں مئے وانوک دچارانت، جلیں نیم روچءِ درکپیت کتابے زوریت حبءُ واہگ ئے نہ مرنیت آلوگءِ مرنہ بیت راہءِ تاکاں کدی اے

دیم ءِ لیٹنینیت کدی آدیم ءِ آبے تاہیر بیت کہ کدی لوگ ءِ سر بہ بیت ءُ ایشی ءُ بوانیت ءُ وتی تن ءِ بیروشیت بلے آکتاب ءِ آسر نہ کنت آدلپروش بیت آئی ءِ تن نیروشیت۔

وانوک ءِ لوگ یک انچیں کتاب جاہے جوڑ بوتگ کہ ہود ءِ آئی ءِ وشگیں، چار تگیں، نیم وشگیں، نیکی رشگیں کتابانی انبار انت بلے اے امبار ءِ تہا چوشیں کتاب نیست کہ آئی ءِ تن ءِ بیروشیت۔ اگں چوشیں کتاب درنئیت کہ وانوک وتی تن ءِ بیروشیت گڈا ما پرچہ گلگ دار انت کہ بلوچی ءِ وانوک نیست۔ وانوک چو منی برز ءِ دانگیں کسہ ءِ کارست ءِ وڈ ءِ انت آگرم ءِ جل ءِ درکیت کہ پہ سودائی ءِ بلے آئی ءِ کہ وتی مطلب ءِ چیز دست نہ کپیت آدلپروش بیت پداڈک ءِ ہچبر ہچ نہ کنت، ہشکیں کتاب ءِ چاپگ ءُ زر ءِ زوال کنگ ءِ بلوچی زبان ءُ لبزانک دیمروی نہ کنت واں کتاب ءِ تہا شریں مواد مان مہ بیت۔

نبشتہ کار وتی راج ءِ تہی (نفسیاتی) دود ءُ ربیدگی، اخلاق ءُ چاگردی ءُ راجمانی دیمروی ءِ ذمہ دار انت آئی آدم ءِ جذبگانی راہ در بر انت وانوک ءِ گوں وتی حاک ءُ زمین ءِ ہمگرنچ کنگ ءُ آئی ءِ جندءِ پیشردارگ نبشتہ کار ءِ ذمہ داری انت ولیم فالکنر گشیت کہ یک نبشتہ کارے ءِ واسطہ الّی انت کہ آئی آدم ءِ تہا سنگ ءِ تاگت ءِ ودی بکنت ءُ آئی جذبگاں پاد بکنت بنی آدم ءِ آئی ءِ بزگی ءُ گلتمالی ءِ پیش بداری یک بنشتہ کارے ءِ کار ایو کہ بنی آدم ءِ اعداد ءُ شمار ءِ دپترے ءِ اڈ دیگ مہ بیت آئی ءِ توار پہ بنی آدم ءِ انچیں اوست یے بہ بیت یک منگے بہ بیت کہ آئی ءِ رامدام است ءُ نمیراں بکنت۔ فالکنر ءِ اے دانکانی رد ءِ اگں یک نبشتہ کارے اے سرجمیں کارانی کنگ ءِ سوب مند مہ بیت گڈا بے وسیں لس وانوک کہ دگہ حقے نیست اش بلے "نہ وانگ" ءِ حق ءِ واہند انت آوتی ہے حق ءِ کار مرزکت کنت۔

اگن ھورت بچارے مرچاں نبشتہ کاری یک پکائیں بے پاری یے جوڑ بوتگ، یک انچیں بیوپاری یے آئیء تہازرد (ضمیر) ءُ دہد ہر دوکانی بے پاری بوگء انت، انچو سابیت کہ نبشتہ کار نام داریء پدء کپتگ انت پرے نام داریء آ پہ ہچ چیزء پدنہ کنزانت۔ من ہے سرپدباں کہ نبشتہ کارء سرءُ وتی وانوکء لبتیں حق بنت چوش کہ اخلاقی، جاگردیءُ دگہ ہے وڈیں حق بنت باپدانت کہ نبشتہ کار اے گپءُ بزاناںءُ سرپدبہ بنت۔ نبشتہ کار وانندہیں مردم بنت آ اگں وتی وانوکء جواب وہ نہ انت بلے وتی جندء جواب دہ بہ بیت وتاراجست بکنت کہ آ ہما چیز کہ وانوکء خلورت انت دیگء انت نے اگں ناں گڈا حسکیں تاکانی دلبند سیاہ کنگ مہ بنت ءُ نبشتہ کار بایدانت کہ چیزےء نبشتہ کنگء پیسروت پٹءُ پول بکنت، بوانیت وتی بن گپء سرجمیں تکءُ پہنا تاں بزانتءُ سرپدنہ بیت۔ آ حسکیں چارلکیرمہ کشیتء کاگدء سیاہ کنت، انچو ش نبشتہ بکنت کہ وانوک ہے بماریت انچو نبشتہ کارء مارانگءُ نبشتہ کنگ،

"دیکھنا تقدیر کی لذت جو اُس نے کہا
میں نے جانا گویا یہ بھی میرے دل میں ہے"

اگں وانوک آئیء وتی دلء گپ سرپدمہ بیت یا آ وڈءمہ ماریت گڈا بزاں کہ نبشتہ کار سوپ مند نہ انت۔

نبشتہ کارء کارست چہ ہمک روچی زندء کارست یا چوش بگش کہ چہ لس وانوکء زندجاءِ گستامہ بیت اگن آ چہ لس وانوک وتی اکسء ہما کارستء تہامہ گندیت، آوشی نماریت، آ کارستء دردء وتی درد سرپدنہ بیت۔ اے وڈی داں کدی، لس وانوک کتاب، ماہتاکءُ تاکبند زوریت؟ اے گوں وانوکء زلے، آ ایوکہ پہ لبزاں کتاب بزوریتءُ بوانیت؟ ایوکہ زبانء پچکیء درور ہمیش انت کہ یک ازم

کارے یا اکس کشٕے کہ ہزار تہریں رنگ بہ بیت بلے آ مزانت کہ کجام رنگ کجام جاگہا ڈول دنتٕ یک دلکشیں عکسے جوڑ بیت،

بیستٕ یکی کرنٕ انگتٕ مئے نبشتہ کاروتی ذمہ داریاں مزانت انچو پہ دیم بہ بیت، ہکٕ راستیٕ بیرکٕ یلہ بکنت، چشیں بیرکٕ گوات بارت آچو منی کسٕ کارستٕ ہوش کنت کہ ہیستں گوانکٕ توار آئیٕ بچکٕ ازباب نیاد نیارانت۔ چیزئے گرگٕ واستہ چیزےٕ بوہگ الّی اِنت نبشتہ کاراوں بایدانت کہ بزاناں داں آئی نبشتہٕ کتاباں چیزے مان مہ بیت کس اش نوانیت۔ اکیڈمی اوں بایدانت بچاراں کتاب شنگ بکناں روین کارئے شنگ کنگ رَدیٕ شنگ کنگ اِنت۔ اکیڈمی سنگتیٕ لحاظٕ بکناں ازمٕ بچاراں، ازم، ازم کارٕ بچارانت اگن ناازمکار ہم لس مہلوکے، اگں ازم کار شریں چیزے درت نہ کنت، آئیٕ حق نیست کہ وانوکٕ دلپروش بکنت۔ بے اسریں ازم دریإ آپ انت سترا ست انت بلے تنٕ نہ پروشیت۔

ہائیکو

قدیر لقمان

آس نویسگ لوٹیت
زندمانٕ چاگردٕ
درد کدینگ لوٹیت

پښتو

پښتو برخه

لړلیک

د نظم برخه

«حمد»

سید خیر محمد عارف

د جنتي موسم شمال ستا د جمال ننداره
دي هیبتناکه اوچت غرونه د جلال ننداره
نه دي مثال شته پر دنیا نه تصور د مثال
دا بې ستنې ولاړ اسمان ستا د کمال ننداره
هغه به هم وي په کې پټه ستا جلوه لیدلې
کړې که چا وي د سپوږمۍ د روڼ مثال ننداره
پخپله نه کبرېږي، که وي دا کاینات دهماکه
ستا نه منونکي بې هم وکړي بهر حال ننداره
دغه ترتیب د موسمونو لمر، سپوږمۍ ورځ او شپه
په مظاهرو کې ښکاره د ذوالجلال ننداره
عارفه! شي به یې تر واړه قدرتونو قربان
که یې څوک وکړي په تبکیر د مه و سال ننداره

«نعت»

عمر گل عسکر

خوبونه تعبیر مومي په منظر د مدینې
روښانه چې شي ستر ګې په سحر د مدینې
په زړه کې چې لرم ښکلی اثر د مدینې
کوم به انشاالله زه بیا سفر د مدینې
هوا د جنتونو پکې الوزي همېش
مخموره پکې ګرځي هر بشر د مدینې
د اوښکو په بهیر کې یې ګومبته زرغونه
خلیل یې کړي په سترګو کې سپین لمر د مدینې
روضې په دروازه درته ولاړ یم مخامخ
نزدې مې نه پرېږدي دغه عسکر د مدینې
الوت به د اسمان تر کنارو شي زما نصیب
عطا که شو و ماته بال او پر د مدینې
هو، ګران دي امتیان په نبي ګران دي ډېر ډېر
روغبړ ته یې لاس نیسي معتبر د مدینې
ګوهره! (۱) ستا په کور کې د نعتونو دا محفل
خوښ کړی یې بې شکه پیغامبر د مدینې
عسکر به ګړندی شي په دا ژوند کې یو ځل بیا
دا سترګې بیا که ښکل کړي هر منظر د مدینې

۱: دا نعت په کوټه کې د ارواښاد سعید ګوهر په کور کې د نعتیه مشاعرې پر مهال ویل شوی دی.

چې تاریخ ستړی شو «نړۍ ـ مابعد الکرونا»

ډاکټر عبدالرؤف رفیقي

لکه څنګه چې په انساني فطرت کښې د بدلون ماده خدای ایښې ده؛ بعینه یک رنګي د خدای خاصه ده.

چې مدام په یوه حال وي بیا ئې وګڼه چې خدای دی
او که نه چېري انسان دی کله څنګه کله څنګه

رنګارنګي د کائناتو حسن دی متنوع بڼه د فطرت ښکلا ده او انسان د دغه ښکلا د مملکت باچا دی په طبیعت او فطرت کې د تغیر د پیروکارانو د لومړي ډف په لومړنۍ ډله کې شمېرل کیږي په داغه خو یې کله یوه رنګ ته زړهٔ وشي کله بل رنګ ته. کله کوم خواره خوند ورکړي او کله څه نور. کله ئې یوه مشروب ته زړهٔ وشي او کله بل ته ،څنګه چې د دهٔ په سرزشت کښې له ازله لټون،بدلون او بیقراري راروانه ده. دی د هغه ورک څه هغه رنګ دی که رنګ، هغه بوی دی که حسن او جمال په تلاش مدام لالهانده او بېقراره دی کوم څه چې د دهٔ د تسکین سبب جوړېدلای شي.

هم دغه ډول جغرافیه هم نفس تنګي لري که تاسو د نړۍ ګلوب وګورئ نو هر پنځوس کاله پس به په ګلوب کې بدلون ووینئ. جغرافیه به د خپلو کرښو لاس کله په یو لوري وغورځوي او کله هم په بل، کله به خپلي کرښېږي پښې راټولې کړي او کله هم چې ستړې شي وي بیا هم دغه پښې غځوي. بدلون د فطرت هغه پټ رازونه رابرسیره کوي کوم چې د کائناتو د سربسته رازونو په خزانو کښې له آدمه تر دې دمه پټ راروا دي او هر وخت یې ستکي کړې وي د خپلو سپړنکو لاري څاري.

زموږ په دا لنډي عمر کښې موږ ولیده چې یو ځل د برصغیر په جغرافیائي کرښو کښې بدلون رامنځ ته شو بل ځل د جغرافیې کرښو د سوویت یونین او سپینرریزو حصارونو په څیر تینګي کرښې د غښو د تارو په څیر ومې ثابتې کړې خورا په بې دردي یې د ماشومونو د هغو خاورینو کورونو په څېر سره ګډې وډې کړې له کومو چې یو ځل

خورا په مینه کورونو جوړ کړي خو بیا یې وخپلو د ناز جوړ شوو کورونو ته نفس تنګ شي په له ګډ وډ یې یې کړي خراب یې کړي او ګورو چې جغرافیه به د تاریخ په راتلونکې کې په وینه او په خوب کښې لا نور څومره اړخونه بدلوي را بدلوي.

موږ په دا خپل لنډي عمر کې په عصر کښې د وخت د ناپولو په آله یعني کلینډر کښې هم خورا عجیب او غریب بدلونونه ولیده لکه د پرون خبره چې وې د قمري هجري کال پېړۍ له څوارلسمي پنځلسمي ته راواوښته او اوس به له خیره پر کال شمسي پېړۍ هم له څوارلسمي پنځلسمي ته سر ور د ننه کوي.

عیسوي کلینډر خو زموږ په عصر کښې سلیزه څه چې زریزه هم بدله کړه یعني زموږ په دا لنډي عمر کښې زموږ د ساه په او و مزو ترلو لمحو په موږ د نړۍ له دوه زرم کاله څخه د دري زرم کال په چارچوب کښې راداخلیده هم ولیده لکه څنګه چې دانسان، جغرافیې او کلینډر په طبعیت او فطرت کښې د بدلون، اوښتون او پرمختګ جبیلتونه پروردګار ایښې دي هم دغه ډول په متې زموږ او س په دا سرخلاس شو چې د کائناتي نظام په دا خوره وره ورشو کې د تاریخ په فطرت کې هم پروردګار د بدلون طبیعت ایښې دی.

تاریخ په خپل اوږه پاخه عمر هم د خپلو اوږدو خاموشیو پس کله ناکله پسخند وهلو ته زړه وشي د خپل ګونجي ګونجي تندي چې هر کوت یې جلا جلا د قرنونو داستانونه ږغوي پر پراغ غولي یې مسکا غوره شي او دا مسکا کله ناکله د قهقهو بڼه خپله کړي خاندي خاندي او دا ډول خاندي تر څو خپلې مستي مستي خنداوي د فلک په کڼو غوږونه هم واوري خو وبلي خوا ته تاریخ په خپل پاخه عمر کښې لا هم کله کله د ماشومتوب چمونه ترسره وکړي یو داسي ناشوده کار ترسره کړي چې د ماشوم څخه لا د هغه کار هیله نۀ شي کېدای خو تاریخ له هر چا ده ډول قضاوت ته بنیازه په دغه پاخه عمر کښې هره هغه چاره ترسره کوي چې د ده زړه ورته وشي.

هو هم زموږ په عصر کښې تاریخ خوار یو څل بیا سترې شو نفس تنګی او د ده هم بدلون ته زړه وشو هغه دا ډول چې له سونو سوونو کلونو راهسې په پرله پسې توګه

تکراري او پخي تکراري موضوعات راروان وه هغه مذهبي بحثونه وه کله معاشي، کلتوري پېښې وي که طبي، او دا دول په سلهاو موضوعات تکراري راروان وو غرض له سوونو کلونو دوامداره فلسفي، بحثونه، نظريات او افکار د جمود ښکار وه بېخي ډېري فلسفې په دوامداره توګه پرځای په تېره ولاړې وې او د هغه اوبو په شان چې کله په پرله پسې توګه پر یوه ځای ولاړي وي نو نه یوازې بوئ وکړي بلکې دانساني او بشري ژوندانه له پاره د خطر باعث هم وګرځي.

نړۍ د عيسوي دوهمې زريزې څخه راوتلې وه د دريمې زريزې د لومړۍ سليزې د دوهمې لسيزې پاتې وو چې تاريخ سترګې راغتې کړې غوړمب ئې وهل او دا چپه اوړه ئې وښورول پوف د تاريخ دا غورمب به نو څه وو؟ دا سترګې راغتېدو به نو څه وو او د چپه اوړې ښورېده به يې نو څه وو چې نړۍ ئې پر دا بله خوا راواړول.

د کرونا په نوم يوه داسې وبا ګډه شوه چې شرق خوار خو څه کوې چې په خبرو کښې خو پر تمامه ده لاکن په ټيکنالوژي کښې ئې دا حال دی هغه په اصطلاح ستنې ته سپم هم نهٔ شي وراچولای هغه خو وو دربدره، کرونا خو هغه غرب لا هم په ولاړې ودراوی چې وګرو يې د کار د ډېرښت له کبله ګونګه روژه نيولې څوک د چا سره د خبرو وخت لا نه لري. په ټيکنالوژي او سائنسي پرمختګ کښې ئې د خدائي دعوه کړې ده او د دغه زوی مړي کرونا له زوره غرب سره د دومره زوره، پسوره او غروره د مغځي پر څړۍ وموښتی.

په نړيکې د کرونا له کبله په سونو زره مړي وشوه وير جوړ شو ماتم ګډ شو د هیچا په هیڅ شي سر نه خلاصېدی هر سړی په کور کښې بند پاته شو نړۍ ته وله جام شوه يا په نوي کمپوټري اصطلاح چې فطرت ژوندانه ته شټ ډون ورکړ او تاريخ دريفرش بټن پر کښکی. موږ په هم دا عصر کښې ژوندي يو او په کورو کښې ناست د هر څه مو ګالل او تر دا اوسه لا کرونا په هم هغه دول د نړيوالہ کلي په کوڅو کې مستانه روانه ده د موري زوی پر راسپينېدلای لا نه شي ها دا قدر نو شوه چې لکه په پيل کښې چې ئې کومه ويره وه اوس موږ ورسره عادت شو ډېر باک يې نه کوو هر ځای هر ګړی مړي وينو هم او ارو هم لاکن ډېر چرت ئې نه وهو.

دغه د کرونا پېښې نړۍ ته يو ډول ستونزې راوړې چې له هغه انسان ډېر وکړېدی خو د هغه تر څنګ کرونا ډېر نوی مباحث را منځ ته کړه. هغه موږ ته به په کوچينوالي اناد هګيو د خوندې کولو په خاطر وئيل چې هګۍ مه غلا کوئ هګۍ په اخرت کښې د خدای په منه يو من ده موږ به وار خطا شو چې لکه خدای چې څومره غټ دی نو من ئې هم دومره غټ دی او هګۍ ته به مو له ډېره وهمه کتل لاته حم دغه ډول چې کله تاريخ نفس تنګي شي نو موږ په دا خپلو ګناهکارو سترګو وکتل چې د تاريخ نفس تنګي خو د تاريخ د قد او قامت په څېر درنه هم ده او د کائناتي فطري نظام دريغرش کلک څه عجب ډول اثرات هم وشندل. بيخي ډول ډول مباحث يې را منځ ته کړل موږ د دې له مخه بيخي نه پوهېدو چې څه څه ډول نوي نوي موضوعات به تاريخ د ځان لپاره غوره کوي او د دې هري موضوع مباحث به د تاريخ تر بلې نفس تنګي دوام ولري

زموږ به بنائي هډو نه لا هم خاوري شوي وي او راتلونکي انسانان به د ژوندانه د پرمختګ، ټيکنالوژي او سائنسي ودې پر کوم بل ناولده پړاو وي په دې خدای خبر دی خو دا چې په دغه نړيوال تاريخي جريان کښې زموږ محسوسات څه دي؟ د هغه بيانول که يوې خواته زموږ د فطري جبلت د تسکين ضرورت دی نو و بلې خواته بنائي چې په راتلونکې تاريخ کښې به د هغو خلکو له پاره د حوالې يو، منبع وګرځي او هغه خلک به زموږ د تنې نړۍ په شته وسائلو کښې زموږ د ژوند و مبارزه ته بنائي په درنه سترګه وګوري.

دا مباحث دومره يو په بل کښې اړي دي چې سړی وار خطا کړي سره د دومره علمي او فني پرمختګ د نن انسان س دغه موضوعاتو د درجه بندۍ کولو جوګه نه دی چې د انسان غوره ژوندانه د ټينګښت او پايښت له پاره لومړی بايد پر کومه موضوع وليکي ځکه چې دا هر څه يو له بله کې سره ژوره اړه سره لري لاکن په هر حال انسان تر خپله وسه پر دی. د خپل ادراک جلونه چې راټينګ کړي او د تفکر پر نيلي سپور د هدف د مزل په مزله روان شي نو بنائي چې ډېر څه په مخه ورشي.

د کرونا په غمیزه کښې چې نړۍ کومې ضربې وخوړلې په هغو کښې د طبي ستونزو موضوع خورا جدي ده زموږ د عصر انسان که په سائنس کې د کلو تنګ تر کماله رسېدلی دی چې په وره ډول یا یو ډول، رنګ، کړه وړه، عمر، سن حتی هر څه د یوي ډي این اې په مرسته په زرګونو وګړي خوږ کړي چې تر دا وخته (۷ جنوري ۲۰۲۱) پورې ملل متحد د دغه تجربو پر عملي کولو بندیز لګولی دی. د نن انسان د ټیکنالوژۍ په مرسته د دریاب تل د ځمکې تر شکمه او د اسمان تر کنګرو ورسېدی. د سپوږمۍ له بناشسته بارخو خاورینې ځمکې د انسان په بڼه په خپلو شوندو مچوکې اخلي او د هم دا نن انسان د فضا پر نیلي کمند اچولی دی خو د دې هر څه باوجود کرونا په یوه چپلا خه د انسان ماغزه پرله وګرځول داسې ئې شبري کړی دی چې دا نننی انسان د دې لیکنې تر مهاله د خپل هر څه سائنسي پر مختګونو او طبي تجربو باوجود کرونا پر مختنیوي کې ناکلامه دی.

هغه کرونا چې نه په سترګو معلومېږي او نه په لاس کې نیول کېږي لاکن موجوده ده او یو لوئ حقیقت دی انسان ته ئې دا ور وښوول چې هلکه! د خپلې کمبلې سره سمې پښې غځوه ته څه او ستا او قات څه؟

د نړۍ انسانان دا وخت په لیبارتوار نوتنولي تر څو داسې واکسین تیار کړي چې د کرونا مخه ونسي. د دې تر څنګ چې انسان ته خپل اوقات وروښئي انسان پر دې مجبوره شو چې فکر وکړي چې په طبي ډګر کې ماته ډېر څه کول په کار دي؟ او هو ماته څو لا ډېر او ږد مزل پاته دی؟ څو مره نوي نوي کشفیات پاته دي تر څو په راتلونکې کې د دا ډول نا نذریو مخ ونیسو.

په معاشي ډګر کښې په سره د ډالر او یورو د دومره مستیو چې د دریمې نړۍ د کرنسۍ په مقابل کې یې کوي نړیوال مارکیت ته کرونا سختې ضربې ورورسولې د کار کولو، د مارکیټ، د طب او د رسد نوي معیارات رامنځته کوي او په نړۍ واله کچه د نن انسان د یو شمیر نوو معاشي موضوعاتو سره لاس و ګریوان شو.

په مذهبي توګه مسجد، کليسا، چرچ غرض د نړۍ د ټولو مذاهبو عبادت ځايونه په ټپه ودرېدل شوه. د خاکي نړۍ دغه آدم د نړۍ په هر کونج کې د خپلې خپلې عقيدې مطابق و خپل خپل خدای ته په رجوع شو يا په نورو ټکو کرونا و تنتي انسان د خدای ورپه ياد کړی او د خدای په مخ کې يې په کاره مغځي پر دې اقرار کولو مجبور کړ چې لويه خدايه مونږ هيڅ هم نه يو ته قادر المطلق ئې هر څه کوې او ستا د نصرت بغير مونږ هيڅ هم نه شو کولای. د کرونا ناورين د تاريخ په حافظه کې نوي نوي مذهبي مباحث هم رامنځ ته کړه چې په راتلونکې کې به انسانانو ته نوي لاس ته راوړني کې په برخه شي

کرونا به نو نه وه چې د نړۍ کلتوري نظام يې هم پر دا بل خوا راواړاوی نړۍ د خپل تاکلي پروټوکول جوړ کړي بتان په داسې حالت کې پر را ايله کېدو وليده چې ټوټې يې دړې وړې پرتې وې غبږ خو څه کوې څوک له چا سره د لاس روغ بړ هم نه شي کولای ټول يو له بله ويرېږې باچا له وزيره سره او وزير له اولس سر د ليدلو جوګه پاته نه شو. په کلو باندو کې په ودونو کې هغه جم و جوش پاته شو او نه هم په اتڼونو کې د ځوانانو د مينې، رومان او سوز و ګداز نارې. خلګو يو له بله سره د اوږه په اوږه تللو پر ځای د ډېرې مجبوری په حالت کښې د مخنی اوږدې فاصلې پر واټن ليدل غوره کړه.

د مينې د څرګندوې او زياتوې دپاره د لاس د روغبړ پر ځای د سر کړېدلو پورې روغبړ راورسېدی او حتی کرونا د انساني کلتوري رويو په ټاکنو کې څه دا ډول بدلون رامنځ ته کړ چې د لاسونو څخه د کار اخيستلو پر ځای ننن ځينن انسانان د پښتو د منګولو په زريعه روغبړ سره کوي

کرونا د ښووني او روزني په ډګر هم نړۍ خورا بد ته تکان ورکړ-نه استاد تر کور راوتلای شو نه شاګردان-آن لائن کلاسونه و نړۍ ته يوه نوې تجروه. ښائي په راتلونکي کښې خلګ پر دا هم فکر وکړي چې دا هر څه پر کور کولای شو نو دا لوئ لوئ ښوونيز و اپارتمنونو ته څه ضرورت دی او يا هم دولت دا وېتبې چې د ښوني او روزني د ودانيو پر جوړلو دومره درنه بوديجه ولي صرفوم او حال دا چې د دې بغير هم کارتر سره کېدلای شي.

ونړۍ ته د کرونا تشریف آوري په دفترونو او فابریکو کې هم وانساني تنظیم ته نوي مباحث رامنځ ته کړه د سلویر ځای په شلو کسانو کار کول او سستم پر مخ بیول رامنځ ته شو هغه د کرونا له مخه چې به د دفترونو او کارخانو د اړینو کارونو د اجرا کولو له پاره به مزدور یا کارمند د یوې یوې رخصتۍ ته شل شل بهانې لټولې خو کرونا لکه د مظلومانو فریادونه چې یې اوریدلي وي د نړۍ د کارکولو نظام پر دا بله خوا راواړاوی حتی په ځینو دفترنو کې د پنځوس سلنه پرسونل څخه کار اخستل لازمي وګڼل شو اجباري به نور خلک کورو ته ځي.

د Human Resources انساني وسائلو په باب نوي تنظیمي مباحث Management Theory رامنځ ته شوه بنائي چې په نژدې راتلونکې کې انساني ژوند له یوه لویه معاشي او تولنیز بحراي حالت سره مخ شي.

په شعر او ادب کښې هم د کرونا موضوع ځای و موند په نړیوال کچه د نړۍ په هر کونج او ژبه کې دغه د کرونا موضوع خپل ځای په د خپلو متو په زور ونیوی.

په پښتو ادب نظم او نثر کې دا موضع په درب رامنځ ته شوه هغه لا څه کوې چې په اولسي ادبیاتو کښې ئې هم په غاړو او ټپو کښې د کرونائي ناندرۍ په ډېر ښه ډول تر سیم کړي دي.

په سیاسي اعتبار هم نوي مباحث رامنځته شوه ډېر خلک خو بیخي د کرونا د وجود منلو ته تیار نه دي او وائي چې دا ټوله د نړۍ د زبر ځوکونو یو منظم سازش ده چې د خپلو مادي ګټو د لاس ته راوړلو لپاره ئې طرح کړې ده.

مغروره نجلۍ

فاروق سرور

یو شور وو دباندې چې اول کم وو، خو وروسته زیات سو. زما په خیال چې د یو چا شخړه وه چې زما غبرګو زامنو دننه له دوکانه ورته کتل چې مذدوران مو هم ورسره ولاړ وو او په سترګو کښې ئې داسې حېرانتیا وه لکه چې څه خاص قیصه وي، ددوئ سر نه په خلاصېږي او دا رنګه ئې و ماته هم تلوسه راواچوله، د حساب کتاب له رجسټره مې سترګې پورته کړې او له شیشې مې دباندې روډ ته وکتل چې خورا خلګ ټول وو او زړه ته راغلل چې دا بیا څه دي، یو وار خو ورو وڅه، بهرحال نقل څه وو او موږ وکړل څه، ودې ته به وروسته راسم، اول به خپله پېژند ګلوي درسره وکړم.

زما دوکان د ښار په هغه بازار کښې دئ چې تر ټولو ګران او ښکلئ دئ او د مړو خلګو د سودا علاقه بلل کېږي چې په خپلو لویو لویو موټرانو کښې دلته راسي، د نوو او غوړو جامو ئې خورا خوشبوئ خې او فرمائشونه او نخرې ئې په اسمان کښې خبرې کوي چې یوازې ئې موږ ور پوره کوئ سو چې د عمومي بازار د وس خبره نه وي ولې چې دوئ د دباندینې یورپای هېوادونو ګران بیه او اصلي شیان غواړي، ځکه نو ټول دوکانونه خورا ښائسته او غټ دي او نه یوازې د شیشو ګران بیې دروازې ئې دي، بلکه ټول یو مخ شیشه خانې دي او برېښي. دلته د هر دوکان ومخته له دروازې سره سم د سنګ مرمرو زینې هم دي چې و هغه دوکان ته خېژي، ورسره یو ښکلئ نسواري غوندې فټ پاټ هم چې د هغو خلګو دپاره دئ چې په پښو وي او مخته نو لوئ پسورور او د مصروفه روډ چې و دواړو خواوته او په منځ کښې ئې جګې جګې ونې ولاړې په سندرو وي او په برېښېدونکې سړک ئې موټران تېرېږي راتېرېږي.

دلته زما سره په دوکان کښې زما دوه زامن هم کار کوي چې شل او دوه ویښت کاله عمرونه ئې دي، نور نو د مرستې دپاره څو مزدوان هم لرو.

نو ما د شور خبره کوله. زه د غسې سم دلاسه ورو تم چې څه قیصه ده. څه وینم چې د خلګو په منځ کښې زما ګاونډئ دوکاندار یوې بوډۍ ښځې ته خورا سور او ښین کېږي او په زوره زوره ناري ورباندې وهي. بلې خواته په سپین سري داسې سر ځړېږي، زهیره ولاړه ده او په سترګو کښې ئې وېره ده لکه بې وزله مرغۍ چې د یو غټ پټ او سره بیر پیښې سره مخامخ وي.

ما چې پوښتنه وکړه چې څه پېښه ده ، نو ګاونډي راته وویل چې دا څویمه ورځ ده چې زه دغه بوډۍ منع کوم ، ژبې مې وېښتان ورته وکړل چې دلته زما د دوکان و مخته مه کېښنه او پکر مه غواړه ، خو دا ګرسره زما خبره په باک نه راولي ، ملنډې ئې بولي او هره ورځ راسې دلته کېښني ، بس نو اوس زه مجبوره سوم چې بله ورځ به بد و رد ورته وايم او پسې اخلم به ئې.

اوس چې ما فقیرې بوډۍ ته ووېل چې ولې موره بل ځائ نسته چې پکر وغواړې ، خو دومره لوئ ښار دئ ، نو هغه په ژړا سوه چې زویه زه خو دلته نه راځمه ، خو دغه خدائ خواره کړې راته په ضد سي او را مې ولي چې زما دغه ځائ خوښېږي ، هم ښائسته دئ ، هم سايه درختې وربانډې ولاړې دي ، له لمره مې ساتي او هم بې غمه دئ ، بله ښه خبره داده چې څوک پکښې راخېږي هم نه او تر پښو لاندې کېږو نه.

ما چې سترګې لړ لاندې کړې ، نو د اتو کالو يوه وړه نجیلۍ په نظر راغله چې د بوډۍ لاس ئې ټینګ نیولئ وو چې خاموشه ولاړه وه او جامې ئې خورا زړې او پینې پینې وې.

اوس زه د لږ ساعت دپاره پرېشانه سوم ، ولې چې ماشومه خورا ښائسته وه ، سور او سپين مخ ، غټې شنې سترګې او سره وېښتان چې پېکئ ئې هم درلود ، بلکه دا به ووايم چې د کمال حسن وو د بچي چې په وار وار مې ورته وکتل او زړه مې نه منل چې دا رنګه ګلالۍ دې پکیره وي.

"ولې زويه بل ځائ نسته چې انا دلته راولې او بیا ئې له نورو سره په غاړه کښې واچوې ، برناحقه ئې څوکلوې ، دا د کوم ځې سرې توب دئ".

دا څه ورې دغسې خپلې سترګې راپورته کړې چې خورا غرور پکښې وو او بد بد ئې راته وکتل چې زه ئې ګرسره دوه ګامه شاته کړم ، تندئ ئې بل ډول تریو کړئ لکه چې وبه مې خوري خو هیڅ ځواب ئې نه کړئ را او مخ ئې بلې خواته وا ړوئ لکه بد چې ئې راڅخه وسي او ګرسره زما سره خبره کول نه غواړي.

د نجیلۍ دغه غاوره رويه بل ډول راته وايسېده بلکه لږ او ډېر بده هم راباندې ولګېده چې دومره کوچنۍ او دومره له کبره ډکه ، دا شئ خوند نه کوي ، خو خبره مې وزغمله.

اوس مې بيرته د بوډۍ په خوا پام سو چې موره بل وار بل ځائ څه ، دلته موږ په ربښتيا څوک پکر ته نه پرېږدو ، ته يو وار شا وخوا وګوره ، تر لږې لږې به څوک په پکر نه ووینې.

"نو چېرې ولاړه سمه ، پر کوم روږد وګرځمه "بو ډې دغسې وژړل "يو ځای مې هم د ښار فقيران نه پرېږدي ، دوی دی رب ووهي چې لوی سور سترګی بد ماشان لري چې شنې لښتي ورسره وي او چا ته بې عزتي وررسوي چې دغه زموږ د تېکي بازار دی ، دلته زموږ خپل پکيران ګرځي ، مه راځه بل زه به په کوڅو ګرځېدی ، خو دغه بدبخته لمسی مې وای چې بيا ستړي کېږې ، سره لمرونه دي وهي او ساه لنډی دی دی ، ناجوړه به سې ، بس دغه سم ځای دی.

اوس چې ما نجيلی ته بيا وکتل ، نو هغې دغه مهال هم په ما کښې رڼ نه وهی او سترګی ئې بلې خواته اړولي وې ، په غټو ښائستو سترګو کښې ئې خورا خشم او خوابدی وه ، خو د پخوا په شان خاموشه ولاړه وه ، کمال دی ما دومره روی خاښه مومنه کله هم دومره په نخرو کښې نه وه ليدلی ، کټ مټ داسې وه لکه د يو باچا لور دی وی ، اوس نو خشم هم راغی ، خو ما وئيل بچې ده ايله ئې کړه ، بل دا خيال هم راسره وو چې ولاړ خلګ به وای چې ای سړی لېونی سو چې برناحقه په کوډکی سور سو ، بس دولت ماغزه ور خراب کړی دی.

و ماته د اوو زامنو وروسته خدای يوه لور راکړه چې کټ مټ ددغې ناولدی نجيلی همزولی وه. دا مې ارمان وو چې لور مې دغسې غاوره وای لکه دغه نجيلی چې ګرسره په چا کښې چرت لا نه وهي ، خورا بدماشه وی او پرپوزه مچ نه پرېږدي ، خو هغه د خدای بنده داسې خاکساره او وسيله ناکه وه چې ټول ارمان ئې په زړه کښې ښخ را پرېښوی. کمال دی د ورې بې نيازی او غرور يو د م زما احساسات را بدل کړل ، و ماته ئې اوس خوند راکړی او داسې راته ايسېده لکه چې زما هم هغه لور چې راته ولاړه وی چې ما ئې ارمان درلود ، ځکه مې نو زړه وغوښت چې بس دغسې ئې په غېږه کښې ټينګه ونيسم چې ما خو په اسمان غوښتې او خدای په مخکه راکړې ، خو هغه هم پرېدې وه ، هم ناولده ، بل خلګو به هم راباندی خندلی وای چې سپېره صاحب څه کوی چې له يوې وړې پکيری بچی سره مينه کوی.

نو زه څه خو مې نه سو کوی ، خو بې اختياره مې د نجيلی په سر لاس کښېښوی چې له سرو وربښمينو وېښتانو سره ئې لوبي وکړم ، زړه تسلی کړم او بوډی ته مې ووئيل چې موره بل

وار دلته مه کښېنه ، زما دغه همسایه سم سړئ دئ ، برناحقه جنګ و جګړو ته ئې مه مجبوروه .

په داسې حال کښې نجیلۍ په ډېره کرکه او زور زما لاس له خپله سره داسې لېرې پورې وهئ لکه زه چې ئې دښمن یم بلکه وئې لړزولم ، په عجبه توګه ئې بد بد راته کتل لکه چې وای چې تا دا جرات څرنګه وکړئ چې زما په سر دې لاس کښېښوئ ، بل وار پام کوه ، خو ما ئې پرواه نه وکړه . اوس مې خپل ګاونډئ تسلي کړئ او بیرته مې دوکان ته ولېږئ چې بس بل وار نه دراځي . په داسې حال کښې هلته ولاړو خلګو ته مې ووئیل چې ځئ ورونو ، څه تماشه مو جوړه کړې ده .

د بوډۍ مخ دا مهال له مایوسۍ او خواشینۍ بل ډول وو او اوښکې وربانديٓ ایله وې ، ما به لاهغه دغسې هلته پرېښولو ، دا به له ورې سره بل ځائ تله ولې چې د کوډکۍ په ورېې ئې لاس کښېښوئ او په ژړا کښې ئې ووېل چې درځه بوزی ، د الله بل درګاه به پیدا کړو او دوکان ته به نئوتلم ، خو ماشومې او د بوډۍ اوښکو لړ ولړزولم ، توبه مې وکښه ، بس دغسې بیرته راوګرځېدم ، سپین سرې مې له لاسه ونیوله او د خپل دوکان و مخته مې د زینو و څنګ ته راوسته چې بس موره بله ورځ دلته کښېنه ، دغه ځائ ښائسته هم دئ ، سایه دار هم ، ستا د لمسۍ به هم خوښ سې او بیا څوک به دې په عزابوی هم نه ، ولې چې دغه زما د دوکان مخ دئ او اختیار من ئې زه یم ، یوازې زه .

اوس نجیلۍ بیا زما لاس په ځاپېره ووهی او داسې ئې راته وکتل چې ته څوک ئې چې زما انا له لاسه نیسې ، بل وار چې داسې چم ونه کړې .

خېر و ماته د نجیلۍ دغې ادا دا مهال خوند راکړئ او بوډۍ مې د خپل دوکان و مخته له زینو سره کښېنوله چې بس اوس دلته هره ورځ راځه ، یو څوک به هم کار نه دربانديٓ لري ، داسې ئې وبوله لکه دغه ځائ چې ستا خپل وي .

په داسې حال کښې بوډۍ په خپل پلو اوښکې صفا کړې ، دغسې ئې سر تور کړئ چې د جنت په او بو اوبه سې او نجیلۍ ته ئې ووئیل .

"سپینې ورې ، دا ځائ سم دئ ، خوښ دې دئ ، نخرې خو به نه کوې .

د هغې غاوري سترګې اوس هم له غروره ډکې وې او تندۍ ئې له ګونجو ډک وو ، هيڅ ځواب ئې نه کړئ ور او دغسې له انا سره خاموشه کښېنستله لکه د چا احسان چې پر ځان نه وړي ، زه خوار خو ئې ګرسره په خيال نه راوستم چې دئ هم څوک دئ که يه .

دا خو ځانښت مهال وو ، تر غرمې زه په کښ ناست وم او په بوډۍ کښې مې سترګې وې چې د شيشو له سوبه صفا ليدل کېده . هغې لاس د پکر دپاره غزولئ وو ، خو نجيلۍ پکر نه غوښت ، سر ئې لاندې وو ، خاموشه ناسته وه ، په فټ پاټ ئې ګوته داسې ګرځوله لکه ليکې چې ورباندې کاږي ، په خپل ځيرې پروني کښې ئې مخ پټ کړئ وو او پر له پسې ئې لاندې کتل . کله کله چې به ئې سر راپورته کړئ نو به ئې هر چاته داسې بد بد وکتل لکه له ټولې نړۍ څخه چې ئې نفرت کېږي او د بې انصافۍ له نظامه ئې بد راځي .

غرمه چې کله ډوډۍ له کوره راغله چې رنګارنګ خواره پکښې وو او زه ، زامن او نوکران ورباندې کښېنستلو ، نو زوروره خوشبوي ئې دغسې خوره سوه .

موږ ډوډۍ خوړله چې زما زوئ په څنګ وو هلم چې بابا هغه وګوره .

دا څه ، مغروره نجيلۍ د دوکان ومخته ولاړه وه او په موږ کښې ئې سترګې وې . زما زړه يو دم ورباندې وسو چې زه هم څومره بې حسه يم ، بوډۍ او لمسۍ ئې وږې دي ، خو په خپله په ډوډۍ کښې لوېدلئ يم . دغسې مې و مذدور ته ووئيل چې يو غاب له غورمې او غوښو او بل له وريځو ډک کړه . دوې ډوډۍ هم درسره واخله او د دوکان ومخته چې کومه پکيره ناسته ده ، هغې او ماشومې لمسۍ ته ئې ورکړه .

نوکر دغسې وکړل خو لږ ساعت وروسته چې بيرته راغئ ، نو مخ ئې څه بل ډول وو ، ما پوښتنه ځنې وکړه چې څه وسو .

وئيل ئې چې خانه ، بوډۍ خو په ډوډۍ کښېنستله ، خو لمسۍ ئې نه خوري ، نخرې کوي او د انا ورسره جنګ دئ .

نه يم خبر چې ولې مې ډوډۍ پرېښوله او دغسې ور ووتلم ، بوډۍ لمسۍ ته خورا شېرې کولې چې مغزئ دې مات سه ، که ډوډۍ نه خورې ، نو مړه به سې ، ځان ته دې پام دئ ، داسې ئې لکه د باد وړې . د مرغۍ چيچئ به لا تر تا زيارت په غوښو پټ وي ، ډنګرې وچې کلکې ژړې پيشې ، د وينې څاڅکئ به لا نه وي په تا کښې .

دا وخت غرمه وه او په فټ پات به کله کله څوک ولیدل سو . اوس زه په ډېره مینه ورته کښېښستلم . مغروری نجیلی بس عجبه خوند راکوئ او زړه می غوښت څه چی ورته تخنبدئ چی خبری ورسره وکړم بلکه تنگه ئې کړم لکه خپله بچی چی تنگوم . گوله می پرې کړه او په بوړ می ولړله ، خو هغې زما لاس په څاپېړه ووهئ او گوله لېری په فټ پات پرته وه ، خو زه د اولاد پلاریم ، ځکه می دغه چم ښه زده دئ چی څوک یو بچئ څرنگه رضا کوی .

"گوره لوری که ته ډوډی نه وخورې ، نو ستا دغه کاکا به ئې هم نه خوری ، په وږی نس به کورته ولاړ سی ، ته خبره ئې چی ستا کاکا ناجوړه سړئ دئ او ډاکټر ورته وئیلی دی چی که تل کله هم په وخت ډوډی نه وخوره ، نو مړ به سې ، گوره بچی صبا که ستا په کاکا څه وسول . بیا به تېول تا ملامتوی ، نور خو پرېږده . ته به په خپله هم ځان ملامتوې ، ځان ته به بد و رد وایې . زه به دی هم ارمان سم ، ژاړې به ، بیا نو ستا د اوښکو څه فائده...

اوس نجیلی و ماته بد بد وکتل . ښه ساعت ئې غتې له رعبه ډکی سترگی له ما نه اړولې چی دا بیا څوک دئ چی زما مشر سو ، خو بیا ئې گوله واخیسته او له حلقه ئې تېره کړه .

اوس زه بیرته دکان ته راغلم او مشری زوئ ته می ووئیل چی د شلومبو دوه ډک گلاسونه راکړه .

هغه چی راکړل ، نو بیرته بوډی او لمسی ته ورغلم چی آن زویه گوره گرمی ده ، دا شلومبې وڅښه ، که تا نه وڅښې ، نو د کاکا دی هسی هم تبه ده ، په دغه غم کښی به نوره تېنگه سی ، بیا که صبا څه راوسول ، نو قصوروار ده به ته ئې .

دغه مهال د مغروری ماشومی په سترگو کښی غرور نه وو ، بلکه داسی تکی سرې وې لکه ژړلی چی ئې وی ، په خاموشی ئې گلاس په غاړه پورته کړئ او زر زر داسی د ډوډی په خوړلو سوه لکه له ډېرو شپو چی په شومیا وی ، وږی وی او طلب ئې زیات وی .

اوس بوډی دغسی راته په دعاوو سوه چی ته خو ملائیکه ئې زویه کنی نخرې ئې کولې ، ځان ئې ښکاره کوئ د اور بڅرکی ، د مرچو په گونی ناستی ، له څو شپو په تش نس وه ، وئیل ئې زړه می نه ورته غواړی ، گوره د نواب لور ، خوار می نه ولیدئ ، نخرې می نه ولیدې . دادئ نن په موړ نس ډوډی خوری ، اوس ما و ورکی ته رډ رډ کتل ، د نجیلی په زړه کښی یو درد وو چی زه نه وربانڼدی پوهېدلم ، یو څه وو چی زه نه وم وربانڼدی خبر . ما

وئیل چی کاشکی داسی جادو راسره وای چی زه ددې په زړه خبر سوئ وای چی ددې لانجه څه ده.
ما هغه زیاته نه وڅېړله، دوکان ته راغلم، دغسی می کورته فون وکړئ، کوروالا ته می ټول حال ووایه او نوکر می ولېږئ چی کورته به زما د لور درې، څلور جوړې جامې او پړونی درکړی او را به ئې وړې. دا ډول مذدور لږ ساعت وروسته شیان راوړل.
اوس چی زه نجیلۍ ته ورغلم، نو مخ ئې بیا ډېر بد نیولئ وو، سترګی ئې لاندی وې او ګرسره ئې زما په خوا کتل نه. " زما وری، زما بچی، یو وار خو راته وګوره، دغی ښائستې سترګی راواړوه، زما کټ مټ ستا غوندی لور ده، ما چی په ټپلی فون ستا حال ورکړئ چی داسی ستا غوندی یوه بله ښائسته ناوکی هم سته بلکه تر تا زیاته حسینه چی زما د دوکان و مختــه ناسته ده او د دوکان مخ می ګرسره پر ښائسته دئ، نو هغې کالی درا راولېږل چی دا به زما خوندکی ته ورکوې:"
دا څه هغې د کالو کڅوړه لېری وغورځوله او بیرته ئې داسی بد راته وکتل لکه چی راته وای چی ته پر موږ څه کار لرې، څه خپل کار دی کوه.
"کوره زما شاه زادی که تا دغی جامې نه واخیستې "ما هم هغه تنګوله" نو زما لور ډېره بده ښاماره نجیلۍ ده، یو دم به چیغی کړی بلکه اسمان به پر سر واخلی، ماخوستن به ډودی هم نه خوری، ټوله شپه به ویښه وی او صبا به بیا ناجوړه وی، په دوایانو او ډاکټرانو به نه سمېږی، وی که څه په وسول، نو موږ به څه کوو، بس نو ته غوارې چی ستا په خوندکی څه وسی، ناجوړه او مړه سی. الله که څه وریاندی وسول، ستا به نه ارمانېږی."
د مړه په توری نجیلی یو دم سر راپورته کړئ او و ماته ئې بل ډول وکتل، یو عجبه سوالونه وو د هغې په غټو سترګو کښی، خو بیا ما هلته د وسیلې رنګونه ولیدل چی په خورا تېزی رابرسېره کېدل، اوس بیا د ماشوم سترګی ډکی سوې او سر ئې لاندی کړئ.
"وا ئې خله خواره سي، څه نخرې کوې لکه د پولیټیکل لور، خوار می نه ولیدئ، نخرې می نه ولیدې، غوارې چی بیا چونډ که درجګه کړم او له بدنه دی غوښی بېلی کړم، ډېره نه ې دباچا لور. انا ورته وخشمېده.
"نه نه موره داسی خبری مه کوه، څوک ماشومانو ته داسی ناچاری نه وای. ما بوډی منع کړه.

اوس نجیلی په ډېرې خاموشۍ هغه کڅوړه واخیسته، ناڅاپه په داسې حال کښې د لفافې خوله خلاصه سوه، دا څه، زما کورداری تر ما لا زیات زړه سوئ درلود، په لوی کڅوړې کښې درې څلور خورا غټې ښکلې ناوکیانی هم وې چې خوشبوی تر ولاړېده.

ماخوستن چې کورته راغلم، نو تر ډېره خوب نه راتلئ، خبر نه یم چې مغروری نجیلی څه جادو راباندی کړئ وو چې دغسې پورته سوم، د لور د کوچنی پلنګ سر ته کښېنستلم او خورا ډېره مینه مې ورسره وکړه چې په خواږه خوب ویده وه. کورداری راته وخندل چې نن ډېره نه ده درباندی ګرانه سوی، پخوا خو دی کله هم داسې لېوتوب نه کوئ.

اوس چې ما او کورداری د مغروری نجیلی ذکر راواخیست، نو هغې ووئیل چې ماشومه د ښې کورنۍ ښکاری، په وینه کښې ئې خاندانی خوئ و بوئ سته او کمتری نه منی، اوس په خواری ورباندی راغلی وی، ځکه خو ئې په وینه کښې پروت هغه غرور د چا احسان پر ځان بار ګڼی، بس هغه ساعت ما نیت وکړئ چې له بودۍ څخه به ددوئ حالات معلوموم چې دوئ ولی پکر ته مجبوره سول.

بله ورځ چې مې له بودۍ پوښتنه وکړه نو هغې وژړل چې زویه مو ډېر ماړه وو، ښه کور، ښه ژوند مې وو، ښکلی له درختو او ګلانو ډکه حویلی مې وه، موټران راته ولاړ وو، له خوبه مې خوړل او څښل، بس یو چا زما له سری سره په کاروبار کښې داسې ناروا دهوکه وکړه چې هر څه را څخه ولاړ. د دروغو کېس ئې ورباندی جوړ کړئ، عدالت زموږ هر څه راڅخه واخیستل، په دغه ګروم کښې مې مېړه او ځوان زوئ مړه سول. ددغې نجیلی پلار له سره ناجوړ وو، نور خراب سو، له ډېرې مجبوری کراچی ته ولاړ، له خپله رنځه ئې د سکول سبق هم نه وو وئیلائ، بس اوس هلته مذدوری کوی، خو دومره لا نه ګټې چې زموږ دپاره خرڅ راواستوی. زه بودۍ ښځه چېری مذدوری هم نه سم کوئ، خپلوان ګرسره راته ګوری نه چې مو وینی، پیغور زیاتی راکوی چې په پکر نه شرمېږئ، دوئ دی ټکه ووهی، هر وخت به ئې زموږ په کور خمیری ماتولې، اوس نو ګرسره رئ نه کښې راوهی، بې ضمیره مخلوق، بس دا هر څه له مجبوری کومه، په ځان نه یمه، په دغې کودکی یمه چې له لوږی به راڅخه مړه سی، د کور د مذدور دپاره مو یو کوچنئ د دوو خونو کور جوړ کړئ وو، اوس هلته په خپله اوسو، مومنه ډېره وړه ده کنی د چا کره به مې مذدوره کړی وائ، بدبختی مور لا نه ولیده چې په زوکړی ئې مړه سوه.

مغروره نجیلۍ اوس هم خاموشه وه . لاندې ئې کتل او په ما کښې ئې د همېش په شان ګرسره چرت لا نه وهئ چې دا هم له یو ځایه راغلې دئ که یه ، خو نن په ښو او صفا جامو کښې داسې ښائسته ایسېده لکه د جنت یوه وړه حوره چې له اسمانه راکښته سوې وی ، انا زما په خیال سحار وختې لمبولې وه ، له ښکلو کالو سره سم ، ښه خوندور نوئ پړونئ ، سره برېښېدونکې وېښتان ، غټې شنې سترګې او سور و سپین مخ . واه وماته خو د کوه قاف یوه وړه ښاپیرۍ وایسېده او پیکې خو ئې بیا خورا خوند کوئ ، ډېر افسوس راغئ چې یوه ښه او ابداره کورنۍ دې حال ته راغله او وړه په رښتیا نن د یو لوئ نیکه لمسۍ ښکاری چې که ئې ودایه نیکه ژوندئ وای ، څومره به وربانډې خوشحالېدئ او ددې په حسن به ئې څومره ویاړ کوئ چې موږ خو نسلا ښائسته یو . اوس مې پوخ نیت وکړئ چې ددغو خوارانو به تل مرسته کوم .

په دغه حال کښې مې په خندا له جیبه ټافۍ او چاکلېټونه راوکښل چې آن زما بچې دا نن ستا خوندکې دراستولې دي ، وا ئې خله کښې مانېام بیا خوابدې کېږي .

هغې اوس هم لاندې کتل ، غرور ئې ډېر زورور وو ، بالکل ئې نه راته کتل ، خو خوږې ئې واخیستې . اوس چې زه ولاړېدم ، نو هغې خپلې مغروری سترګې په ډېر خیال راپورته کړې او په بد نیت ئې پوښتنه راڅخه وکړه .

"زما خوندکې ده چېرې.

"په سکول کښې ، که وای اوس دستې به ئې دلې راوغوارم. اوس مې زړه له ډېرې حېرانتیا خوشحاله سو چې واه نن خو ئې خبره هم راسره وکړه ، بخت ئې کړې.

"که راغله ښه دئ ، زه به ئې وېنم او دغه د څنګ په کوم چمن کښې چې کومې جولې دي ، هلته به بازۍ سره وکړو ... هغې په ډېر خیال ووئیل ... زه په رښتیا ودرېدم چې اوس دستې ئې له سکوله په موټر کښې راولم."

"ورکه سه؛ انا دغسې و هغې ته چوند که ورجګه کړه او هغه ئې په څاپېړۍ ووهله "برناحقه له حاله مه وزه ، څه ئې کوې چې راغواړې ئې ، په خپل خوار حال سمه خوشحاله نجیلۍ غمجنه کوې ، هغه چې تا ووینی ، نو کوم به ئې زړه سم سی ، برناحقه به په کور کښې ژاړی ، پکیری ، په ځان خبره هم ئې که یه ،"

دا ډول بوډی زه منع کړم. اوس څو شپې نوری تېری سوې ، زما له دوکانه به هره ورځ دوی ته ډوډی ورتله او د ماخوستن خواړه جلا ، په یو بل بند لوښی کښې . مغروره نجیلی به کله کله زما د دوکان و مخته ودرېده ، څه به ئې نه وئیل او وماته به ئې په خاموشو سترګو کتل . ما به هر رنګه ورته ومسکل ، اشارې به مې ورته وکړې او مخونه به مې ورته جوړ کړل، خو مجال چې د هغې پر څهره به څه تاثر راتلئ ، بس بد بد به ئې راته کتل او هیڅ ځواب به ئې نه راکوئ ، غاوره سترګی به ئې تل بې تاثره هم وې . البته دا خبره وه چی له ما به ئې اوس هیڅ خار نه خوړئ او بیرته به ولاړه . زما دوکان ولی چی لوی سړک ورو ، نو زما له ځایه به لېری دباندی په کونج کښی له ابا سره کښېنسته .
ما به اوس تل فکر کوئ چی ددغی کورنی به څه ډول مرسته کوم ، خو مغزو می هیڅ کار نه کوئ .
یوه ورځ چی زه دوکان ته ولاړم ، نو نجیلی راغله ، دباندی ودرېده او و ماته ئې په ډول سترګو کتل ، نن هغه داسی نه وه لکه ناولده ، دا رنګه وه لکه زما ډېره خپله . هغې رډ رډ کتل او داسی وو لکه څه چی وئیل غواړی.
ما سم دلاسه اشاره ورته وکړه چی راسه ، هغه هم دغسی دننه راغله.
"څه زما ګلالی یو څه وئیل غواړی. نن خو د هغې په داسی شناخت ګرسره وماته په خپلو سترګو یقین نه راتلئ بلکه داسی وو لکه زه چی خوب وینم.
"کاکو ! هغه زما د خوندکی نوم څه دئ " .واه نن ئې په وزم کښی بې نیازی هم نه وه.
"اول دې زما لور خپل نوم راوښیی ، زما زړه خورا ورته تخنېدئ چی یو اوږد مجلس ورسره وکړم.
"نه نه ، ته د هغې نوم راښیه "د هغې مخ له بې زاری داسی سور سو ، لکه چی له ډېرو خبرو ئې بد کېږی.
"نه اول به زما خوږه لور ځان معارفی کوی. "ما هم د هغې پیښې وکړې "بیا به ئې زه نوم ورښیم".
"غوټی ، ګل غوټی . هغې په خپلو مغرورو سترګو راته وکتل" اوس خو ئې نو راوښیه چی څه نوم ئې دئ ، کاکو ته ما تنګوه مه ، دا ستا څرنګه عادت دئ ".

کمال دئ ، زما د لور نوم هم گل غوټۍ وو ، زما کور له گلانو ډک وو . ما چې به کله و یوې غوټۍ ته وکتل ، نو ښائست به ئې ولړزولم او دغه به مې وئیل چې کله هم الله پاک لور راکړه ، گل غوټۍ به نوم ورباندې ږدم ، خو اوس په رښتیا د گلو یوه غوټۍ زما و مخته ولاړه وه بلکه د انار د سره گل غوټۍ ، لږ ښائسته هم نه بلکه داسې ډېره ښائسته چې ما به ئې کله تصور هم نه وی کړئ او دغه حسن ئې ظالم غرور نور ور دوچنده کړئ وو .

دغسې مې په غېږه کښې ونیوله . هغې هم څه نه وئیل بلکه په ډېرې خاموشۍ ئې د یو پلار غوځې قبوله کړه .

اوس زما زامنو او نوکرانو په خندا راته کتل . بدبختي وگورئ ، د قدرت دا ښه ساعت نه وو راباندې پېرزو . ناڅاپه زما مشرې زوئ راته ووئیل . "بابکه دغه نجیلۍ به موږ کورته بوزو ، دا به بله غوټۍ وی ."

"نه نه زه نه درسره ځمه" د کوډکې رنگ یودم بدل سو ، خورا وېرېدېده ، دغسې زما له غېږې وغورځېده او تکه سره واویښته "بیا به تاسې زما له انا سره دغسې بد کوئ ، لکه زموږ خپلوانو چې کوئ ، په باور چې خانه کښې به ئې وهله تړله او تشکیرونه به ئې ورباندې ماتول."

اوس نجیلۍ یودم په ژړا سوه ، په څه خواریو ما او زامنو لاس ورباندې تېر کړئ چې نه دی بیا یو ، بل واره مې توبه ده که مو دا رنگه درته ووئیل . خو ورکۍ په یو مرض اخته وه ، کېپده او رنگوټ ئې وهئ . هغې دغسې دباندې منډې کړې . له انا سره کښېښسته او خورا اوښکې ورباندې ایله وې . انا پوښتنې ورڅخه کولې چې څه وسو ، خو هغې نه ورښوول . زما زامنو غوښت چې ورسې او د انا سر ئې په ټوله خبره خلاص کړی ، خو ما منع کړل .

غرمه ډوډۍ راغله ، وخوړل سوه ، ماځیگر مهال یخ باد سو او له شاوخوا مستې وریځې راغلې ، په داسې حال کښې د فټ جگو زرغونو درختو خورا شور جوړ کړئ وو ، خو انا او لمسې له هر څه بې نیازې ناستې وې

څه وینم چې نجیلۍ بیا راغله ، د دوکان دباندې ودرېده او و ماته رډ رډ گورې . دا مهال باد د هغې له سرو وېښتانو سره لوبې کولې او له هغې ئې په رښتیا یوه حوره جوړه کړې وه ، تر حد زیاته ښائسته ایسېده ، سترگې نه ورباندې رېږدې او زما غوندې مینه ناکه پلار ئې لېونئ کوئ .

ما بيرته راوغوښته . "څه دي زما بورګي . "
"کاکو ! که يوه خبره درته وکړم ، نو خوا خو به نه بدوې " .
"زما ښائستې . زه کوم ستا رنګه بدنيتئ يم چې په هره خبره به خوا بدوم ". خورا خوند به ئې راکوئ چې دا به مې وخشموله او مخ به ئې سور سو "آهو ! تا کله دغه خپل ښائسته خو تريو تندئ په هنداره کښې هم ليدلئ دئ چې په خپله به دي له ځانه خوا بده سي چې دغه مروره بيزو د چا ده او په تندي کښې ئې دومره ډېرې ګونجې ولې دي " .
"ماته بيزو مه وايه ، زما له بيزو بد کيږي ، اول مې هم درته وئيلي دي چې مسخرې مه کوه ، ماته خوند نه راکوي " هغه په رښتيا خوابدي سوه بلکه وئې توکلم څه چې وئې ترټلم .
"رښتيا درته وايم زما لورکۍ " ما هم نازونه ورسره کول او حيا مې نه کوله ، د يو کمال خوند وو په هغې کبرجنې وړې ښاپيرۍ کښې ، بس لکه خپله سکتۍ لور غوټو چې مې په غېږه کښې نيولې وي ، داسې مې و زړه ته نږدې کړې وه " بيزو به درته وايم او ته ئې بيزوګۍ ، البته په تا او هغې کښې لږ فرق سته "
"څنګه فرق ". هغې سترګې بدې راته ونيولې .
"دغه چې بيزو لږ بدرنګه وي او پوزه لري نه ، البته زما ښاه زادۍ هم ښائسته ده او هم ئې پوزه جګه ده "
اوس هغې تر ډېره خندل ، خو بيا ئې يوه عجيبه ناولده خبره وکړه .
"څه په تا زه ګرانه يمه چې ته راته وائې ښاه زادئ . "
خبر نه يم چې ولې مې زړه را ډک سو او له سترګو مې اوښکې توئ سوې ، خو زر مې په دسمال صفا کړې .
زما په دې چم د هغې په ښکلې بشر نوره مسکا راغله بلکه زيات په زوره ئې وخندل او بيا ئې نو تر ډېره داسې خندل لکه لېونۍ چې سي يا ما لېونئ بولي .
"ددې مطلب دا دئ چې زه په خپل کاکو ګرانه يمه ، لږ هم نه بلکه ډېره زياته ، رښتيا ووايه ګرانه يمه که يه که بيا مسخرې کوې " .
"ولې نه " . زما سترګې بيا له اوښکو ډکې سوې ، رښتيا خبره دا ده چې زما داسې ښکلئ ګل په داسې ازغنه کروندې کښې نه وو خوښ چې هرې خواته ئې ماران او لړمان وو ، بس ناڅاپه دغسې مې له بازو ټينګه ونيوله او وکيږدلم لکه زما خپله غوټۍ چې چا راڅخه جلا

کړي وی او بیرته ئې وموم، اوس زما زامنو او نوکرانو زمونږ و خواته وکتل او رانږدې سول، خو ما په اشاره بیرته وشړل.

"کاکو، ګوره زما زړه ئې نه منی، ته رښتیا وایې که هسې ما خطا باسې" د هغې تندئ بیرته ګونجی سو، نه یم خبر چې هغې مومنی ولی زما مینه نه منله او کومو ظالمانو ئې زړه له انسانانو ور تور کړئ وو.

"ښځی دېره، تر خپلی ګل غوټۍ هم زیاته بوری وری"

اوس هغې خپل پاسته لاسونه اول ځل زما په لاسونو کښېښول او بیا ئې په غاړی کښې راواچول، زما په خیال دا د هغې پر ما باور وو بلکه نخښه ئې وه.

"نو بیا زما یو کار کوې. هغې په ډېر ناز راته ووئیل.

"څنګه کار" زه حېرانی واخیستم

"بس اول به ئې منې"

"دا هم خبره ده" ما هغه په غېږه کښې نوره ټینګه ونیوله "ته خپل کاکو ته خو ووایه چې د سترګو په رپ کښې ئې کوی که یه، زما لور به دیو شی راته وای او زه به ئې نه کوم، نو زه دی دد غی لور په شان بیزوسم"

"کراچی پیژنې"

"ولی نه"

"لیدلی به دی وی، هغې په خورا نخرو ووئیل.

"لیدلئ "ما ورته وخندل "زه خو هر وخت ورځم او د خپل دوکان دپاره سامانونه څنې راوړم، ټوله کاروبار می له هغه ځائ سره تړلئ دئ" .

"نو هلته زما بابا دئ، زما ګران بابا چې زه ئې هره شپه په خوب وینم او خبری ورسره کوم، بلکه په خوب کښې چې هر ځائ هم ځم، دئ سم راسره وی، ګرسره می پرېږدی نه، که می له نجونو سره ناوکی کولې، دئ لېونئ هلته راته ولاړ وی او راته خاندی، که په یو باغ کښې ګرځم، نو هلته هم دئ په ګلانو کښې مسکئ مسکئ کېږی او که کله په پیلبو ځانګم، نو دئ می څنګوی، بس و هغه ته به ورسې او ورته وبه وایې چې غوټۍ دی دېر یادوی، ظالمه څرنګه دی هېره کړی یمه، ولی بیرته کورته نه راځې، هره شپه دی یادوم او بیا په ژړا ژړا کښې ویده سمه، خو ته ګرسره چرت نه پکښې را وهې، ولی زه دی نه یمه لور، بس

يودم پرېدی سومه ، ناولده سوم ، څه هر پلار داسی بې وفا وی لکه دا ته ، که راسې مور خلې درلگوو ، خو لور به دی نازونه واخلی ، ځان به درباندی وخوری" .
اوس بیا زه ویلی سوم ، زړه می بیا له ژرا راډک سو ، خو په ډېره گرانه می ځان قابو کړئ چی بچی می هغه دئ چېری .
"هلته د سمندر په غاړه او به خرڅوی ، انا نه دي درته ویلي" اوس یو عجبه امید د هغې پر مایوسی څهرې ما ولید او په کپ اخته سوه "چی ورسې ، نه درڅخه ورکېږی ، کټ مټ داسی دئ لکه دا زه ، ستا لور ، ستا بناپېری ، سترگی ئې هم ماته سوی دی ، وېښتان هم ماته او او پوزه ئې هم زما رنگه جگه ده ، د بیزو رنگه نه"
بیرته می له سترگو اوښکی توی سوې او له خپل دې عادته می په رښتیا هم بد وسو او هم کرکه چي ولي په زړه د ومره نري یم .
قدرت وو چی بله ورځ کراچی ته تلم ، له اثرپور ته چی څرنگه راووتم او خپل کار می وکړئ ، نو ماڅیگر مهال می بیا د سمندر په خوا مخ کړئ ، چېری چی د سمندر شور ، تېز باد او د ایلیو ناری وې . د نجیلی انا د هغې د پلار کړه وړه ، نوم او د غوټی د نیکه نوم رانبوولئ وو . د لېرزیار وروسته می وموندئ .
دا څه ، لکه غوټئ چی وئیلی وو ، هغه په رښتیا چی ډېر ښکلئ وو او د غوټئ د رښتیا پلار وو ، یو رنگه کړه وړه ، بس لکه یو جوز چی په منځ دوه ځایه سوي وي . هیڅ فرق هم نه ، واه مولا ستا تر د قدرت جار سم ، څومره ښکلئ فنکار ئې او د غه رنگه حسین به هم ئې ، خو خوار ناجوړه وو ، بس سترئ ستړئ ، له خپل حال او ځانه بېزاره . یو ځوان ما کله هم په داسی حال نه وو لیدلئ ، رنځ او خواریو د وجود هره ښکلا ځنی ځوشلی وه بلکه سپځلئ ئې وو ، کله چی می و هغه ته د مور او لور حال ورکړئ ، نو یوه عجبه خوشحالی ئې پر مخ راغله او په مایوسو سترگو کښی ئې ژوند پیدا سو ، بالکل داسی لکه باور چی ئې نه کېږی . د غسی ئې سترگی له اوښکو ډکی سوې ، تر ډېره ئې ژړل ، خو بیا ئې ځان قابو کړئ ، وئیل ئې چی افسوس ناجوړی او بې وسی ده ، د ځان گزران لا راته گران دئ ، له شرمه بیرته کورته نه سم تلئ چی مور به می څه وای ، لور به څه وای ، جهان به جلا راباندی خاندی چی ناسیاله دئ ، خو ته به د مورکی او غوټو ډېر خیال ساتې .

بیا له هغه سره څو پیسې وې ، دم دستی ئې د نېدې رېږی په خوا منډه کړه . زر زر ئې دوې ارزانی ورېږ ورېږ ناوکی واخیستې چې دا به غوټو ته ورکوې ، په ناوکیو خو هغه ګرسره سر ورکوی ، هغه ځوان ډېر ژړل او اوښکی ئې ګرسره درېدې نه ، خو ما دلاسه کړئ چې الله به ئې خپر کړی ، ته زړه ډاډه ساته .

بله ورځ چې کله ما هغی ناوکی غوټی ته ور کړې ، نو پر مخ ئې خورا ژوند او مسکا راغله ، وغورېده ، بیا چې ئې ما و انا ته حال ورکړئ ، نو دعاوی ئې راته وکړې ، د زوئ د صورت حال ئې را څخه واخیست ، ما ورته ووئیل چې روغ جوړ وو او سلامونه خو ئې هر مهال وئیل .

د غوټی غرور اوس هم وو . زما په خوا به ډېره نه راتله ، خو چې رابه غله ، نو یوازی به ئې د خپل بابا حال کوئ چې بنه نو کاکو هغه نور څه وئیل . ته ئې پوره حال ولی نه را کوې ، زما د کورکی حال ئې کوئ ، زما د پیکی چې دده به ډېر خوښ وو ، هغه خو به زما و مخ ته ګلاب وایه ، دا ئې درته ووئیل چې ګلاب اوس هم د پخوا په شان دئ ، هغه به و ماته نقلونه هم ډېر کول ، دا ئې وئیل چې اوس اناګو هم زما غوندی نقلونه ورته کوی که یه .

زما به له ځانه هم بد کېدل ، ولی چې بیا به ژړا راغله ، بس په ربښتیا به می زړه نرئ سو ، حالانکه زه پخوا داسی نه وم خو تل به می دروغونه ورته وئیل ، ناولدی او ناشودی به می له ځانه ورته جوړولې ، رنګارنګ دروغونه او خبری به می ورته کولې ، ولی چې هغه ماشومه وه او د زړه خیال ئې ما خپل فرض ګڼئ ، بل کله به ئې هم په زړه کښی نه راتله چې دئ دروغ وای .

بس خورا به خوشحاله سوه لکه ګل داسی به وغورېده ، په زوره زوره به ئې خندل ، کمال دي اسماني او د حوري حسن به ې نوز زیات سو چې زما زامن او مذدوران به جلا وریاندی خوشحاله وو . په دې منځ کښی زما په زړه کښی څو وار راغلل او زما زامنو هم راته ووئیل چې و انا ته ئې ووایم چې موره پکر ایله کړه ، زمونږ کره راځه . زما کوروالا به دی لکه خپله ادې داسی خدمت وکړی ، بل غوټی به په انګرېزی سکول کښی واچوو ، هوشیاره نجیلۍ ده ، عمر به ئې هم نه ګارېږی ، خو هغه داسی بد بخته نجیلۍ وه چې چیغی به ئې کړې او هیڅ به ئې نه منل . د خلګو له وېری به ما او زامنو خبره زر ختمه کړه او زور مو نه سو ورسره

کوئ . کورداری اوس د غوټي دپاره زياتي ښې جامې ، ښکلي پړوني ، ناوکۍ او دسمالونه هم راکول .
مغروري نجيلۍ به اوس هم تندئ تريو نيولئ وو . خاموشه به ناسته وه او انا به ئې پکر غوښت . څو وار مې په زړه کښې راغلل چې ورووزم او بوډۍ يوه کرم چې بل وار مه راځه ، د پوره مياشتې خرځ به کورته درلېږم ، خو له غوټي وېرېدم چې بده نجيلۍ ده . ناري به جوړې کړي چې تاسې له موږه معتاجه جوړول غواړئ او ظلم کول غواړئ . بيا مې دا هم زړه ته راغلل چې انا به ئې پوه کرم او نجيلۍ به په زوره خپل کور ته بوزم . دارنګه چې يو کار کوئ سم ولې ئې نه وکړم ، خو بيا به عقل راته ووېل چې لږ صبر ، غوټي ماشومه ده ، دوستي ورسره وکړه ، زړه ئې له ټولنې خيرن دئ چې صفا سو ، په خپله به هر څه سم سي ، په رضا به کورته درسره ولاړه سي ، بيا به هلته ژاړي هم نه او صورت به ئې هم نه خرابېږي ، ستا بيا څه تازيله ده ، په څو شپو کښې به څه قيامت راسي .
يوه ورځ په دوکان کښې له ګراکانو سره لګيا وم چې غوټي راننوته ، ما چې ورته وکتل ، نو حېران سوم ولې چې مخ ئې بل ډول بلکه ډېر زيات سور وو ، خورا ناآرامه وه ، لاسونه او تندئ ئې اېښيدل . زما په خيال تبه ئې وه .
"څه دي زما بچيه ". زه ولړزېدم او په ډېرې حېرانتيا مې پوښتنه څنې وکړه .
"کاکو "غوټي په فکرمندۍ ووئيل "بېګاه مې عجبه خوب وليدئ چې د بابا تبه ده ، اېښيدلې تبه . په يواځې خونې کښې پروت دئ ، څوک نسته چې پام ورباندې وکړي ، دردونه ئې کېږي او په چيغو دئ چې غوټي ، خو غوټي ، خو غوټي ظالمه نه ده ورسره ، بلکه څنې ورکه ده ، دا دي ورکه سی ، دا دي درپدره سي ، ناسياله".
اوس هغې په خپلو کېږدلو لاسونو يو دسمال وماته راکړئ چې زما کورداری ورا لېږلئ وو "کاکو ! ته خو کرا چې ته ځې ، دا به هلته بابا ته ورکړې چې که دي تبه زياتېده ، نو دا نودوه او پر تندي ئې ږده ، په خپله به دي تبه کمه سي . څه وکړم که غوټي درسره وه ، نو هغې به درباندې اېښوئ ، خو بدبختي او خواري لېږي کړي يو ، انا واي چې داسي خلګ په ګناه نيول سوي وي ، کاکو زه خو وړه يمه ، ما خو به څه ګناه نه کړي ."
اوس مې زړه نور را ډک سو ، خو زر مې خبره بدله کړه .
"بالکل به ورسم "ما په مينه ورته ووئيل "خو ستا تبه ولې ده زما ګلالۍ ".

ما د هغې په تندی لاس کېښنوئ چې خورا تود وو .
"بېگاه چې پرېوتمه ، نو سمه ومه .بس بابا چې مې په خوب ولید .شپه راباندی سره سوه ، خوب پکښې را رد سو او تبه مې سوه .بس ټول شپه په ناخوبی را باندی تېره سوه ، یخ مې کېدئ او کېپېدم .سحار مې بدن جلا درد کوئ او تر او سه ځانگی کوی ، بس مات مات دئ لکه څوک چې مې ډېر ووهی ".
ما څه نه ورته ووئیل ، که څه مې هم زړه په دربی وو ، خو دسمال مې ځنی واخیست ، دم دستی مې و مشری زوئ ته د جهاز د ټکټ دپاره ووئیل او دا هڅه مې وکړه چې پلار به ئې بیرته کوټی ته راولم ، علاج به وړباندی کوم او دلته به ئې په دوکان کښې له ځانه سره په کار لگوم . دا ډول به د غه کورنی سمه سی او د غوټی سباون به هم نه خرابېږی .
بله ورځ چې زه کراچی ته د سمندر غاړی ته ولاړم ، نو د غوټی پلار نه وو ، په حېراتیا مې دلی دوری وکتل چې یو ځائ به مې په نظر سی ، څه وینم چې له لیری ئې ملگری منډی راوهی او له راتک سره سم په ژړا سول .
"څه وسو "د هغو په دغه حال زه حېران سوم او گرسره مې چیغی له خلې ووتې.
هغوئ ټول خواران او غریبان وو او پېنې پېنې کالی ئې وو چې هغه خو مړ سو .
"مړ سو ، څرنگه مړ سو ، زه و کېپېدم.
هغو په ژړا ژړا راته ووئیل چې نن صبا په کراچی کښې بد حال دئ ، هری خواته تره گیری ده ، د وحشت او وېری راج دئ ، بمونه دي او ډزي ، بې گناه خلک په تېزی سره وژل کېږی ، څوک ئې وژنی ، ولی ئې وژنی ، دا نه معلومېږی ، بس داسی ده لکه په وطن چې څوک بنامار راگډ سوئ وی او هر بنه صورت ، بنه وجود له موږه بېلول غواړی . یو مابنام چې هغه پر ډک روډ خپل ځائ ، خپلی کوټې ته روان وو ، نو چا دهشت گرد برناحقه په تندی ټک ورباندی وکړئ ، مړ ئې کړئ او په خپله په موټر سائکل ځنی وتښتېدئ.
اوس زه داسی سوم لکه له پښو چې مې سپکه وخېژی او بس په غوځارېدو سم . دغسی په ناوده رېگ کښېنتلسم ، د غوټی بنکلئ مخ او مغروری سترگی مې و مخته ودرېدې چې دا څه ناورین وسو ، زړه خو ډېر راډک سو خو و مې نه ژړل چې و سمندر ته مې وکتل ، نو هغه هم زما غوندی حېراتیا وړئ وو ، خاموش وو او په سوو سوالونو ئې په ویرانه مخ کښی لوبی کولې چې ما ې هیڅ ځواب نه درلود .

بیا زه حیران پریشان د هغه ملګرو و یوې نږدې ادېرې ته بوتلم، چېرې چې په ناولډو قبرونو کښې د هغه قبر وو ، د مارۀ پلار د غریب زوئ قبر ، ډېر زور ئې راکړئ . دلته چې مونږ دعا وغوښته نو ما څو پیسې د خیرات دپاره و ملګرو ته ورکړې او خاموش خو ډک او ژړغوندئ څنې جلا سوم .

کوټې ته چې راروان وم نو په جهاز کښې حیران وم او تېک می نه کېدئ چې په دې افسوسناکه خبر به غوټې او انا څرنګه خبروم او دوئ به څه چیغې وهی . دا رنګه می څو وارهٔ و زړه ته راغلل چې ګرسره به ورته وایم نه ، خو بیا ما وئیل چې خواران به څو تر څو په غلط فهمی کښې وی ، څو تر څو به زهٔ لوبی وربانډی کوم ، بل دروغ خو پټه نه لری ، پای ښکاره سی .

کمال دئ انا او لمسی دواړو نه وژړل ، بس غوټې په غټو سترګو راته کتل چې دا څه وای ، حیرانه غونډی سوه او دغسی ئی دبانډی منډه کړه . البته په انا ئې اوښکی توئ سوې ، سر ئې تور کړئ چې تور باچا تر څو به په وطن ستا امر وی ، تر څو به خواران داسی خوارېږی ، تر څو به داسی توره شپه وی ، پایئ خو به الله رڼا هم راولی ، نو پر وطن دی داسی رڼا زر راسی ، زغرد دی سحار سی ، ستا تور واک دی ختم سی ، هیڅ پرواه نه لری ، مونږ به ستا دغه ناروا هم وزغمو .

اوس دواړی بیرته داسی یکړی کښېنستې لکه یوازی چې وی او په دنیا کښې یو څوک نه لری ، نه فاتحه ، نه د چا افسوس او نه د چا له دوئ سره همدردی .

انا خو ئې سر کښته کړئ وو او ژړل ئې ، البته غوټې په فکر کښې ډوبه وه ، اوښکه به ئې را ایله سوه ، خو په سپېره پړونی به ئې بیرته صفا کړه لکه په خپل ښکلی سره بار خو چې ئې نه وی پیرزو ، حیرانی پر له پسې اخیستی وه چې دا هر څه څرنګه وسول ، ولی وسول ، څه کول په کار دی .

بله ورځ زهٔ له ګراکانو سره لګیا وم چې زوئ راته ووئیل چې بابا و ګوره غوټې څه کوی . څه وینم چې نن له انا سره غوټې هم پکر کوی ، بالکل اول څل او لاس ئې نیولئ دئ . زه حیران سوم ولی چې دې غاوری دمخه کله هم داسی نه وو کړی ، بس یوه نه ختمېدونکی ناتالی راولوېده ، نه پوهېدم چې څه وکړم . زامن او نوکران خو می منع کړل چې کار مه وربانډی

لریٔ، خو مځکې اور رالګویٔ، تګاو مې نه کېدیٔ، هیڅ شی هم خوند نه راکویٔ، بس لکه زما خپله غوټۍ چې چا په پکر په زوره کېښنولې وی او مجبوره کړی ئې وی.
ناڅاپه دروازه په درزی سره خلاصه سوه او غوټۍ راننوته چې نن زیاته کړهانده وه. دا څه نن ئې تبه هم ډېره وه، خورا زیاته ایښېده او سترګی ئې له ناخوبۍ تکی سرې وې، ما یودم په کېپدلو لاسونو تینګه ونیوله.
"کاکو" هغې په زهیر خو کړهاند بږغ کښې راته ووئیل.
"بلی لوری" ما دغـــی پر سر لاس ورتېر کړیٔ.
"ته کرا چې ته بیا کله ځې" دا څه، نن هغه په ربښتیا د یو خوار لور معلومېده.
"ولی" زه حېرانه سوم" خېر خو دیٔ".
"بس ته خو ئې راوبنیه".
"بیا هم لوری ولی".
ناڅاپه هغې د سلو روپو یو نوټ رامخته کړیٔ.
"ته خو خبر ئې چې ما کله هم پکر نه دیٔ کړیٔ، خو نن مې په دې وکړیٔ چې ته به زما د بابا قبر ته ورسې او په دغو پیسو به د هغه دپاره دال، وریځې او اګربتۍ واخلې، بس بېګاه ئې په خوب کښې ګیله کوله چې غوټو ډېره په زړه سخته ده، د خپل بابا دپاره ئې هیڅ هم نه وکړل، خیرات ئې لا نه وکړي، هسی د ګبر لور ده، کافره ده کافره، لونو خو به په بلار پسې لېوتسوب کوي، دا څرنګه لور ده، څه وکړم، زړه ظالم نه منله، خو لاس مې پایٔ و غزویٔ چې د ګران پلار ګیله پر ځایٔ کړم، ډېرو ظالمانو ګرسره زړه نه راباندی سېځیٔ بلکه په نفرت به ئې راته وکتل، اوس یو زړه سوانده انسان راباندی مهربانه سو او دا نوټ ئې راکړیٔ، بس زړه مې ډېر خوشحاله سو چې لور د پلار دپاره پای ګټه وکړه، اوس به نو ګیلې نه کوی بلکه د پخوا په شان به راته خاندی او ښکلوی به مې چې لور مې په ربښتیا مېړنی ده، غښتلی ده او بهادره ده".
سل روپۍ خو دومره شیٔ نه وې، زه حېران سوم، غوټۍ له ما هم غوښتیٔ سوې او ما کوم نه ورکولې، ما خو خپل ټول دولت لا ورکویٔ ودغی بدبختۍ ته ولی چې دا په اصل کښې زما لور وه زما، د یو مجبوره پلار چې د وخت په انتظار وو چې دا به کله رضا کېږی او دیٔ به ئې کورته بیایی، خو ظالم وخت پایٔ زړه نه راباندی وسېځیٔ او مات ئې کړم، کاشکی چې

لور پلار ته وئیلي وای ، خو نه ، د غاوري غوټې غرور چېرې منل چې و ماته خواست وکړي او ما هم نه غوښت چې په لویې او کبر کښې ئې فرق راسي ، ولې چې دغه خو ددې د اسماني حسن راز وو . دغسې مې نوټ په کېږدلو لاسونو څنې واخيست چې حاضر صبا صبا به کاکا په جهاز کښې ولاړ سي او د لور دغه ارمان به وربوره کړي ، خو بس څه وکړم ، ظالم زړه دئ ، بې اختياره سوم ، وکېږدم او په غېږه کښې مې دغسې ونيوله ، دېره تينګه او داسې سوې او بدې چيغې مې تر خلې ووتې لکه د خوني کراچي د سمندر په غاړه چې د غوټې پلار د وخت په دبرين زړه له ژړاند سمندر او د هغه له کړهانده ، بدو ، خوفناکو ، زورورو او طوفاني څپو سره سم په زوره زوره ساندې کړې او چار چاپېره ئې غوږ څېرونکې ازانګې تول زور ، وروست او له نا انصافۍ ډک جهان هم ولړزوي ، هم ونړوي او هم ئې په هوا کښې خس و خاشاک وا ولوزوي.

پای ځولای کال دوه زره ديارلس

د پښتو ادب د پرمختللي پړاو
یوه لنډه کیسه

عبدالوهاب آزاد

پر لنډه کیسه (افسانه) باندي تر لیک مخکي ماته ضروري ښکاري، چي د تمهید یا پیلامې په لړ (سلسله) کي د پښتو لنډي کیسې د پیل او د تاکلو پړاوونو یا ادوارو په اړه څه وړاندي کړل سي.

افسانه ته په پښتو کي اوس د لنډي کیسې نوم خوښ کړل سوی دی او تقریباً ټول لیکوال اوس افسانه ته لنډه کیسه وایي، چي په پښتو ادب کي یې ژوند تر پېړۍ یا سلو کلونو وراووښتی دی.

څېړونکي د پښتو ادب غوندي د لنډي کیسې ادوار هم په درې برخو او یا درې پړاوونو وېشي، چي لومړی دوریې له نولس سوه دوه (۱۹۰۲ز) زېږدیز کال څخه تر نولس سوه پنځوس (۱۹۵۰ز) پوري، دویم دور یې له نولس سوه یو پنځوس (۱۹۵۱ز) څخه تر نولس سوه اتیا (۱۹۸۰ز) پوري تاکي او دریم یا نوی پړاو یې له نولس سوه اتیا څخه تر اوسه پوري روان دور ته ویلي دي. (۱)

پر لنډه کیسه باندي تر لیک مخکي په وړاندي سوې پیلامه کي په مجموعي توګه د پښتو لنډي کیسې ټاکل سوي ادوار یا پړاوونه په ګوته سول، خو دا هم په کار دی؛ څرګنده سي، چي د ژوند په دنیا کي هر شی تغیر پذیر یا بدلون موندونکی وي، لکه انسان چي و زېږي، پیل یې ماشومتوب وي، اوج یې ځواني او سړیتوب وي او پای یې بوډاتوب او مرګ ټاکي، نو همداسي هر تخلیق هم د ژوندانه خپل پړاوونه لري، لکه د پښتو د لنډي کیسې ادوار چي وړاندي کړل شو، خو هنري ژوند د پراوږدو او ژر ختمېدونکی نه وي. یعني د پښتو لنډه کیسه تر پیدا کېدلو وروسته

په سل او شل کاله ژوند کې ایله اوس د ځوانۍ پړاو ته رسېدلې ده او اوس یې د پرمختګ پر چوکاټ او درشل باندې قدمونه ګرندي سوي دي.

یاده دې وي، چې کله کله کوښښیان هم د ځوانانو غوندي کارونه وکړي، نو موږ په پیل کې هم د فکر له لارې ځیني ځواني کیسې لرو، خو په مجموعي ډول له روایتي کیسو څخه تر نوو کیسو پورې را رسېدلې یو او اوس یې د پرمختګ پر لورې چټک او ګرندي ګامونه اخستي دي.

د دې لیک لپاره ټاکل سوې لنډه کیسه یا افسانه (منجاری) هم د نوموړي لنډه کیسه لیکوال او درانه استاد ښاغلي ډاکټر نصیب الله سیماب تخلیق دی، چې د ښاغلي په دویمه افسانوي مجموعه کې یې له اته ویشتم مخ څخه تر اووه دېرشم مخه پورې ځای نیولی دی او د دې لنډې کیسې لومړی ویاړ دا دی، چې نوموړي لیکوال د کتاب نوم هم د دې لنډې کیسې په نوم منجاری ایښی دی، چې دا د کیسې لومړی ارزښت هم ټاکي او د لوستونکي په ذهن او زړه د کتاب تر لاسه کولو سره سم یو ډول تجسس ځای نیسي، چې په دې لنډه کیسه داسې څه دي؟ چې لیکوال د کتاب د نوم لپاره غوره کړې ده او داسې نوم ایښوول لوستونکي ته د لیکوال ذهني میلان هم ور په ګوته کوي، چې دغه کیسه ته یې د کتاب نمایندګي او یا استازیتوب ور سپارلی دی. معنا دا چې لیکوال د نورو لنډو کیسو په څنګ کې د دې ځانګړې لنډې کیسې په اړه پوره باوري دی.

اوس به راسو؛ د لنډې کیسې نفسِ مضمون او محتوا ته چې لیکوال څه لیکلي دي او د څه لپاره یې لیکلي دي، ولې چې لیک یو عمل دی، هر عمل یوه نتیجه لري او عمل د څه لپاره کېږي.

منجاری نومې لنډه کیسه په خپل زمان او مکان کې د معاشرتي ژوند تصویر وړاندې کوي. یعني لیکوال د معاشرتي ژوند یو اړخ په پام کې نیسي او د کوم ټاکلي مقصد لپاره یې وړاندې کوي.

د منجاري نومې لنډې کیسې مکان:

مکان یا موقعیت دا چې کیسه پر کلیوال ژوند را ګرځي او خصوصاً د پښتنانه کلیوال ژوند تصویر وړاندې کوي. که موږ چېرې په مکان او موقعیت و پوهېږو، چې دغه لنډه کیسه یې را په ګوته کوي، نو پوهېدلای سو او ذهن مو د خپلې پښتنې معاشرې او یا په مجموعي توګه د دې سیمې د اوسېدونکو د ژوند ځینو اړخونو ته رسېدلای سي او داسې موږ د دې معاشرې د ژوند په پړاوونو هم پوهېدلای سو، چې لومړی پړاو یې د غرني ژوند تصویر دی، چې په غرنیو سیمو کې خلک له یو بل ځخه پر ځه واټن او لېرې لېرې جوړو سوو کورونو کې سره اوسېږي. چې دغه پړاو هم خپلې اړتیاوې او ورتیاوې لري، خپل کلتوري خویونه او دودونه لري، خو کلیوال ژوند یې ځه نا ځه د پرمختګ شکل دی، چې یو شمېر کورونه پر یوه ځای جوړ سوي او سره اوسېږي، همسایه توب او د کلي کوڅې خپلې غوښتنې، خپل کلتوري خویونه او دودونه پالي، خو ښاري ژوند بیا د دې دواړو پړاوونو د پرمختګ شکل او بڼه ده، چې هلته بیا تر غرني او کلیوال ژوند ډېرې اسانتیاوې وې او ژوند یې ځه بل شکل لري. ښاري ژوند بېل کلتوري خویونه او دودونه لري، چې ژورلیدونکي خلک د دې هر پړاو په کلتوري خویونو او بدلون باندې پوهېږي. ښاري ژوند ځکه د پرمختګ بلل کېږي، چې د غرني او کلیوال ژوند لرونکو ډېرې اړتیاوې په ښار پورې تړلې وي او په مجموعي توګې هر څوک هڅه او کوشش کوي، چې د پرمختګ ژوند و لري.

نو وایو، چې منجاری نومي کیسه کلیوال ژوند تصویروي، چې له ښاري ژونده ځخه لېرې مکان او موقعیت لري،

د منجاري نومي لنډې کیسې زمان:

کلیوال ژوند په خپله د خپل زمان ټاکونکی وي، خو د کیسې په لیک کې موږ ته داسې ښکاري، چې کلي ته د منجاري راتګ او دلته کله کله د پیسو پر ځای د جنس په جنس باندې د سودا تر لاسه کول، نو دا موږ د یوې شاته پاته زمانې تصویر را په زړه کوي، چې په پخوانیو وختونو کې به سکې ته د لاس نه رسېدلو په وجه غرنیو او

له ښاره لېږي خلکو جنس په جنس خپله سودا کوله. په کیسه کې یې داسې تصویر وړاندې سوی دی:

"د ضرورت هر شي چې به وو؛ هغه به یې د چېک منجاري څخه واخست، پیسې به یې سوکه سوکه ورکولې. که به پیسې نه وې؛ بیا به یې د چرګو اګۍ ورکولې." (۲)

که څه هم دغه چاره اوس هم په ځینو ښخي لېږي کلیوالو سیمو کې وجود لري، خو بیا هم ویلای سو، چې نوره نو په پښتني ټولنه کې دغه چاره له منځه تللو ته نژدې ښکاري او د دې معنا دا هم ده، چې ژوند اوس ډېر پرمختګ کړی دی، د ښاري ژوند څپې ښه په پوره توګه تر کلیوالو سیمو پوري غوړېدلې دي.

د لنډې کیسې منجاري د کردارونو سپړنه:

د کیسې پر زمان او مکان او د کلیوال معاشرتي ژوند پر تصویر سربېره که موږ په مجموعي توګه د لنډې کیسې منجاري نفسِ مضمون ګورو، نو هلته هم وینو، چې موږ ته پر کلیوال ژوند باندې د ښاري او پرمختګ کوونکي ژوند کلتوري اثرات او اغېزې را په زړه کېږي، چې ښه او بد اړخونه یې په کیسه کې د چېک منجاري او شین سترګي منجاري په بڼه کې را ښکاره کړل سوي دي.

چېک منجاری د کلیوال ژوند په کلتوري خویونو او دودونو خبر او هم یې پالونکی دی، ټول یې پېژني او دی هم ټول پېژني، د هغه کلي ته راتګ، له کوشنیانو سره مینه او د کلیوالو مېرمنو، نجونو، پېغلو او منجاري په منځ کې د کوشنیانو د خبرتیا کردار او د ده له کلیوالو سره د خپلوۍ رویه، پور او باور د ژوندانه ډېر په زړه پوري کلیوال اړخونه را سربېره کوي. هغه دومره په عمر پوخ هم نه ښکاري، خو له کړکتېر څخه یې ښکاري، چې په زمان او مکان کې په اولسي نفسیاتو، قیوداتو یا بندیزونو او د سړیتوب په پوره ته کښته ځکه پوره خبر او پالونکی یې دی، چې خپله هم د دې کلیوالي ژوند غړی دی، چې د خپلي کورني او کلیوالي نفسیاتو په تناظر او شالید کې له نورو خلکو څه توقع او هیله کوي؛ دی هم د هغو چوکاټونو ساتل پر ځان پور بولي. د کلیوالو مېرمنو او د هغوی له لوڼو یا پېغلانو نجونو سره د ده رویه

ښيي، چې چپک منجاري له دې چوکاټ او بنديزونو څخه د وتلو په نتيجه خبر شوک دی، چې داسې کول په دې کليواله معاشره کي څه ډول ناوړې نتيجې لري.
کيسه يې داسې وړاندې کوي:
"ښګړي واخلئ.. والي واخلئ... رانجهٔ واخلئ... واسلين واخلئ... نوکريځي واخلئ... پوډر او غاړکۍ واخلئ...
موري منجاري رالی... خورکۍ، مورکۍ منجاری راغلی دی.
چپک منجاری ټول کلي پېژاندهٔ، د کلي که نارينه وو که ښځينه. ځوان وو که سپين ږيری، د چپک منجاري له نامه سره بلد وو. چپک منجاري هم ټول کليوال پېژندل، د هر کور ښځي يې جلا جلا پېژندلې، که بې‌پېغلې وي، که به ناوياني وې، که به زړې وې، چپک منجاري د کور په نامه پېژندلې، د منجاري څخه زياترو ښځو پرده نه کوله، لکه منجاری چې سړی نه وي، تش منجاری وي. چپک منجاري چې به هم کله خپلې ټوکرۍ پر خره بار کړې، بيا به منجاری ورڅخه جوړ سو؛ سړی نه." (۳)
د پورتنيو وړاندې سوو خبرو د باوري کولو لپاره د کيسې دغه برخه پوره کفايت کوي، ځو په دې لړ کي يوه بله ټوټه هم را اخلو، چې خپله خبره وربانديې پوره کړه او باوري کړو:
"د ټول کور پوښتنه به يې داسې کوله، لکه چپک منجاری چې د کلي د هر کور فرد وي، د هر کور حال به جلا جلا ورته معلوم وو....
چپک منجاري به له سودا کولو سره سره د ښځو سره د هغوی د کور په حالاتِ حاضره باندې خامخا خبرې کولې او بيا به يې خپله ماهرانه رايه هم ورکوله. ښځوَ هم حال په دې ورته وايه، چې منجاری يې خپل غمخور ګاڼهٔ، چپک منجاری هم منجاری وو او هم د دوی غمخور، په هره ښه او بده کي به په ښه ورتلی... "(۴)
او يا دا برخه چې د چپک منجاري او خپلي مېرمني تر منځ د خبرو برخه ده:
"تا کله د ښځو له خبرو بد وړل، بيا د نجونو؛ دا خو داسې دي لکه ستا لوڼې...
په دغه خو مې خوا بده ده، چې لوڼې يې بولم..."(۵)

له دې وړاندې کړل سوو برخو څخه په ښه توګه هغه نفسيات په ګوته کېږي، چې کليوال کلتور د خپل تاکلي چوکاټ سرېټوب، دودونه او خويونه پالل څومره ضروري بولي او له يو بل څخه يې څه هيلي او توقعات وي، چې هغوی يې په پاللو سره باور تر لاسه کوي او د باور دا خبره خو ثابته ده، چې په معاشره کې د باور مرګ د انسان تر مرګ بدتر دی.

په کيسه کې دويم منجاری شين سترګی منجاری د ښاري کلتور نماينده او استازی منجاری دی، هغه چې کلي ته راځي، نو له ځانه سره د ښاري کلتور ځينې هم راوړي، ليکوال هڅه کړې ده، چې د ياد کردار په نمايندګي موږ ته پر کليوال کلتور باندې د ښاري کلتور د اغېزو ښه او بد دواړه اړخونه را په ګوته کړي.

نو موږ منجاری (شين سترګی) له ځانه سره د زمان د نوي ځينې په نمايندګي نوي شيان راوړي، چې له وخته سره سم د هغوی اړتياوې پوره ورکړل سي. هغه چې کله کلي ته راځي، نو وايي:

شېمپو واخلئ... کاجل واخلئ... صابن واخلئ... کريمان واخلئ... د غاړې هارونه واخلئ..(۶)

دلته څرګنده سي، چې د بنګړيو، واليو، رانجو، واسلينو، نوکريځو او غاړګيو په څنګ کې څه نوي شيان هم د شېمپو، کاجل او نورو په شکل کې راغلي دي او د نجونو او پېغلو د خوښې وړ ګرځي، چې له وخته سره سم يې اړتياوې ور پوره کوي، چې کيسه يې داسې راپه ګوته کوي:

"شين سترګی منجاری خو نوي نوي کريمان راوړي، د مخ تورسري او دانې داسې ختموي، لکه له سره چې په مخ پيدا سوي نه وي. په شېمپو چې وېښتان پرېولې؛ داسې سي، لکه ورېښم..."(۷)

او داسې څه نور اړخونه چې د ښاري کلتور له ځېو سره سره څه غوښتني او اړتياوې هم پوره کوي، خو ځيني برخې يې داسې هم سته، چې ليکوال پکښې د ښاري کلتور

ناوړه اغېزې را په ګوته کوي، چې د ښاري او کليوال کلتور تر منځ ننښتې ځکه را منځته کوي، چې هغوی يې پوهه او دانش نه لري. معنا دا چې ځيني داسې شيان راځي، چې ناوړې ګټې ځنې اخستل کېدلای سې او کليوال شعور دومره وده نه وي کړې، چې له داسې نوو شيانو ځخه ښه استفاده وکړي. د مثال په ډول لکه موبايل (ملفون) چې زموږ معاشرې ته راغلی، نو که يې څوک په ښه توګه د استعمال او کارولو پوهه او دانش ولري او ښه استفاده ځنې وکړي، نو پر ځای کار به وي، خو چې په ناوړه توګه يې په کار واچوي، هغه ناوړې تنيجې لري، چې پر معاشره باندې يې بد او ناوړه اثرات کېږي. يوازې په پوهه او دانش سره د داسې ناوړو اغېزو او اثراتو مخنيوی کېدلای سي.

په کيسه کې د دې نوو شيانو د اغېزو نمايندګي د شين سترګي منجارې په واسطه داسې سوې ده، ليکوال هڅه کړې ده، چې يوازې د خبرې سر ښکاره کړي، نوره پوهه او مقصد تر لاسه کول يې لوستونکي ته پرې ايښې دي. ليکوال د دوو نجونو تر منځ په خبرو کې داسې ښکاره کوي:

يو بل شی يې مفت ورسره درکړ که يا؟

"هو! دا يوه کوکه يې راکړه، خبره نه يم، چې څه شی پکښې دی، ويل يې صبا به دې په پوه کړم.

ته يې را ښکاره کړه، څه شی دی؟

ته و درېږه؛ زه خو يې خلاصه کړم، دا چيش دی... دا خو پوکنه (بوغۍ) ده...

خوار سې، ته وا زه کوچنۍ يم، چې پوکنه دې راکړې ده، چې يا يې په ډکېدو نه پوهېږم، چې يا مې په پوه کوې..." (۸)

د کيسې له دې برخې څخه څرګندېږي او موږ پوهېدلای سو، چې له دې پوکنې څخه مراد څه دی او په دې پوکنه باندې د پوهولو کار ولې سبا ته پاته سوی او ځنډول سوی دی. له دې څخه ښکاره کېږي، چې دا پوکنه عامه پوکنه نه ده... ليکوال د کيسې په پای کې د خپل پيغام په رسولو کې بريالی ښکاري، چې د پوکنې ښاته يې

نفسیات په داسي توګه پټ ساتلي دي، چي لوستونکي په ښه توګه خپله استفاده څني کولای سي او په دې معني خېز پیغام باندي پوهېدلای سي، چي:
پر کلیوال کلتور باندي د ښاري کلتور اثرات بلکې پر هر کلتور باندي د نوو ایجاداتو او شیانو له راتګ سره ځیني اثرات یا اغېزې کېږي، چي د داسي ایجاداتو او شیانو په ښه توګه استعمال او کارول ښې نتیجې لري او په ناوړه توګه استعمال یا کارول یې ناوړه نتیجې لري او موږ ته دا نفسیات هم را په برخه کوي او پام مو ور اوړي، چي د نوو ایجاداتو او شیانو له راتګ سره که موږ د هغو شیانو په ښه توګه د استعمال او کارولو پوهه او دانش ولرو، نو کولای سو، چي د ناوړه استعمال او ناوړه نتیجو مخنیوی وکړو او که داسي پوهه او دانش نه ولرو، نو ناوړي نتیجې به هرو مرو وي او معاشره به ورسره مخامخ کېږي.
په منجاري نومي لنډه کیسه کي موږ د معاشرې د جنرېشن ګېپ (Generation gap) تصویر هم لیدلای سو، چي دغه نفسیاتو ته رسېدل هم په اوسني دور کي ژورلید او پوهه غواړي.
د جنرېشن ګېپ په اړه نوموړی لیکوال علي عباس جلال پوري لیکي، چي:
"ایک عجیب و غریب فکری مغالطہ (Fallacy) جو انفرادی اور اجتماعی دونوں صورتوں میں پایا جاتا ہے۔ Good Old Days کے نام سے مشہور ہے۔ عام طور سے دیکھا گیا ہے، کہ پیران کہن سالی اپنی جوانی کے زمانے کو بڑی حسرت سے یاد کرتے ہیں اور حال کی تلخیوں سے نجات پانے کے لیے ماضی کے رنگ برنگ افسانے گڑھتے رہتے ہیں۔"(۹)
(ژباړه) یوه ډېره ناشوده فکري تېروتنه او خام خیالي ده، چي په انفرادي او اجتماعي دواړه توګه په معاشره کي سته، چي د "پخواني وختونه لا ښه وو" په شکل او بڼه مشهوره ده. په اولس کي که و کتل سي، نو څرګنده به سي، چي هر سپین ږیری به د خپلي ځوانۍ ارمان کوي او له اوسني دور څخه د ناخوښۍ په څرګندونه د تېرو وختونو پر ځای او ښځایه خبري کوي.

په یاده کیسه کي داسي وینو، چي د منجاري د راتګ په اړه د کوشنیانو پر خبرتیا سپین سري داسي غبرګون ورکوي، چي:

"سپین سرو به ویل ورک یې کړه، دا شني سترګي دي یې له خاورو ډکي سي، هغه خپل زاړه شیان یې ټول راڅخه هېر کړل.

خو پېغلو به ویل:

د چپک منجاري دي دا وراسته شیان له خاورو ډک سي، نه وو، نه یې نوي شیان راوړل، هغه واسلین دي، زوړ د کالیو صابن یې وېښتان هم را خراب کړل، مخان یې هم را خراب کړل."(۱۰)

موږ له دې وړاندې سوې ډایلاګ څخه (چې د دوو منجاریانو چپک منجاري او شین سترګي سور منجاري په موازنه کولو سره "چې یو د کلیوال کلتور او بل د ښاري کلتور نماینده استازی دی") په معاشره او ټولنه کي د جنرېشن ګېپ دغه تصویر لیدلای سو، چي نو موړي لیکوال را په په ګوته کړی دی، چي د زړې زمانې خلک د نوي زمان بدلون ته په ښه سترګه نه ګوري او نه یې د منلو ذهن او زړه لري، خو د دوی په پرتله ځوانان بیا زړو شیانو او لارو چارو ته زړه نه ښه کوي، چي دغه چاره موږ ته د کلتور د بدلون اړخ هم را څرګندوي، چي کلتور څه له لاسه ورکوي او څه اخلي.

نتیجه دا چي په ژوند کي د پرمختګ او د کلتوري بدلون په پړاو کي د ذهن او زړه د جوړېدلو لپاره پوهه او دانش ضروري دی، نو موږ کولای سو، چي په ښه توګه د داسي پرمختګ د زغم لپاره په عصري زدکړو تر لاسه کولو داسي پوهه او دانش تر لاسه کړو، چي له افراط او تفریط څخه مو وساتي. افراط او تفریط دا معنا چي نه د بر زوړپالي پاته سو او نه د نوي بهیر دومره پلویان سو، چي د زمانې د خلکو زړه را څخه تور سي. د نور وضاحت لپاره به دا هم و وایو، چي د زماني پرمختګ د بدلون په وړاندي درېدل و دېوال ته د سر نیولو په معنا دی او رد بېد د زمان او سني چاري غندل او بېځایه ګڼل هم د لېوتتوب په معنا دي، نو په کار ده، چي په زمان او

مکان کي د پوهې او دانش په رڼا کي سم گامونه واخلو، لکه رحمان بابا چي وايي:
دلته دم او قدم دواړه په حساب دي
پل غلط له لاري مه ږده بې حسابه (۱۱)

په پای کي به د منجاري نومي کيسې د ژبې په اړه هم څه و وايم، چي لنډه کيسه ليکوال استاد ډاکټر نصيب الله سيماب د کيسې په ژبه کي څومره پام کړی او ښوونکي څنگه کټه څنې تر لاسه کولای شي. د کيسې د ژبې په اړه يو ليکوال ليکي، چي:
"ګڼ شمېر نوي ليکوال کليشه شوي کلمات کاروي، د ګرامر او ابلاغي اصولو په اهميت نه پوهېږي، حال دا چي دا هر څه ورته ضروري دي. د دې مطلب دا نه دی، چي کيسه ليکوال دي يو ماهر ژبپوه وي، په بياني او بديعي محاسنو کي دي استاد وي، خو يو معين حد ورته تاکل کېدی شي، چي تر هغه يې معلومات لږ نه وي." (۱۲)
له پورته اخستل شوو خبرو څخه زما په شمول نوي لوستونکي ډېر څه تر لاسه کولای شي، چي کليشه شوي کلمات يعني سولېدلي او يا په وار وار کارېدلي خبري وَنه کړي او په ګرامر او ابلاغي اصولو ځان خبر کړي، که څه هم د ژبې په نورو ښېګړو باندي پوره خبرتيا و نه لري، خو په ژبه کي تر ټاکلي حده پوري پوهه ضروري ده، چي و يې لري.
د ښاغلي استاد په لنډه کيسه کي د دغه مطالعې زما پام د هغه د کيسې ژبې ته هم واړاوی او ما محسوسه کړه، چي ليکوال په ژبه کي ډېر پام کړی دی او په کيسه کي يې اولسي ژبه کارولې ده. مانا په خپل وخت کي د کيسې لوستل د اولس عامه ورځنۍ محاوره لوستونکي ته ور په زړه کوي او زه د کيسې په دوه دري ځله لوستلو و پوهېدم، چي په کيسه کي د ښلا ښلو کرکټرانو په ژبه کي هم لږ او ډېر پام تر سره

شوی دی. مانا دا چي د کليوال او ښاري منجاريانو په ژبه کي لږ او څه فرق محسوسېږي، د زړو ښځو او پېغلانو په ژبه کي څه نا څه احساسېږي او داسي نور...

ماته يې را په زړه کړل، چي په کيسه ليکنه کي په کار ده، چي د هر کرکټر ژبه د هغه د پوهي په رڼا کي وي، چي لوستونکی د ډاکټر، استاد، لوستونکي،کليوال ښځينه او نارينه غړو په توپير و پوهېږي، چي څوک خبري کوي.

زه ويلای شم، چي استاد په کيسه ليکنه کي دا خيال هم تر خپله وسه پوري ساتلی دی.

سرچيني:

۱: اسير منگل: پشتو افسانے کے سو سال۔ پبلشر: دانش کتاب خانہ پشاور۔ اشاعت ۲۰۰۲، صفحہ ۳

۲: سيماب: ډاکټر نصيب الله، منجاری، خپروونکی؛ ملگري ليکوال کوټه. چاپ کال ۲۰۱۰ز مخ ۳۰

۳: همدغه اثر: ۲۸، ۲۹ مخونه

۴: همدغه اثر ۲۹م مخ

۵: همدغه اثر ۳۳م مخ

۶: همدغه اثر ۳۵م مخ

۷: همدغه اثر ۳۷م مخ

۸: همدغه اثر ۳۷م مخ

۹: جلال پوري: سيد عباس، عام فکري مغالطے، ناشر، تخليقات لاہور، سال اشاعت ۲۰۱۰، صفحہ ۳۳

۱۰: سيماب: ډاکټر نصيب الله، منجاری، خپروونکی؛ ملگري ليکوال کوټه. چاپ کال ۲۰۱۰ز مخ ۳۶

۱۱: د رحمان بابا ديوان. د عارف غروال په اهتمام. خپروونکي؛ پښتو ټولنه کابل. چاپ کال ۱۳۵۶ل، مخ ۱۲۸

۱۲: القباني، حسين؛ لنډي کيسي به څنگه ليکو؛ ژباړن: اجمل پسرلی. دريم چاپ. چاپکال، نامعلوم. مخ ۳

غزل

سعید ګوهر

د کاینات ټول وسعتونه په امکان کې وینم
ځان په دوری کې خاوري، خدای پاک په اسمان کې وینم
اودس مې نه دی کړی سر سجدې ته څنګه کړم ټیټ
د سحار وخت دی او بلال زه په اذان کې وینم
هیڅ یو سودا د ګټې نه ده که سره زر شي ګټې
قسم په عصر خورم انسان زه په تاوان کې وینم
زموږ د دوارو کړه وړهٔ څومره مماثل جوړ شوي
د یو درویش تصویر ته ګورمه خپل ځان کې وینم
ستا د وږې حطیم د خال حجر اسود سلامت
د زړه کعبه ور انه پرته ده خو بتان کې وینم
ستا د اوربل وربښمین تارونه په تنیو کې ښخ
عمرونه تېر خو نن هم زه په خپل ګرېوان کې وینم
دنیا بدله ده ګوهره! د زړه سره! ښځي
مینه اخلاص اوس نه په ځان نه په جانان کې وینم

غزل

درويش دراني

گلونه واړه په خندا شول پانو سا راوړله
موږ دې ساتنگي گلستان لره هوا راوړله
چې په کوم دښت کې به له لمره په فرياد شومه زه
د خپل بدن سره سايه به هلته تا راوړله
اوس خو موږ لوړه د بدل د اخستلو وکړه
ډېره ناوخته دې د مړي خون بها راوړله
موږ و دې خلکو ته گلونه، تا زخمونه ورکړل
موږ دې وطن لره سندري، تا ژړا راوړله
تاريخ ته هر سړي د خپل غيرت کيسه وکړله
درويشه! تا ورلره توره د بابا راوړله

غزل

محمود ایاز

ستا یو داسي لېونی وم بې حسابه
بس په تا پسې پسې ومه ګلابه!
شاپېرۍ و یو چینار ته دف وهلو
جزیره د خوب و خیال وه لاجوابه
د رحمان بابا مصرع شوه را په یاده
"خدای به کله یادوې خانه خرابه"!
خبر نه یم چي آخر د څه د پاره
لاس وهمه ستا په شګو کي سرابه!
رانه شا او خوا چاپېریه جدایي ده
په تندي کي دي خدای نه ښکاري محرابه!
پکې صرف تړي تړي سترګي ښکاري
خلاص به نه شم زندګۍ ستا له عذابه
انتظار وو له څراغه سره ناست وم
بله شپه را باندي تېره شوه بې خوابه
ما تر لاس نیولې خپله تنهایي ده
یم له تا سره هغسي اضطرابه!
د فراق څو لمحې نه وې سم مرګی وو
توبه ګار شومه د میني ثوابه
ایاز پټي کړلې سترګي ستا له خوفه
بې لحاظه بې لحاظه اضطرابه!

غزل

محمد نعیم آزاد

په تا پسې مو اسوېلي د زړه له کوره وځي
لکه لوخړي دَ دودونو چي له اوره وځي
د غم څپې يې د ساحل تر پولو هم واړوي
اوښکي د سترګو له درياب څخه په زوره وځي
لمړين جانانه ستا په تګ پر زړه خواره غمونه
ستا په راتګ به لکه شپه داسي مخ توره وځي
له ارمانونو سره مخ ژوندون له زوره ډک وي
اوبه چي ووزي و هواري ته له شوره وځي
چي د رقيب پر پلونو باندي تر تا پوري درځي
آزاد به کله د جهان له دې پېغوره وځي

غزل

داکټر عبدالرووف رفیقي

خـمـاري يـم رانـږيـږم غـاره راکـړه
يـاره ژر کـوه ورکـېـږم غـاره راکـړه

و زاهـد تـه مـي رسـوا نـه کـړي سـاقـي پـام
هلـه ژر شـه چـپـه کـيـږم غـاره راکـړه

اول وار مـي لـږ دړپـورتـه کـړه سـيـنـې تـه
بـيـا دي سـتـرګـو کـي لـوبـېـږم غـاره راکـړه

د يـار حـسـنـه پـرواه مـه کـوه شـوخـي کـړه
سـپـېـلـنـی شـومـه دودېـږم غـاره راکـړه

ظـرف مـي ډېـر دی پـه داده زړه مـي تـکـيـه کـړه
د خـمـار غـړيـه مـسـتـېـږم غـاره راکـړه

نـوري چـاري بـه پـر مـخ ګـورو جـانـانـه
اوس فـقـط دومـره پـوهـېـږم غـاره راکـړه

پـه تـودو اوښـکـو اودس د وصـل خـواسـت دی
تـهـجـده اوس قـبـلـېـږم غـاره راکـړه

تر یزدانه مې پیغام د مینې وروړه
جبرائیله درجګ بېم غاړه راکړه

له جنته راوتلی یم بې آبه
کائناته تل ژړېږم غاړه راکړه

بنده مي کنبکاړه چي يو په بل کي ورک شو
له غرق شوقه غوټ ماتېږم غاړه راکړه

شوه افلاک عجبه دم، دې نغمګۍ ته
د رباب ترنګه ږغېږم غاړه راکړه

ګودرونه دیدنونه پر تا سپارم
ماځبګره رخصتېږم غاړه راکړه

رومي ستا د محفل پور او تور پر تا دي
رفیقي راغلم ځنګېږم غاړه راکړه

د فنا ځخه را تېر بقا ته راغلم
رفیقي یم در رسېږم غاړه راکړه

غزل

شفیق العالم معذوریار

تر څو به ګلومه غم د یار د ببلتانه
مکوټ شوم لولپه شوم په انګار د ببلتانه
له ډېري خواری پس مي لار د وصل کړه پیدا
اغیارو بیرته سم کړمه پر لار د ببلتانه
ګومان نه دی چي روغ به په دوا شم د طبیب
چیچلی د زړګي پر سر یم مار د ببلتانه
ما مه پوښتئ عالمه! چي پر کومه یم روان
زه اخلم هر قدم په اختیار د ببلتانه
د شپې د ببلتانه له لاسه زه یم په فریاد
مجبور یم بیا ملګری شم سحار د ببلتانه
پخپله خوښه نه دی ما د نورو په خاطر
خپل ځان کړی په جهان کي اشتهار د ببلتانه
پرېباسي به ډاکه، ته وا د کوم مین پر کور
لښکر شو په غضب سره تیار د ببلتانه
امکان نه لري دا چي به په ژوند کي شي آزاد
را ګیر چي شو په دام کي معذوریار د ببلتانه

غزل

ملتيار کوټه

چې دغاتپول اودرېدي غونډي راو رسبدې
خوږه وږمه شوې، دسپرلي غونډي راو رسبدې
لکه نظر د شنو خالو، او اننګو پر لاره
د يارترسترګوسلايي غونډي را و رسبدې
چې مې يوعُمر اِنتظار په هرنوبت کې وکړ
دعشق خمار ته بياساقي غونډي راو رسبدې
په دروغجن تسل دي لار د زړه غلطه نکړه
غمه نن بيا د برايي غونډي را و رسبدې
چې مې دشپوځانګي.دژوندپرپُولوشولې وچې
په داسې وخت کې ته مالي غونډي راو رسبدې
بيالکه ابنمه دسپرلي په مستو مستوځاځکو
تر وچو شوندوسراحي غونډي راو رسبدې
چې دي سور زړه دعشق په ستروواوربتيو تودشو
دستر ګو جنګ ته نن (ميري) غونډي راو رسبدې
رقيبه ماچې دګلرنګه جانان نوم واخيستو
ته يې وځنګ ته داځغې غونډي راو رسبدې
ته خو دميني په وجودکې ترخپل زړه راتېروې
ته ولې داسې دپردي غونډي راو رسبدې
چې دي ګر يوان اولمن څيري" ملتياره " شونن
د يار ترکوره ليوني غونډي راو رسبدې

براھوئی

براہوئی

وحید زہیر، نور خان محمد حسنی

فہرست

سخن سرائے۔ اسحاق سوز، جبار یار، ڈاکٹر عبدالرزاق صابر، عبدالقیوم بیدار

عارف ضیاء، ڈاکٹر منیر رئیسانی، عالم عجیب، شاہ بیگ شیدا، حمید عزیز آبادی

سائر عزیز، شمس ندیم، نور خان نواب محمد حسنی

براہوئی ادب درو واینو

عبدالرزاق صابر

براہوئی ادب دُرو ہراکان سر ہلک اینو ہراڑے سر مسونے دا اسہ مرغونو داستانس ءِ۔ دا مرغن ءَ دم دریفوک ءِ سفرائے براہوئی ادب ارا ارا پڑاوَ تیا بٹے وارا کان بیٹ کرے۔ داخید وخواری نا مسافری ٹی مسافرک ہراڑے پدین ءُ سکا خنار۔ و ہراڑے دے تا چڑیک آ دیر مسور۔ دیر زو دم کشتہ مس، دیر ہُرے اسکان پند خلک، دیر تڑو ہلک تما، دیر رڑیسہ کرے داکل براہوئی ادب نا تاریخ نا پنہ آ تینٹی سوگوہ اریر۔

داحقیقت ئے منوئی کہ گہہ اس درواینو آن جوان مریک، گہہ اس اینو دروآن۔ شاید اخلاقی وراجی وڑاث درواینو آن جوان ئس ولے ظاہری و مادی وڑاث مدام اینو، درو آن جوان مریک۔ داخاطران کہ اینو ہر وخت دروآن پنت بلیک۔ داہم ہر دورو ہر زمانہ نا تینا ضرورت و تقاضہ غاک مریرہ۔ براہوئی زبان وادب۔ اینو ہراہند آ سلوک ءِ دا اینو تو اسہ حقیقت اسے۔ ولے درو نا تے کن اس تخ اس ئس۔

براہوئی ادب ئے دروآن اینو اسکان سر کننگ اٹی چندی فرد تا چندی ادارہ غاتا، چندی حلقہ غاتا بھلو دو اس ارے۔ براہوئی زبان وادب نا شونداری نا دا پھڑآ اگہ خورتی اٹ نظر شاغنگے۔ براہوئی ادبی تاریخ نا پن آتے چنگے تو براہوئی زبان و براہوئی مخلوق تینا ہمواولیکو محسن ناکہ زبان نا جوڑ مننگ آن پد شائد بھٹ اسیا تولوک لیلی مور، کیلوڑا یا برناز نا اولیکو براہوئی خلقی شیرانا اولیکو بندے تمے۔ ہندن براہوئی نا معلوم تاریخ تینا ہمواولیکو محسن علامہ ملک داد قلاتی آن اینو ناورنا شاعر اقبال ناظر یا عالم عجیب اسکان نا سفرائے چندی دیل و مرحلہ غاتیان گدر ینگانے۔ جاگہ اس مخلص دوست خواہ و قربانی تروک ءِ بندغ

آ ک دا زبان و ادب ئے تینا کوپہ غاتیا چرو چیل آتیان چیفسہ دریتوتو جاگہہ اس مفاد پرست ، خودغرض و تینا پن و پھڈ ءِ کن استعمال کروک آ ک براہوئی زبان و ادب نا شونداری نا کسرات کھنڈ ختانو واہم مورخ آ ک و نقاد آ ک براہوئی زبان ئے شاباسی ایتر ہ کہ اوداکل براہوئی نا مخلص ءُ کارندہ غا تا منت واری ارے۔

تنقید نا تاریخ اٹی اسہ بحث اس داام مریک کہ زبان ئے تخلیق کار یا محقق نا منت وار مروئی ءِ یا ادیب و محقق ئے زبان نا......گڑا اس نا دلیل دا مریک کہ بغیر زبان آن ادیب نا ہچ حیثیت اس اف ولے ایلو دلیل دادءِ کہ فرد نا صلاحیت واوڑی تخلیقی شعور اول مریک زبان اوکان پداونا اظہار نا ذریعہ ءِ۔ مطلب دادے کہ براہوئی زبان ئے پاروکاک تو لکھ آ ک جوڑ مریرہ ولے اوڑی تخلیق و تحقیق کروک آ ک بیرہ منٹ مریرہ۔ ہندا سوب آن زبان نا شونداری ہندا منٹ نا منت وار مریک۔

براہوئی ادب نا تاریخ دا ہیت انا گواہ ءِ کہ براہوئی زبان نا دشمنک بھاز و خیرخواک کم مسون ءُ۔ ولدا ہم قدرت ہر دور ٹی براہوئی ئے ہندونو مخلص و کارکن و کارندہ تریسہ بسونے کہ اوفک بیدس غرض و لالچ آن زبان نا خدمت ئے کرینو۔ کس تینا دا خدمت آ تا بھرم آن وخت اس گڑا اس تیٹ چکان ءِ ولے کس تیٹ تو خواری و ویل اٹی وخت ئے گدریفین ءِ۔ ولے آسراتی تے ایلو فک ارفینو۔ دہن کے پارہ

''دعائیں ہم نے مانگی تھیں بہاریں غیر نے لوٹیں''

دادنیا نا تاریخ ٹی اسہ حقیقت اسے کہ مدام تیز و تُرندھنوکا منزل آ زو سر مریک یا گڑا ہمو مسافر کہ کسر نا سختی و سوری تے جان آ سگیسہ مدان مدان ولے مسلسل چندکیک۔ براہوئی ادب نا تاریخ اٹی ہندنو مثال ہم ارے کہ دا زبان نا مخلص ءُ کارندہ غاک بیدس غرض و لالچ آن تینا خدمت آتے برجا کرینو۔ ولے وخت اوفتے بھاز وخت بھرم ہم تسونے۔ براہوئی ادب نا تاریخ دا ہیت انا گواہ ءِ کہ براتم حیدر حسرت براہوئی اکیڈمی نا

خیال ئے عملی شکل تس۔ اونا وہم وگمان اٹی ہم داہلو کہ ریڈیو آن براہوئی نا پروگرام شروع مروئے ۔ ای اوڑے سینئر پروڈیوسر جوڑ مروٹ ۔ ہندن ڈاکٹر عبدالرحمٰن براہوئی ۱۹۶۰ء ٹی براہوئی زبان و ادب کن جہد وکوشت آ تا وخت ءِ دا اسل سوچیتوسس کہ ۱۹۷۴ء ٹی یونیورسٹی ٹی براہوئی نا شعبہ ملنگو ئے وای ہموڑے لیکچرار لگوٹ ۔ ہندن پروفیسر نادر قمبرانی و غلام نبی راہی ۱۹۵۴ء آن براہوئی ٹی نوشتہ کننگے دا خاطران اسل شروع کتویسر کہ یونیورسٹی ٹی پروفیسر و ریڈیو ٹی پروڈیوسر لگون ۔ دا عہدہ و منصب آ تے قبول کننگ نا اوفتا مقصد ام ہندا ئس کہ تینا زبان وادب نا شونداری کن زیات آن زیات وسیلہ غاتون جہد و کوشت کننگے ۔

۵ جولائی ۱۹۷۷ء نا دے ملک اٹی مارشل لاء لگا۔ ملک انا سیاست سیاسی ترندی پدین مس ۔ ہندن براہوئی ادب آ ہم دانا اثر تما۔ براہوئی زبان وادب نا پھڑ مچٹ پدین مس ۔ براہوئی زبان نا گڑاس کچین ءُ مہربان ہمدرد آ ک تینا تینا روزگار نا رنداٹ داتگ اینگ تار پہ تار مسور۔ ہندا موقع غا براہوئی زبان نا منہ چین ورنا میدان آ بسورو براہوئی ادبی سوسائٹی نا پن اٹ تین کے جتاؤ یکو نیم خشت نا ادبی ءُ میست اس تفیتر۔ او وختا نئے تو رزاق صابر ءِ سائس کہ ڈاکٹر عبدالرحمٰن براہوئی استعفیٰ ایتو ئے وای ایم اے کروٹ ۔ ہشت سال اسکان یونیورسٹی ٹی پوسٹ خالی مروئے وای لیکچرار لگوٹ ۔ نئے قیوم بیدار داتغ اٹی خناسس کہ ای ایم اے کروٹ و ٹیلی ویژن اٹی پروڈیوسر لگوٹ ۔ نئے خدادادگل اے داسا ئس کہ کالج آ تیٹی براہوئی نا کلاس آ ک شروع مرور ای ہموڑے استاد لگوٹ ۔ ہندن براہوئی زبان وادب تون تعلق تخوکا ایلو سنگت آ ک ام انفرادی وڑ اٹ تینا تینا جہد وکوشت ئے جاری تخار و تینا انفرادی لائخی ولیاقت اٹ تین کے روزگار و نوکری دوئی کریر۔

داحقیقت اسے کہ براہوئی تون مخلص آ تا مہر واستخوا ئیک درو ہم بے لالچ آن ئسور۔ اینو ہم اریر۔ دافتا امتحان ہمو وخت ءِ مریک کہ اگر خدانہ خواستہ یگہ ریڈیو و ٹیلی

ویژن یا ایلو نشریاتی ادارہ غاتیان براہوئی نا نمائندگی بند مرے۔ (خدا کپ) یا دا ادارہ غاتیٹی دا بندغ آ تا زی آ پابندی مرے۔ گڑا سا تمک کہ دا فک میدان ئے بلیرہ نریرہ یا داقتا ادبی صلاحیتو نوشت خوان چین زیات مریک۔ اینو ہم پدین ءِ ذہن ئی سوچ کننگے تو تینا غرض ولالچ کن براہوئی جوڑ مروک آ ک براہوئی ئے تینا ذات ومقصد کن استعمال کروک آ ک، داڑان فائدہ ہلوک داڑا مخوک آ ک دامون ایمون ساڑی ءُ۔ ولے کمال نا ہیت داد ءِ کہ کس او فتے خنپک، بلکہ است ایلو نا نیت وخلوص آ شک بندارے۔

براہوئی زبان نا شابتی و دا زبان نا پراخی کسے آن ڈھکوک اف۔ وسائٹ اسے کہ " براہوئی ہیل کریٹ براہوئی اس مسوٹ " ہراڑے کہ براہوئی تینا دامن ئے تالان کریسہ ہر کس ئے تینا پلوائی بلکن ءِ۔ ہموڑے بھاز آ ک دانا نمک حرام ہم مسونو۔ تو بھاز آ ک حق ادا کریسہ براہوئی نا شونداری کن بھلو قربانی ہم تسونو۔ اینو نن بیرہ اسہ جملہ اسیٹی کس ئے براہوئی ادب نا پھڑ آن نئے تو کشنگ کینہ و نہ کشنگ نا حق ئے تخینہ۔ براہوئی اگہ چونڈوئی ءُ گڑا اس مسونے تو کل تینا تینا وڑ اٹ دادے چونڈانو کس تینا پھڈ کن، کس تینا شان وین، کس تینا غرض ومقصد کن براہوئی نا ٹیک ئے بلکنے۔

براہوئی نا مثال ہمو مہروان ءِ ڈھگی نا ارے کہ منہ مخلص ءُ بندغ بیرہ داڑ کن بۓ خلیرہ اتیرہ و منہ بندغ داڑ کن بۓ ہم لترہ و ایلو پارہ غان تین کن پال ہم بیڑیرہ و منہ بندغاک بیہو دانا پال تے بیڑیرہ و دیرہ۔ منٹ ظالم و ناترس ہندنو ہم اریر کہ دا ڈھگی آن پال ام بیڑیرہ و منہ شت ہم خلیرہ تہ کارہ۔ ولے شاباس ءِ داسادہ غا ساہدار ءِ نئے تو کس ئے آن پال تے تورک و نئے کس ئے لغت خلیک۔ ولے کمال داد ءِ کہ اینو دا ساہدار آ بیرہ بۓ شاغوک ءِ بیوس آ ک اسہ کنج اسیا تولوک ءُ۔ بۓ شاغوک و بیڑوک آ ک تین پہ تین لگانو تینے۔ ولے ہراغک کہ ڈھگی ئے بیڑرہ و منہ شت خلیرہ تہ او فتے آ کس ئے نا نظر تمپک۔

ادب ائی ضرورت آن زیات خودستائی و ضرورت آن زیات ثنا و صفت سنئے تو چکا ادیب ئے بھلن کیک و سنئے بغض و ڈھلنگ ائی بھلا ادیب ڈھلنگ مریک۔ ہندا خاطران پارہ کہ بھلا ادیب ہچ وخت تنقید آن خلیپک، بلکہ تنقید اونا شان و منصب ئے چین زیات کیک۔ تنقید آن چکا ادیب خلیک انتئے کہ اونا فن آن زیات اونا پن و منصب اونا شہرت نا ذریعہ مریرہ۔ نقاد سنئے تو بھلا ادیب ئے چنک کننگ کیک و سنئے چکا ادیب ئے بھلن۔ ادب ائی مقام و مرتبہ ہر کس نا تینا تخلیق و فنی صلاحیت آ تیان مریک۔ دنیائی زبان تا ادب نا تاریخ گواہ ءِ کہ ہر دور نا ہر ادیب و نوشتہ کار ہر وخت کن زندہ سلیپک بلکہ ہر دور تینٹ چائی کیک و تینا ہندنو منہ تخلیق کار کہ ہرافتا تخلیقی صلاحیت آک آفاقی مریرہ او فتے ایلو دور ٹی سر کیک۔ ہندن مریسہ مریسہ ہر صدی نا بیرہ منہ ادیب ایلو صدی ٹی چاہنگرہ۔ لہٰذا براہوئی ٹی ضرورت دانا ہم اربے کہ ہندنو ادبی تخلیق مرے کہ نہ بیرہ دا دور و زمانہ نا ضرورت آتے پورو کیر بلکہ بروکا دور و زمانہ ٹی ہم تینا وجود ئے برقرار تخنگ کیر۔ اینو بیرہ زلف ئے محبوب ئے ناز پفنگ بھلو تخلیق اس اف و نہ اس عشقیہ واردات سے افسانہ ٹی بند کننگ بھلو فنی کمال اسے، براہوئی ٹی اینو ہندن ءُ آفاقی سر حال آتیا ادب تخلیق کننگ نا ضرورت ءِ کہ ہرانا سوب آن راج ٹی شونداری و بدلی اس بتنگ کن ادب نا ذمہ واریک سرجم مننگ کیر۔ اینو نا ادب نا خواست آک مست آن یکسر بدل اریر۔

ادب ٹی گروہ بندی و جتا انگا حلقہ غاک پوسکنو ہیت افس۔ دالیہ بیرہ براہوئی ادب نا اف بلکہ دنیا نا ہر زبان و ادب نا تاریخ ائی دا گڑاک تنے رسینگیرہ۔ ادب ٹی گروہ بندی و فکری حلقہ غاک ادب نا ردوم جوڑ مریرہ۔ انتئے کہ ادب ائی یکسانیت و ہم تپی ادب ئے بے مزہ و ست کیک۔ ادیب انت کہ نوشتہ کیک کل واہ واہ کیرہ۔ کس اونا ناکامی نا درشانی ئے کیک۔ ہندا سوب آن ادب مستی بتنگ نا جاگہ غایا تو ہموڑے سلک یا تو گڑا پدی کاپک۔ ادب ائی گروہ بندی جوانو رجحان اس ارے۔ ولے شرط دادءِ کہ اسٹ ایلو

نازی آ تنقید علمی واخلاقی دائرہ ٹی مرے بلکہ تنقید فرد نا جاگہہ غا تخلیق آ مرے۔ تنقید ائی اسٹ ایلو نا ذات ئے سرحال جوڑ کننگ نا جاگہہ غا فکر ونظریہ آ بحث کننگے۔ ہندن تنقید نا دائرہ بیرہ ادبی پھڑ آ مرے تو جوان ءِ۔ اگہ ادبی تنقید آ ک تھانڑو و کچاری تے ٹی دننگار تو دادے نئے اینو جوان ءُ کاریم اس پانک مریک ونہ پھگہ داڑا فخر کننگ مریک۔ تخلیق و فردارا جتاؤ گڑا مریرہ۔ اگہ ادیب یا نوشتہ کارا اسینا پن بلنگ اک یا اونا ذکر مریک ہم تو اونا ادبی و تخلیقی حوالہ ٹی مریک۔ دہن تو فرد آ ک بھاز ءُ ولے ہر فرد آ تنقید مفک۔ ہندن تنقید ولٹ بلنگ ائی فرق ءِ۔ اگہ ادبی پڑ آ ہم ادبی جھیڑہ غا ک لٹ وتفرٹی فیصلہ مریر تو گڑا جاہل ءُ گدائی وخوانندہ غا عالم ٹی انت فرق سلیک۔

اینو براہوئی زبان ائی ہمو دور بسونے کہ داسہ تنقید شعور ودی کننگے۔ تنقید نا مفہوم و معنی آن معلومداری تننگے۔ ہر نوشتہ کارے دا احساس تننگے کہ اونا تخلیق آ ک عوام ورواج نا مُڈی ءُ۔ راج دافتے امر کہ سر پند مرے اونا مرضی ءِ، اگہ جاگہہ اس تنقید مریک تو بایدے کہ فرد تینے بیرہ فرد اس خیال کپ بلکہ دا سر پند مرے کہ دا تنقید اونا علمی وادبی حیثیت نا وجہ آن مننگ ٹی ءِ۔ دہن تو ہمو منصب ہمو قبیلہ یا ہموڑ نا بندغ آ ک چین ہم بھاز اریر ولے انتئے اوفتا ہیت مفک۔

براہوئی ادب ٹی پنچ انا ٹولہ یا شش انا ٹولہ اسہ پوسکنو ادبی اصطلاح اس جوڑ مسونے اینو چندی بندغاک داپن وداصطلاح آن بددیرہ۔ ہر کس تینے دا ٹولہ آن مرخنگ خواہک دا اصطلاح نا مروج کروک آ ک ام صحیح نشاندہی کپسہ کہ دا ٹولی ٹی دیردیر ءُ وُز نا ریش آ کک آ نبار ہر بندغ دادے تینے آ سر پند مریک۔ زبان وادب یا تاریخ ٹی بھاز وخت اصطلاحک اول سرٹی چین معنی ومفہوم لیترہ و بروک ءَ وخت ائی چین۔ دہنکہ مثال چھل سوا ہفت احباب، نورتن پانچ پیارے، چار یاری وغیرہ۔

ہندن ممکن ءِ کہ اگہ ہندا پنچ یا شش نا ٹولہ مثبت رویہ اس تخا۔ تین کے جوانو

راہند س گچین کرے۔ براہوئی ادب اٹی چاہنداری نا سوب اس جوڑمس تو متنگ کیک کہ یکہ ہر بندغ فخر اٹی داٹولہ ٹی تینا متنگ نا ذکرے کے۔ داہم متنگ کیک کہ اینو داٹولہ آ ہیت بنوک آک یکہ تینے ہم فخر اٹی ہنداٹولہ نا فرداس خیال کیر۔ ایلو پارہ غان داہم ممکن ءِ کہ داٹولہ بروکا وخت اٹی براہوئی ادب اٹی نفرت ،خودغرضی وادبی تاوان نا علامت اس خیال کننگے ۔ ہندن براہوئی ٹی پنچ یا شش نا ٹولہ ئے ہم بایدے کہ اوفک داغلط فہمی ٹی مفس کہ براہوئی ادب نا اسٹرینگ یا ادب نا مہار اوفتا دوٹی ءِ۔

براہوئی ادب ئے امر واراتگ ہڑ سرتو او ہڑسینگ اک ۔ ہر کسے اوفک بھلن کننگ خوارتو او بھلن مریک۔ ہر کس ئے اوفک بننگ خوارتو او تمیک ۔ دا اوفتا خام خیالی مروئے اگہ اوفک تینے براہوئی ادب نا ارسطو سرپند مریرہ۔ ہندن دافتیان خلوک ءَ ادیب آتے ہم بایدے کہ اوفک داٹولہ آن خلپس انتیکہ براہوئی ادب نا دا بھلا پڑا آ پنچ یا شش بندغ نا انت حیثیت اس مریک۔ دہنو پنچ یا شش ادیب وقلمکار اینو ہر شار نا ہرگلی ٹی اریر۔ داشش براہوئی ادب نا تالان ءَ پڑا آئت ٹی بے نا ہم کچ افس۔ گڑا دافتیان خلینگ، دافتے خوامخواہ حیثیت تننگ او دافتا پداٹ تمنگ نا انت ضرورت ءِ؟۔ ہاں اگہ کس خیال کیک کہ دافک تانکہ کس ئے ادیب منگ نا سٹیفکیٹ تین تو تو اوادیب اس متنگ کپک ۔تو دانا مطلب دامس کہ داٹولہ نا تینا اسہ حیثیت اس ہم ارے۔ اوفتا رائے اہمیت اس تخک ۔ تو گڑا بایدے کہ اوفتا حیثیت ئے ہم تسلیم کننگے ۔ فارسی نا مثال ءِ کہ ''من ترا ملا بگویم تو مرا حاجی بگو'' اگہ داٹولہ اسٹ ایلوئے حاجی وملا کیک چریفک گڑا ایلو فک انتئے داگڑا غان گلہ کیرہ کہ دافک نئے انتئے حاجی پاپہ۔ ادبی حیثیت آ تا تعین ئے تیٹ وخت و زمانہ کیک۔ دافتا حاجی وملا پاننگٹی نئے کس ملا وحاجی جوڑمریک ونہ ملا وحاجی نا پن نا بلپر نگ ٹی کس نا حیثیت کم مریک۔

پارہ کہ چاپ اسہ دوٹی مفک۔ ادب آن بیدس اخلاقی وڑ اٹ دا ہرا جاگہ نا

انصاف ءِ کہ ای است ئے بندغ اس خیال کپر و اوڑان دا توقع تخو کہ او کنے فرشتہ اس خیال کے۔ کنا خیال ءِ کہ دہن منگ کپک البتہ ایلو ژان تینے فرشتہ اس منیفنگ کن دا ضروری ءِ کہ اود ے ہم بندغ اس خیال کننگے۔

براہوئی ادب اٹی ریکارڈ جوڑ کننگ و ریکارڈ پرغنگ نا ہم اسہ گوہ اس شروع ارے۔ براہوئی ادب نا پھڑآ چندی سرحال آک اینو ہم ملاس سلوک ءُ ہراتیا کاریم نا ضرورت ارے۔ دا رواث گڑاس سنگت آک تن و دے نت و دو خلیسہ پوسکن ءُ نوشتہ مون ءِ ہتنگ ٹی ءُ ولے دائی باید دادءِ کہ ایمانداری و اخلاص اٹی است ایلو نا حیثیت ئے تسلیم کننگ نا ضرورت ءِ۔ خوامخواہ است ایلوئے لتاڑنگ بھلوادبی تاوان اس ارے۔ ہر پوسکن ءِ صنف ادب آ نوشتہ کننگ تینٹ ہم اعزاز اسے۔ دا اعزازے حاصل کننگ کن اشتاف آن زیات تحمل نا ضرورت اے۔ اینو اگہ ہزار آتیا براہوئی کتاب آک چھاپ مریرولے'' تحفتہ العجائب'' نا تاریخی حیثیت ئے کس رد کننگ کپک۔ ہندن براہوئی ٹی ڈرامہ نا صد آتیا کتاب آک چھاپ مریرولے'' استو نا بندغ'' نا تینا تاریخی حیثیت برجا ءِ۔

ہائیکو

شاہ بیگ شیدا

دے یانن تیٹی
زورث قلم نا
تجو اینو ءِ

مہرس تینکن خنیوہ
ضروردے ئس مروئے
مزل اوڑان مُرے باز

اوناخن تیٹی
بیڑی وسم نا
پگہ بنو ءِ

''انتئے نوشتہ کیوہ؟''

وحیدزہیر

وخ کہ ای نزوری تے نزوری اس خیال کتوٹ، برائی تے قوم اسے نا بربادی نا سبب تکتوٹ۔ تین پہ تین نا دشمنی تیان خاہوت آ تا بربادی آن خن تے چپ کروسٹ، خوانندہ غا تا جاہلی ءِ نسخان اس تکتوٹ۔ ہیروئن، چرس، شراب، کباب ءِ زندانا اسٹ آ سخت پہہ مروک آ تون چارزانو کروسٹ، سوگو آ علم وعمل نا نف آ تے خنتگ وخوانتگ آن گر وگور مروسٹ، ڈیہہ وڈغار، ایلم تتون مہر و مریبت اٹ شون ہلوک آ قوم آ تے خنپروسٹ، کاروبار اٹی آسودہ غاخاہوت آ تا بارواٹ معلومداری تخپروسٹ، جوان انگا ادیب، عالم، راہشون آ تا کڑد آن واخب مفروسٹ، ادب تون ہم گرنج مروک آ اخلاق وشرافت نا نڈی ءِ تخوک آ شون ہلوک آ قوم آ تا شون آن بے سدھ تموسٹ۔ کتاب وقلم تون سنگتی کپروسٹ، بے سگ و بے سیالی کروک آ تا تباہ وبرباد مروک آ تاریخ ءِ خوانپروسٹ، یتیم وغریب آ تا حق ءِ خلوک آ تا اولیاد آ تے بے تغ خنپروسٹ، گڑا ای ہم بےضمیر آ تیانبار تولوسٹ، بے چکار مروسٹ، شاباشی، است بڈی خنوسٹ، اسہ بھلو منصب اسے آ تولوسٹ نئے تینے ہتوسٹ، نئے دوست آ تے تک خلنگ آ بیوس کروسٹ، چاپلوسی ٹی گوءِ دروسٹ، قلم نا جاگہ آ سلہہ نا واکداری آ گمر کروسٹ، پیسہ اٹ بندغ آ تا ایمان ءِ ہلوسٹ، پن کٹو سٹ، کہینگ آن گڈ بے شک بے پن مروسٹ، کنوسٹ، خاچوسٹ، سیل اوسواد کروسٹ، آخ آ تتون آخ مروسٹ، عقیدہ غا تا نیام اٹ عقلمند پانگوسٹ، منافق آ تیانبار زند ءِ تدیفوسٹ، ولے امرکیو چارلوز جوان ءُخوانات، جوان انگا استاد وکماش آ تتون توسٹ، بش مسٹ، زنداٹی منہ جوان ءُسنگت جوڑ کریٹ۔ ہم خیال آ خوانوک، نوشتوک آ تتوگن کچاری کریٹ، ہرا تک کنے ڈیہہ وڈغارتون مہر کننگ نا فلسفہ ءِ تسر۔ تینا ہداوادیل آ ہنگ نا ذمہ داری تسر۔ جوان و بد ءِ پہہ متنگ و پہہ کننگ کن قلم نا واکداری آن کنے واخب کریرہ۔ زبان وقوم ءِ علم وعمل نا خواری اٹ داتسکان

سرکروک آ کماشاآ تا منت ءِ ہرفنگ تا کچ ءِ تسر۔ زند ءِ پہہ مننگ نا سوغندتسر۔ گمر، تعصب، بے ایمانی نا کسر ءِ النگ ودنیا نا خوش بخت آ قوم آتے ٹی حساب مننگ نا وسیلہ غاتے پہہ مننگ کن تینا علم ءِ پک کننگ نا خواست ءِ کریر۔ کسہ، شیئر، متل، بجازی وسابت، زرتول آ ہیت آتیٹ ادب نا بنداءِ تخار۔ ہرافتا ثواب اٹ دا زبان زندہ ءِ۔ داد ے مستی درروک ونک خلوک آک کاریم ٹی اختہ ءِ قلم و کتاب نا سنگتی وزی اس اف، ظلم اس اف، کست وکاڑ کننگ، جنگ اسے کن تینے لانچنگ اس اف، دانا ماڑی خیرانا خشت آتیٹ ہرفنگ۔ مہرانا دیراٹ بسنگ، پک وترندمریک، دانا بنداوسوگوس تو برائی نا، بے بختی نا بنداوآتے سرفک۔ برائی و بے بختی ءِ بے بنیاد کیک

خلیفہ گل محمد نوشکوی بلوچ (1910ء تا 10 جون 1990)

ڈاکٹر لیاقت سنی

نوشکی نا ڈغار آن ودی مروکا براہوئی نا گچین منظوم تاریخ دان، تذکرہ نگار، آشوبی شاعر خلیفہ گل محمد نوشکوی بلوچ ہرا کہ پالو تیان براہوئی شاعری ٹی تینا نویکل او دروشم اسے نا کوابہ گدرینگانے۔ او براہوئی آن بیدس عربی، بلوچی او فارسی ٹی ہم شاعری کرینے۔ نوشکوی رخشانی خوم آن اسک ہندن اوناہن پیرہ بادین اسک ہرانا پیڑی اینو بادینی نا پن اٹ چائنگک۔ خلیفہ 1910ء ٹی غازی خان نا اُرائی نوشکی ٹی ودی مریک۔ ہندن او ہشتادسال وہی کرسہ 10 جون 1990ء ٹی کزیت کیک۔

دن تو خلیفہ گل محمد نوشکوی بلوچ ہمو دور آن سیالی تخک ہرانا روتک آک مکتبہ درخانی نا گڈیکو دے تسکان بریرہ۔ دلے خلیفہ غا مذہب او اسلام یا عقیدہ نا دروشم ٹی داخس ترندی او شدت خننگپک ہرا کہ مکتبہ نا عالم آتیٹی اس۔

خلیفہ نہ مُلا اس اس نہ ترند خواہ مذہبی اس۔ بلکہ او بلوچ ذہن، بلوچ ڈغار او بلوچ خلقت نا دڑدخورس اس۔ ہندا سوب آن او تینا شاعری ٹی وظیفہ ہلوک آ ملاتے ملامت ہم کیک۔ ہندن سردار او امیر آ تا گندہ اِنگا کاریم او کرِدار نا درشانی تے ہم کیک۔ خلیفہ سردار آتیان باز غاوی خننگک اک ہندن بیورو کریٹ او سرکاری افسر آ تا زلم او زوراکی آن ہم بد دیک کہ غریب آ خلکتے درھولیترہ۔

خلیفہ نا کتاب آک

خلیفہ گل محمد نوشکوی بلوچ، راج نا ہر ہمو سرحال آ نوشتہ کرینے ہراڑان غریب آتے نسخان رسینگک۔ ہراڑان خلکت ٹی بے غیرتی او بے حیائی ودیک۔ ہراڑان سردار و میر آ تا کرِدار آ ہور

ہرفنلک ۔ خلفیہ اسہ وڑدخوروا و ذمہ دار و بندغ اسے آن بارتینا راجی ذمہ واری تینا سرپند ے۔ ہندن اوراج ناایلوتیہ غاتے ہم اوفتا ذمہ واری تیان اوکارائی تے پہہ کننگ نامتاہ خلیک ۔

داوخت اسکان خلیفہ گل محمد نانوزدہ کتاب شینک مسونو۔ دا کتاب آتا گیشتری ارا ارا وار چھپائی ہم مسونو۔

داوخت اسکان اوسہ جتاجتاشخ آ تیٹی نوشتہ کرینے، گڑاس نثرٹی نوشتہ کرینے تو گڑاس شاعری ٹی ہندن گڑاس "نازیفوئی" کسیدہ نا کتاب ہم نوشتہ کیک ہرانا بئ خلیفہ گل محمد نوشکوی بلوچ براہوئی نااولیکو کسیدہ نگارے ہرا چارکسیدہ نا کتاب نوشتہ کرینے۔ ہراختیٹی مست چشن نا بادشاہ تا تاریف ٹی کسیدہ نوشتہ کرینے۔ اواسٹ اس ہندا جاگہ ناسوجباروی کماش اسے آنوشتہ کیک۔

شاعری نا کتاب آک

1۔ تحفۃ البلوچ......1365ھ......1946

2۔ تحفۃ خان قلات......1366ھ......1947ء

3۔ گلشن مصطفیٰ......1366ءھ......1947ء

4۔ تحفۃ الفقراء......1366ءھ......1947ء

5۔ گلدستہ نوشکوی......1373ءھ......1954ء

6۔ رفیقِ راہ مدینہ ......1384ءھ......1965ء

7۔ پوسکنا دور و بلوچی حکومت نا زوال......1391ءھ......20 مئی 1972ء

نازیفوئی (کسیدہ) نا کتاب آک

1۔ کسیدہ شاہ حسین (کسیدہ بلوشی)......1391ھ......1973

2۔ کسیدہ کرنل کذافی (کسیدہ بلوشی) کیم رجب 1392ھ......1972

3۔ کسیدہ شاہ فیصل (کسیدہ بلوشی)3 رجب1392ھ......1972

4۔ تحفہ رئیسانی گفتارے رخشانی......1393ھ......1973

نثر نا کتاب آک

1۔ مجربات نوشکوی (اولیکو، ارٹمیکو بشخ)......1377ھ......1958ء

2۔ مجربات فارسی......1378ھ......1959ء

3۔ شروط الصلواۃ......1379ھ......1960ء

4۔ معلم الحج......1382ھ......1963ء

5۔ قاعدہ نوشکوی......1384ھ......1965ء

6۔ تاریخ اسلام (اولیکو بشخ)......1395ھ......1976ء

7۔ تاریخ اسلام (ارٹمیکو بشخ)......1398......1979ء

8۔ تاریخ اسلام (مسٹمیکو بشخ)......1405ھ......1986ء

خلیفہ گل محمد نا کتاب آک گیشتری مدرسہ جامع عربیہ انوارالقرآن محلہ کیریا، بھریارود ضلع نوشیرو فیروز سندھ نا پارہ غان شینک مسونو ہندن عبدالطیف اونا کاتبؔ مسونے۔ نوشکی ٹی توکل خان دکاندار ہرا خلیفہ گل محمد نوشکوی نا ایلم اُس او کتاب آتے تالان کننگ نا ذمہ دار مسونے۔

:.......................

موکو

افضل مرآد

عمر تینا حکمن آ نیمل آ کاغد آ تے مون کننگ اٹی ئس۔ او تدوک آ زمانہ ءِ اسہ جتاء وڑ اسیٹ تینا نوشت نا شخ جوڑ کننگ اٹی ئس۔

''پٹ و بیابان، ریک و دریاب، مش و تلار نا شنغی بڑزی تخوک آ ڈیہہ انا جاچ ءِ بلین تو دا ڈغار ہزار آ سال آ تا حکمنی ءِ تخک۔ ہرائی مہر انا بج آ ک دسنگانو۔ دا مہر انا شار رسم و رواج تول/ بش اٹی تینا مٹ تیٹ مسنے۔ دانا زیب داری، دانا سرسبی نا سوب ولاخی نا بخ مسنے۔ ولے دا نیمداری و سرسبی نا ڈغار ظالم نا خن تیٹی پٹ آ نبار جوم لگا کہ...... ولے مہر انا خلقی آ شیرک برناز نا توارک، زہیری نا بُکہ غاک، امپ ولڈ و سفر نا کپنی تون اوار اوار ریکی و بشام نا تاریخی آ شیرک او فتے زندہ تخنگ نا گمر ءِ مون آ انا کریرہ۔'' عمر اسہ ساہت اس قلم ءِ شیف تخا۔ خوڑت انگا خن تیٹ زمانہ نا شنغی بڑزی تا سوچ ءِ خلسا ولدا قلم ءِ ہرفے۔

''ای دا سرپند مننگ اٹی اُٹ کہ نا خواجی نا زیب سرسبی اٹ مون آ بننگ اٹی ئس۔ بھلا بھلا کسرک نن کن تالان مننگ اٹی ئسر۔ نن زیب، مہر غریبت، ایلی، سنت و سیوت، مہمان نوازی نا بھلو مثال اس جوڑ مسون۔ ولے......'' عمر اسہ وار ولدا تینا ذہن و قلم نا نیام اٹی پلویڑ مس۔ او سوچ خلنگ اٹی ئس کہ دا گل جوانی و زیبائی تے دنا نظر لگا...... دیر دافتا شنغی نا سوب جوڑ مس، دیر دافتیان نا اُست ءِ مُر کرے۔ تینا اصل آن مُر مننگ نا سزا تو ملک۔ او تاریخ نا بھاز آ پہلو تے مون آ تخسا قلم ءِ ہرفے۔

''نن بھاز آ گڑاتیان بے پرواہ مسُن۔ اسٹ ایلوڑتون جھیڑہ و سیالداری نا گواچی مسُن۔ دا کنا ءِ، دا نا، نن کن بھلا جھیڑہ غا تا سوب مس۔ داڑتون اوار چیشن نا جہانی جھیڑہ غایا اثر

ہم مس۔ پیہن آ بسل تینا خرن آخن تھون، مُرغن آنت تے ئی ننے آمون کرے۔ داموکو تا جلبو نا بنائی دیک ئسر۔"

عمر اسہ وار ولداقلم ءِ تخاو وتاخ نا کنڈ آمون کرے۔ موکو نا جالی آن اسہ زنڈ ءموکواس تینا خاکی آ رنگ اتون پاش کریس۔ عمر جارو ءِ ہرنے وموکوآ جلبو کرے۔ موکو اسہ وار اتون ترند مس، اوڑا خسا تینے۔ عمر چ پہہ متوکہ موکو نا چٹ اخہ مرغن ئس، او اسہ وار اتون داکان ایکان تینے لڑونج کرسا تینا مرغن آ گام تھون کنج اسیٹی گم گارمس۔ عمر چ پہہ متوکہ داموکوتیان امر تینے وتینا خلق ءِ خلاس کے۔ اودے موکو تا بھاز آ فائدہ وچینی تا سائس او جاہسکہ کہ موکوک اسہ وخت اسیٹی بھلا بھلا بندرغ آتے رکھتسنو۔ ولے اودے داگڑانا یک تخمین ئس کہ داہموموکو تا نسل اف، داچین لیس اسیٹی بروک آ ابلیس نا خاہوت آنبارء۔ عمر جاروات دیوال ءِ پاک کننگ ئس ہندائی واحد درگہ غان تہمی بس۔ عمر زوزوجارو ءِ اسہ کنڈ آ بٹے...... واحد بخشندہ کرسا اونا کنڈ آ ہرا اخبار ءِ ہرنے توس۔

"عمر جان! انت منگ ءِ...... چاوہ کاغد قلم آن دم دریناس کہ جارو ءِ ہر فنیس...... خیر دا ہم بدء ہیت اس اف وخت وخت اس اُرانا کاریم ہم بایدے مرے۔

عمر اونا ہیت ءِ بنو وتینا ٹیبل آ تولسا پارے"داموکوک بھاز متوداڑے؟ ای دا بابت اینو بگہ بھاز فریشان اٹ......"

واحد بیزاری اٹ ورندی تس"موکو تا زی آ داخس سوچنگ نا انت سوب ءِ؟ انت داگڑتی ئی موکوک خلاس مریرہ نررہ گم مریرہ...... نی تینا مغزءِ کدوکہ تینا پوسکن آ ناول آ کاریم کہ......"

عمر کاغد آتے بربیر کرسا پارے"جی اوڑا کاریم کننگ ائی اٹ...... اونا سرحال موکو تیانے" موکوتا سوب آن چار ماکنڈ آ ناسی تالان مسنے، ننا اُرانا برکت گم مسنے۔ نی داسہ ہرا کنڈ آ ہُر موکوتا جالی و اوفتا کوڑ آ ک خنترہ...... ای دے وتن موکو تے خننگ آن بے زار مسنٹ داسہ دافتے دنیا غا پاش کیوہ دافتا حقیقت ءِ غٹ ءِ پاوہ......"

واحد اخبار ءِ اسہ کنڈ آ تخا وعمر نا کاغد آ تے خوڑت ہرسا اوفتا پنہ غاتے حساب کرے ونیبل آ تخنگ تون چا نا تمر ماس آن اِرا کوپ اٹی دیرِ شاغا وٹی بیگ ءِ اوفتیٹی اوار کرسا عمر نا کوپ ءِ اودے تس......

چا نا منہ گلم ہلک......واحد ٹی وی ءِ ملا۔ اسہ اسہ چینل ءِ شیف بڑز کرے۔ غٹ چینل تیا موکو تا غزہ غا تیا ہیت منگ ئس۔ و اسہ اسہ موکو ءِ نا خیر و برکت نا نشانی پانک اٹی اینکر آ تا گٹ بارنگ اٹی ئس...... واحد نا جان اٹی لرزہ اس ودی مس۔ اوزوز وٹی وی ءِ بند کرے۔ تینا چاتے اسہ گلم اس کرسا چار ما کنڈ آ ہتنگ اٹی تما...... عمر اودے پارے ای ہراوخت آ موکو تا بارواٹ غٹ ءِ پاریہ تو نم مخارے، کنے گنوک پاریرے۔ داسہ خلق اٹی تالان آ موکوک زنڈ منگ اٹی ءِ، تو داسہ جان نما لرزنگ اٹی ءِ۔ واحد اونا ہیت ءِ نا پورو اِلا وپیش تما۔ عمر تینا نیبل آ ولدا توس ونوشتہ کننگ نا دوارہ بناءِ کرے۔ دیچہ اٹ دے گدریگا او تینا قلم ءِ موکو تا بیخ و بنداو آن بلیس داسہ بسر منگ اسکان اوفتا ظالمی نا بسہ غاتے مون آ اتنگ اسکان نوشت اٹی الیس۔

کیہی دے نا سبب وشام نوشت آن پد او تینا سرحال ءِ سرجمی اٹ مون آ الیس۔ داسہ اوأست جم مس۔ او تینا راج ءِ حق وراستی نا والیو نا ظلم و جبر انا ندارہ غاتے پنہ غاتا تاریخ اٹی جہی کننگ آ سکون اس محسوس کننگ اٹی ئس۔ داسہ دن کہ اونا جان سما کننگ اٹی ئس۔ بے تغی نا سوب آن اوشام منگ تون کاغد آ تے بچ کرے۔ اسہ کنڈ آ تخا۔ وخاچا...... نیم نن آ موکوک بے توار بسر چار ما کنڈ آ تالان مسر، اسہ کنڈ آن واحد ءِ گٹ ہلسا تہٹی راہی کریر، واحد خلیس اٹ نوشتہ مروک آ کاغد آ تے ہرفے اسہ کنج اسیٹی تخا۔

جلہو کروک آ موکوک چاڑ ما کنڈ تالان تسر، ولے عمر اوفتے دوبتو۔ بچ سما تمو تا کہ عمر ہرانگ ہنا۔ خیر اوفتے عمر آن زیات اونا نوشت آ تے دوئی کننگ نا گرج ئس۔ کل تا عمر نا نوشت نا کنڈ آ مون کریر۔ اسٹ داکان باخلک اسٹ اے کنڈ آن۔ اسٹ چلنگ اٹی ئس تے۔ چپی راستی کریر تا ولے لوز آ ک نوشت آ ک، خیال آ ک ذمہ داری اٹ تالان مرسا کریر۔ اوفتیان روشنائی پاش منگ اٹی ئس۔ راست انا روشنائی، حقیقت نا روشنائی، اینو نا تاریخ نا روشنائی......

گنجان

حمیرا اصدف

گورںام نا وخت و پاس ئس، دے نِک تتنگ کن بے تاغت ئس۔ آسمان استارک دے انا رژن آن مُست تتنے ڈکانسر۔ گنجان بیرم نا توک اٹی کرُمب ءِ ثُغ اسے ئی تمن کن ہمنین ءِ ثُغ پٹا کہ۔ اونا تغک ہم ذن ہلن الوسہ، اونا ہچ آمال و مڈی دا ڈغار نا دیامان۔۔ دا دیامان اٹ اونا زیبل آ گدان امپ ولڈا کن اسہ اراچ آتیان بیدس بزگل، خواایزک۔ کونٹ و ٹغی اسہ نسخل اس ہم۔ دا دیامان اٹ زندہ معتگ کن تازہ ءِ گبوش اس ہم ئس۔

لُمہ نا پُر مہرآ توار زیبل آ مش دیامان اٹ تالان مرسا "گنجان۔۔ کنا گنج آ نا گودی۔۔ کنا بخت انا گودی۔۔ بشہ کنا ساہ انا بند۔۔ سہب تما۔"

گنجان ناز اٹ خن تے ملا۔ جیجا نا ناز یفنگ تون لڈسا بش مس۔۔ خوانا با بیرہ ءِ ملا دیر کنگ۔ مون ءِ تینا چڑاپ اس خلک۔۔ لمہ نا ہمکل مس کنا "گنجان دیرے تے بھاز زیان کپہ، نے خبر ءِ کہ نن تون دیر انا کاختی تو اف ولے دیر بھاز مُر آن اتینہ۔ ولدا دیر اتوک آ ہم تونی اُس۔۔"

گنجان تینا مون آ بخندہ اس تالان کرسا تنے اسہ کش اس تس آسمان نا پارہ غا ہُرا پارے "لمہ جان رب تعالی نے آمہروان مرے چشمہ و چکل آک گنج وہنگ ءِ، کا وہ دیر اتیوہ۔"

گنجان ءِ گنج آ گودی معتگ نا پن اونا جولی ئی ہمو وخت آ بس کہ اونا ودی معتگ تون ہفت سال انا مُرغن آ ڈکال ایسری نا پڑو ءِ کرے، وکی دا دشت و دیامان اٹ ہر کنڈ آ تالان مس، داپہ و برسات نا سوب آن وکی ءِ اونا بخت انا پال تکنگا۔ داسہ گنجان اسک ہرا گہ کہ امپ و بٹ کیرہ گنج آک اوقانت تیان دروت بلیرہ۔ اونا وہی پانزدہ میکو سال ءِ باشاغا سُس، وا ہم ہر سال آسمان شنگی کرسا ڈغار ءِ وسم کیک۔ دیامان نا سینہ غا بے وبوچ آک تینا زیبا غا ندارہ غا تون سال سیر پڈ

خشنگ، اوفتا خدتیان پا چستسا کارہ۔ مش تا شادری چین زیات زیا مسنے، بےؑ و بوچ آتا زبادتہو اٹ تالان قدرت نا مہر آتا کلہو ءِ اینگ ءِ چکل چشمہ غاک تینا دیر تیا تازکیرہ۔ داسہ گنجان نا ڈغار وہی اٹ گل و بال ءِ، اونا ڈغار جہان اٹ گُل آن گچین نظر بریک۔ گل و بالی سیل وسوادی ہر پاس تالان ءِ۔ دا ڈغار ءِ قدرت ہنداخہ تسنے کہ اودے بیرہ قدرت نا خنوک آتس آک نظر بریرہ، اونا نت تا کیرغ اوکان زیات وسم ءِ۔ او جہان نا ہرس ولالچ آن آجو پوسکن آ دور انا مشن تا غار وغیر آتیان آجو۔ اودے زمان ناتہو ہم لکتنے کہ اودے سامرے کہ او گواچنی گنج آتا گودی ءِ۔ ہراڑا آسو پاسو نا خنک سخت ءِ۔

گنجان چا انا پیالہ اس کنگ، پڑدر ءِ بزا کرے گدان نا تہہ وچشن ءِ روفہ کرے خواغان کلی ئی دیر شاغا بادہ ءِ تس، بادہ اونا کاٹم آن دروت اس ہلک، اوکان پد بزگل ءِ ہکلا خوافنگ کن درے۔ او تینا خوا ءِ لخ آ کرسا کد ءِ تینا گلو بند کرے، دیر اتنگ کن اومش انا پاناد نا چکل کن مون کرے۔ او ہرا وخت مش انا سیم آن ایمون مس تو اونا اپاخ آک پرینگار۔ مش انا پانادآ تموک جک ئسر تموتا نیام اٹ بندغ آتا بھلوگل اس تہوائی۔ کل انا تا موتک ہلوک ئسر۔ گڑاس بندغ زرنگ ناجت وپت اٹ۔۔ ولے سپاہیک اوفتے تو تنک تا ہی ءِ کوشت اٹ گاڈی تا زی آخیسن آتی تون اوار اوفتا ولنگ ولنگ نا توار تہوائی آسمان ءِ کاٹم آ ہرفیسس، ذن پاکہ اسہ جنگ اس بش اس۔۔ بھیم انا جر تفوک لخ لخ نا توار تالان۔۔۔۔۔ ابوےآئی اس تالان ئس، گنجان منہ ساہت اس نت ءِ تینا تورے، داندارہ اوڑکن عجب ئس، اسہ کنڈ آن مش تا زیبائی خلک آتا چڑ چڑ شاہشتیر آتا لڈنگ الیو پارہ غان بندغ آتا ولکنگ۔ اوگیک کرسا منہ گام مستی ہنا چشمہ نا پارہ غا۔ ایکان مول آ بندغ آک ہکل کریر کہ سڑ مونی بفیس۔ امر کیسہ داڑے۔۔۔؟ داکان کشہ تینے نہ تو نی ہم ہنداڑے بندی مروس۔۔؟ اونا لڑزوک آ جوڑ تیا "بلہ نا چکل۔۔ نا دیک، نن ہراکان دیر کنین۔۔۔"

"دیر کنوس نوا کشہ تینے نا پیرہ نا چکل ءِ داڑے۔ تیوی علاقہ ڈاکی نا گواچی مسنے، ذُو اس

داکان نرہ چین وخت اس داڑے ردی ئی ہم مون کپیس ۔ نہ تو نم ہم ڈاکی نا گواچی مرورے۔"

داہیت آک گنجان ءِ بھیم وخلیس نا گواچی کریراوگدانا پلوءِ باڈی کرساتر ڈو ہلساتینا گدان نا پارہ غا زم کرے، دا نیام اٹ اونا پازوار آک ہم تلار آتے ٹی گم گارمسُر، اونا تک دترچُر ٹھپی مسوسُر ۔ او بلشساتینا ساہ ءِ گدان آ سر کرے ۔ لمہ اونا تکوی ءِ خنا تو گدان آن زم کرسامُستی بس گنجان ءِ تینا خمب اٹی کرے ۔ او ہندا گڑتی ئی کہ مسٹر نارنداٹ نہار اس تد تمانے ۔ منہ ساعت اس اودے تینا سینہ ٹی تورے و ہراتم تینا ساہیں ءِ راست کرے تو لمہ اوڑان سوج کرے "انت مس کنا چُنا ۔ ۔؟"

گنجان نا پیشانی آن خید آک چِٹسا او منہ ساعت تینا ہورک انگا خوا غا بُرا اوکان پد لڑزوک آ جوڑ تیٹ "لمہ او لمہ نا چکل ۔"

"آ انت مس ۔ نا چکل ءِ پا انت مس ۔ نہارک بلکُو تے ۔ ۔ ۔"

"جی جی ہندن سر پند مرکہ اودے نہارک گڑگیس کرینو ۔ اوڑے نہار ءِ بدرءِ اسہ خلق اس تمبو تے آباد کرینو، کنے کنا چکل آ الیتوس پاریر، ڈاکی اس تیوی جہان و شار ءِ پلویڑ کرینے دا ڈاکی خلوک آتے داڑے رکھ کننگ کن آبادی تیان مُرمش تا دیامان اٹ گھیو کرینن، تا کہ داڈاکی اسہ ایلو ءِ بلپ ۔ امان امان ۔ ۔"

"نا چکل ۔ ۔ ۔ ؟ دیر ہراکان کنون ۔ ۔؟ نا چکل ءِ ہم ڈاکی نا گواچی کننگا" گنجان نا خنک غلغومسُر ۔

گنجان نا خڑ ینک آک اونا خن تیان ریڑ کریر، لمہ تے اسہ پدین ءِ آڑسندہ اس کشسا "او گنجان ننے آ دا امتحان آک اول سر اسے تاءِ ۔ ڈکال، خرما، نہار تا جلھو پرغنگ، ننے آ ڈاکی تو ہمونن تما ہرانن اوندائی ٹی پُر انگا تخ آن نا ایلم ءِ دہ سال مُست ہر فیر دریراودے بے گواہ کریر ۔ ہموتم ٹی چنک سن ئسسہ ۔ ۔ نے یات بفروءِ، او اینو اسکان بے گواہ ءِ ۔ ای ہرتن اوڑکن انتظاری اُٹ ۔ دا ہیت آتے بتنگ تون گنجان نا جون یلہ مس گوڈ آتیا تما ۔ ایلم ایلم ۔ ۔ ۔ ۔

اونا لڑزوک آ جوڑ تیا ایلم ایلم ۔ ۔

اونا سنگتی کنے ہراڑ سکان سر کیک؟

حسن ناصر

تمن تون تیٹ گون تَست۔ اوکنا رنداٹ برسا کریکہ۔ کنے ہندن لگا کہ کہ اوکنا مخبری ءِ کننگ ءِ۔ ای تینا خیال آتو دوئمی تَست۔۔۔۔ اونا نت تا کشکہ کنے تینا پارہ غا چکاکہ۔ اسہ واراتون ای تینا خیال آتیان تیشن مسنہ۔ کنا ہوش و پام اونا کنڈ آ ہناکہ ای تینا گام تے مچے چین ترند کریٹ۔۔۔ اونا نت تا ترپہ نا توار ہم ترندمس۔ اخیر ای زم کننگ ءِ شروع کریٹ۔۔۔ او ہم کن تون کنا رنداٹ، زم کرے۔

داسہ ای اسہ عجیب ءِ خلیس اسے تا گواچی مسٹ کہ کنے اوسرمرد و کنے نسخان ترو۔۔۔ ای داشاراتا روشنائی آن ہم چیئں تناٹ تا کہ او کنے تارسہ ئی خپ۔ و لے ولدا ہم اوکنا رنداٹ کنا سیکا غانبار لگوک ئس۔ داسہ کنے وہم برےنے کہ داانت مس کن تون؟ داانتئے کنا رند ءِ الیپک۔۔۔؟

ای نن تا تارمئی ئی تینے ڈکاٹ او ولدا ہم کن تون۔۔۔ ای بندغ آتا مچی ئی تینے اودیم کننگ نا کوشست ءِ کریٹ و لے ولدا ہم او کن تون اوارئس۔ اونا خنگ تا کچ ہنداخہ کیشتر ئس کہ بر پڑدہ ئی کنے خناکہ۔

داسہ ای ہم تمن تون تیٹ فیصلہ کریٹ کہ اٹ وہٹ ای داڑان نروٹ اخر وادے حوال کیو کہ انتئے اوکنا رند ءِ الیپک؟ اخر انت گناہ اس کرینٹ ہنداٹی ول اٹ کہ حوال کیو یا کپر تے دن معف کہ اوکنا لخ اٹ تموءِ، بجاز سوچنگ آن گڈ ای اودے حوال کریٹ کہ نی انتئے ہرجاگہ کن تون گون اُس؟ تا سخت انت ءِ۔۔۔؟

مہالوتو ای مرآن اونا سیاگ ءِ خناسٹ، و لے ہراتم ای اوڑتون مون پہ مون مسٹ تو کنا اپاخ آک پر ینگار۔۔۔ ای ہبکہ مسٹ اونا خن تیٹی ہنگ کن بھلواست اس بکار ءِ۔ ای ہراتم اوڑا

خوڑت بُراٹ تو اونا بھاز خوفناک ءُ دروشم اس ئس۔ اونا خننگ آن اَسہ بھیم و خلیس اس بندغ آ تالان مسکہ۔ اونا دروشم ءِ خننگ آن جان سیم سیم مسکہ۔

اوکنا خوک آ بس تو کنا خلیس آن دم بند مس کنا توارتھی ڈب ہلک۔ کنا رنگ ہڑسینگا۔ دنکہ عزرائیل مون پہ مون روح انا دننگ کن برے۔ او اسہ وار اتو کنا کوپہ غا تینا دو ءِ تخا اونا دو ہنداخہ کبین ئس کہ کنا نزورآ کوپہ غاک اونا باریم ءِ ہرفنگ کتوسہ۔ ای اسہ وار اتو تینا تیوی آزور ءِ چج کرسا اونا دو ءِ تینا کوپہ غان اسہ کنڈ آ خساٹ۔ اونا مون آ اسہ پرمہر ءُ بشخندہ اس تالان مس۔۔۔او داچھی ءِ پرغسا کنے پارے" خواجہ! نی فریشان مفہ۔ کنا لرزوک آ جوڑ تیان بیرہ ہندا توار چشن مس۔ نی۔۔۔نی۔۔۔نی دیر۔۔۔؟ نی تینا ہوش ءِ سنبھال، ای نا سنگت اٹ۔۔۔

اسہ وارتو اولیکو ملاقات آ اونا سنگتی گنڈ تنگ نا وڑ و ڈول کنے عجیب لگا، ای تین تون تینٹ سوچاٹ کہ ضرور دانا مفاد اس مرو۔۔۔ولے کنا سوچنگ تون کنا سوچوک آ ہیت انا ورندی ءِ تس پارے خواجہ کنے نے تون ہچ ءُ مفاد اس اف۔

ای بیرہ نے آ سراتی تننگ کن نے تون ئد اٹ۔ ای تو چنکی آن نے تون سنگت اُٹ۔

اونا داہیت ءِ بننگ تون باہوتر سلیٹ کہ یا خدا دا فرشتہ اسے کہ کنا است انا ہیت ءِ سر پند مس۔۔۔؟

ای اونا کنڈ آ حیرانی اٹ ہرسا اودے پاریٹ۔ خواجہ! نے دا منہ دے نا ءِ خننگ اٹ کنا تو دن ءُ ہچ ءُ سنگت اس اف۔

او پارے نی چنک ئسس اسکول آن نراسہ میدان تیٹی گوہی کریسہ ای نے تو ئد ئسٹ۔

ہراتم بادہ نا چڑنگ آن اُراغان نراسہ تو ای نے تون اوار ئسٹ۔ وخت اس چانڑدہ نا ٹو بے ءِ بننگ کن خلق اٹ مُر پیش تماسہ، ای نے تون اوار ئسٹ۔ وخت اس ہتم نا پھل آتا زباد آتون دولخی کریسہ قدرت نا ندارہ غا تا چس ءِ ہلکہ وخت اس سلوک آ دیراتا تھی نی تینا عکس ءِ خل

خلکہ تو ای نے تو تد ئسٹ۔ و وخت اس کہ جہان نا خرمیری تیان ڈکھیامسہ تو ای نے تون اوار ئسٹ۔

نے ہراتم سنگتی و مہر مابت اٹ دروغ دھوکہ نا نیکی ملاکہ نی جہتی پنسا ہناسہ تو نا وجود نا ٹکر تے بچ کننگ اٹ ای نے تون کمک کرسٹہ۔ ہراتم زند نے دم در یفے۔۔۔ ہراتم نے سر پند مروک ءُ اَلو ہراتم نا جوزہ غا نا قدر ءِ کس پہہ متو، ہراتم نی راست اتو دوئچی کریس ہراتم ایلوفتا بذءِ تینا کوپہ غا تیا ہرفنگ نا کوشست کریس و چین نا دڑد ءِ تینا سر پندمسس ہراتم راج انا گندہ ئی و بے چھٹی تیا ڈری خلنگ ءِ شروع کریس تو نے کل الار۔۔۔ نے نا سنگت آک ہم الار ہرا پاریرہ کہ نن نے تون ہم کوپہ اُن۔۔۔ و لے ای ہموتم ہم نے تون ئسٹ نا دڑ دآ تا سیبو۔

داسہ کنا رنگ ہڑسینگا کنا پیشانی آن خید آک یلہ مسر۔ ای تینا لڑزوک آ جوڑ تو اونا کنڈ آ ہراٹ۔۔۔ یار! ای نے تیرہ نی انت اکن کن تون پڑنگانس کنے نا سنگتی بکاراف۔ انتئے کنا رند ءِ الیپسہ؟ او کنا کنڈ آ ہُرا ئا کواس خلک۔

امر منگ کیک کہ نی تینا کبین آ وخت انا سنگت ءِ گیرام کیس؟۔۔۔

چاوہ داسہ داشار والا تیا نبار نے ہم راست انا جنگ نا سگ اف۔۔۔؟

ای اسہ واراتو کانم اٹ دوتے سخت کرساسہ ترندءُ چیبانٹ اس خلکٹ خداءِ منہ کنا رند ءِ اَلے ہن داکان کنے نے تون سنگتی کروئی اف۔

ای آہ و پراد تون اوڑا دو تفیت اودے زاری کریٹ کہ کنا رند ءِ الے و لے اونا ورندی ہندا ئس، او تینا اسٹ آ ہیت آسلوک ئس کن تون سنگتی کر۔ جا گہ نہ جا گہ اس نے کاریم اتوہ۔ اونا حوال کننگ کنا لخ اٹ تما۔۔۔ داسہ ای اوڑتون اختہ جان ئسٹ۔ کنے ہندن لگا کہ کہ دانا سنگتی کنے گنوک کیک۔ ای ہر وخت اوڑان تڑاٹہ و لے او کنا رنداٹ ہر جاگہ، ہرانگ کہ کادہ کن تون تد ءِ۔

ای اوڑان سوج کیوہ کنے آن نے انت اس ملک نے۔ کنے انتئے تیوی زند آن بٹیس

کنے تو بش آن، سیال سیالداری آن بٹیس ـ ـ انتئے کنئون دن کیسہ ـ ـ ـ؟ او پاریکہ نے کس پہہ مفک دا دنیا نا جوزہ غاتے سرپند مفک ـ نا خلوص ءِ پہہ مفک ـ نا کیفیت آتے پہہ مفک ـ ـ ـ نا راست ءِ برداشت کپک ـ ـ ـ دا فک دروغ نا لوليس اٹ تینا اصل دردشم ءِ ڈکانو ـ نی راست پاریس نے کن دے اف ـ ـ ـ نے ای پہہ مریوہ تینا است انا دیر ءِ کن تون شولہ ـ ای نے سگوہ ـ ناراست ءِ تینا خن تیا تخوہ ـ ای داہم چاوہ کہ دنیا ءِ ہرانظرات نی ختک خواسہ، ہرانظرات ہرسہ تے ـ ولے دنیا نے اونظرات ہر پک ـ نے داڑے کس برداشت کپک ـ ای برداشت کیوہ نے انتئے کہ ای نا سنگت اُٹ ولدا ہم نی کنے آن نرسہ ـ

اسہ دے ای اوڑان ہنداخہ دڑدی مسٹ کہ تینا جان ءِ اوڑان کشو، ای اوڑان نراٹ کہ کاوہ تیوئی شار والاتے ـ ـ ـ تینا سیال وقریب آتے تینا سنگت آتے ہچ کیوہ، اوفتے پاوہ کہ کنے دا گنوک کپک ـ کنے داڑان آجو کبو ـ ولے ای ہراتم شار انا نیام آسرمسٹ، کوک پاڑوکریٹ توار خلکٹ ـ ـ ـ ولے کنا توار اسٹ نا ہم خف آسرمتو ہندن لگا کہ ہچ شار ننا تنگان ءِ ـ بھاز توار خلکٹ ـ کوک پاڑو چیہانٹ آتیان گڈ ہم شاروالاک سما کتوس ـ

بیوس مسٹ ای اونا دوءِ ہلکٹ، ای وکنا جہٹی ڈکوک آ گواچنی دوپہ دوہلکن پدی تینا بندر آبسن ـ

ہائیکو

شمس ندیم

جھولی توران بر
ہرسر سہی نے ملوئے
سوچ ہم تخ بزز و

سگھ ءِ تخ تیغو
کلوامن نا ہر جا کائے
ہیت ءِ کیغوسر

گُم مَس

عبدالرحیم زام

سُہب ہِنا داسا شام مس اک......تن ہراتم مرے خبراف......

ہرکس سُہب نا روزگار۔کن پیش تمک او ہراتم شام مریک تو ولدہ اُرا۔کن مون کیک اک دم اس نُخ تینا سیدا کیک اک دوارہ دے نُخ نا نفع او نسخان تے تینا حساب کیک اک۔

اندن سمجھ توکاپ ہم اندن او کسہ سیٹ ءِ......شار نا کہی اُراک خاچوک ،کہی اُراک خاچنگ ناوِن اسکان۔کن النگ اف اس ،کہی اُرائی خوشی نا توار،تو کہی اُرائی ماتی آچ کاوَ آک۔

وڑے داکل کسہ تیان بے چکارتوکاپ اسے حساب سیٹ اختہ ءِ......انت حساب سیٹ؟

ھکن آروح نا الماری نا کتاب نا حساب اٹ اختہ ءِ۔

داسانم داسوچ ٹی مرور کے ھکن آروح نا الماری......؟؟ داانت کس مس اک دا......!!

جی آن ھکن آروح نا الماری ٹی توکاپ حساب سیٹ لکوک ءِ وڑے چندی وار کتاب تے حساب کننگ آن اونا اُست جم مننگ الو......گمان اٹ تا اندا گپ داروار آبنگ ءِ کہ اسے کتاب اُس تو اف اک وڑے انت بینا کتاب اف ہرا کتاب ءِ کے اونا گُم مننگ نا ہم کنے درک متانے

توکاپ راست انگا دوءِ ھیئن آریش ءِ تینا پیری ترسا او چپ آ دونا شست اٹ پنخ ءِ تینا خوار یفسا سوچ سیٹ گُم کس کے ہرا کتاب مروئے ۔ایہن ہم اونا سوچنگ نا وڑ انداکس باز بلو فریشانی کس یا اشتاف نا فیصلہ اس کروئی کس اک تو او اندن ریش آ دوءِ پیری تسکا او شست اٹ پنخ ءِ خوار یفکا......کنے اِسکان۔کن ہم یات ءِ او نا ریش مُٹ کس ہم متوکا ورنائی نا تاوخت کس اک

اوہراوخت نازش ءِ گلی ٹی تنیا خنا کے تو انداوڑ ریش آ دو پیری تسکا او بُنخ ءِ خوار یفکا ......آخر ہمودے ہم بس اک او نازش ءِ نت تا کیرغ آ ہم کرے ۔

راست پہ......نازش ءِ نت تا کیرغ ءِ کننگ آن گڈ اونا ساہ ہم ہناسُس ہراڑن آن پد ولدا اوسوچ سیٹ تماسُس کے دانا مڑدا آجون امر کیوک تو دا ہمواو نا ریش آ دو پیری تننگ اس او بُنخ خوار یفنگ ئس اک آخر اودے نُجا نازش نا جون نکر نکر کرے اومیدان سیٹ مُچ کچک آتے تس اک ہمو نُچک آکے بلو وخت اس نوکاپ ءِ خنارا تو اندن چُپ کریا کس پائے نوکاپ اوفتا خولہ ءِ دا کل ہمو جون نا وفادار یک اسُر ۔

گپ ہراڑے ئس اک ہراڑے سرمس اک ......نوکاپ ہراتم کہ دُن کرے تیاس کے اودے گڑا اینا گڑا اس نجک داسا ہم اندن مس اک ۔

نوکاپ تین تون گپ کرسا......وخت ایہن کلتون باز ءِ امراسٹ اسٹ آ کتاب تے ہر یوک نوائے انداوڑ اٹ یات برے کنے کہ ہراسٹ گُم مسونے ۔

اولی کو کتاب ۔کن دو بٹے تو او''لمہ باوہ'' والا کتاب ئس اک وبن تا خننگ تون کتاب ءِ ولدا جاگہ ءِ تا تخا۔

دا ہمو تین تون تیٹ گپ کننگ نوکاپ تا......دانا منتگ ، نہ منتگ ءِ داسا کن ۔کن ۔

ایلو کتاب ۔کن دو بٹے تو دا کتاب ''یاداشت'' آ تا ئس اک ، ہرادے خننگ تو نوکاپ بشخندہ سیتون پارے......ہڑے دا اسکان ۔کن ہرے ولے دا داسا انتے دُن لاغر لاغر مسونے چاوہ کے منہ پنہ تاوخت تا خورانا گواچی مسونوں ایہن دوئی ءِ منٹ ئس تا ہر یک ......آہو دا اولی کسہ نازش ہڑے دا اسکان ۔کن ہرے داڑے،

نوکاپ ءِ انداولی کسہ اَن دلیری دو بس اک اوامر یاداشت آن مُرمتنگ کروئے دا ہم ہیت ئسے ۔

نوکاپ منہ پنہ جوان دا پار ا۔پار کرے ولے بیزاری مس اک وامُتمنا ......نازش،نوشین

،سدرہ،گل ناز،مُلا قصاب،بازار نا چوکیدار،اسپتال والا،کالج والا داگل آخرات مرک ءِ ختم مریا دا یاداشت کم کنا قتل آتا حساب زیات للک۔

داسا نوکاپ ءِ داوڑ ہم بیزاری ہرفنگ اس اک داسا او نیام نیام آن کتاب ہرفنگ ئس اک کہ نوائے یات برے کہ ہرا کتاب تا درک اف اک۔

نوکاپ...... ہڑیے دا مون اِنگا جلد والا ہراسٹ ءِ...... کتاب ءِ یمہ اسکان کشاوِن تا خنگ تون خنگ تا خیسن مسُر اک کتاب روح نا الماری آن پیشن کشا چغل تس اک دا کتاب فضلو والا کتاب ئس اک دا اُنا چکی نا کسہ سینا کتاب ءِ ،فضلو خلق نا ورنا ئس اس اک ہرا کے نوکاپ ءِ اونا چکی ئی چندی وار نتہ کیرغ آ کریس اُس نوکاپ اودے نہ کننگ کتو کا،نہ کہ اوڑتون جنگ کننگ ناوس ئس تا انتے بکن اولی کو وار فضلو انت اس کے کرے زور زبردستی اٹ کرے ولے اوکان گنڈ اودے اندا پاریکا بکان نتوکل ءِ پاوہ کے ای نیتون انت کرین اُٹ۔فضلو تو ہراتم شار ءِ الاسُس ولے دا کتاب اسکان بکن نوکاپ نا ملی ءِ کننگ ئس اک اندا فضلو نا خار ءِ او چندی تے آکشاسُس...... نوکاپ اٹ وار دادے چغل تسونے روح نا الماری آن ولے دا ولدہ امر بریک اک داڑے دا اودے سرگردان کیک ہروار۔

نوکاپ اسے بلوآ سرد ئس کشنگ آ پدولدا چین کتاب ئس ہرفے ولے دا کتاب خنگ تون تا او خوش مس اک نہ کہ اونا درد و غم آ غم نا درک ئس بس کتاب ءِ بیرہ اندا خس ئس ہرا کہ سہی سلامت ءِ ولدا اتحا تا ہمو جا گہ ءِ تا دا کتاب اونا ''فیصلہ'' آتا ئس اک ہرا تے کننگ آن گنڈ نہ کے اودے پشمانی مسونے نہ کے خوشی ئس بس ساتھ سینا اُست جمی پانگ کینا۔

کتاب آتن بیزار مرسا اسیکا کوئی ئی پلنگ آمسُن تموک آ جون ءِ نگا ئس شاغا ہرا تا سا کننگ نا انتظاری ئس اک دا مار ءِ ہم ہراتم او خنا کا تو تینا ریش آ دو پیری تس ہکا او پنج تینا خواریفک آ خیر ہرا کے دا اسکان بکن سا کتانے ولدا الماری بکن مون ءِ ہڑسا دا جار الماری نا چٹ شیف تا ردئٹ نگا تینا شاغا تو دا سا خنک دا کنا ''غرض'' نا کتاب داڑے شیف امر بسونے زوئس اودے اوکان کشیسا اولی رد

اٹ تخنک او ''لمہ بادہ'' والا کتاب شیف تا ردئٹ تخنک کہ مریک ہرک ہراڑے کہ معلوکنا ''غرض ''انا کتاب تخوک ئس اک ہموجا گہ تا پاتادءِ ''مٹ ئس ڈس'' کتاب سینا جا گہ ءِ الکنو۔ داسا نوکاپ تا رنگ ہڑسینگلک اک کہ داڑے تو ''لمہ بادہ'' تا پاتادا تخوک آک کتاب کنا ''انسانیت'' تا ئس اک ہراکے داسا بُس مسونے چادہ ہموغرض نا کتاب تا ٹوک آمتک تا سوب آن...... ولے دا اوڑکن گزتی ئس الو بلہ گزتی دائس کہ ''بخت'' نا کتاب ہراکہ ہروخت اولی ردئٹ اس اک او ہم اندا شیف تا ردئٹ اراتم بس اک کہ ''انسانیت'' نا کتاب آن اوتا ہم کپ ئس ڈس اس اک...... نوکاپ نا اندا ہرنگ ہرنگ اٹ او کلے ہنا ڈس مس اک ...... نوکاپ اسہ حول اسیٹ پدآ چک خلک تو انداڑتون اسہ کتارئس اوتا ریش تا نیام آن اوتا لخ اٹ پیہا۔

مٹھائی

عمران فریق

چلّو نا بھلا پن مامد رحیم اس وِلے دا پن فقط خلق نا منہ بندغاتے معلوم اس ۔ ایلو چناؤ بھلاک کل اودے چلّو نا پنت چائسرہ اوتوار کریرہ ۔ چلّو نا عمر سنزدہ یا چانزدہ سال اس ۔ رنگ اٹ سوزارنگ اس ۔ اولنو گڑ دوموں نُس تہ اس ۔ چکّو چنوک بارنو پڑہ تہ اسر ۔ ہرا اونا جندے ہم دوست الور ۔ اونا اُست خوائسکہ کہ خلق نا ورنا انگا مارتے آن باراو ہم بھلو پڑہ بلی ءُ نیام آن سیم ئے تینا کشے وِلے غریبی نا دوآن اونا دا مراد پورا متنگ کتوکہ ۔ ہرا اسہ تو نا ذی آلمہ تہ پنچ ریئی نا ور مامدے تسکہ (ہراکہ خلق نا تائی اس) اونور مامدے حکم ملاکہ پڑہ غاتے تہ چٹ چنک کسی کہ زوردپس ۔ چلّو ان خنک اُزبک آ تا خنتے آن بارچہ مخن اسر ہرانا وجہ غان چناک اکثر ازبک پاریرہ تہ وِلے جواب ئُی او چناتون اوار مخا کہ او خاموش مسکہ ۔ چلّو نا پچاک اونا بدن تون ہچ وفا کتورہ ۔ وختس ہندنو ہچ لخ ئُی کریکہ کہ بدن ئے تہ لچارہ او پھنڈ نا تہ کوسکہ مر آن درست مسرہ ۔ او ایڑ تا چڑیفنگ کن اودے پچو پچو پاریکہ او چلّو آ مسخرہ خلسا تینا لمہ ئے پاریکہ "تا تو نازبی بی نا بھاز انگا کنفنگ آن وزر مسہ پھنڈ تا مسنو"

اودے نُس مرغنو پر او ہچ لخ ئُی کریکہ ہرانا سوبان زُم ہم کننگ کتوکہ کہ پاچہ باتے ئُی ہشنگوٹ ۔ او بھلا بھلا آستونک آتے ئُی پنجہ غاک تا ہچ خنتکو رہ ۔ دا پچا تا بے وفائی نا وجہ ہم اونا شوم انگا غریبی نُس کہ تیت ہچ بلنگ کتوکہ تین کن تو خلق والاک تینا چنا تا حکنا تے اودے تسرہ او چلّو خسا گلان مرسا لخ ئُی کریکہ تہ ۔ چلّو ئے انا ایڑنا چیڑیفنگاک خراب لگارہ وِلے داڑان باوجود او تینا یڑے ہچ پاتوکہ ۔ او تینا اڑکن بھاز مہر کریکہ او اونا خیالے تخاکہ حالانکہ او چنکا اس وِلے اسہ ایڑ تا متنگ نا دڑد آن اودے ہچ پاتوکہ ۔ ہرانا پن افسانہ اس وِلے بدنصیبی دا اس کہ دا جوان انگا پن ئے ہم خلق ئُی کس بلو کہ اوکل اودے اونا چنکا پن شلک اٹ توار کریرہ ۔ شنک چلّو آن مسہ یا چار سال

بھلن اس ۔ او اُرانا کل کاریمک اونا ذمہ داری ٹی اسرہ ۔شلک نا لمہ غریبی نا دو آن سیلہ دسک نا کاریم کریکہ او ہنداڈول اٹ تینا ارائے چلیفیکہ ۔ اونا ارغ اینو آن ہشت سال مست دون ئے نا خننگ نا وختا دُون ٹی تما او کہسک ۔ غریبی او بے روزگاری او چناک عمرنا سوبان چلّو تاتو نازبی بی نا اُرائی مزدوری کَریکہ۔ ہراڑان اودے تُو ناپچ صدرُ پُی صحب اوسورہ نا ارغ، جابسکوٹ او بینگ کن وخت ئُس طاہر نا حکّن انگا بچاک ہم رینگارہ۔ تاتو نازبی بی نا ارغ سعودی ٹی کاریم کریکہ او جند نا تہ اسہ مار او ارا مسٹر اسر۔ مارنا تہ عمر نوزدہ سال اس ہراخلق نا سرکاری آ اسکول ٹی خواناکہ۔ تاتو نازبی بی نا ہڑتو مسنک عمر ٹی چنکو اسر۔ اسٹ نا عمر نہہ سال اس اسیلو چار سال نا س اس۔ چلّو مسہ سال آن دا اُرائی کاریم کریکہ ۔ اُراکن نا وڑ آن دیر بیسکہ، بوچاتے دُپ آ خساکہ۔ دکان تے آن سودا ہتّنگ کن اناکہ او ہم اکثر طاہر نا سائیکل آ ۔ اگہ مہمان ئُس بروسس تو اوڑکن دیر او چا تا دننگ ہتّنگ انا ذمہ ٹی اس ۔ داڑان بیدس تاتو نازبی بی ئے اُرانا ایلو کاریمتے ٹی ہم کمک تسکہ دہنکہ بچاتے تار آ ایلنگ، چکاتے کن دیر او دانہ شاغنگ، سامداتے بیژنگ نا وختا او فتے تونگ او چین چین ۔

کاریمتے آن بیدس اوتا تو نازبی بی ناغذ وآ مسٹرے ہم خوش کریکہ۔ اودے گوازی تسکہ۔ ریکاتے آ دریکہ یا باغیچہ ٹی چکرتسکہ۔

چلّو تینا عمرنا حساب اٹ واقعی نا دانو مارئُس جاہنگا کہ ولے بے بادہ ئی نا دیل، غریبی نا دڑد، لمہ نا دے اوتن تا خواری اودے تیار و نرینہ ئُس جوڑ کریسس۔ او زندگی نا ہمو مقام آ سلوک اس ہراڑے بیست ءُ پنج سال نا بھازا ماک ہم تینا عمر ٹی سرمتک کپسہ۔ زرنا قدر، اُست نا خرابی، سگ او برداشت نا صلاحیت، چرکا بھلا نا عزت، دونا مریفنگ، عزت نا قیمت، تینے خوش تخنگ نا ہنر زندگی نا بھازا انگا سخاتے آن اوسَ ہلکوسس۔

چلّو صحب تو وختی تاتو نازبی بی نا اُراغا بسکہ۔ چلہ نا دے تی ٹی اُراغا بتّنگ تون اسہ وار جاکن پاٹ پرغاکہ او ہموڑے اُرائی طاہر استو اوار جند تا ہم چاکننگکہ ۔ دلدا اُرانا کاریمتے ٹی آختہ مسکہ۔ کاریمتے آن گڈ ہموڑے طاہر نا ایڑے گوازی تسکہ او اوفتون گوازی ہم کریکہ۔ شام انا آذان

تون اوار چھٹی کریکہ اوتینا اُرا کن سر بلکہ۔ او شام نا ارغے تینا لمہ وایڑ تون کنڈکہ او ہموڑے خاچا کہ۔

طاہرہُ طاہر نا لمہ اوڑ کن بھاز مہر کریرہ۔ اگہ اوگڑاس پرغوس یا خراب کروس اودے ہچ پاتو رہ۔ او وا مہر نا وجہ اونا غریبی او اونا مسکین انگا خنک اسر براففتے ٹی ہننگ آن کافرے ہم اوڑ کن عذاب بسکہ۔ طاہر نا کا نوشکی آن وخت ئس طاہر ئسے کن فروٹ راہی کروس تو طاہر نا لمہ چلو تا بھجے جتا اوڑ کن تخا کہ او ولدا تسکہ تہ۔ چلو فرو نے خنگ تون دہنو بخند وئس کریکہ کہ خدا نا خدائی تینے آن سوال کریکہ۔ چلو نا عادت اس کہ فروٹے تینا جیب ٹی ڈھکا کہ او شام تو تینا اُرانی جیان کشا کتہ ہیمہ کریکہ تا او شلک تون وار کننگکہ۔ تینا لمہ ئے ہم صلہ خلکہ کہ وے لمہ تا فورا ورندی تسکہ نم کنبو کنا اُست ہچ اندا مالٹ آتے بفک او اگہ فروٹ سوف ئس مروس تو لمہ پاریکہ نم کنبو کنے سوف تا خننگان اولٹی بریک۔ او ہندن ہر فروٹ ٹی عیب ئس کشا کہ او کنتو کہ وے حقیقت اٹ اونا اُست فروٹ تا گند کن سنا کہ۔ زمانہ ئسے آن فروٹ نا طعامے چکتوس وے بیوس کروس ہم انت ئس فروٹ نا اسہ دانہ ئے اٹ جاگہ غا بشخوس۔

طاہر نا بادہ ہر ارا یا اسہ سال تا ذی آ چھٹی بسکہ اوتینا چنا تون اوار چلو کن ہم ضرور گڑاس ہیسکہ۔ وارئس جوڑئس ہچ، وارئس ربڑی وُ گھڑی ئس او اوارئس چین گڑاس۔ براففتے چلو بھلو شوق ئسے اٹ قبول کریکہ او تینا عید کن ڈھکا کہ۔

آخر یکو وارکہ طاہر نا بادہ سعودی آن بس تو منہ دے آن گُڈ طاہر نا کام کا تینا ایلم نا خوش آمد کن نوشکی آن تینا چنا تون تینے سر کرے۔ ارا اسہ دے خلق ٹی گدر یفے۔ مجلس کرے، چکرے خلک، ملکاتے اِنا آخر ایلم نازہیری کم مس تو ولدا واپسی نا تیاری ئے کرے۔ او فتا انگان مست تا تو نازبی بی تینا ارغ تون مشورہ کرسا پارے۔ "ایلم آن تینا اونا مسٹر نا دوئے طاہر کن خوا ولدا ایہن ٹی کاسہ سعودی کن۔ اودہن مف اونا رشتہ ئے ہموڑے نوشکی ٹی جاگہ ئس کرفور تو بہتر ہندا دے داسا دا ہیتے پک کر۔"

طاہر نا بادہ او کا کا تینے آن ارا ایلم اُسراو ہڑتوما تا نیام ئی جوان مہر او محبت اس۔ بغیر ئس سوچ او فکر آن طاہر نا کا کا ہمو وختا رشتہ کن ہو کرے او خوشی خوشی ایلم او چناتے رخصت کرے۔

منہ دے آن گڈ طاہر نا بادہ تینا ایلے فون ئس کرے او سئی کرے کہ کنا چھٹی ت آن تو ئس بچانے اگہ نا اجازت مرے سا تگ نا تیاری تے کین۔ او ہنداورندی رسینگا کہ نا کنڈ ان ہچ مشکل ئس اف۔ بیشک تیاری تے کبو۔

چاشت نا وخت اس طاہر نا باولہ او لمہ دے مونا تو لوک دنیاداری نا ہیت او گپاتے ئی آخرتہ اسر کہ طاہر نا لمہ چلم نا تمباغاتے لگفہ پارے" طاہر نا بادہ! دانا اُرانا اولیکو سا تگے۔ دا سا تگے ای پوسکنو گڑاس کننگ خواوہ تینا مارکن، او ہم ہندنو گڑاس کہ مچا خلق ئی کنا مارنا سا تگ نا مثال بروکا سالاتے اسکان تننگے۔" طاہر نا بادہ راستیکو دو آن کھنچی ئے شیف کرے ہرائی اونا تینا پنگنا بروتاتے جوڑ کرسا اس پارے" مرے مرے، دا جوانو گپ ئسے دلے انت ئس کروس؟"

چلّو ہموڑے اوفتا ماسا چکا سٹرے تا گوازی تننگ اس کہ طاہر نا لمہ چلے کنڈ ئسے تخا پارے۔" ای سوچانٹ کہ نن تینا مارنا سا تگے پتا سہ نا جاگہ غا مٹھائی بشخن"۔

مٹھائی نا پن متو کہ جنت نا طلب ئس مس چلّو نا چوو آ خنک اونا کوس نا بشتے آن بارڈک پیشتمار او باپاچ تا تو نازبی بی نا بائے سیل کننگ شروع کرے۔

طاہر نا بادہ ئے ہم ہندا پن زرئس چین وڑ لگا تو سوالی اندازات پارے" مٹھائی"۔

طاہر نا لمہ یکدم جواب تس" جی ہو مٹھائی۔ نے سائے ننا تخ ق اٹ دااسکان ہچو سا تگ ئس آ مٹھائی بشخنگتے۔ اگہ نن مٹھائی بشخان تو ننا مارنا سا تگ مثال ئس مریک او ہندا سا تگ نا ثواب اٹ خلق والاک ہم مٹھائی کنیرہ"۔

طاہر نا بادہ زوران دمہ ءِ کشسا" ہو ہیت نا تو سئی ئے دلے نے سائے کہ کنا چھٹی نا پیسہ غاک ہم آخیر کرینو کن تو داخہ زر بچتنے کہ دا خلق نا سئی اُرائے مٹھائی کنفیو او ای تینا واپسی نا ٹکٹ

ئے ہم کتنٹ"۔

ہنداہیتان چلّوتو اوار طاہر نا لمہ نا مون ہم وڑینگا او زرئس خاموشی آن پد طاہر نا لمہ ولدا پارے" اچھا گڑا ذہن کینہ تینا خلق نا زرینہ غاتے بٹینگنہ او ہرارا خواجہ ے ارا ارادانہ مٹھائی نا ایتنہ ۔ ولدا اوفتا مرضی ہنداڑے کنیر یا تینا چناتے کن دیر"۔

طاہر نا باوہ زرئس سوچ آن پد" "ہو" دا جوانو ہیت ئسے ۔ دا وڑ ہر اُرائے مٹھائی ہم رسینگک ۔ او پیسہ ہم بھاز لگپک ۔" باوہ نا ہندا ہیت ئس کہ چلّو نا باغان مٹھائی نا پنے دیک یلہ مسر ۔ ولداس فیصلہ یک مس کہ ساگم آ مٹھائی بشخنگک او ہر اُرائے ارادانہ رسینگک ۔ دے ئس گدرینگوکہ دا حوال مچا خلق ٹی تالان مس او خوشی نا ماحول ئس جوڑ مس ۔ ہمودے آن کہ مٹھائی بشخنگ نا فیصلہ مس ۔ ہمودے آن چلّو ساگم نا دے کن بے صبری اٹ انتظاری اس ۔ صحب او شام تمن تو مٹھائی مٹھائی کریکہ ۔ شام آ تینا اُراغا انا کہ تو مٹھائی نا شعر خلکہ کہ او شعر خلسا خلسا لمہ ئے تینا پارے ۔"ارا مٹھائی ملک ، ارا مٹھائی ملک"

اولیکو شام اُراغا سرمتک تون مٹھائی نا شعرے خلنگان گڈ تینا معصوم آ تبسم تون لمہ ئے تینا پارے" ارا مٹھائی ملک ۔ است کنا است نا اوشلک نا برس پا ہیں کنے مٹھائی نا راز آن بد بریک کنے مٹھائی دوست اف ۔"

چلّو اخس کہ خوش اس اونا لمہ ہموخس مٹھائی نا پن آن پریشان اس ۔ او تمن تو سوچ خلکہ کہ کہ است تو بے باوہ ئی نا وجہ غان چلّو بیوس ہچ زندات مٹھائی چکتنے ۔ ایلو خلق نا چناک تینا باوہ غاتون شار آ کارہ مٹھائی کنیرہ ولے او بدنصیب ئے دروک کس اف ۔ دا سا خلق ٹی مٹھائی بشخنگک تو او ہم تینا زرینہ غاتے آ او بدبخت ئے تو باوہ ئس اف اونا اُراغان دے انوے ۔ دا گپ اونا لمہ نا سینہ ٹی کتار آن بارلگا کہ او خنتے آن خوینکاک روان مسر ولے چلّو نا ذہن ٹی دا خیال نا درک الو۔

چلّو مٹھائی نا تصورا تا ٹی مس اوگن اس ۔ انتظاری ئس کہ طاہر نا ساگم زوزومرے مٹھائی

تا دجہ غان چلّو خوشی خوشی ارانا کل کاریمتے کریکہ وا ہم دمد ننگے تو کہ۔

ایڑے چلّو نا لمہ نا پریشانی دے پہ دے آن ودھنگ ئس اودے معلوم ئس کہ چلّو خودارو مارئسے او بغیر صلہ غان اسٹ نا گڑاس ارفپک۔ دانگ آن بے باوہ ئی نا ڈکھا ایکہ فقط زینہ غاتا بنگ نا دوددا ویل چلّو نا اُستے خراب کپ۔

خیر شام کہ مس تو چلّو جُپ خلسا اراغا بس اولمہ ئس تون تینا پڑ زونک آ تو لوک حوال تس'' طاہرنا باوہ پھلہ وختی کا بک مٹھائی تے ہتیک اودیگر نا نماز آن پد سانگ مریک مٹھائیک بشخنگرہ۔ او پھلہ ای وختی کا وہ خلق ناکل زینہ غاتے بنگوہ سانگ کن''۔

لمہ غان تا برداشت متو کہ چلّو دا خوشی ئی گیرام کننگہ اودے دے بنگو ئے۔ تو اوسوچا کہ داسا اونا خوشی ئے زرئس کم کیوکہ بھاز انگا امید انسان کن جوان اف۔ توارے زرئس بوز کرسا چلّو ئے پارے'' نی کلے بنگہ نے دے بنگک الہ؟''

چلّو مچہ خاموش مرسا سوچ خلنگ اولدا کبین انگا گٹ اٹ جواب تس'' کنے نا تو نازبی بی بنگک یا طاہرنا باوہ۔ ایہن ہم ای ہموزے مروٹ تو کنے تو کنا بشخ ملک''

اونا داورندی آن گذلمہ تہ موئی ہیت کتو۔ صحب نا وختی چلّو بش مس تو خنک تا اینو بغیر سلنگان ہم صاف صاف گروشک تسرہ۔ ہرافتے ئی مٹھائی نا طلب مرآن خننگا کہ۔ چلّو طاہرئس تے انا تو معلوم مس تا کہ طاہرنا باوہ وختی انا نے شار امٹھائی تے کن تو دا خبر آن چلّو نا اولنا سوزانگا کلک خوشی آن خیسن مسر۔ تا تو نازبی بی چلّو او طاہرے پہہ کرے کہ اینو نرنہغاتے سانگ نا دعوت اتیو ہراڑان طاہر صاف انکار کرتے کہ ای انپرہ کنے آخرہ کہ تیٹ تینا سانگ نا بنگ کن بسنے۔ بس ولدا چلّو تینا سر ہلک او بغیر ئس تینا اراغان خلتے مچا بنگا کہ زینہ غاک سرکیرے تنے طاہر جان نا سانگے مٹھائی ملک۔ مٹھائی۔

خلتے بنگان گذ چلّو اُرانا کاریمتے ئی اختہ مس۔ اینو اونا کاریمک اسل بھاز اسر۔ زرئس ہم

آرام کن اودے وار ملتو ایہن ہم اودے اینو آرام نا ضرورت الو۔ مشعائیک اونا ذہن ٹی ہنین ہنین پالن پالن چرپ چرخ کریرہ گڑا مجال ئس کے چلّو دم درو س۔ پیشیم نا پاس ئس کہ طاہر نا بادہ مشعائی تون بس۔ مشعائی تے آ چلّو نا نظر تموسس و لے طاہر نا بادہ ئے خنتگ تو اونا بادیر آن پرمس او دعا کرے کہ اللہ زو دیگرے مرے۔ دیگر نا خیال تون اودے خیال بس کہ دا اسکان تا تو ناز بی بی، طاہر یا طاہر نا بادہ غان کس اودے سانگ نا دعوت تتنے۔ است ہم اودے پاتنے کہ چلّو نی اڈ کیس تینا بچے دیس یا مہمان تون تولس کہ نے بادہ مسکین نا جاگہ غا بٹنگانن۔ دا خیال آن چلّو نا چو و آ خنک خشک مسر۔ داسا او انتظاری اس کہ اُرا نا فرداتے آن کس اودے صلہ ئس خلے او دا صلہ نا خیال اونا ذہن ٹی استو آن جاگہ کریسس کہ ہراتم اونا لمہ اودے پارے" نے دے بنگوئے الہ" اگہ اونا لمہ دا سوالے کپروسس تو چلّو نا دماغ ٹی دا سوال ودی متو کہ ہراڑان او پریشان متو کہ۔

دیگر نا نماز کنا خلقیک بھازی اٹ مجلس کرسا طاہر ئس تا ارا کن جنگ اسر۔ داڑے تا تو ناز بی بی مشعائی تے سیٹ کننگ اس۔ خلق نا منہ چین زالبول اودے کمک تتنگ کن بسوسر او چاتے تیار کننگ اسر۔ مہمانک بسر تو چلّو او منہ سنگت تا شربت او چاتے ارفیر او مہمان تا خذمتے شروع کریر۔

تا تو ناز بی بی طاہر نا بادہ ئے توار کرے او مشعائی تے اودے تس کہ نی تینا دوتے اٹ کلے ارا ارا دانہ ایتس" ہرس چناتے تقیس تا بوژرتا۔

نرینہ غاک تولوک چاکننگ اسر او دانگا ہراست تینا مشعائی تے استلم کننگ ئس او تینا موا تخسا اس۔ بھازا تے است آرام تو ہموڑے تینا بچے کنگر۔ بھازاک صبر نا دوئے بلسا برداشت کریر کہ تینا چناتون اوار کنینہ۔ چلّو درگہ نا باغا سلوک ارمانی آ خن تو کلے سیل کننگ اس۔ طاہر نا بادہ اونا ماس آن گدرینگا تو چلّو سوالی آ خنتے اٹ ارامسہ وار اونا کنڈا ہرا کہ کنے پائبہ۔" بر چلو بچے تینا ارف"۔ و لے طاہر نا بادہ نا خوش اللہ جائبہ ہراڑے اختہ اس کہ چلّو ہچ اودے نظر بتو۔

چلّو وار دما تا تو ناز بی بی نا ماسہ آن انا کہ او بسکہ کہ بلکہ تا تو کنے پائبہ" چلو ہندن ارا کن انپس تینا بچے دیس" و لے تا تو ناز بی بی خلقی آ زالبول آ تون ہندن مجلس او چلم کشنگ ٹی آختہ ئس

کہ چلو نا خیال ہم بتوتہ۔

مہمانک بش مسر تینا مٹھائی تے ارفیراو پیش تمار ولدا چلو بس پیالہ، گلاس کوپ او ترماساتے پچ کرے درے تاتو ناز بی بی نا ماسا تخا۔ تاتو ناز بی بی کاریمتے ٹی ہنداخہ اختہ ئس کہ پچ چلو نا کنڈا ہرتو۔ چلو صلہ سے نا انتظارٹی ہروک اس کہ شام نا اذان مس۔ او چلو چکو چکو گام ارفسا خالی دوارا کن سر بلک او کسری ارامسہ وار چک خلک کہ تاتو کنے توار کرو ولے خیرے توار کروک کس الو۔ کوئی تے آن اندر مننگ تون چلو نا خنتے آن ٹوینکاک یلہ مسرا او لنا کلکاک تاپالنگ ئے شروع کریر۔ چلو ہوغنگ خواتو کہ ولے دا ٹوینکاتے تو ننگ ہم اوناوس ٹی الو ہرافتے ٹی مٹھائی کننگ نا ارمانک اسر۔ ہرافتے ٹی بھلو انتظار ئس اوار اس۔ ٹوینکاک دھنگ اسر کہ چلو نا نظر شلک آ تماتو زوزور بش مس او خنتے تینا صفا کرے او سر ہلک۔ شلک جتنگ تون ہریفے" الہ ہرے کریس۔ لمہ ہبے دے انتظار ے نے کن۔ الہ کنا مٹھائی؟"

چلو نا اُست خوائس کہ بورہ ئس خلیو او شلک ئے پاو مٹھائی ملتو ولے اُستے بھلن گٹ ئے سخت، لبجہ ئے دلیرآ بندغاتے آن بار کرسا پارے" نا مٹھائی، نا مٹھائی ئے ہم ای کنگٹ بھازبیگن اُسٹ"۔

شلک نا اُست خوش مس کہ چکا ایلم آخر مٹھائی کنگ۔ اُست نا تا مراد پورو مس او بخشندہ کرسا چلو ے چیڑیفنگ کن پارے' مزہ بھڈ! کنا بشخے ہم کنگس"۔

چلو ئے اولیکو وار زندٹ مزہ بھڈ نا جنگ خراب لگو او ہڑتوماک چپ چپ اُراکن سر بلکر۔ اُراغا سر مننگ آن گڈ لمہ تا پڑزونکے تالان کرے او ہڑتو ماتے توار کرے۔" بوارغ کنبو" چلو سانگ نا کاریمتے ٹی داخہ مشغول مسس کہ صحب نا ئے بچڑا کتوسس۔ بیگنی آن بھڈ تہ خل کریکہ۔ او پڑزونک کن گیگی کرے تینے کہ شلک نا توار بس" لمہ دا پو کنا مٹھائی نا بشخے ہم کنگنے۔ او داسا ارغ اراکہ کنوئے"۔

مشھائی تا پن آن چلّو نا خنک ولدا خرینکی مسراو کرا کرار توار کرے" ہولمہ۔ ای ارا بھلو بھلو مشھائی کنتنگ داسا چٹ سیراٹ کنا اُست بفک ای کاوہ خاچوہ دم دریںگانٹ۔ ہنداڑ تو توار تا چٹ سلیس او سیدھا رلی ئی پتریتگہ او ٹوینگا تا برفنگ ولدا تا مس۔ ٹوینگاک خننے آن ڈک ڈک آ تمارہ او اُست ئی امید آ تا پنگ نا توار بسکہ۔ جوان ہرے اسکان ٹوینگاک شوللنگسا کریرا او اُست تا کبین مرسا کرے او آخر ہندا حالت اٹ تمنگان اتا۔

صحب تون لمہ تہ بش مس او چلّو ئے بش کننگ کن توار کرے تو چلّو ورندی تتو۔ لمہ تہ رلی ئے ارفے تو خنا کہ چلّو نا گڑدانگا مونگا ٹوینگاک بارسنو او کلکاک تا ہندن خنگرو کہ پھر آن گند ڈغارے دیر نا نشان سلہ۔ لمہ فریاد کرسا چلّو ئے ٹوہاوے چلّو نا دم تو بال کریس او امر لمہ ئے جواب اتوس۔ لمہ چلّو نا سرجہ غا ہوغنگ اس کہ شلک اُرائی پتریتگہ او دوئی تا ارا مشھائی اسر اوکرار و ہوغوکو لبجہ سے ئی لمہ ئے پارے" طاہر چلّو نا مشھائی نا بنجے تس"۔

چورک

ڈاکٹر لیاقت سنّیؔ

اُسل پنپک نا دا شار کرّے
تفینے کاٹم آ دستار ، کرّے

نی خن دِیرے گڑا لترتے کشہ
شغان آتے خلے ، کردار کرّے

کنا دنیا

غمخوار حیات

ای اودے بھاز زاری منت کریٹ کہ کنا دنیائی بہ......اوسوج کرے کہ دنیا کل است ءِ نا دا امرءُ جتاؤ دنیا سے......؟

ای پاریٹ کنا دنیائی جنگ اف، خون وپھسات اف......۔

فرقہ پرستی، زبان پرستی (لسانی منافرت) فرقہ واریت وتخریب کاری اف......

کنا دنیائی استسار استحصال اف ...... کنا دنیائی مذہبی جنونیت اف قوم آتا بنیات آ انتہا پسندی اف......

کنا دنیائی ظلم اف کہ مظلوم نا حق آتے گنے ......

اُو ...... کنا دنیائی ظلم اف انصاف ارے ...... کنا دنیائی دروغ اف گواچی نا روشنائی ءِ ......کنا دنیائی انا پرستی اف، پن شہرت نمود ونمائش کن جنگ وزیچک ارنگ ناشری اف......

کنا دنیا بندغ نا شر پسندی آن درتر چر اف بلکن کنا دنیائی اُس وآشتی نا باغ وگلشنک آباد، کس ءِ کس آن خلیس اف ......داخاطران کہ کنا دنیائی کس منافقت کپک۔

کنا دنیائی ظاہر پرستی اف بلکن باطن پرستی ءِ۔......کنا دنیائی پن، قبیلہ، میری، سرداری آخا بلکن کرد وکرد ار نا بادشاہی ءِ......کنا دنیائی بیرہ انسانیت وآفاقیت نا عقیدہ ءِ۔

داکل ءِ بتنگ آن پداو پارے نا دنیا تو جوان ءِ ......ای نا دنیائی بتنگ کپرہ کنا گڑاس مجبوری ءُ......ای اونا مجبوری ءِ پُہہ مسٹ......

او...... ’’اوداسکان تینا ذات آن پوشن متنگ کتویس‘‘

زوالی

عبدلرازق ابابکی

''داسکرات نا نشانیک ءُ اسٹ اس کوک کرے۔ کنے باور بتو، وکنے باور بجنگ ہم کتوک۔ انتئے کہ ای تیٹ خواہندار اُلوٹہ کہ کنے باور برے۔ کنا است ہچ خواتوکہ کہ او کنے آن جتا مرے۔ ولے ہراگڑا ءِ مروئی ءِ او مریک۔ دادے ہم مروئی ئس۔ اُست منا کہ، ای منتوٹہ۔ کنا منتگ، منپتنگ آن ایہن ہم ہچ اس متوکہ۔ ''مرک برحق ءِ'' نا لوز آک بے توار آن خف تیٹ پتارہ۔ ولے ای تسٹ کہ اسُل باور کتوٹہ۔ انتئے؟ داسوج انا ورندی ءِ ای داسکان تیٹ ہم تتنگ کتنٹ۔ اوڑتون کنا است انا ہچ ءُ خوکی اس اُلو۔ انتئے کہ ای تینے چاوہ۔ ای اوڑکن تینے اسُل زند آن بجٹوٹ۔ اونا وڑ داٹ اوار متوٹ۔ خوشی اوغمتویس کہ ای اونا خوشی تون گون مرونٹ۔ ای خوش تسٹ۔ گل وبال ءُ زنداس تدیفید وتدیفنگ اُٹ۔ ای انتئے ڈن اُٹ؟ داسوج انا ورندی ءِ ہم ای تتنگ خواپرہ۔ دانا ورندی ءِ کل چارہ، ہر بندغ کن تون اوار اوار تینے ہم جوان چاہک۔ او ہم تینے چاہک۔ گڑا سوج دادے کہ......او......اوا انتئے ڈن ءِ؟ یا ڈن پاکہ انتئے ڈن ئس؟ اسُل عجب ئس۔ اوڑا حیران مروک آک کم تسر۔ انتئے کہ حیران تو ہموڑا مریرہ ہرا ''کمال'' اس کے۔ داتو ہچ ءُ کمال اسے نا خولجہ اُلو۔ نئے بروت تاب تسکہ۔ نئے بجلو بیت کریکہ۔ بجلو بیت تو کریکہ، ولے کس ءِ او بھلن لکتوسہ۔ نئے کس اتون جنگ لگاکہ۔ نئے خیرتا کسرات اڑاندمسکہ۔ جائی عجب ئس۔ چین معف کنے تو حیران کریکہ۔ ای اودے چکی آن خنانٹ۔ ہر اِرامسہ سال آن پد او بدل مسکہ۔ بالاداٹ ہم، بیت آتیٹ ہم، مجلس اٹ ہم، وکل آن اہم داکہ فکرات ہم۔ بھاز آک دابدلی تے بے تربڑی پاریرہ۔ بھاز آک سوگوی۔ ولے اسٹ اس پارے کہ داردوم اسے۔ گڑا ان پانگ کینہ کہ اونا ردوم برجائس۔ ودا ءُ دوم ناگمل بھاز تر ندئس۔ ہندا بیت تو حیرانی نا ءِ۔ کہ ڈن انگا ردوم ءِ ہم زوال اس بجنگ کیک۔ ڈن انگاک ہم وخت اس ایسرآ سر مریرہ۔ زوالی تو بے جرت، بے کمار و

بے پام ءِ بریک۔ تو فکر و پام آن پُر انگا امر زوالی نا کیرغ آن بجگ کیک؟ اودنا بابت ہیت کننگ ہم اسہ فکراس تالان کریکہ۔ جوان منہ وخت مُست اسکان 'ای' ؤ 'او' بھاز مُر ہنانہ۔ تانکہ تنیا مرین، الیو فک آسراتی و آسودہی کن، ذہنی فریشانی تیان خلاسی کن، و زرس دنیا غان کشلنگ کن 'تنیا تنیا' مننگ خوارہ۔ ولے نن 'تنیا' مننگ خواہسنہ۔ دا تنیائی تاہ اَلو جفت ئس۔ ولے ئسن تو تنیا۔ تینا دڑد آتون اواراست انا ہر ہیت ءِ تین پہ تین آپر آنبار شلانہ۔ نن تین پہ تین تا رازدان ئسن۔ ہر ہموغم و خوشی ہرادے نن چین کس ءِ پانگ کتونہ۔ او بھاز کڑمب ئس، ولے دا کڑمی تہار انگا ذون انا کڑمی تیانبار اَلو۔ بلکن کسر کروک، گروشنگ تروک ءُ کڑمی اس ئس۔ بھاز کڑمب، اسُل بھاز کڑمب۔ ای داتلاّ ءِ ہچ گہس ختویسٹ۔ داخس عوکی تیان پد ہم ای دا انتہا تا بابت معلودار مننگ کتویسٹ۔ بھاز آک بے بدل مریرہ، بے مٹ مریرہ، ولے او بے سیاگ اس ئس۔ ہرا تین تون ہم ہیت کتوکہ۔ تنے سیبو تننگ کن او چین بھاز کسر پٹاسس۔ آسراتی تے کن تے ای نَسٹ۔ وکنا آسراتی تے کن او ئس۔ دا ہم سماف کہ ننے آن دیر زیات آسراتی دوئی کننگ کرے، ولے ہڑ دوسر تین پہ تین گنڈوک ئسن۔ کل اودنا کانُم آہچ ئسر، گار پراد آک برجاہ ئسر۔ ولے کنے ہوغنگ بلتو کہ، ای انتے کل آن چپ سوچاٹہ؟ داسکان سماتمو۔ "داسکرات نا نشانیک ءُ؟" کون آلوز دبستر آک کنے ہبکہ کننگ کن تنج اس ئسر۔ ای دا بھلا مچی ئی چست مروک آکیمی توار تیان ہندا توار ءِ انتے گیرام کتوٹ۔ کس پائے کنا خفک کڑ مسوسر، کس پائے ای خن تیان کور مسوٹ، کس پائے ای ینہ و بند مسوسٹ۔ کنے ہچ بجو کہ کنے انت مسنے۔ بلکن ای بجغنگ ناگیک ہم کتوٹہ۔ ای دا مچی آن بے پام، گارز و پراد آتیان اسُل بھاز مُر ہندا چرت آتیٹی اختہ نَسٹ کہ انا گت او کنے آپیڑ بٹے، کنا دوئی بلنگ اٹ سرسہب مس، و دتان تے کنا نت انا چچکورات سخت کرے۔ ای ہبکہ مُسٹ۔ اسُل حیران، مست انا کل حیرانی تیان زیات حیران۔ کنا کل گما تمک غلط مسوسر، کنا اومیت آک کشکا سر۔ داسہ ای حیران نَسٹ کہ ای ہمو اُٹ ہرا دا حالیت آتیا ہچ گہس باور کننگ خواتوٹہ، ای ہم دانا گواچی مسٹ۔ ای اوڑا سکوت اٹ ہُراٹہ، او کنے آ۔ ونن ہڑتوم آتیا مچی ئی ہچ مروک آک۔ ولے ننے آن بیرہ اسٹ اس اوفتا نیام اٹ ئس۔ سماف کہ اوا ای نَسٹ یا او؟

غزل

اسحاق سوز

شپوکے زیورا تیٹ ۔ حتام او تخانے
بشخانے زیبدار ہ ' رنگس تینا گدانے

زانانہ پچ تخوکے دوٹی تہ دسک، سیلہ
اونا کشیدہ تا وڑ ہر گودی ءِ وڑانے

ہر چارمہ گنڈ اونا پھلاکو گواڑخاکو
پھلاتا نیام ٹی ۔ او ڈن خلکونے گدانے

ورنائی ءِ وہی ءِ ایکان بے خودی ءِ
کانک او لڈسا ذہن زیبائی اٹ روانے

دوتہ ارے پریوان بے موٹی اوٹی اٹک
ہُر کیک پال آن ایتک ہرکس تا او رزانے

میل تے ملک تفِک او بۓ اوفا موتا شانِک
لیکو خلیک تینا او نازبفک گدانے

ہیت کیک ٹلٹو او پیشانی تہ ملوکے
تیک او ساڑ کتے مہرآتا کیک ترانے

کاریم تیان اُراتا وخس کہ مس او فارغ
کانک او پاٹ بنگ کن خاہوتے خوش تخانے

او شانی ہ ' غزل اس پاریٹ سوز اینو
او شانی ءِ کنا ہم دا شاعری وڑانے

غزل

جبار یارؔ

ہمو کہ کنا ئس او جانان ہرادے
واہ اُستا کنا بس او جانان ہرادے

تینا اُستنا ٹپ ءِ تینٹ خنتوہ
تسلی کنے تس او جانان ہرادے

گدرٹ تینا خنتے کنا یاریفے کہ
کنے مخفوک ئس او جانان ہرادے

تینا اُستنا حال پاروٹ دیرے
اریٹ اینو بے وس او جانان ہرادے

ہمو تا کہ رندٹ اریٹ در پدر ای
ای پٹاٹ اخس او جانان ہرادے

خنان پین گدریکو اونا مٹّٹ
گدرینگا عمرس او جانان ہرادے

ہمو کنٹو مخاکہ نازو ادائٹ
کنے پاپک ہچکس او جانان ہرادے

غزل

عبدالرزاق صابر

دے ونن تولوک تنیا یات نے اکثر کریٹ
زندگی نا دے تے تینا نیکن ای دیگر کریٹ

ہجہ در پٹاٹ ای نے کوچہ و دامان ٹی
نے سا اف نے کن ای دادھرتی ئے نر نر کریٹ

نے بفک باور کنے آ نے امر ایتو یقین
نیکن تینا آسراتا زندے ای خاخر کریٹ

انت کن کاٹم نا تینا سوغندے ٹی ہرفیسہ
انت کہ ٹی پارلیس نا ہر بیت آ ای باور کریٹ

پٹیرزوافٹ نے آ لاڈی باسن انگا دے ئے ای
آسان آ خاطران نا تینے ای جبر کریٹ

غزل

عبدالقیوم بیدآر

نئے چشمہ چکل نئے جو روان ءِ
نئے مال و مڈی نئے کاروان ءِ

نئے مائل اٹ زیبل ئس خلکیک
کنا دا خُل ئے بُرک تڑان ءِ

ای وختان سکیوہ دیر ئسے کن
او چنک ئسے کن ترو شغان ءِ

او خواجہ نہر آ تا خرسی تا
کنا دا کاریم ہم دڑان ءِ

ای دیرے ٹوہیو مرو دیر بیدآر
دا رہزن آن دیر امان خنان ءِ

غزل

عارف ضیاء

ای سر شام نا در آ ٹُولوک
ہجر ٹی نا ای خاخر آ ٹُولوک

ڈُن کہ شہر اٹ زمین جم کس برے
ای دڑنگوک آ بُدر آ تولوک

وصل نا ڈُو برے دوست کنے
ای کہ زیبا نا باوڑ آ تولوک

نا محبت نا ڈُو برے خیرات
نا محبت نا لنگڑ آ تولوک

مریو ہر وخت نے آن خڑک صنم
تینا مہرڷ نا ای گور آ تولوک

غزل

عالم عجیب

تخوکے خن تیث جمال اونا
ہراڑے کان اف مثال اونا

دا نیمروچ آ سحر نا گوش ءِ
وطن پُھدین انگا شال اونا

مصیبتا نا کینا پاس اث
بریک اکثر خیال اونا

ہرا خناٹ ہرفن رقیب آن
نئے آن بندے حوال اونا

ہرانگی کانک برینہواپس
عجیب ہر کنڈا جال اونا

غزل

ڈاکٹر منیر رئیسانی

بتم نا موسم ءِ بے واک بے تخ
ارے دامان ٹی شم شاک بے تخ

گسے نا اُست ٹی غم نہ کچاری
گسے نا خن تیٹی یاتاک بے تخ

عجب دا بے قراری نا تبو ءِ
اریرک شارتا شاراک بے تخ

نتا لفظاک موبنجائی نا گواچی
نتا صد گمک نا شیئراک بے تخ

ہراکہ کل نا تخ تے دریس اُس
ارے اینو ہبے چالاک بے تخ

غزل

نورخان نواب محمد حسنی

ہیت د گپ و، تران آن پیشن
زیبا اُس نی گمان آن پیشن

برکہ تینگن پٹن سنگت
دُنیا اس دا جہان آن پیشن

سلیپک ہچ اختیارس اوڑا
تیرس مس کمان آن پیشن

جور مفک تاریخ نا مُڈی
ہیتس مس زبان آن پیشن

واسہ نور، نوابی کپہ
افیس نی امتحان آن پیشن

غزل

ڈاکٹر لیاقت سنی

نا ہیت آتا میادے چار دے تا
عمل ئی تضادے چار دے تا
شعور اس دشنی اس سجفک تو
پراخ ایتک بُنادے چار دے تا
بدر متک کہ داڑے وخت لکپ
یلہ الے نپادے چار دے تا
بجا دِتا گنیسہ دور کیسہ
کنا بھاتی شپادے چار دے تا
اَسل ایسر مفسہ دیک اونا
ننا مُسر اِرادے چار دے تا
امیر و معتبر پدام او اینو
بنے تا ، پا نگادے چار دے تا
کرے شار اٹ پدا ، توفان بش کس
تفوکے دا ملادے چار دے تا
امر خوشی تا ہیت اس کس سنی کے
غریب اس بے مرادے چار دے تا

غزل

حمید عزیز آبادی

دڑد اسے تون ہمسفر ہکل توار ءِ زندگی
بمب و بارُود ءِ گر ہکل توار ءِ زندگی

جوزہ غاک و' باسُن آ ، راہی رواں لاڈے لڈے
حوصلہ سینہ جغر ہکل توار ءِ زندگی

چیر نہ طوفان ءِ تن ہُورہ گروک آتون اوار
خاخر آن کینہ کسر ہکل توار ءِ زندگی

لوڑ ءِ دزءِ گوئکو ءِ ،دپچر ءِ جنگ و بڑ ءِ
زندگانی نا سفر ہکل توار ءِ زندگی

جہد برجا ، جہد برجا ، دا صدا ءِ اُست. انا
پاکنے بتپر امر ، ہکل توار ءِ زندگی

ايسي آزرگی

آزرگی

فارسی

زیبونی آزرگی ده شانی خونده گون خو

اینسانا ده بنلي ازی زیمی از غندنر ونختا موشه کی زیندنگی جنمی تہر کیده امده. قند تہر شودونی ونخت قنتی اینسانا ده گیرد گوشي خو آر خبل ره کی مینگیرنه، ده باري شی ده چبگ موفتنه. قنره قنره تنبتوش مونه کی تنمام خبلا ره ده باري اسل و اقیقند شی بوفامنه.

اینسانای گبنه گی از سایی کی ده باري ازی دونیا و گیرد گوشي خو کنم ترنگ موفامید، امزو وا فنقند ده دونیای انکنل و گومز گوم بود. لاکین قند تہر شودونی ونخت قنتی اینسانا کی اوش اوشدنم شی غندنر تنر کار کیده رافت فامیدگی شی ده باري آر خبل کنلز شود و ازوختنه از دونیای گومز بور شوده اوشرزون خو سون دنووری ایلم و ساینس بورد.

ده ای سنری روز تزره ده او جای رنسیده کی انتکنل و گومز جای جنگي خو از دیست دیده. ده دونیای آلینه تزرا کی گوفتنه موشه، باید کی بنلدي شی دنلیل و سوبود ام پیدا شونه. ده دونیای نزکی تزرای بي دنلیل ره کنس ده ننزنر خو ننمبره.

ده دزرزنی دور دیرازی تاریخ اینسانا ده باري زیبز ام تزرای خو ره گوفتنه امده و ده ای باره رنقنم رنقنم ننقلا ره دنستز کیده. منردوم ده باري زیبز کی از ننزنری ایلمی و ساینسی خنبنر دیره نبود، ده ای باره آر رنقنم تزره ره بنوار موکند. لاکین غہدی کی سوراغ سورچی گنرایی زیبز ده باري شی از ننزنری ایلمی و ساینسی سوراغ سورچی کیدو ره شورز مونه، ازوختنه ده ای باره تزرای ایلمی ده مبنه منبه. ده دونیای غنرب تزرای انکنلی و گومز نزرزن شی تہر شوده. لاکین ده مبنکنلی از مز منردوم تزرای نکنلی تا تبس ره خوب غندنر بال شبو موشه. ده مینکنلی منردوم ز مز ناخاندا ره ببلی ینگ دنوور. آدنمزنی کی تاسیل کیده ینه و خزدزن خو ره اقلی آلنم میگره، وا ام تا تبس ره ده باري زیبز امو

گپنـۀ تـۆرا رۀ تـۆبیلچی مونـۀ و دۀ بنلـی شـی ینقـین دیـرۀ کـی دۀ ای سنری روز غبر از گومـۆ دیگـۀ ابد خبل نییـۀ. سنواد تـو وای از مـۆ او خـوی بـوی رۀ بـال کیدۀ کـی دۀ بـاري ینگـۆ خبل بوفامـۀ یـا ننفامـۀ، دۀ بـاري شـی بازمـانی اتمـنن مونـۀ. امـی رنقـنم دۀ بـاري زیبـو ام أر کـنس پـیش خـو تـۆرۀ موگـۀ. سـواد تـو وای از مـۆ کـی از ایلمـی زیبـو شیناسـی ابد خنبنر دیـرۀ نییۀ،قند ینقینـی پوختـۀ دۀ بـاري زیبـو بازمـانی مونۀ.

سـواد تـو وای از مـۆ کـی دۀ زیبـونی فارسـی تاسـیل کیـدۀ، فنقنـد امـی زیبـو رۀ زیبـو موگیـۀ و دۀ بـاري آزرگـی ابد چیـگ نبـزدۀ و ای رۀ زیبـو دۀ اوگنـل ننمپـرۀ. تـۆرۀ دۀ امینجـی تـامۆ ننموشـۀ بنلکـی دۀ جـایی کـی بنلدي بـال بورشنوی زیبونی آزرگـی دیسـت دۀ کـار شـونۀ، بنلدي کنم زیدۆن شی از قنستی دیل تنبتۆش مونۀ.

اگـۀ مـۆ از اوش اوشـدنم خـو کـار گیریفتـۀ دۀ بـاري زیبونـا اوگنـل تۆگنـل کننی،مینگنرنـی کـی دۀ دۆرونـی دو قنـرن زیبـو شیناسـای غنربـی منغـزای اولـوس خـو رۀ واز کیـدۀ. وا رۀ خـوب سـنر شـی دنرنـگ دیلچـی کیـدۀ کـی زیبـو چیـز خیـل اسـتۀ و دۀ زینـدنگی جمـی ینـگ اولـوس چیـز کیـردۀ رۀ دیـرۀ. ینـگ قـوم اگـۀ میتیلبـۀ کـی نـام و نیشـۆن شـی دۀ بنلـی ازی زیمـی بومنـۀ، کیننـۀ تنـرین زیمـواری شـی امـی یـۀ کـی بنلدي بنقـای زیبـون خـو تنکـو کینـۀ و بلـدي زینـدۀ نیگـا کیـدۆن شـی از سوسـتی کـار ننگـرۀ. اگـۀ زیبـونی ینـگ قـوم از دیسـت شـی بـور شـونۀ، او چیـز خـو رۀ از دیسـت میدیـۀ کـی بنلـدي دۀ ووجـود اووردۆن شـی پیشـناگون شـی ازارا سـال خـورۀ دۀ خنـرج دیـدۀ. از پیشـناگو کیننـۀ تنـرین دودگـی زیبـو اسـتۀ کـی بنلـدي ووروغـی نـو شـی مننـدۀ. اگـۀ مـۆ زیبو رۀ ابد دۀ غنم شـی ننشـونی مانـای شـی ای یـۀ کـی مـۆ دۀ فایـدۀ و نوقسـان خـو ابد پی ننمـوفتی یـا آر خبل کـی دۀ زینـدنگی جنمـی از مـۆ بی تـو یـۀ، مـۆ او رۀ نیمـی جـو ام دۀ اوگنـل ننمپـری. یـانی مۆ از زینـدنگی جنمـی خـو گیریفتـۀ تـا تنمـام خبل خـو رۀ امـوتنر مولمود اتکنل مونی.

از چننـدیو سـال موشـۀ کـی کبلاغـی آزرگـی ای تـورۀ رۀ دۀ مبنـۀ اووردۀ کـی دۀ دۆرونـی تـاریخی چـنن سـند سـالي أزرۀ از خـاتیری کـی تـای مـوفتی دیگـرو بـودۀ امـزو از پیشـرنفت و بـال بـور شـو

اوقـنس دور مومنـۀ کـی زینـدنگی جنمـی شـی بنلـدي ازی بـاقی مومنـۀ کی فنقند بوخرۀ و ننمرۀ.

دۀ ای دۆرزونـی تـاریخ دۀ ینگـو مبنـي از اریسـتۆ ینگـو شـاری کیننـۀ جـنۆر ننموشـۀ کـی دۀ اونجـی اولوسـی آزرۀ ینـگ قنـد دیگـي خـو یـنگجي مننـدۀ از خـوردو و ننمـوردو بـال تنـر فیکـر کیـدۀ دۀ بـاري زینـدنگی جنمـی، رنسـم قنـد زیبـۆن خـو ام چیـگ میزند،بنلـدي کبـی آزرگـی دیسـت دۀ کـار موشـود یـا پیشـناگونی آزرۀ وورروغـی آیینـدي خـو سـنر شـی دنرنـگ دیلجـی موکنـد کـی مـۆ دۀ ایسابی ینـگ قـۆم از خـو جـودا تـاریخ، رسـم و زیبـو ام دیـري و بنلـدي زینـدۀ نیگـا کیـدۆن شی بایند کی تنکو ام کنتی.

سـیالۆنی آزرۀ ای قـۆم رۀ اوقـنس دۀ بنـل سـنر شـی تنـب کیـدۀ امـدۀ کـی آر خبـل خـو رۀ ببخـی پورموشـت کیـدۀ. یـالی ایـد دۀ وایـن شـی ننمیرسـۀ کـی پیشـناگون شـی دۀ چـار دنـووری دونیـا شـیجیر بـال دیسـت بـود.آزرۀ از خـود خـو تـاریخی وازي و روشـو و رنسـم و زیبـو دیـرۀ دۀ دۆرزونـی آلـی بنـد مبنکنلـی اولوسـی آزرۀ فنقنـد امـی تـۆرا بـال شـبۆ موشـود کـی " آزره نیمـی روز بادشـایی کیـدۀ سـنگ رۀ چنبکـی نـال کنـد" یـا ای کـی آزرۀ دۀ رنقنمـی نـام خـو ونـری دۀ ازار را رنیـی یـۀ و گـایی ام ینـگ شـودۀ ننمیتنـۀ. مـا خـود مـۀ ای تـۆرا رۀ از آدنمـۆنی سـال کیدای آزرۀ غندنر شینیدۆم.

تـاریخ ای تـۆرۀ رۀ روشـو مونـۀ کـی پیشـناگونی قـۆمی آزرۀ از بـال دیسـت شـودنونی آریـایی یـا پـاس دۀ مونتیقـۀ، تـای مـوفتی زیبـۆنی فارسـا شـودد لاکـین دۀ دۆرزونـی اوکومنـدی غنزننـوی یـا غنـدنر نیرنـگ سـون زیبـۆنی فارسـا روی اووردد. و بنلـدي بـال بورشـنوی زی شـاو و روز خـو ینـگ موکنـد. ازو پـاس از دۆرزونـی اوکومنتـای سنلجوقی یـا گیریفتـۀ تـا دۆرزونـی اوکومنـدی سـنفنوی یـا زیبـۆنی ـارسـی غنـدنر تـر دۀ مبنکنلـی قـۆمی آزرۀ ریشـۀ دنونتـد. سـنفنوی یـا نلـدي تنبلیغـی منززبـی شـیۀ قیزیلباشـا رۀ دۀ شـاری ابـراد، قنندار و ـابول جـای دۀ جـای کنـد. قیزیلباشـا از خـاتیری کـی خانـدۆ قنـد نیمیشـتۀ ـیدۆ رۀ یـاد دنشـت، امـزو غبـر از تنبلیغـی منززبـی شـیۀ، کـارایی یـدارایی اوکـومنتی ام تـاوولی از وا شـودد. از دۆرزونـی سـنفنوی پـاس ۀ دۆرزونـی نـادیر شـایی اوشـار ام فارسـی زیبـۆنی منززبـی و ـکومنتی بـود. تـا انـدازۀ رۀ کـی تـا ایمروزنـي روز رۀ ام دۀ سـنر ازو

کې اوغونۏ دۀ سنری کار بودۀ فارسی دۀ اوغانیستونی آلینۀ جای جنگي خو رۀ از دیست ندیدۀ. از ارنبی کې تبر شونی، از خاتیری کې فارسی دویومنۀ زیبونی مزربی دۀ اوگنل مبماد امزو دۀ اوغانیستۏ ای زیبو تا تبس رۀ اوقنس ماکنم دۀ دیلی اولوس جای دیرۀ کې دۀ دورزونی دو قنرن دۀ سنر ازو کې اوکومنتا از اوغونۏ بودۀ لاکین زیبونی سنرکاری و دنفتنری تا تیس رۀ ام فارسی منندۀ.

از دیگۀ دنوور از دورزونی اوکومندی زاییر شا گیریفتۀ تا تبس رۀ دۀ اوغانیستۏ زیبونی تالیم و منتتنب فارسی یۀ. دۀ ای آل و روز وورروغی ننوی آزرۀ فنقند توره از فارسی موگۀ و کنس نییۀ کې سون دنووری زیبونی آزرگی ام اوشرو کینۀ. امزو زیبونی آزرگی دۀ جای جنگي اسلی خو زنبیتۀ کنم نو شودۀ رنیی یۀ و کنس پنرداخت شی نننۀ.

***

دۀ تنریکی بنندی خانۀ

پاسی شاو دۀ مبنی بنندی خانۀ دۀ أر دنوور شی تنریگی تنریگ بود. بنندی یا آر کودنم شی دۀ آل روزی خۏد خو گیریفتار بود. دۀ اونجی کنس دۀ غنمی کنس ننبود. کننتي ازی کی بوز دۀ پای خو گوسپۏ دۀ پای خو اوزو بنشۀ. دۀ مبنکئلی بنندی یا باتور ام بنندی بود کی ینگ لوخت دۀ باري زیندنگی خو چپگ میزند و خاو شی نمبماداو قوچاغی از کوینۀ پاکیستان رنقتۀ جان خو دۀ اینذونبشیا رنسیندند. باتور از ینگ دنوور اېد خنبنر دیرۀ ننبود کی دۀ کودنم آل و روز گیریفتار موشۀ. قند خۏد خو انگوروم موکند کی از بنندی خانۀ آزاد شونۀ، گبنۀ روزا اللی دۀ آوای آزادی بورز از دیل خو دۀ چار دنوور بیگیردۀ چیقنس منزۀ میدیۀ. از دیگۀ دنوور خنرچی کی قند خو اووردند او ام تامۏ شودند. اېرو مننددند کی چیز کار کینۀ، سون از کی روی دۀ کیدۀ تۏرای دیل خو قند شی بوگۀ.

دۀ ای منجنل رنقنم رقنم تۏرا دۀ دیل شی میماد. بیسنم دۀ دیل خو موگوفت شایند دۀ دونیا ینگو کیننۀ گونا کیدۀ کی دۀ ای آل روز گیریفتار شودۀ. خۏد خو منلامند کیدۀ موگوفت کی شایند ای تنمام سنرگنردانی یا کیفاري گونا آی شی بنشۀ. بیسنم تۏتیش کیدۀ چپگ میزند کی دۀ زیندنگی جو اوقنس گونا ننکدۀ کی ای قندنر کیفاري کیننۀ رۀ آدا کینۀ.

باتور روی خو سون آسمۏ کیدۀ دیست دۀ دووا شودۀ گوفت خودا یا! تو کنریم و مېرنبو یی، تو از تۏرای دیلی پنگ جنبنر دیرۀ یی، تو از شارنگ کیدۀ ام نیزدیگ تنری. بنلي از منۀ بند روز مېرنبو شو. ما رۀ دۀ منخسند و موراد منۀ بیرسیننو. ما تا کی زیندۀ بنشوم بنندنگی تو رۀ از دیل و جان مونوم. خودا یا! اگۀ تو قند از منۀ کومنگ کندی و ما از بنندی آزاد شودۀ دۀ آسنتربلیا رنسیدوم، خوب از دیل ننزر مونوم. ینگ افتا روزۀ خانی میگروم.

غېر ازی خانـدۈنی دووایـی تونسسـول رۀ ام دۀ گنـردۈن خـو میگروم.

بـاتور زنبیتـۀ چیـگ میزنـد کـی آلـی خـانی مـۀ از مـۀ آوالِ ننـدرۀ، شـایند وا ننـزر منـزر کیـدۀ بنشـۀ، روزۀ گېریفتـۀ بنشـۀ و بنلدي ووختـی خۈشـی و آزاد شـودۈن مـۀ دووا سـننا کیـدۀ بنشـۀ. لاکـین دۀ سـنر ازو بنچـی مـا از بننـدی خانـۀ آزاد ننموشـوم و ای قنـدر جینجـال و بنـد بنختی رۀ دۀ سنر خو تېر مونوم.

بیسـنم دۀ چېـگ مۈفتـۀ کـی ازو غېـد کـی خۈنـدي اوش اوشـدنم شـودۀ، دۀ ماجیدا و ایمـام بـارا رنفتـۀ و مولّلایـۈ رۀ دۀ چیمـی سـنر خـو اوش کیـدۀ کـی از خوتبـای نیمـازای جـنم پـاس پیشـی خـودا اوزر و نییـاز موکنـد منـردوم ام ینـگ قنتیگـی ایـلای آمـین موگوفـت. ای کـاری روزانـي اولـوس بـود لاکـین زینـدگی شـی آلـیش ننشـودۀ کـی ننشـودۀ. لا اولـوس روز تـۀ روز رۀ تـا دۀ کیـدۀ رنفتـۀ و غنریبـی و دیسـت تننگـی رۀ غنـدنر تیرنـگ کولیـدۀ مونـۀ. بـاتور دۀ دیـل خـو موگوفـت کـی اولـوس خـودۈن شـی تنکـۈ ننۀ کـی آل روز خـو رۀ روسـت کینـۀ یـا بنلدي آیینـدي خـوب خـو دیسـت دۀ کـار شـونۀ، بنلکـی از رایـی قوچاقی دودتـا کیـدۈ دۀ مولگـایی غنربـی رۀ بنلـدي خـو رای نیجـاد اننکنـل مونۀ.

بـاتور زنبیتـۀ چېـگ میزنـد و ینـگ کي خـۈد خـو جنـب دنـد. اوش اوشـدنم خـو دۀ جـای اوورد، تـۈخ کنـد کـی سـنری دیـل شـی تېـز تېـز مۈپرۀ. بېووردۀ کیدۀ دیسـت خـو دۀ سـنری دیـل خـو گېریفت تـۈخ کنـد کـی دیـل شـی گـوذوب گـوذوب مونـۀ. او تنکـۈ کنـد کـی خـۈد خـو دیـل بیدیـۀ. قنـد خـۈد خـو گوفـت: ای روزا رۀ کـی خـودا دۀ سـنر مـۀ اووردۀ باینـد کـی بیکشـوم دیگـۀ. غېر ازی دیگـۀ چـارۀ ام ننـدوروم. اگـۀ ایمنند خـو از دیسـت بیـدوم، فنقنـد خـۈد خـو نوقسـان میرسـننوم دیگـۀ ینگـۈ چیـز دۀ دیسـت ننمنیـۀ. بـاتور کـی خـوب اوش شـی دۀ جـای امـاد،ای دنـوور او دوور خـو تـۈخ کنـد غېر از تنریکـی دیگـۀ اېد خېل رۀ اوش ننکند کـی قند شـی آلـی دیـل و آوالـی دیـل کننـۀ تـاکی کۈننـوی دیلْ شـی کنم تیرنـگ شـونۀ. او از منغـزی دیـل خـو اوف کنشـیدۀ سـنر خـو شـۈر دنـد... دۀ ای منجنـل کـی اېد کنس ام از آل چـی خنبنـر دیـرۀ ننشـود، قنـد خۈد خـو گوفـت: پیشـناگۈ راس گوفتـۀ کـی "خـۈد کیدۀ رۀ نـۀ دنـردۀ نـۀ دنرمـۈ". ای روزا کـی دۀ سـنر مـۀ امـدۀ از دیسـتی خـۈد مـۀ یـۀ،از اېد

کنسی دیگہ گیلہ نیہ. یالی ای روزا رۂ کی دۂ سنر خو اووردۆم باید بیکشوم دیگہ. از آتی آبی،بیرار، خوار و ونتنن دور شودۆ نتیجی شی اہنمی تنتایی و بندروزی یہ کی بایند دۂ سنر خو بیگروم.

باتور قند تنختی پوشت خو خاو کیدۂ، دیست پای خو دیراز و قند خو راس کند تا کی خاو بۆرۂ و خۆد خو از شنری چہگ زیدۆ آزاد کینہ. لاکین فیکری دونیا جان شی اہلہ ننکند و ینگریز چہگ میزند کی کودنم روزا رۂ دۂ سنر خو اووردۂ کی تا اندازۂ رۂ خاو رۂ ام از چیم شی پنرینۂ. دۂ دیل شی مبماد کی قند ایقنس چۆرد زیدۆ اگہ خۆد خو نبنگور کننہ، کنس ام از آل شی خنبنر دیرۂ شودۂ ننمیتنہ. دۂ دیل خو موگوفت کی خۆ،کنس استہ کی آبی اللی لیلکۆ کننہ؟ دۂ غہدی ناجوری دیست خو دۂ بنل پہشني مہ اہشتہ بوگیہ کی "خودای ننکنہ بنچیم رۂ دنرد شی دۂ کۆ و سارا بۆرۂ" ــ نہــ دۂ اینجی دیگہ کنس نیہ کی ما رۂ دیلاسایی بیدیہ و از دنرد مہ خنبنر دیرۂ شونہ. دۂ اینجی فنقند ما استوم قند تنتایی خو، دیگہ ابدــ اینجی آتی مہ نیہ کی ما رۂ پیشی ذاکتنر بوبرۂ. او چہگ میزند کی کنس پہدا ننخاد شود کی دنردای شی بنلدی ازو اہنۆ شونہ. لاکین او رنقنم کنسا زنرور استہ کی تۆرای شی رۂ منسقیرۂ کیدۂ دنردی دیل شی کنلۆ تنر کینہ.

باتور دۂ دیل خو گوفت کنشکی او روز بایہ کی ما ازی روزی بند بور شودۂ از بنندی گیری آزاد شونوم، دۂ رنقنمی زیندنگی کیدۆن خو بوفاموم و از روی راستی شی زیندۂ بنشوم.

باتور کی چیمای خو بنن گیریفتہ چہگ میزند، ینگ کی واز کند، تۆخ کند کی تا تیس رۂ تنریکی امو رنقنم تیرۂ یہ و تا تیس رۂ امو بي کنسی یہبیسنم خۆد خو رۂ منلامند موکند کی ای روزا رۂ خۆد شی دۂ سنر خو اووردۂ کی ای کۆنۆ بار شودۆ سنمنر شی یہــ دیگہ ابد چارۂ نیہ غہر از رننج کنشیدۆ، بنرداشت کیدۆ و غہرۂ ــ باتور از قنستی دیل خو آرزوی روزایی گہنہ گی رۂ موکند کی قند آلی خاني خو بود. قند امقور غۆن خو اۆجالہ کیدۂ موگوفت و میخیندید. زیندنگی خوب تنر دنشت لاکین دۂ خۆد خو ننموفامید و قندر شی ننموکند. دۂ دیل خو چہگ میزند کی آر لازی زیندنگی زنبیتہ تہر موشہ لاکین ما ارزیش شی تازۂ فامیدۆم.

باتور او روزا دۀ یاد شی مېماد کی آبي شی کالا ای ساف سوتري اوتو شودی کالیج شی رۀ تنیار ابشتۀ قند دووا ای آبی گی "پېشی روی تو خوبی خودا تو رۀ دۀ آر مورادی کی دیري بیرسینۀ" او رۀ سون دنووری کالیج رنیی موکند. روزایی کالیج شی دۀ خوبی و خوشی تېرموشود. او قند خود خو آرزوی روزای تېر شودۀ رۀ کیدۀ دۀ جولگي چېگ پېچۀ کیری موکند و کزننوی دیل شی زنبیتۀ کنلو تیرنگ شودۀ مزرافت.

دۀ تنریکی چنن ساد رۀ تېر کیدۀ باتور قند چېگ زیدو قنتی دۀ بنلي زیمینی ذنگیر، بي تېسنری و بیستیرۀ، سنر خو بنلي بوناي خو ابشتۀ از منغزی دیل خو اوف کنشیدۀ قنرۀ قنرۀ خاو رافت. دۀ خاو خو اجنب رنقنم خاو دید. دۀ خاو شی اورجی شود کی ینگ بیابو رۀ پورۀ اولوس گیریفتۀ. وا رنقنمی رامي گوسپنندونی کی چیپو نندیشتۀ بنشۀ، بي ازی کی را رنوود شی مالوم بنشۀ،لنلوان و سنرگنردو ای دنوور او دنوور میگیردۀ. ینگ کي ینگ گنلي گورگوني گوشنا از چار دنوور بنلي گوسپنندو شور کیدۀ وا رۀ ینکۀ ینکۀ چیر کیدۀ موخرۀ. زیندای شی آر کودنم بنلدي نیجاد پېدا کیدون خو ای دنوور او دنوور دبدۀ بودو مونۀ. لاکین آخیر شی ام تومي گورگو موشۀ چنرۀ کی گوسپنندو رایی دودتا نندنشت. گورگو ام کنتتي گورگوني کنشمیر ونری نور کیدۀ و چیرۀ پارۀ موکند. اولوس قند دیستی خالی دۀ دونیای نزمیدی اېرو و سنرگنردو یۀ کی چیز کار کنتۀ؟ باتور ام دۀ مېنکنلي امزی اولوسۀ. او دۀ دیل خو چېگ میزنۀ کی اگۀ اولوسی گیرد گوشي شی از آل خو بي خنبنر را رنوود شی مالوم ننبنشۀ،آخیر شی ینگ دۀ کامی گورگو موزرۀ. اوختۀ کنس ام جان خو بور ننمیتنۀ. دۀ ای غېد او اولوس رۀ گوفتۀ گوفتۀ دۀ گیرد خو نول کیدۀ بنلدي ینگ دیلی شی تنبتوش مونۀ.

اولوس دۀ موقابیلي گورگو ینگ دیل موشۀ کی دۀ ای غېد از گورگوني کنشمیر ینگ شی دۀ شنکلی آدنمی زاد دۀ مینکنلی اینسانا خود خو جای کیدۀ سنرکنردي شی جور موشۀ. اولوس او رۀ نمینیخشۀ کی او دۀ اسل بنلدي بېخ کننددۀ غوی شی کار مونۀ. سنر چنپۀ دۀ اونجی ینگ دۀ قومی باتور چننگو موشۀ و او رۀ بي مازور مونۀ. دۀ امزی منجنل آوازی باتور باتور دۀ گوشی باتور

منیـﮥ ینگـو ننفنـر کـوی مونـﮥ کـی بـاتور بـال شـو کـی روز نیمیـرزﮤ شودﮤ.

بـاتور از خـاو بیدار شـودﮤ چیمـای خـو منلیـدﮤ دﮤ سنری جاگـﮥ میشـیـﮥ. چیمـای خـو واز کیـدﮤ بولغـﮥ مونـﮥ کـی ینگـو ننفنـری بننـدی خانـﮥ چنـی گنسسـوبا رﮤ اووردﮤ. او قنـد قـاش پیشـنی واز بـاتور قنـد چـنن بننـدی یـای دیگـﮥ رﮤ خنبنـر دیـرﮤ مونـﮥ کـی ایمـروز شـومو از بننـدی گیـری آزاد شـودﮤ سـون دنـووری ونتـنن و خانـای خـو مورید. ای خنبنـر پنـگ رﮤ اپرو مونـﮥ. بـازی یـا اوماغ بیلـﮥ موشـﮥ کـی از قید آزاد شـودﮤ سـون دنـووری خانـای خـو رنفتـﮥ منـزی آزادی رﮤ مینگنرنـﮥ. بـازی یـا خـون جیگنـر و پنرقـود موشـﮥ کـی خانـﮥ و آن و بـون خـو سـودا کیـدﮤ خـود خـو دﮤ اینـذو نیشـیا رنسـنندﮤ، یـالی قند کـودنم روی سـون خانـﮥ بـورﮤ. بـاتور کـی دیل شـی خوش بـود، چی رﮤ اوچـی کیدﮤ خـودای خـو شـوکر کند کـی اربـونی دیل شـی پـورﮤ شـودﮤ . او دﮤ خانـﮥ رنفتـﮥ نـﮥ فنقند آلـی خـانی خـو رﮤ مینگنرنـﮥ بنلکـی تـابیری خـاو خـو پـورﮤ کیـدﮤ بنلـدی کـومنگی منـردوم خـو رنفتـﮥ وا رﮤ از کـامی گورگـونی کنشـمیر نیجـاد میدیـﮥ.

***

آغیلای اولبی آو

ینگ مورغاگ کی باد از دبرا ده خانی شی ینگ چوچه شودند، از دیل خوشی و خوشالی ده بسته آغیل، نوبیله نوشبوی قول اوماغ کیده میگشت و ده بلی بسته خنواری، دوستابست، شینیخته و ناشنیخته سبیتی موخورد کی خانی شی بچه شوده. مورغوکونی آغیل دانه دانه چیم روشنیگی بچی ازی مورغاگ منیه و موبارک بادی میدیه. ای مورغاگ ام اونا ره خوب از قستی دیل خیزمند مونه، از چای و بوسراغ، کیشمیش و ناخود، نوقل و بادام دیستیرخون شی پور کده ده خیدمندی میمونو تا چند روز ره اموتر آوار مومنه.

دمو روزا ای مورغاگ غدر خوشال و اوماغ بیله مالوم موشود گویا امی چوچی شی بسته تنگ و بنگ، سیال و خیال، زیندگی و سرمایی شی جور شودند. دو برابر کار موکند، زامند میکشید تا ای کی ده چوچی خو خوب رسیدگی بیته و چوچی شی ده بینی بسته آغیلا از دیگرو کیده ذولی و لوکس تر باشه و ابد چیز شی ام کم نباشه.

ای مورغاگ چوچی خو خوب ده ناز و نهمند کیته مونه، از سر سمبل، آو دانه و جای جگی شی شیجیر با خیر بوده تا ای کی چوچی شی کم کم قد میکشه، پرای شی ونزن و گیرنگی خود شی بال میته، چمبکای شی قوی تر و مکمتر موشه و خود شی ام قره قره خوندی دم خو موشه. غبد شی میرسه کی مورغاگ مینگیرنه بچی شی یالی میته قد شی امونجا بلدی کار و شیکار بوره، یاد بیگره و کم کم ده خرج و برجی خانه نیمسو شونه، ایره ینگو ینگو روز قنجیغی خو امونجا موبره میگیردینه تا کی کمتوم رقم روقومی دونیا ره پی بوبره.

چن غبد کی امی بچه قد آتی خو امونجا میگیرده توخ مونه کی دونیا تانا امی آغیل و ایلاغی ازمو نبوده و ار قدر جایای نو ره اوش کیده موره اموقس شوق شی غدر تر شوده موره. تا ای کی ینگ روز قد آتی خو موگیه کی ماره ایجازه بیدی کی ده

آغیلای اولبی آو بوزروم ، تو یالی سین تو بال رنفته. قنرار ده خانه خان اللی بیشی، خان اللی بوِیشو،خان اللی بوخنر و خان اللی بیگیردو. بنچي تو یالی اورای خو شوده. بلدي تو کار کیده اوقنس روپی رئیی کننه کی ابد از جنم شودو ننباشه.

آتي شی موگیه بنچي ما بنجوز دو چیم ازتو دیگه اومید ده زیندنگی نندروم. امیقنس کی زامند کنشیدوم فنقند بنلدی ازتو بوده. از غهدی تو ده دونیا امدي بنسته فیکر و کار و بی خاوی یای مه بنلدي ازتو بوده. تو ام خانی ازمه یی، ام جانی ازمه. ما دنزی پاس پیری گنشتو شیشتونی خان وارو ده کارمه نییه. یالی ما دنزتو نیاز دیروم کی تنیاغیم جوز شونی، سون بیپه بیلدار تو توخ کیده بیگا سوبا ما ثو بیگروم، جورکه پیدا کننوم. تو اگه بوزی ما شایند بیگا سوبا از تانایی کنییشت کیده خوزد خو از دنرو خورده خورده چنن روزنه کننوم.

بنچه از دیستی ده آب اوایی او دوزا گوم بود ده غهدی توره گوفتونی آتي خو نه آودیده ره ده چیم آتي خو اوش تننیست نه لنرزه ره ده آواز شی. آتي شی ار چنن گوفت بنچه قنبول ننکند تا ای کی آتي شی دیلناخا اممی مونه و بنچه ره ده اومیدی خودا خنرج و منسرنف شی پوره کیده رنیی مونه تنرنفی مننزیل شی.

تنقریبن ینگ سال تیر موشه کی نه اگو آوالی بنچي شی منیه نه اگو خند و مننجی. آتي شی از چورد و فیکر قابویه کی کنلبود شونه.

از آر را رو اوالی بنچي خو موپورسه. خانه روزگار از دیست شی موره و بنچي شی تا تیس ره دنرنگ شی نامالومه.

باد از چنن دیر مننجی بنچي شی منیه کی بنخبر رنسیده و جان شی جوزه. ازوختنه تیلفون کیده موگیه:

اتي تو توخ اورختنایی ننکنی، ما ده اینجی قندیم راس، آویم ینغ و نانیم گنرمه. کنم از خوبییای ازو آغیلا ام ننقل کیده موگیه بنخبر ده چابوکی ینس منییم. ای آوال ره شنیده آتي شی بنقند بوگی نو زینده موشه. اومید پیدا کند کی بنچي شی بنخبر باد ازی غنمی

روزگـــار و زینـــدنگی ره مـــوخره. امـــوتنر کـــی مـــا روز ره روز ننگوفتوم شـاو ره شـاو کـار کنـدوم، زامند کنشیدوم، بنچـي خـو خونـدي دنـم شـی کنـدوم، ازی پـاس بنچـبم مـا ره امـوتنر ده نـاز و نبمنـد نیگـا مونـه. قند سـیالو، دوسـتا رنفیقـا، قومـا ببیـه ده ببیـه شـوده میتنـوم. ده گوشـی دیسـتیرخونی غنریـب و بنیـو شـنریگ شـوده میتنـوم. نـامیم ده ببنـی آغیـل ده نبکـی گیریفتـه موشـه و امیتنـر ینـگ بولـوگ تـورا قنـد شوق و اوماغ ده دیل شی شیجیر بود .

ونخـت تبـر شـوده رافـت، اوالـی بنچـي شـی ام کـنم رنتـگ شـوده رافـت تـا ای کـی قنـره قنـره بنچـۀ ینکیرتـه آتـي خـوره دنمـزو پـاس پیـری پورموشـت کیـده رافـت و آتـي خـو قنـد بنسـته شـوق و ارمـون شـی ده خانـه چیم ده را ایشـته خـود شـی ده دونیـایی نـو، آغیلـی نـو، قنـد رنسـم و ربواجی نـو خـود خـو گـوم کیـده زینـدنگی خـو دۀ ینـگ رنقنمـی دیگۀ تبر مونۀآتي شی فنقند چیم دۀ را مننده.

***

اۆلادی آدنم

کنتـــی آر شــاو اللـــی مرغولـــۀ دۀ خـــاوی ســنلجی اورجـــی موشــود . سـنلجی خـاو میدید کـی ده ینگو دنشتی خوشـک لنلوان، سـنر گنـردو و توشـنا از پاسـی آو میگنشـت. ببولغـۀ ده سـنری ینـگ چیشـمۀ رنسـید. منرغولـۀ رۀ مینگرنـۀ کـی پیلــه چنچــه موشـیه. بــی انـدازۀ خوشــال موشــۀ کــی زینـدۀ پـنس دۀ آغیـل خـو رنسـیدۀ.منرغولۀ مننـدۀ نیشـنی کیـدۀ موگیـۀ تـو پـنس امـادی؟ سـنلجی موگیـۀ اری یقـنس آو بیـدی کـی غنـدنر توشـنا یـوم. منرغولـۀ جـام رۀ بولغـو کیـده آو پورنـۀ، دۀ دیسـت شـی میدیـۀ جـام سـولاخۀ... رنقنمـی غلبیـل ونـری آر رنقـنم مونـۀ آو دۀ دان شـی ننمیرسـۀ پیش ازی کـی اوچـی کننـه آو از تـایی جـام دوری مـوزرۀ. سـنلجی موگیـۀ جـام سـولاخۀ... منرغولـۀ قیذقـیذاس میخینـدۀ، موگیـۀ تـو ببچمرنسـی... جـام سـولاخ نییـۀ. سـنلجی موگیـۀ سـبتیلۀ ننکـوـ ننخنـدو مـا از تـایی تیـر زینـدۀ بـور شـودنوم.ـتوخ آبـی شـیجیر خنبنـر ننشـنۀـ شـیجیر کوشـتۀ شـودـ پـنس شـو مـا قنـد موتـو خـو آو بـوخروم. منرغولـۀ دیـق موشـۀ موگیـۀ آخ کـوزر شـونموم آبـی شـیجیر اگـۀ بیشـونۀ جیگرنـگ موشـۀ ینـگ چنقنـگ خـو از دان شـی مایـه . ایـم کنرنـد منرغولـۀ دیگـۀ کاسـۀ رۀ پـور آو کیـدۀ دۀ دیسـت شـی میدیـۀ کاسـۀ از دیسـت شـی لخشـیده بنلـی پـای شـی مـوپرۀ. از خـاو بیـدار موشـۀ . چـیم شـی ده ایستیرا مـوخره دۀ نـوری مـافتی سـپل مونـۀ کـی دۀ کـو دۀ کنمنـری سـنتگۀ. کنرکنـر دۀ گـوش شـی مایـۀ... تـوخ مونـۀ کـی مـار کـوذی رۀ دنوونـدنگ مونـۀ کـوذی کـی دودنـا کیـدۀ از سـنری سـنتنگ تـوب کیـدۀ بلـی پـای شـی پنریـدۀ... او از خـاو بیـدار شـودۀ. سنمیدنم از جنگـي خـو ارکنـد مونـۀ کـی اوچنـد بـال شـونۀ مگـم لننگـۀ... پـای شـی اوتنر دنرد مونـۀ کـی بـوگی قبلـۀ جبیرۀ... پـای خـو ابـد کـنش نـۀ میتینـه... بلـی خـو زور مبـرۀ کـی بـال شـونۀ امـی کـی میشـیۀ قنـد روی خـو پینذیلـی موشـۀ. دیـل شـی اوقـنس وام مونـۀ کـی گوذگونشـی ببخـی خوذشـی میشـونۀ. اوقـنس توشـنایۀ کـی دۀ منـرگـه اربـو مونـۀ

کی ینگ موتو آژ موبود کی الق خو تنرموکند. کونکی شیشته پاپای خو مالیشت مونۀ. ینگ لنزه مومنۀ کی اوژلجی گورگ دۀ گوش شی منیۀ اوژرختا موشۀ... دنردی پای خو بخی پورموشت مونۀ ده چیگ مومنۀ کی سون کودنم دنوور بوژرۀ...

گوشای خو آدیر گیرفتۀ،چبگ میزنۀ کی قوچچی سنگ از دور دۀ گوش شی منیۀ قند خوژد خو موگیۀ آوازی سنگ الامندی آبادی یۀ. سنمیدنم از جنگی خو ارکند کیدۀ لننگ لننگ شودۀ سون امزو دنوور رنیی موشۀ. چنن الگنم کی موژرۀ دۀ یاد شی مینۀ کی روز از گیری پولیس دودتا کیدۀ، بپلۀ خوژد خو امینجی دۀ کنمنری سننگ رنسیندۀ. یالی اگۀ پنس اموسو بوژرۀ بیسنم بنلی شی قند توفننگ فپر مونۀ. آوازی فپری توفننگ و مرمی کی بیژژنس کیدۀ دۀ گیرد گوشی شی موخوژرد، خنگ دود موکند. دۀ یاد شی کی اماد سنربشتی شی بندنل شود. پنسکی سون کنمنری سننگ اماد. دۀ دیل خو گوفت کی گورگ اگۀ اللۀ کننۀ دننډو دیرۀ شاید از گیرشی زیندۀ بور شونوم... منگنم آدنما توفننگ دیرۀ، از پیشی توفننگ زیندۀ بور ننموشوم. زولم و دنریندنگی آدنما کی دۀ یادشی اماد، دیل شی کی گوژ گوژ موکند از تنرسی سیایی شاو ، گورگ و ابوانایی دنریندۀ تنرس بپخی از دیل شی گوم شود. یگ رنقنم اوژگ کیدند کی آر چیز کی ده چیم شی موخوژرد اللۀ موکند بنلی شی.

دیل شی دنرد دنشت بنلی آدنما. از چار دنوور خو سننگای رپزۀ کینتۀ دۀ گیرد خو ټوژل کیدند، کی اگۀ گورگ اللۀ کند قند سننگ بیزنۀ. جورای خو مالیشت کیدۀ منتنل گورگ شیشتند . ینگ لنزۀ کی تپر شود آوازی گورگ ایم دنفۀ از نیزدیگ شی میماد. بیسم دیل شی گوژ گوژ موکند خوژد خو دیل میدند موگوفت اگۀ گنلی شی ننباشۀ ینگ دو دنتی شی مارۀ خوژردۀ نۀ میتینۀ چیکۀ تنرس بوخروم غندنر شونۀ مارۀ بوخرۀ، دیگۀ خو ابد کار نموشۀ. اگۀ پولیس بوکشۀ روپی مرمی رۀ آرچنند دنتۀ کی دۀ سنر و جانیم منسرنف کننۀ او ره از آبپم میگرۀ کی اینیقنس منرمی خنرچ کیدوم، بنلدی بنچی تو. دۀ امزی چپگ بود کی کنرکنری پای گورگ دۀ گوش شی اماد یگ سننگ ده اندازی ینگ خیشت رۀ دۀ دیست خو گریفت، گوفت تا اللۀ ننکندۀ کار نۀ میگروم. توژخ نۀ

کـی گـورگ از کنمنـری سـننگ سنرشـی ایلـة شـود، بـوی چیلـة کیـدة ینگمـی سـون شـی مبمـاد. سنری گـورگ رة قنـرول میگـرة، گـورگ تـا چیم شـی موخـرة گـا اللـة نـة. تقدیری قند سننگ کـی میزنـة دة تنراغـی گـورگ مـوخرة. سـنگ ده دیسـت شـی مومنـة، قند کـون خـو مـؤپرة. گـورگ از اوش مـزرة، اوچنـد بـال شـودة قنـد سـننگ اوقـنس سـنبده کیدة دة سنری گـورگ میزنـة کـی ایسـتغونی سرشـی رة جزجـز مونـة. بیسـنم دة کنمنـر شیشـتة دنـم خـو راس مونـة، دة سـننگ تکیـة کیـدة گـورگ رة موگیـة از ببنخـت! مـا خـو دنـر تـو کـار ننددنشـتوم مـا ینـگ منزلـوم و بیچـاره یـوم کـی از گوشـنیگی مولـگ ،آغیـل ،خانـة ،آبی جـان خـو ابلـة کیدة بـور شـودوم. دنرمـة چیر کـار دنشتی مـارة منجبور کنـدی کـی سـنرتو تـنخلی تـنخلی کننـوم. بیسـنم موگیـة، از تـو ام گیلـة نییـة. تـو ام گوشـنایی، تـو ام از بـاری کـوری ببخونـدی خـو بـور شـودی منگـنم خنبنـر نندنشـتی کـی مـا ابتـیم اسـتوم. ای منسـنل رة ننشـینیدة دی کـی دة "پیشـی ابتـیم بـنلا چوپـور کنشـیدة نـة میتینـة" تنـرس رة خـو خـوب ایسـابی تنـرس خوردنـد منگـنم قننجیغـی خـو گونگنرنـگ کیـدة غنزنـل موگیـة، از خـاتیری دیـل خـو. غنـدنر توشـنایة، ده دیـل خـو موگیـة کنشـکی امـی خـاویم از رنسـتی موبـود از دیسـتی منرغولـة آو اوچـی موکنـدوم. دة ببـداری خـو منززنـب نندروم کـی نیزدیـگ شـی بـزروم، او رة کـی اوش نـوم دودتـا کیدة را ره ابلـه نـوم. او ابـد خنبنـر نبیـة کـی مـا او رة چیقس خـوش دیـروم، تتنـا مـا خنبنـریم دیلیم خنبنـرة کـی غبدی اوش مونـة گـوذ گـوذ شـی بـور موشـة. چبـگ میزنـة کـی رنسـتی مـا خـو او رة خـوش دیـروم او رة کـی اوش نـوم چیکـة تنرس موخروم، بنچی دیلیم گوذ گوذ شی بورموشة؟ دودتا نوم.

بیسـنم خـود خـو قـانی مونـة، موگیـة شـاید از خـاتیری پینـة پنتـرة ذول نیـنذی خـو شـنرم مـوخروم امـزو دودتـا مونـوم. بیسـنم چبـگ میزنـة کـی اگـة تلبیسـتونی منرغولـة خـاتونونی بیگانـة ننمیمـاد مـا دة ازی روز ننمیرسـیدوم.اگـة آتـی منرغولـة ننموگوفـت منرغولـة رہـزة یـة، رازی موشـود منرغولـة رة میدنـد شـاید. یـالی دبونـة موشـودوم. اگـه از دوختنرزونـی آغیـل نـة میشـننویدوم کـی منرغولـة گوفتـة تـا خـاریجی ننباشـة مـا شـوی ننـوم شـاید مـا ام ای را رة ننمیگریفتـوم. ده چـی چـال چنمـرنس و خیـریمپیش آبـی ببچـاری خـو رة رازی کنـدوم .کـی مـا رة ببلـه تـا از خانـة بـور شـودة موسـافیر شـونوم . تـورابی آبـی

شـی یادشـی میمـاد کـی موگوفـت بـئچی جـان! اومیـدی دیـل از مـئ دهٔ ای دونیـا ینـگ تـویی. موسـافیری اوتئـر آسـو نییـہ. تـو تنبـال ره غنـدئر ریزهٔ یـی. تـا پارسـال رهٔ شـاو کـی بـورو رئیـی موشـودی مـا اولغوی تـو بـور موشـودوم. مـا چـی رنقـنم تـو رهٔ از دئـم خـو دور کننـوم؟ خپـرهٔ از گوشـنئگی کـئس ننمـوردهٔ از او روز کـی آتـی تـو دهٔ دنریـا غنـرق شـودهٔ خـاو از چـیم مـئ پنریـدهٔ. گئسسـوبا تـا بیگـا رهٔ سـنئگ میرشـوم ، خنمنـگ کـاری مونـوم، کئتـو مؤفـوم، آر رنقـنم کـار کـی دهٔ کیرایـئ دهٔ گیـر مـئ بایـئ ننمپلـوم خنرجـی نـان و منتتنـب از تـو و آغـی تـو رهٔ از زیمـی شـونئ، از آسـمو شـونئ، پیـدا مونـوم. تـوکی مـؤری امـو ینـگ تنخلـئ زیمی ره کی کیشت کننئ و آو بیدیہ؟

پیشـی آتـی تـو روی خـو تیـد کنـدوم کـی مـارهٔ تپـر از مـولگی خـاریج کـنم پیـدا مـونی کئلـو پیـدا مـونی امینجـی قنـد امـزو گـوزارهٔ مـونی. مـورهٔ ایلـئ کیـدهٔ بـور ننشـو، از گوفـت ننشـود . سـلجی آودیـدي خـو پـاگ کیـدهٔ آنـی سـنرد کنشـید، گوفـت: آبی شـیری خنبنـر نیسـتي کـی دهٔ چـی روز گیرفتـاریم؟ کنشـکی آدنمـایی دونیـا بیخـی رنقنمـی از تـو ونـری دیلسـوز موبـود. گـورگ کـی بنلـیم میمـاد سـون آدنمـا روی دهٔ موکنـدوم. آدنمـا از گـورگ بنـدتنرهٔ . سـون تپنگـی گـورگ تـوخ کیـدهٔ دهٔ دیـل خـو گوفـت اگـئ زور موشـودی دهٔ بنلـیم یـالی مـارهٔ پـارهٔ پـارهٔ کیـده خـوردهٔ دیگـورگ رهٔ تـوخ کنـد کـی پیسـتو دیـرهٔ،دهٔ دیـل خـو گوفـت خـوب گوناکـار شـودوم مـا ینـگ آبی رهٔ کوشـتوم. اگـئ چوچـئ دیشـتئ باشـئ، چوچـای شـی جیگرنـگ موشـئ. دهٔ امـزی چـؤرد و خییـال بـود کـی آوازی آزونـی مـوللا دهٔ گـوش شـی امـاد. اوا کـنم کـنم روشـنیگی موشـود. دهٔ ازی خییـال اوفتـاد کـی یـالی دهٔ کوجـا شـونوم. اگـئ سـون آبـادی بـوروم دهٔ گیـری پـولیس مؤفتـوم . اگـئ دهٔ گیـری پـولیس ننیـوم دهٔ گیـری دوز مؤفتـوم. دهٔ آردو سـورنت کوشـتون مـئ اتمـی یـئ. بـال شـودهٔ ارکنـد مونـئ. لننـگ لننـگ شـودهٔ خـود خـو دهٔ بیلننـدی بـور مونـئ. چـار دئـوور خـو سـیل مونـئ، امـو پـول رهٔ پیـدا مونـئ کـی قوچـاغبئر بیخـین شـی رهٔ دهٔ تـای شـی خـوکیلجی کیدنـد. دهٔ یـادی شـیجیر رنفیـق خـو مؤفتـئ کـی منرمـی دهٔ سـنر شـی خـوردد. از پاسـی مـؤنئر تـا پنریـدد. آودیـدي شـی میچیقـئ موگیـئ مـا رهٔ بوبنخشـو بئلـدي تـو ایـد کـار نـئ تننیسـتوم. کنشـکی زینـدهٔ موبـودی آردیـم کـو دهٔ کـو خنندیـدهٔ پـئس مـورافتی. دهٔ چپگـی آو مؤفتـئ کـی آو از کوجـا پیـدا کننـوم. دهٔ یادشـی

منیـۀ کـی قوچـاغبنر پـیش ازی کـی مـو رۀ دۀ تـایی پـول بیـرۀ از کـو تـا کند، دۀ پاسی کو ینگ ذنند آوی بود کی دنم خو راس کندند.

رنیـی موشـۀ تـا امـو جـای رۀ پیدا کننـۀ. تـا چنشـت رۀ بیلـۀ خـوذ خـو دۀ امــزو آو میرســیننۀ. ایقــنس امــزو آو اوچــی مونــۀ کــی قنــرۀ قنــرۀ پیشـی چیم شـی روشـنیگی موشـۀ. دۀ دیـل خـو موگیـۀ کـی اینمـی را یـۀ. اگـۀ از گوشـننگی نـۀ مـوردوم شـاید ازی را بیسـنم موسـافیر بایـۀ کـی قننجیغـی شـی بـوروم. امـونجی شیشـتۀ دنـم خـو راس مونـۀ. دۀ یادشـی مؤفقـۀ کـی آبی شـی دۀ غیـدی خـودا آفیـزی دیسـت خـو دۀ جیـب خـو مونـۀ،از جیـب خـو چـنن دننـۀ شـیرنیگنگ بـور کیدۀ دۀ جیـب شـی مونـۀ اوبی کیدۀ موگیـۀ بنچی دیگـۀ ابد چیز نندروم کی تورۀ بیدیم.
امـی شـیرنیگنگ رۀ از جیـب خـو بـور کیـدۀ مـاخ کیـدۀ چولیـدۀ مـورۀ کنمنــگ ســنری آل میبــۀ. امــونجی موگیــۀ آبی تــو بــوزورگی کــی امینجــی مــا رۀ نیجــاد دنــدی. لینگــای شــی دنــرد مونــۀ از دیروزنــۀ دنورنــدنگی پولیســا. ینــگ لنــزۀ امــونجی لینگــای خــو مالیشـت کیـدۀ میشـیۀ کـی آواز و کـنش کنشـی پـای آدنـم دۀ گـوش شـی منیـۀ. بـال شـودۀ تـوخ مونـۀ کـی ینـگ جویـۀ موسـافیر ینگمـی سـون شـی منیـۀ. دیـل شـی خـوش موشـۀ، دۀ دیـل شـی اومیـدی زینـدنگی پیدا موشـۀ. قنـد موسـافیرا ننقـل مونــۀ از ینــگ موســافیر ینــگ چــنن دننــۀ خورمــا میگــرۀ. موسـافیرا امـونجی میشـیۀ تـا آوا تنرکـی ننشـودۀ. آوا کـی تنرکـی موشـۀ سنلجی ام قند از وا ارکند کیدۀ رنی موشۀ.

***

قادیر نایيل

باز ایمشاو خاو پنرید یادای تو توبیلجی شودنگ
بي منجنل دیل مۂ تنپید، دنردای تو توبیلجی شودنگ

ونختی ما دنرگي یی دیل رۂ واز کندوم دیدوم تو رۂ
لنب تو پیشی چیم دنوید،خنندای تو توبیلجی شودنگ

آشوقی چیز خبل بودۂ، قند دیل خو گوفتوم ینگ کنرند
آو دیدۂ از چیم چنقید، زنخمای تو توبیلجی شودنگ

آوی تنلخ ازچی کندوم، شایند کی تو پورموشت شونی
جامی پور از دیست پنرید، اکسای تو توبیلجی شودنگ

منرگی بي منجنل اماد، تنخ تنخ کندنگ لاکین دیدۂ
واز شودنگ دنرگي اومید تورای تو توبیلجی شودنگ.

***

لیاقت آجیز

قي کیشنگی دو زیبو

ینگ منجنل از خاگی ابرو بور شودهٔ فارسی منیۀ
بنغلو بنغلو گنشتۀ او دهٔ خاگی جاغوری منیۀ
او ینگو رهٔ اوش نۀ کی دیس دهٔ قنچار شیشتۀ دنرو
قنجیغي خو ابلۀ گویی مونۀ خانۀ پور پنلو
دهٔ دیلی فارسی ننمایۀ جور، چیکۀ ایتنر مونۀ
ببخ ازو چنرقند کیدهٔ میشیۀ بیسۀ قند شی موگۀ

فارسی:
من می پرسم کیستی زیر فلک، ای خسته تن
تو پراگنده چرا هستی در این کوه و دمن
آزرگی:
آزرگی یوم دهٔ بنلي آزري خو یوم ما سنربیری
امزو کی مینکنل خو مو آر غهد مونی سونۀ کیری
فارسی:
من نمی فهمم چرا با خویش درگیرید هدر
گوش کن با هم شما هستید مثل بال و پر
آزرگی:
آزرهٔ مانۀ موگۀ کی تو خو فارسی بی چنگنر

ما بیسۀ او رۀ موگوم زوزادلۀ نی تو غندئر

فارسی:

می خورد با من کم و بیش صورتت ای یار من

بیا که گوییم، بشنویم از یکدیگر حرف و سخن

آزرگی:

ما بنقند از تو ونزی یوم ای غندئر خوب تورۀ یۀ

ینگ خو نییی مؤ بیسنم، تورۀ خو دۀ ای مپنۀ یۀ

منۀ ای آو ایسپی رۀ اوچی کو، بیسۀ از خو بوگی

قننجیغي منۀ آر چی کی تورۀ دیري ایلغو بوگی

فارسی:

همنشینم خیلی ممنون از تواضع شما

خوش مزه است، دوغت و لیوانش از حد خوشنما

کاش در یک سرزمین می زیستیم ای همنفس

من در آنجا تو در اینجا هر دو هستیم در قفس

من اگر شیر و شکر هستم تو هم هستی نبات

تا جناب خضر است در این جهان، باشی حیات

آزرگی:

بہخی دیل بوردي خو نی چاگنر چیقنس شیفتیلۂ نی

ایننمی تنری الي کی تو دۂ آر دیل توختۂ نی

فارسی:

تو بگو یک جمله که در آن نباشد فارسی

واندران باشد فقط از قال و قیل آزرگی

آزرگی:

تو خو ینگ تورۂ موگی، تورا بوگی، قنستا بوگی

گوش کو قنستا رۂ کی مہنکنل شی نییۂ فارسی

ابلۂ ابلۂ سپتیلۂ نید قننجیغہم قیرو غندنر

ابلۂ،ببلید ما نۂ، بنلدي آزرۂ یوم مہقو غندنر

وا جنجیم رۂ شیبقۂ نۂ، اونۂ زنبیتۂ دۂ ننوور

وا رۂ تنشکی تولنیی اوگار توخ نۂ دۂ ننوور

چیرچی نۂ ینگمی چنبوش رۂ کیننۂ قنبلونی غنبی

اوسسۂ چوف نول نۂ دۂ ببجیرگی، کنلو نۂ بنرغنلي

بۆکلی بۆکلی قورد نۂ ینگمي تۆخ اپد کپکرۂ ننننۂ

امزو کی لاشنۂ ینۂ یاغی، اپد غپد ببینۂ ننننۂ

فارسی:

هر چی گفتی تو، ولی من هیچ نمهمیدم ز تو

واقعی گم گشته ی، داری تو حق های و هو

درک مطلب از سخن های تو کردم من کنون

کز تغافل بودی گم گشته تو از نهج فنون

تو ببند بهر زبانت عاجرا بند کمر

تا به منزل می رسد، همچون زبان های دیگر

آزرگی:

ما خو چنن پای قنرس کیدۂ اپرغنۂ مونوم ینگمي الي

خاد بیرسوم پنس دۂ جای خو ای زیمی ینۂ گیردیلي

خوش امادی دنردی سنر ناقی دندوم مپمزن خو ما

شاو میشیشتی آلی ام پپشی شودۂ مۆری کوجا

فارسی:

شاد باش آباد باش من می شوم رخصت کنون

می رود از کوی تو ای دوست مهمانت کنون

***

سوبهٔ

ما کی شیفتیگلهٔ مونوم، تو خوذد خو از مه دور مونی
پنسیلهٔ دوشموِ ونری، سایي مهٔ سننگ کوشور مونی

ما موگیم کننتي دیرنخت، بنل سنر مهٔ سایهٔ لهٔ کننی
تو رنقنمی گورگی کوَ، ینگ کي بنلي مهٔ شور مونی

تو شودي زنمبور ده جان مهٔ، نیش خو سنر مهٔ تیز کیدي
شان مهٔ موش بے خبر، لب دان منره ایستور مونی

پای خو موملی دهٔ زیمی، ای خوی زوزیدلهٔ رهٔ توخ!
آرچی ما اپگنل مونوم، تو پای مهٔ لاکین پور مونی

سنر مهٔ کی اوخ اوخ کیدي، شیره و آر مهٔ بور شوده
تو دیرنختی ثوَی منره، بنلگای شی رهٔ شیبتور مونی

ما رهٔ میسلی ڎول ونری، از دو دنوور سنبده مونی
راس بوگیم ناتو شودوم، گومان مهٔ دنم مهٔ بور مونی

شایید توفان

مۆ و تو ینگجی شودۀ،دیگرو رۀ ام ینگجی مونی
کوللنگی ینگجی شودۀ،دوشمۆن خو تایی پی مونی
جننگ ننی پیتنۀ ننی،قند ینگدیگی خو باد ازی
خنندۀ و اوماغ کیدۀ، سون ینگدیگی خو سی مونی
پوشتیرۀ بنستۀ کیدۀ،از جننگنلی پیتنۀ پیساد
خاشۀ و ابزوم کیدۀ ،آتیش تایی تنبخی مونی
دنر میدی یادایی تنلخی جننگی آغیلی رۀ مۆ
سنر سنربشتی روزی نو رۀ، قند سوری سورنی مونی
مۆ ننموخری باد ازی از آوی چیشمی منردوما
آرچی کی باشۀ غننول، قند آوی جوی خو چی مونی
مبخ موشۀ خارا ونری دۀ جان منۀ ابربشومی کنس
باد ازی مۆپشی مۆ شال خو، شال خو قیممند بی مونی
نو کیدۀ دیگرو کنلوش خو،مۆرۀ ریشخنندی مونۀ
مۆننی دوری دیگا، پیزار خو کونۀ پی مونی
رنسم و ربواجای خو رۀ زیندۀ نیگا نی تا ابند
خیزمندی مبمۆن خو رۀ قند اوگری بی آجی مونی
ما شونوم بنلی بوری منزگی زیبونی آزرنگی
منممی و نانی رۀ مۆ سندقی سنری آبی مونی

رازیق کۆزاد

اگـۂ شــاوۂ تنریگ، چـیـراغ دیـري مۆ
اگـۂ منـنـــزیل دورۂ، تـــنیاغ دیري مۆ

جـنلۆ مــالوم مــوشۂ سوبای مۆ قۆما
قنلنم دۂ دیست مۆ یۂ، ابراغ دیري مۆ

....

قپـلۂ جبیر شـودي، دۂ تـۆلی تـاریخ
از تنرکی پاسی سنر خو داغ دیري مۆ

اگـــۂ مـــۆ بور شـونی از قـادی چۆروم
از پنـــگ کـبـنـلۆ تنرنگ قـۆراغ دیـري مۆ

....

دۂ ننـنگ و نۆلی دیگرۆ گوم نۂ موشی
از خــو رنــوود از خــو اۆمــاغ دیـري مـۆ

....

آر چنن از خۆد خو روی گنردۆ شونی مۆ
بــیــسـنم قند ینگ دیـگۂ ابـناغ دیري مۆ

چیر ابشتۂ ابسوفی چۆخال زیدۂ رافت
بـنـلدي اوروغــی نـۆ سنـماغ دیري مۆ

بخش فارسی

مکث کوتاه روی نژاد و زبان هزاره

پیش ازین که در مورد زبان هزارگی ابراز نظر نمایم،لازم می بینم که اول باید پیشینه تاریخی ملت هزاره در نظر گرفته شود، زیرا زبان و نژاد باهم پیوند نا گسستنی دارد که یکی را بدون دیگر نمی توان مورد بررسی قرار داد.

دانشمندان و محققانی که در مورد هزاره ها تحقیق نموده اند همه اتفاق نظر دارند که هزاره ها از نژاد ترک مغول هستند. پروفیسور شرافت عباس یکی از پژوهشگران شبه قاره هند، نسبت به قوم هزاره چنین نظر دارد:

به رغم اختلاف نظر های که در مورد پیشینه تاریخ و منشاء نژادی هزاره ها وجود دارد، همه محققان و دانشمندان بر این باور هستند که مردم هزاره از نژاد زرد می باشند و بدین ترتیب زنجیره نژادی آنان مستقیم و یا غیر مستقیم به مغول ها منتهی می شود و شاید بدین ملاحضه می باشد که نویسنده مقدمه تاریخ رشیدی ـ ن. الیاس هزاره ها را نظر به سیمای مغولی شان مغول های ناب خارج از مغولستان می خواند ـ چنانکه ممکن است همین سیمای مغولی موجب گردیده باشد تا حد اکثر مناطق پاکستان مردم هزاره را به گلگت و یا بلتستان مرتبط بپندارند. زیرا ساکنان این مناطق نیز قیافه مغولی دارند. (طلوع فکر شماره دهم)

دکتر سید عسکر موسوی در مورد ترک و مغول بودن هزاره ها چنین ابراز نظر می نماید:

هزاره ها یکی از قدیمی ترین ساکنان منطقه و آمیزه از نژاد ها و گروه های مختلف هستند، که لشکریان چنگیز خان و امیر تیمور فقط بخشی از آنها هستند و نسبتا جدید به شمار می آیند. ساختار قبیله ای و زبانی هزاره ها تا حدی زیادی از همه این

مردمان گوناگون تاثیر پذیرفته است. نیاکان هزاره ها به ساکنان ترک آسیای مرکزی و شرقی که پیش ۲۳۰۰ سال پیش از شمال وجنوب هندوکش به نواحی موسوم به هزارستان کنونی مهاجرت کرده بودند باز می گردد. آنان از جنوب آمده بودند تا آیین بودایی را گسترش دهند و در مسیر شان تا شمال هند را فتح کردند. راهبان بودایی که بودیسم را به ارمغان آوردند. آن چنان که از اشیاء دست ساز پیدا شده در دره بامیان می توان دریافت. احتمالا از نپال تبت و جنوب چین آمده بودند. زبان ترکی با لهجه ها و گویش های فراوان آن از سالهای قبل از میلاد به طور وسیع در بامیان صحبت می شده است.(هزاره های افغانستان ص ۷۳)

در افغانستان کنونی دین بودایی در دوران سلطنت کوشانیان گسترش یافت. درین مورد جواهر لال نهرو می نویسد:

در قرن اول پیش از میلاد مسیح کوشان ها یک دولت بزرگ در نواحی مرزی تشکیل دادند و این دولت به تدریج به یک امپراتوری پهناور مبدل گشت این امپراتوری تقریبا ۳۰۰ سال دوام یافت. امپراتوری کوشان از جهات مختلف جالب توجه است.این دولت یک دولت بودایی بود و یکی از امپراتورانی آن به نام کانیشکا از جمله هواداران جدی و پر حرارت آیین بودا و "دهارما" بود.در نزدیک های پشاور که پایتخت آنها بود شهر تاکشاشیلا (تاکسیلا) قرار داشت که طول سالیان دراز یکی از مراکز عمده فرهنگ بودایی به شمار می رفت. کوشان ها اصلا از نژاد مغولی بودند. (نگاهی به تاریخ جهان ص ۱۷۷) در مورد هزاره ها شواهد دیگری نیز وجود دارد که دال بر ترک تبار بودن آنهاست. طوطی هند امیر خسرودهلوی که متعلق به قبیله ی لاچین هزاره می باشد در یکی از اشعارش چنین می سراید:

ترک هندوستانیم من هندوی گویم چو آب

شکر مصری ندارم کز عرب گویم سخن

دراینجا باید تذکر بدهم که محققانی که مردم هزاره و یا کوشانی ها را مورد تحقیق و بررسی قراد داده اند آنها فقط مجسمه های بودا در بامیان را در نظر گرفته اند، در حالیکه کوشانی ها بنیان گذاران مدنیت گندهارا محسوب می شوند. این مدنیت بزرگ چهار کشورهای هندوستان، پاکستان، افغانستان و تاجکستان را در بر می گیرد.

جلال اوحدی در مورد پیشینه تاریخی مردم هزاره می نویسد:

مطالعه تاریخی نشان می دهد مردمانی که امروز بنام هزاره خوانده می شوند اکثریت آنان در گذشته های تاریخی بنام هزاره نبوده بلکه بنام های "دای" و یفتلی و در مقطع های از تاریخ بنام " زابلی" "ترک" "ترک خلج ، غوری و غرجستانی خوانده می شده اند و قبایل دای ها از جمله قبایل ساکه ها می باشند و از مغول نژادان به شمار می آیند

یا، از ترکیب دای ها ، کوشانی ها هپتالی ها، ترک ها، مغول ها و غیره امروز ملتی به وجود آمده است که بلا استثنا همه بنام هزاره مسما گردیده و هزاره خوانده می شوند.

(ترکیب قبایلی در ساختار ملی ملت هزاره ص ۹۷ ـ ۹۸)

محمد تقی خاوری یکی از نویسندگان هزاره در ایران در مورد فرق ترک و مغول به نقل قول از رشید الدین فضل الله می نویسد:

رشید الدین فضل الله با این نظریه بسیاری از زاویای تاریک قضیه را روشن نمود که ترک و مغول به لحاظ ریشه های قومی یکی بوده اند و اگر تفاوتی به وجود آمده ، از این روی است که زبان شان با یگدیگر متفاوت بوده است.(مردم هزاره و خراسان بزرگ ص ۵۵)

پژوهشگران غربی که از طریق آزمایشات ژنتیکی و ساخت جسمی هزاره ها را مورد تحقیق قرار داده اند ، آنها نیز بر ترک و مغول بودن هزاره مهر تصدیق ثبت کرده اند.از آن جمله تیم "ژنتیک ساینس" بریتانیا بعد از آزمایش ژنتیکی هزاره ها را

مغول تبار قرار داده اند که نتیجه آن آزمایش بصورت کتاب در دانشگاه کویته بلوچستان موجود است.

درین بابت یکی از محققانی هزاره عباس دلجو می نگارد:

امروز علم جمجمه شناسی در جهت تشخیص وابستگی های نژادی انسانها ، کمک بسیاری به باستان شناسان و تاریخ نویسان کرده است ، چون جمجمه انسان تنها بخشی از اسکلت انسان است که باستان شناسان با مطالعه ریخت شناسی جمجمه ها ، وابستگی های نژادی تشخیص می دهند. از طریق بررسی جمجمه ی هزاره ها با استفاده از علم جمجمه شناسی، نیز ثابت گردیده که آنان ترک تبار می باشند.

آقای پروفیسور لویی دوپری باستان شناس مشهور امریکایی روی جمجمه های مردمان ساکن در افغانستان تحقیق کرده است. ایشان بر اساس شکل و ساخت سر و بینی و قامت و جمجمه انسان های افغانستانی ، سه سنخ نژادی را درین کشور مشخص کرده و هزاره ها را سنخ ترک تباران آورده است. باشندگان موجود در افغانستان امروزی را با نظر داشت جمجمه های انسان های ساکن در آن دیار و ضوابط انسان شناسی موجود به سه گروه تقسیم می کنند. نخست نژاد قفقازی که شامل اقوام تاجیک، پشتون، بلوچ، و نورستانی می شوند. دوم مردم ترک نژاد که کلا اقوام هزاره، ایماق، ترکان، ازبیک و قرقیز را در بر می گیرد و سوم نژاد کوچکی است بنام براهوی که می گویند در اصل دراویدی های هندی بوده و گویا از هندوستان به نقاط جنوب مرزی بین افغانستان و پشتونستان و پاکستان مهاجرت کرده اند.

از سوی دیگر ، از طریق آزمایشات ژنتیکی نیز مسله ی قرابت ژنتیکی هزاره ها با ترک تباران به اثبات رسیده است. همه بر این امر نیک آگاهیم که از طریق علم ژنتیک است که امروز دانشمندان علوم زیستی به تشابه یا عدم تشابه دو موجود نسبت به یگدیگر پی می برند. زیرا ژنتیک یا علم وراثت اساس شباهت ها و تفاوت ها را توضیح داده و توسط این علم ، خصوصیات یا صفاتی که از والدین به فرزندان به ارث رسیده است ، مشخص

مـی شـود. تـا گفتـه نمانـد کـه امـروو بیشـتر از ۹۸ در صـد آزمـایش هـای ژنتیـک صـحیح بـوده و احتمـال اشـتباه در ایـن آزمـایش هـا بسـیار کـم اسـت. بـر همـین لحـاظ امـروز" تفـاوت هـای ژنتیکـی انسـان هـا" علـم ژنتیـک بـه خـوبی کشـف کـرده و در مجلـه معتبـر "سـاینس" آن بـه عنـوان بـزرگ تـرین دسـتاورد علمـی سـال ۲۰۰۷ معرفـی کـرده است.به همین دلیل اگـر دریـن کتـاب بحـث نـژاد و تقسیم بنـدی نـژادی هزاره هـا مطـرح شـده اسـت نـه تنهـا اسـتوار بـر تفـاوت هـای شـکلی و ضـو تیپ و جمجمـه کـه اسـتوار بـر تفـاوت هـای ژنتیکـی نیـز مـی باشـد. آزمایشـات ژنتیکـی در مجلـه علمـی "پلـوس ون" بـه وضـاحت بـه اثبات رسیده است. (تاریخ باستانی هزاره ها ص ۲۷۰)

در شـمال مغربـی پاکسـتان مردمـانی هسـتند کـه بنـام هـزاره یـاد مـی شـوند. منـاطق آنهـا از پشـت سـر دریـای سـند گرفتـه تـا حـدود کشـمیر، چتـرال، دامـن هـای کـوه هـای همالیـا و منـاطق کاغـان و گلگیـت گسـترده اسـت. شـیر محمـد خـان کمشـنر (ولسـوال) سـابق ولسـوالی هـزاره کـه تـاریخ ایـن هـزاره هـا را نوشـته اسـت، آنهـا را از قبیلـه قـارلوق هـزاره مـی دانـد. مـارکو پولـو سـیاح غربـی در سـفر نامـه اش آنهـا را هـزاره هـای نکـودری خوانـده و نوشـته اسـت. زبـان ایـن هـزاره هـای پاکسـتانی بنـام هنـدکو یـاد مـی شـود کـه ترکیبـی از زبـان هـای مناطق مذکور است.

عـلاوه بـر ایـن پژوهشـگران روسـی ، غربـی و پاکسـتانی از جملـه پروفیسـوردکتور سـیمی نغمانـه طاهر،احمـد رشـید، تیمـور خـانوف، خـانیکوف، الفنسـتن بـرنس،وگـد ومبـری ، بلیـو بـار تولـد، پتروشـفکی، بـیکن و برمـودین هـزاره هـا را از تبـار تـرک و مغـول مـی داننـد. نیـز پژوهشـگران دیگـری هـزاره از قبیـل حسـن فـولادی، خـدای نظـر قنبـری، اسـحاق محمـدی حسـین علـی یزدانـی، حیـدرعلی جـاغوری، شـاه ولـی شـفایی، حسـن رضـا چنگیـزی و دیگـران هـزاره ها را از تبار ترک و مغول می دانند.

امـا دریـن میـان یکـی از محققـان هـزاره در ایـران، شـوکت علـی محمـدی شـاری مـی باشـد کـه ملـت هـزاره را از نـژاد آریـایی مـی خواند.آقای شاری می نویسد:

همه سر زمین هزاره ها شناسنامه باستانی دارد با توجه به این که این سرزمین ها متعلق به آریان های تاریخی بوده ، ناگزیر یکی از دو گزینه را باید انتخاب کنیم ، یا هزاره ها را آریانی و بومی بدانیم یا مهاجر. همه ای شواهد از دیرینگی حضور انسان هزاره در این جعرافیا حکایت دارد، پس هزاره ها باید همان انسان آریان یا ایران کهن باشند.

شاری افزوده است: فرهنگ، آداب و رسوم ، در یک فصل بیش از شست مورد آداب و رسوم کنونی هزاره ها را ، که از تولد تا مرگ را شامل می شود ، با تطبیق با ریگ ویدا ، اوستا و به ویژه وندیداد بررسی کرده ام ، آداب و رسوم امروز هزاره ها با آداب و رسوم آریان ها همخوانی شگفت انگیزی دارد. رسم و رواج ملی هزاره ها همخوانی کامل با توضیح المسایل دینی زرتشتی (وندیداد) و ادیان پیشین آریانا دارد.(در اوستایی در صدف لهجه ی هزارگی ص۶۷-۶۸)

از گفته های شاری چنین استنباط می گردد بخاطریکه آریایی ها بومی ترین مردمان ساکن در ایران و یا افغانستان کنونی هستند، بنا برین هزاره ها باید خود را آریایی قلمداد کنند و زبان شان را دنباله ی ادبیات اوستایی؛ تا بومی ثابت شوند. در حالیکه شکل و شباهت، ساخت جسمی و اجزای ترکیبی زبان هزاره ها را کاملن نا دیده گرفته است.

آقای شاری بخاطر این حامل این نظریه گردیده است که مطالعات تاریخی شان تا حد ایران محدود مانده است و فقط با ادبیات اوستایی و شاهنامه های افسانه ی سرو کار دارد، فکر می کند که منابع همه علوم و سرچشمه ی تمدن بشری و زبان ها کتابهای اوستا و شاهنامه هاست و بس...!

اگر از زیر تأثیرات افکار ایرانی خود را بیرون بکشیم و آزادانه باندیشیم خوب تر درک کرده می توانیم که رسوم و فرهنگ مذهبی روی همرفته در بین همه اقوام یکسان است. به عنوان مثال مسیحیان پاکستانی مانند مسیحیان غربی نه فقط نام های انگلیسی دارند بلکه در بیشترین موارد از رسوم و فرهنگ

آنـان پیـروی نیـز مـی کننـد. همـین گونـه اقلیـت هنـدو در پاکسـتان در مختلـف ابعـاد زنـدگی از هنـدو هـای هندوسـتان پیـروی مـی کنند.رسـوم مسـلمانان جهـان نیـز بـا عـرب هـا همخـوانی پیـدا کـرده اسـت امـا ایـن دال بر این نیست که همه مسلمانان جهان باهم نسبت قومی دارند.

اقامـت زیـادی شـاری در ایـران باعـث شـده اسـت کـه او آریـایی هـا را تـاریخی تـرین مـردم دنیـا بخوانـد و دیگـران را مهـاجر، امـا حقیقـت تـاریخی بـر عکـس ایـن نظـر اسـت .در کتـاب تـاریخ صـنف دهـم افغانستان نوشته شده است:

قـدیمی تـرین مـدنیت آریـایی در افغانسـتان بنـام ویـدی یـاد مـی گـردد. کلمـه ویـدی از ویـد گرفتـه شـده کـه مفهـوم علـم و دانـش را افـاده مـی کنـد. ایـن مـدنیت از چهـار کتـاب بدسـت آمـده اسـت. آغـاز سـروده هـای این کتاب به ۲۰۰۰ سال قبل میلاد می رسد.

حوالی هزار سال قبل از میلاد مدنیت اوستایی در بلخ یا بخدی قدیم پـی ریـزی شـد. ایـن مـدنیت بخـاطری بنـام اوسـتایی یـاد مـی گـردد کـه معلومـات زیـادی در خصـوص مـدنیت اوسـتایی در کتـاب مـذهبی کـه اوستا نام دارد و بدست مورخین رسیده است، وجود داشت.

مـدنیت اوسـتا قـدامت تـاریخی اش بـه ۳۰۰۰ سـال مـی رسـد. امـا اگـر قـدامت تـاریخی ترکـان و مغـولان را در نظـر آریـم بـه ایـن نتیجـه مـی رسـیم کـه ایـن مردمـان اصـیل آسـیایی، قـدامت تـاریخی شـان بـه ۷۰۰۰ سـال مـی رسـد. دانشـمند پاکسـتانی سـبط حسـن در مـورد پیشـینه تـاریخی مغـول هـا در هراپـا (کرانـه دریـای سـند کـه تـاریخ ۷۰۰۰ سـاله دارد) مـی نویسـد :جمجمـه هـای کـه از هراپـا یافـت شـده، از مغول ها و دراویدی ها می باشد.(پاکستان میں تهذیب کا ارتقا ص ۷۰)

هنـری لوکـاس مـی نویسـد: دسـت سـاخته هـای کـه از هاراپـا و موهـانجودارو بدسـت آمـده ، نشـان مـی دهـد کـه از حـوالی هـزاره سـوم پـیش از مـیلاد جمعیـت سـاکن ایـن دره از نـژاد بسـیار و از جملـه آنهـا نژاد مغولی بوده است. (تاریخ تمدن ص ۵۰)

بحث ما روی زبان است و هدف از این نوشته اینست که تا مشخص شود مردم هزاره به کدام نسل و نژاد تعلق دارند، از قرار معلومات و منابع موثق که در بالا ذکر شد به این نتیجه میرسیم که مردم هزاره ترکیبی از شاخه های نژاد ترک می باشد بناءً وقتی هزاره ها ترک هستند زبان شان به هیچوجه فارسی شده نمیتواند بلکه مانند ریشه های نژادی هزاره ها زبان شان نیز در گذشته های دور ترکی بوده است که در اثر همنشینی با فارسها ، تاجکها، و ادغام شدن تعداد زیاد از مغول ها و رابطه هزاران سال با هندی ها زمینه بوجود آمدن زبانی که گرفته شده از ترکی ، مغولی، فارسی، عربی و سانسکریت است مهیا شد ، حال زبان هزاره ها هزارگی است که از زبان های نامبرده تشکیل شده و شناخت و هویت جداگانه از خود یافته است.

***

مدنیت گندهارا

هزاره ملتی است که تا هنوز در مورد زبان و تاریخ خویش دوچار ابهام است. کتاب های که پیرامون تاریخ هزاره ها به زبان فارسی ؤ به قلم غیر هزاره نوشته شده، نیاکان این مردم را تبار دیگر جلوه داده است. به عنوان مثال کتاب های که به زبان فارسی در کشور های دوگانه ایران و افغانستان کنونی نوشته شده، در آن حد اکثر، کوشانیان آریایی خوانده شده اند یا اینکه در مورد تبار شان تذکری به عمل نیامده است. مضحک اینکه در کتاب های تاریخی به زبان فارسی از "مدنیت گندهارا" معلومات مفصلی وجود ندارد. حتا که در کتاب های مورخان هزاره نیز در مورد این مدنیت پر شکوه، تا حدی مجسمه های بودا در بامیان اکتفا شده است. به خاطر روشن نبودن قضیه در مورد مدنیت گندهارا، برخی آثار تایخی و مجسمه های بودا در بامیان را به پیشدادیان اسطوره یی و افسانه یی اوستا و شاهنامه ها نسبت می دهند.

در ۲۱ فبروری سال ۲۰۲۰ بنده در جشنواره ادبی اسلام پایه تخت پاکستان شرکت کرده بودم. بنا به دعوت دوست محصل ام محترم جمعه نیمسو با دوستان همکارم جناب رازق کهزاد و علی همدم در دانشگاه قاید اعظم (قاید اعظم یونیورستی) مهمان شده بودیم. دوران گشت و گذار در محوطه دانشگاه چشمم به عکسی افتاد که نقشه مدنیت گندهارا بود. در آن نقشه، این مدنیت، کشور های هندوستان، پاکستان، افغانستان و تاجکستان را احاطه کرده است. در ضمن باید تذکر بدهم که مجسمه های بودا، مسکوکات، کتیبه ها و آثار دیگری تاریخی دور کوشانیان و مدنیت گندهارا از جاهای مختلف کشور های منکور یافت شده است.

سوال اینجاست که کوشانیان متعلق به کدام نسل انسانی اند؟ در مورد تبار کوشانیان مورخ نام آور خادم حسین ناطقی شفایی می نویسد:

"تحقیق در مورد شناخت نژاد و ملیت کوشانی ها یک امر تازه نیست ، زیرا دانشمندان زیادی قبلاً در این زمینه به پژوهش پرداخته اند، برخی از پژوهشگران آنها را مغلی می دانند. چنانکه تحت عنوان "گذری بر تاریخ مغولستان به نقل از تاریخ ایران باستان جلد ۳ صفحه ۱۹۸۶ تالیف حسن پیر نیا تشریح نموده ایم، "این نظریه مغولی بودن آنان اکثراً مبتنی است بر منابع تحریر چینایی، در مورد یک قوم خاص که آنها را "یوچی" می نامند ، اشاره دارند و می گویند که " آنها از سرزمین کانسوی چین به طرف غرب مهاجرت کردند و بالاخره سر زمین تاهیا(داهی یا) که قبلاً در دست سکا بوده اشغال کردند.(نامه تورانیان ص۶۵۵)"

مورخ نام آور هندو جواهر لال نهرو در مورد کوشانیان می نویسد:

"امپراتوری کوشان از جهات مختلف جالب توجه است. این دولت یک دولت بودایی بود و یکی از امپراتوران آن بنام "کانیشکا" از جمله هواداران جدی و پر حرارت آیین بودا و دهارما بود. در نزدیک های پشاور که پایتخت آنها بود شهر تاکشاشیلا قرار داشت که در طول سالیان دراز یکی از مراکز عمده فرهنگ بودایی به شمار می رفت. کوشان ها اصلاً از نژاد مغولی بودند."

در مورد بودیسم در صفحه ۶۷ کتاب "هزاره های افغانستان" دکتور سید عسکر موسوی نوشته شده است:

"بودیسم در قرن سوم پیش از میلاد توسط راهبان بودایی به نواحی جنوب کوه های هندو کش عرضه شده بود، با توجه به سکه های قدیمی پیدا شده در بامیان، نقاشی های روی دیوار های معبد و اطراف تندیس های بودا، نقاشی های بجا مانده از زمان آخرین شاهان کوشانی و همچنین شکل فزیکی تندیس ها، می توان چنین نتیجه گرفت ساکنان این منطقه تا حدود ۲۳۰۰ سال پیش

دارای همان ترکیب فزیکی صورت بوده اند که هزاره های امروز هستند. بدین ترتیب چهره مغولی ساکنان هزاره افغانستان شمالی را مدت ها پیش از حمله چنگیز خان و امیر تیمور که ظهور آنها در صحنه تاریخی نسبتاً جدید است؛ باید جستجو کرد"

مورخ هندو رما شنکر ترپاتی در مورد نقش کوشانی ها در سرزمین هند در صفحه ۱۹۴ کتاب "تاریخ قدیم هندوستان" خود می نویسد:

"دهه چهارم قرن دوم قبل میلاد قبیله خانه بدوش ترک هیومگ نو بر قبیله همسایه خود "یوچی" که در شمال مغربی چین در منطقه کنسو زندگی می کردند، غلبه یافتند و آنها را از سبزه زار های شان بیرون راندند. زمانی که یوچی ها به طرف غرب هجرت کردند در وادی ایلی رسیدند و در مسیر شان با قبیله ووسن درگیر شدند. سپس یوچی ها به دو گروه تقسیم شدند. یک گروه آنها که وارد جنوب شدند، در مرز تبت ماندگار شده به یوچی کوچک مسما گردیدند. گروه بزرگ شان پیش رفته بالآخر در وادی سیحون رسیدند. به مرور زمان در باختر و سوگ دیانا مستقر شدند.تا آغاز قرن اول قبل میلاد آنها عادات کوچی گری شان را ترک نموده بودند.

بعداً یوچی ها در پنج اقلیم تقسیم شدند. در آخر یک قبیله آنها بر چهار دیگر فایق آمدند و همه با هم سلطنت کیوت سیوا(کوشان) را به وجود آوردند. اولین پادشاه این سلطنت کجولا کدفسیز بود. دوم اش یما کدفسیز و سوم اش کنیشکا.

در زمان فرمانروایی کنیشکا حدود سلطنت کوشانی ها وسعت زیاد یافته بود که بیرون از هندوستان حدود سلطنت وی از افغانستان گرفته تا کاشغر، ختن و یار قند گسترده بود. کتیبه های عهد کنیشکا از پشاور ، مانک یال(نزدیک راولپندی) اقلیم بهوولپور، زیدا، سراسوتی، کوسمبی و سارنات بدست آمده است. سکه هایش بشمول بهار و بنگال از تمام مناطق شمال هندوستان بدست آمده است. از آثار تاریخی آن زمان این نتیجه بدست می آید

که کـه کنیشـکا بـر منـاطق کشـمیر، سـیند، اتـر پـردیش و شـاید از ان بیشتر بالای مشرق و جنوب هندوستان مسلط بوده است."

رمـا شـنکر در مـورد آثـار تـاریخی بودیسـم و هنـر سـنگ تراشـی گنـدهارا در صـفحه ۲۰۲ کتـاب تـاریخ قـدیم هندوسـتان خـود مـی نویسد:

" مکتـب فکـری نـو گنـدهارا یـگ سبک خـاص هنـری را بـه وجـود آورد. در سـنگ تراشـی قـدیم بودیسـم، قسـمیکه از باقیـات سـانچی و بـاروت ظـاهر مـی شـود، در مـورد زنـدگی بـودا داسـتان هـای گونـاگون بیـان شـده اسـت کـه در آن تنـدیس بـودا وجـود نـدارد. بلکـه موجـودگی بـودا را صـرف توسـط نشـانات و علامـات ظـاهر مـی کردنـد. ماننـد شـانه هـای پـا هـا، درخـت بـودی، جـای نشسـت و برخاسـت بـودا و سـایبان. امـا در زمـان حکومـت کوشـانی هـا محبـوب تـرین موضـوع چینـی سـنگ تـراش هـا خـود بـودا شـد. بخاطربکـه نمونـه هـای بودیسم بیشـتر از گنـدهارا یافـت شـده و مرکـز آن پـرش پـور (پشـاور) بـوده اسـت،بناءً هنـر بودیسـم همـین منطقـه بنـام "مکتـب هنـر گنـدهارا" معروف گردیده است."

در کشـور پاکسـتان مـدنیتی کـه پـنج هـزار سـال پـیش در هراپـا و موهنجـودارو رونـق داشـت، بـرای بـه وجـود آورن آن تـرک و مغـول نقـش شـایانی داشـته انـد و ایـن مـدنیت بنام"انـدس" یـاد مـی شـود. آثـار مـدنیت گنـدهارا کـه در کشـور هـای هنـد، پاکسـتان، افغانسـتان و تاجکستان یافـت شـده اسـت، نیـز بهتـرین شـاهکاری هـای تـرک مغـول اسـت کـه نمایـان گـر کمـال انسـانی آنهاسـت. سـکه هـا، کتیبـه هـا و تنـدیس هـای بـودا کـه متعلـق بـه زمـان سـلطنت کوشـانی مـی شـود، از سـوات، چارسـده، گلگیـت، کشـمیر، مختلـف منـاطق سـیند، بعـض جاهـای بلوچسـتان، تاکسـیلا، پشـاور، هـزاره دویـژن، هنـزه و بعـض دیگـر منـاطق پاکسـتان، از بهـار، بنگـال، اترپـردیش و بعـض جاهـای دیگـر هنـد، از سـیاه کوتـل بغـلان، بگـرام، هـده(جلال آبـاد) و بامیـان افغانستان کنونی و از تاجکستان یافت شده است.

در پاکســتان دانشــمندان هــزاره دویــژن یــک انجمــن علمــی و فرهنگـی را بنـام "اکـادمی هنـدکو گنـدهارا" تاسـیس نمـوده انـد کـه

خویشتن را وارثان مدنیت گندهارا می پندارند. خودم با آنها ملاقات داشته ام و ما مدنیت گندهارا را مورد بحث و بررسی قرار داده ایم.

مگر حیف که تحصیل کردگان ما از تاریخ و زبان شان بی خبر در پی تاریخ سازی هستند. آنها هزاره های تمدن آفرین را به پیشدادیان اسطوره یی، کتاب اوستا افسانه یی و زبان فارس ها پیوند داده تیشه به ریشه ما می زنند.

***

دمی شکسته و افگار همجوارِ خودم
کشیده غمزده پرگار بر مدارِخودم

مرور می‌کنم از دور نظم مندیگک و
شماره می‌کنم اقمار در تومارِ خودم

سفر به شهر هراپه به کوچه‌های عریض
موهنچوداروی پُربار، ساز و کارِ خودم

سپس به بلخ که ناچار آریایی شد
کمک کمک هوسی قصه‌ی جدایی شد

پیاده راهِ سجستان نهاده ام در پیش
که هیرمند مرا می‌شناخت بی کم و بیش

هری و مرو و نشاپور همدمم بودند
و سِند و دهلی که هر دو همی دمم بودند

به غور و غزنه، هری، دهلی، اصفهان، استخر
نشان تاج مرا داشته است و باره و فخر

مگیر خرده که گاهی دچارِ سکتگی ام
از این جهت کمکی زیرِ بارِ خستگی ام

دوباره می‌پرم این سوی، زیرِ دشنه و غم
به «کندی‌پشتِ» شبِ تارِ هوشدارِ خودم

ورق، ورق بزنم دهه‌های غصه و دود
خرابه‌های تلنبار از دیارِ خودم

درونِ درگهِ صلصال ایستم مغموم
شمامه وار، نگونسار، زهرِ مارِ خودم

قسم به ماه، به بودا، به روشنایی آی!
که چند سایه و بی‌خار؟ شاهکارِ خودم!

شمال! شاهدِ کشتارِ دهه‌های سیاه
چه بی وقار و چه بی‌عار ای مزارِ خودم!

نشسته‌ای به تماشا؛ که مرگ من بینی!؟
بایست، بامیِ عیار! تکسوارِ خودم!

و شهر غزنه که محمود در تو بود مقیم

چه بی‌سلیقه، چه ناچار! شرمسار خودم

بپا! که شب شده بیدار و بامداد به خواب

بهوش ای یل غمخوار! سربدار خودم!

به دایکندی، سرپل، به غور و غرجه درود

سمند خویش به ره آر، شهریار خودم!

***

PAKISTAN ACADEMY OF LETTERS
Ispini Road Quetta. Ph No: 081-2823473